

Tadqiqot UZ

**ЎЗБЕКИСТОН
ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ
ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАРИ
МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

2021

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

**31 MART
№26**

CONFERENCES.UZ

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 26-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
10 - ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
26-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-10**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
26-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-10**

ТОШКЕНТ-2021

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2021]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 26-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 март 2021 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2021. - 158 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

PhD Шакирова Шохида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг туган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Раҳмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

**ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҶАЛАРИДАГИ
ИННОВАЦИЯЛАР**

1. Axrorova Robiya Qaxramonovna BIOLOGIYA FANINING TARKIBIY QISMLARI	10
2. Ra'noxhon Sultonova, Farida Khamroyeva A CULTURAL HISTORY OF SKILLS TEACHING AND CALL IN THE ENGLISH LANGUAGE.	12
3. Ra'noxhon Sultonova, Farida Khamroyeva READING IN LEARNING TECHNOLOGIES FOR ENGLISH LANGUAGE TEACHING.	14
4. Жўрабоев Рахимжон Аҳаджон ўғли ЎЗБЕК ВА НЕМИС ОИЛАЛАРИДА МУРОЖААТ ШАКЛЛАРИНИНГ КЎРИНИШЛАРИ	16
5. Турдалиева Шахноза Уктамовна ИНТЕГРАТИВНОСТЬ КАК ОСНОВНОЙ ПРИНЦИП АНАЛИЗА ОБЪЕКТОВ ЗРИТЕЛЬНОГО ВОСПРИЯТИЯ	18
6. Abdumuminova S., Salimova N THE USE OF SHORT STORIES IN TEACHING ENGLISH TO TEENAGERS	20
7. Abduvoitov R.A., Juraboev D THE ROLE OF ORGANIZING DISCUSSION AND DEBATING CLASSES IN NON-PHILOLOGICAL UNIVERSITIES	22
8. Akhmedova Feruza Atkhamovna THE IMPORTANCE OF USING MULTIMEDIA TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES	24
9. Gabbazova F., F. Sharipov EFFECTIVE WAYS OF TEACHING ENGLISH TO THE SECONDARY SCHOOL	26
10. Imomkulov Xudayberdi Mahkambayevich UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA TEXNOLOGIYA FANINING O'RNI.....	28
11. Ishanova Barno Baxadirovna UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA BIOLOGIYA DARSLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA XIZMAT QILADIGAN INTERFAOL METODLAR.....	29
12. Ishqobilova Hulkar Shaydulla qizi QADRIYAT TUSHUNCHASI VA UNGA BERILGAN TA'RIFLAR	31
13. Karimova A., A.Seitimbetova EFFECTIVENESS OF AUTHENTIC MATERIALS IN TEACHING ENGLISH LANGUAGE	33
14. Khudayberdiyeva Kh., Kh. Khakimov EFFECTIVE WAYS OF TEACHING WRITING TO B1 LEVEL LEARNERS	35
15. Mamajonov A.V., Nematov G ORGANIZATION OF COMPETENCE BASED TRAINING IN A TECHNICAL UNIVERSITY.....	37
16. Mirabdullayeva Nigora Ne'matulla qizi PEDAGOG-PSIXOLOGNING KASBIY MOHIYATI.....	39
17. Nurullayeva M., Dalieva M.Kh A SYSTEM OF EXERCISES IN IMPROVING TRANSLATION SKILLS OF LEARNERS.....	41
18. Sabirova Gulaim Turganbaevna DARS JARAYONIDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	43
19. Sapayeva Feruza Norbayevna, Jumaniyazova Barno Ibragimovna MUSIQA MADANIYATINI O'QITISHDA ZAMONAVIY USLUBLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	45

20. Sh.R. Akramov, S. Ya.Kiyamova ISSUES ON DIFFERENTIATED INSTRUCTION: THEORY AND PRACTICE	47
21. Suyarova K., Dalieva M.Kh USING MODERN INTERACTIVE METHODS IN TEACHING ENGLISH LANGUAGE FOR A2 LEVEL LEARNERS	49
22. Temirova Zuhra Aslanovna BOSHLANGICH SINFLARDA ONA TILI FANIDAN AKTDAN FOYDALANISH	51
23. Toshkenboyeva Fotima Abdurazzakovna INKLYUZIV TA'LIM TUSHUNCHASI VA MOHIYATI. INKLYUZIV TA'LIM JARAYONIDA O'QITUVCHINING O'RNI.	53
24. Xurulboyev Sh.A., Kholbekov U. THE USE OF SOFTWARE TECHNOLOGY IN HIGHER EDUCATION	54
25. Zokirova Nilufar Zokirovna, Dalieva M.Kh INTERNET RESOURCES FOR DEVELOPING DISCOURSE COMPETENCE OF THE YOUNG LEARNERS	56
26. Abdullayeva Dilbar Ubaydullayevna TA'LIM JARAYONIDA O'QITUVCHI - O'QUVCHI MUNOSABATLARINING PSIXOLOGIK JIHATLARI	58
27. N.Saginbayeva, Kh.Paluanova IMPROVING 4TH GRADE LEARNERS' VOCABULARY SKILLS WITH "GESTURE GAME"	60
28. Садинова Дилфуза Умировна, Хасанова Малика Рустамбек кизи ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИИ ПОЛНОГО УСВОЕНИЯ ЗНАНИЙ В ВОУ	62
29. Ўроқова Дилафруз ЁШЛАРНИ ҲАР ТОМОНЛАМА БАРКАМОЛ ҚИЛИБ ТАРБИЯЛАШ, УЛАРНИ ИЖТИМОЙ ВА ИЖОДИЙ ФАОЛЛИККА УНДАШДА МИЛЛИЙ-ДИНИЙ АНЪАНАЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ.	64
30. Ш.Б.Турдиев КАКИЕ ВОЗРАСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ С УМСТВЕННОЙ ОТСТАЛОСТЬЮ НУЖНО УЧИТЫВАТЬ ПРИ ИХ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ КОРРЕКЦИИ	66
31. Sharipova M., N.Zakirova TEACHING SPEAKING TO THE 8TH GRADE WITH THE TECHNIQUE "VOLUNTEER"	68
32. Abdatova Atirgul Xalnazarovna, Bekmuratova Svetlana Yerqarayevna KICHIK YOSHDAGI O'QUVCHILARNING BADIY ASARNI IDROK ETISHIDAGI PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	70
33. Abdirimova Matluba Romanovna, Iqromova Bog'dagul Adilbek qizi BOSHLANG'ICH SINFLARDA MASHG'ULOTLARIDA AKT DAN FOYDALANISH	72
34. Abdulkarimova Nargiza Xabibullayevna, Kushnazarova Sevara Olimjanovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARINI DARS JARAYONIDA TASVIRIY SAN'AT DARSLARIGA QIZIQTIRISH	74
35. Abdumuminova S., Salimova N., THE USE OF SHORT STORIES IN TEACHING ENGLISH TO TEENAGERS	76
36. Abduxamidov Otabek Xusanboyevich, Xaitova Nozima Doniyorovna O'QUVCHILARINI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISH METODIKASI	78
37. Allayarova Sevara SOG'LOM AVLODNI VOYAGA YETKAZISHDA JISMONIY TARBIYA VA SPORTGA QO'YILADIGAN TALABLAR	80
38. Bekchanova Sanovar Bekimmetovna, Alimov Xayrulla Ramatovich TABIYIY FANLARNI O'QITISHNING SIFAT SAMARADORLIGINI OSHIRISH ASOSIY OMILLARI	82
39. Bekmuratova Aqshagul Amantayevna, Usmanova Tolqin Utegenovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI	84

40. Jarasbayeva Aygul Mirzamuratovna INTERFAOL USUL-IQTIDORNI YUZAGA CHIQARISH OMILI.....	86
41. Jonibekov Doniyor MASOFAVIY TA'LIM TIZIMIDA MOZAIKA DIDAKTIK O'YINLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	88
42. Jumabaeva Sayora ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF ONLINE LEARNING	92
43. Karimova Dilbar Komilovna IMPLEMENTING AUTHENTIC MATERIALS IN TEACHING READING COMPREHENSION OF EFL LEARNERS.....	94
44. Karimova Dilnoza Kosimovna STORYTELLING AS AN EFFECTIVE METHOD FOR TEACHING ENGLISH IN DISTANCE EDUCATION.....	96
45. Mamatqulov Sarvar BULUTLI TEXNOLOGIYALAR HAMDA TELEKOMMUNIKATSIYA TIZIMLARI VA TARMOQLARINING O'ZARO INTEGRATSIYALARI TAHLILI.....	98
46. Masheripova Gulbahar Xudaybergenovna BASLAWISH KLASLARDA MATEMATIKANI OQITIWDA INTERAKTIV METODLARDAN PAYDALANIW	100
47. Melsboyeva Shoxsanam Mels qizi MATEMATIKA FANINING TA'LIM-TARBIYADA AHAMIYATI	101
48. Мирзалиева Гулбахор Мирзахамдамовна ЎҚУВЧИЛАРНИ МАЎНАВИЙ ТАРБИЯЛАШДА ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ОМИЛЛАР.....	103
49. Muratova Nuroyscha Orinbayevna O'QUV JARAYONIDA TARBIYANING AHAMIYATI VA TA'LIMY USULLAR.....	105
50. Muxtarova Gulrux Shavkat qizi TA'LIM JARAYONIDA INTERNET VA KOMPYUTERDAN SAMARALI FOYDALANISH MADANIYATINING PSIXOLOGIK JIHLARI	107
51. Normatova Gullola Erkinovna ERTAKLAR ORQALI O'QUVCHILARNI MUSTAQIL FIKRLASHGA O'RGATISH	109
52. O'ktamova Gulbahor Nu'monovna, Isaqova Dilnozaxon O'QISH DARSLARINI TASHKILLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR.....	111
53. Guliston Davlat Universiteti, Omonov Jasurbek Abdulaziz o'g'li 3DMAX DASTURIDAN FOYDALANIB INSHOATLARNING MODELLARINI YARATISH TEXNOLOGIYALARI	113
54. Qurbonova Xolbibi To'raqulovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA MASALALARNI SODDA USULLAR BILAN YECHISH	115
55. Qutlimurotova Fotima Qahramon qizi, Qalandarova Roxila Seytniyazovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING FANGA OID KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA FOYDALANILADIGAN NAZORAT TOPSHIRIQ TURLARI	117
56. Raxmanova Muborak Bag'ibekovna, Rajabova Erkinay Salayevna O'QUVCHILARIDA TABIATSHUNOSLIK TUSHUNCHALARNI SHAKLLANTIRISH USULLARI.....	119
57. Baxtiyor Raxmatov Begmahammad o'g'li, Zamira Shirnazarova BOSHLANG'ICH SINFLARNING CHET TILI DARSLARIDA „DAM OLIH DAHIQASI” METODINI TASHKIL ETISH	121
58. Ruzmatova Dinora Kuranbayevna, Atajanova Yayraxon Berdiyevna INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI O'QITISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI.....	123
59. Salmatova Komola Abdugapparovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILAR NUTQINI O'STIRISHDA QO'LLANILADIGAN O'YINLAR.....	125

60. Sattorova Muxayyo Musurmonqulovna BOSHLANG'ICH SINFDА PISA TADQIQOTLARIDA MATEMATIK SAVODXONLIKNI BAHOLASHNING METODOLOGIK ASOSLARI	127
61. Seyitmuratova Adiba Setmuratovna, Karimova Aziza O'ktamovna SHAXSNING INDIVIDUAL PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.....	129
62. To'raqulov Iqboljon BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING MA'NAVIY-AXLOQIY DUNYOSINI BOYITISHDA SINFDAN TASHQARI O'QISHNING AHAMIYATI	131
63. To'yurodov Abdurahmon Shuhrat o'g'li EKSTREMAL VAZIYATLARDA AHOLIGA PSIXOLOGIK XIZMAT KO'RSATISH	133
64. Tulegenova Guljaxan Ibadullayevna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA YANGI METODLARNING O'RNI.....	135
65. Xurulboyev Sh.A., Kholbekov U. THE USE OF SOFTWARE TECHNOLOGY IN HIGHER EDUCATION	138
66. Yusupova Muborak Qobilovna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ALISHER NAVOIY IJODINI O'RGATISHNING AHAMIYATI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH	140
67. Ataqulova Matluba O'razalievna BOSHLANG'ICH SINFDА SIFAT SAMARADORLIKNI OSHIRISH VA PEDAGOGIK TEKNOLOGIYADAN FOYDALANIB, ONA TILI DARSINI O'TISH.....	142
68. Мадаминова Фотима Махсудбековна МАТЕМАТИК ДАРСЛАРДА КОГНИТИВ МАНФААТЛАР ДАРАЖАСИНИ ОШИРИШ.....	144
69. Xolmurzaeva Muazam Mamatqulovna ZAMONAVIY TA'LIM METODLARIDAN FOYDALANIB UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA BOSHLANG'ICH SINFDА МАТЕМАТИКА FANINI O'QITISH METODLARI.....	146
70. Умарова Гулчехра Эшмуратовна УМУМТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА БОШЛАНГИЧ СИНФ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ КАСБИЙ ПЕДАГОГИК УСЛУБИ ВА ЎҚУВЧИЛАРНИНГ ЎЗЛАШТИРИШ ХУСУСИЯТЛАРИ	148
71. Tadjibaeva Mexri Isaqulovna XALQARO BAHOLASH DASTURIDA ILG'OR TAJRIBALARNI OMMALASH TIRISH VA UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA INGLIZ TILINI RIVOJLANTIRISH.....	150
72. Холова Ирода Ибрагимовна ИГРОВЫЕ МЕТОДЫ ДЛЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА.....	152
73. Xushimova Xurshida Nurdullaevna UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARINING KREATIVLIK FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISH METODLARI	154
74. Esanova Nurxon Nurqulovna BUGUNGI KUN O'QITUVCHISINING TA'LIM JARAYONINI TASHKIL ETISHDA INNOVATSION FAOLIYATI, MEHNAT VA MAHORATI	156
75. Qodirova Moxichexra BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI MA'NAVIY SOG'LOM RUHDA TARBIYALASHDA XALQ OG'ZAKI IJODI ASARLARIDAN FOYDALANISH	158

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

BIOLOGIYA FANINING TARKIBIY QISMLARI

Axrorova Robiya Qaxramonovna
Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
41-maktab biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada biologiya fanining rivojlanishi va uning tarkibiy asoslari o'rganib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Biologiya, psixologiya, tabiat, o'simlik, organlar.

Biologik ta'lim jarayonida o'quvchilarda fanga oid tushunchalarni shakllantirish o'quv materialini sezgi organlari orqali qabul qilish, idrok etish, tasavvur qilish, yodda saqlash, amalda qo'llash, natijalarni tekshirish, axborotlarni umumlashtirish va xulosa yasash kabi bosqichlarni algoritmik tarzda amalga oshirish orqali samarali bo'ladi. O'qituvchi tomonidan tushunchalarni shakllantirish bosqichlariga amal qilinishi o'quvchilarning tushunchalarni qabul qilishiga, tushunishiga imkon yaratadi.

Maktablarda o'tkazilgan maxsus psixolog pedagogik tadqiqotlar o'qitish samaradoligi oshishi ko'p jihatdan o'quvchi sezgi organlarini dars jarayonida jalb etishga bog'liq ekanligini ko'rsatmoqda. O'quv materialini idrok etishda o'quvchining qanchalik ko'p sezgi organlari ishtirok etsa, uni o'zlashtirish shunchalik puxta bo'ladi. Bu jarayon allaqachon didaktikaning ko'rsatmali printsiplari o'z ifodasini topgan. Ya.A.Komenskiy o'qitishda o'quvchining barcha sezgi organlarini jalb etish didaktikaning "Oltin qoidasi" deb aytgani bejiz emas. O'rta umumiy ta'lim o'quv yurtlarida biologiya o'qitishning barcha bosqichlarida ko'rgazmalilik ta'lim berish vositasi ekanligini unitmaslik kerak.

Biologiya fanini o'qitishda biologik ta'lim mazmunining tarkibiy qismlarini shakllantirishda tirik tabiat burchagi muhim o'rin egallaydi.

Tirik tabiat burchagining o'simliklari. Tirik tabiat burchagida butun o'quv yili davomida quyidagi o'simliklar saqlanadi.

- xona o'simliklari.
- yovvoyi o't urug'li va sporali o'simliklar.
- vegetativ usulda ko'payadigan madaniy va yovvoyi o'simliklar.
- daraxt va butalarning shoxlari.

Xona o'simliklari tirik burchakning asosiy qismini tashkil etadi. Burchakdagi o'simliklarga birgina emas, balki bir necha tajribalar qo'yish imkonini beradigan vakillarini olingani ma'qul. Besh-o'nta shunday o'simliklar ko'p joy egallamagan holda botanika va umumiy biologiya kurslaridan mashg'ulotlarini material bilan ta'minlaydi. Bularga quyidagi xona o'simliklari: kaktus, geran, tradeskantsiya, begoniya, kolonxoe, elodeyalar kiradi. Xona o'simliklaridan turli xil tajribalarda foydalanish mumkinligini quyidagi misolda ishonch hosil qilish mumkin. Tradeskantsiya o'simligini quyidagi maqsadda: changdon inchalari va chang donachalaridan preparat tayyorlash; sitoplazmaning harakatlanishi; qo'shimcha ildizlarni paydo bo'lishi; qalamchalarning tez ildiz olish; parxishlash, payvandlash; quruqlik o'simliklarining suv o'simligiga aylanish kabi maqsadlar uchun foydalanish mumkin Tirik burchakda biologik xususiyatlarini o'rganish uzoq vaqt diqqat bilan kuzatishlar olib borishini va tajribalar qo'yishni talab qiluvchi yovvoyi o'simliklar ham bo'lishi zarur. Bunday o'simliklarni ekskursiya vaqtida tuprog'i bilan kovlab olinib, kichikroq gultuvaklarga o'tqaziladi.

Tirik burchakdagi har bir o'simlikning yorug'likka, issiqlikka va namlikka bo'lgan munosabatini hisobga olgan holda joylashtiriladi. So'ngra ekologik guruhlar tashkil qiladilar va ularni tirik burchakda muayyan sistemada taqsimlaydilar. Masalan: Namlik kam joylarda o'sadigan

o'simliklar(kseroftlar)ga kaktus, aloe, agava. Nam joyda o'sadigan o'simliklar(gigroftlar)ga – tradeskantsiya, begoniya, qirkquloq, qirqbo'g'in, yo'sin. Namligi o'rtacha bo'lgan joyda o'sadigan o'simliklar(mezoft)ga fkus, limon, yertut, primula.

Tirik burchakdagi o'simliklarni geografik guruhlariga taqsimlash mumkin.

Tropik o'simliklar: kaktus, agava, aloe, begoniya tradeskantsiya, fkus.

Subtropik o'simliklar: limon, apelsin, tolgul.

Tajriba uchun ekilgan o'simliklarni alohida joyga qo'yilishi kerak. Ekologik jihatdan yaqin bo'lgan bir nechta o'simliklar bir-biriga yaqin ekiladi. Natijada cho'l, tropik o'rmon kabi "biogeotsenzorlar" tashkil etiladi. Tirik burchakdagi har bir o'simlikda nomi yozilgan etiketka va qisqacha xarakteristikali pasporti bo'lishi kerak. O'simlik ta'riflangan, har bir o'simlik to'g'risida tavsifa etilgan kitoblarni ko'rsatgan pasportlardan tirik burchakdagi o'simliklar kartotekasi

tuziladi. Kartoteka o'simlikni parvarish qiluvchilarga hamda u bilan tanishishni hojlovchilarga tushunarli bulishi kerak. Tirik tabiat burchagidagi hayvonlar.

Tirik tabiat burchagidagi hayvonlar uchun akvarium, terrarium, kataklar qo'yish uchun joy ajratilishi kerak. Akvarium baliklar, shoxilonlar, suv qo'ng'izlari, triton, ayrim baqalar, gidra va dafnayalarni saqlash va boqish uchun eng qulaydir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasbhunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 6 aprel 2018 yil 187-son Qarori.

2. G'ofurov A.T., Tolipova J.O. va boshqalar. Biologiya o'qitish metodikasi. Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. Toshkent, 2013.

3. Tolipova J.O. Biologiyani o'qitishda innovatsion texnologiyalar. Pedagogika oliy ta'lim muassasalari ta'lim oluvchilari uchun darslik. Toshkent, 2014.

A CULTURAL HISTORY OF SKILLS TEACHING AND CALL IN THE ENGLISH LANGUAGE.

Ra'nokhon Sultonova

The student of Samarkand state institute of foreign languages

Phone: +998945799498

E-mail address: ranoxonsultonova1807@gmail.com

Uzbekistan, Samarkand

Farida Khamroyeva

The teacher of Samarkand state institute of foreign languages

Phone: +998902244557

E-mail address: faridahamroyeva@gmail.ru

Uzbekistan, Samarkand

Annotation: I have described a picture of technical cultural artefacts in which we can view them as having become a significant feature of the landscape of our daily lives, and this is a picture that can also increasingly be found in education in the developing, as well as the developed world. In these pictures we see a predominant use of the 'computer' as a mediating artefact, supporting the development of language teaching in a variety of ways, helping learners to make new meanings in new languages. We also see that these technical cultural artefacts can have impacts that are sometimes positive and sometimes more negative, sometimes they can make a difference to the development of the world of language teaching and sometimes they do not. This can all be tracked through research and practice in the field, so I am now going to turn to the impact that technical cultural artefacts have had on what in the ELT field has conventionally been referred to as 'skills teaching.

Keywords: teaching, technology, reading, technical artefacts, linguistic, cultural, architect, skills.

I am not going to start in what might be considered a 'traditional skills order', i.e. reading, writing, listening and speaking, where the receptive skill is placed before the productive, because this does not reflect the cultural history of technology and skills and I am also not going to look at all of the skills. I am going to start with the process of producing text with computers because this relates most directly to both writing and speaking, again, exploring the skills in a rather different way to what might normally be expected. We see an emerging cultural history that has been created because of the developments that have occurred with technology and the ways that individuals or groups have used certain technical cultural artefacts over time.

The development of our understanding of writing as a process is an interesting journey because computers allowed language teachers to bring these ideas directly into the classroom. Work by Flower and Hayes (1981), which explored how professionals thought about and prepared for writing and finally wrote, offered a model that showed that professional writing was complex and it went through a series of stages, loosely as adapted to ELT: 'prewriting; composing/drafting; revising; and editing' (Tribble, 1996: 39). Quite early after the initial publication of this process model, research started appearing that showed how computers could be used in the writing class to support this process approach. One of the earliest articles in ELT was by Piper (1987) and this appeared in the mainstream journal ELTJ (discussed in the Introduction). This article looks at the positive benefits of using a word processor in the classroom and one of the findings from the questionnaire that was used in the study was that,

'The word processor [...] facilitates the process of moving from a first draft through a process of evaluation and redrafting to a final draft...' (p. 122), confirming my argument. A good summary of the research on word processing over subsequent years was brought together by Pennington in the mid 1990s. Many studies that were undertaken subsequent to Piper continued to confirm her findings that the word processor was better able to model this professional writing process than more conventional writing practices. Pennington (1996:2: 131) showed that over time learners went through a series of stages that she described as:

- writing easier
- writing more

- writing differently
- writing better.

The process writing approach has not been without its critics who have argued that learners are often left to struggle without input (Badger and White, 2000) and we have seen the development of an enhanced product approach called a genre approach to writing (Badger and White, 2000). [1]

In this approach we see an emphasis on the nature of the text itself and the community that produces these texts, these learners are developing the skills to become members of a different community of practice (Wenger, 1998). Teachers in an ESP class focusing on a particular genre, the writing of scientific articles, for example, are doing more than simply teaching language; the writers in the class are having their identity moulded by the processes of writing in a particular way. They are becoming 'writers of science' not simply learning to write in English, the nature of their identity is changing. [2]

Since this early research into writing and word processors there has been a revolution in the production of text and because of the nature of the internet, the web and other tools like mobile phones, we find text everywhere and we produce considerably more than we were producing when most text was handwritten. We have seen cultural technical artefacts like blogs being socially shaped and changing the nature of the publishing industry, or wikis being used as malleable repositories for the knowledge base of the world, where a much broader range of people contribute to our understanding of what things mean. [1]

References:

1. Badger, R and White, G (2000) A process genre approach to teaching writing. English Language Teaching Journal 54/2: 153–160.
2. Pennington, MC (1996) The power of CALL. Houston: Athelstan.

READING IN LEARNING TECHNOLOGIES FOR ENGLISH LANGUAGE TEACHING.

Ra'nokhon Sultonova

The student of Samarkand state institute of foreign languages

Phone: +998945799498

E-mail address: ranoxonsultonova1807@gmail.com

Uzbekistan, Samarkand

Farida Khamroyeva

The teacher of Samarkand state institute of foreign languages

Phone: +998902244557

E-mail address: faridahamroyeva@gmail.ru

Uzbekistan, Samarkand

Annotation: I am turning now to learning to read because this language skill is closely linked to the origins of the web and via the subject we can explore some of the key reasons why we would want to make use of the web in our world of digital language learning, as well as seeing how our cultural technical artefacts are modified through use.

Keywords: technology, reading, technical artefacts, linguistic, cultural, architect, connected knowledge.

The web had its origins in the desire to have a worldwide system of connected knowledge that was first proposed by Vannevar Bush in the Atlantic Monthly in 1945 and then developed further by Ted Nelson who invented the term 'hypertext' in the early 1960s (1965) and first used it in a lecture. [3]

However, it was Berners-Lee (Berners-Lee and Fischetti, 2001) who was the real architect of the web, who created the first web server and wrote the protocols to serve web pages as well as the first hypertext mark-up language (HTML), which displayed the documents. As a result, a lot of reading material now arrives with us via some form of screen and many of these screens are linked via hypertext to millions of other texts. This opens up massive opportunities for language learning providing a very large source of authentic input materials. An input oriented approach leads us initially theoretically to Krashen (1985) and there would be enough easily accessible input for every language learner on the planet, but this material needs management to make it comprehensible and learners also need to understand how to approach it effectively.

Three key concepts from the ELT literature are appropriate here: cognitive and metacognitive strategies, autonomy and output. A fourth concept, that of digital literacy follows on close behind and this has increasingly become the focus for why people use technology in the language classroom. In order to access the web effectively, to gain maximum language learning from any material or activity, we need to make sure that the learners have the necessary skills to be able to approach and interpret a text.

As the web started to have an impact on teaching and learning and specifically on languages, we saw studies that explored the impact of hypertext on learners' ability to read and interpret text. One such study is that of Konishi: Cognitive strategies are direct strategies to deal with the mental processing of a target language. Meta-cognitive strategies are part of the indirect strategies to self-monitor the reading activity of oneself. They also function as a goal setting of reading and revising the use of various cognitive strategies. (Konishi, 2003:1:104)

It is interesting to note that the semiotic tool of dialogue here is also found elsewhere in the literature on education, technology and learning. In the UK, the most prominent exponent of this perspective is Laurillard, who builds on the work of Pask (1975). In Laurillard's early work (2002) this is termed the 'Conversational Approach' and is aimed at teachers and at the processes of creating learning materials. [2]

Laurillard worked for many years at the UK Open University and was a key theorist in the creation and construction of learning materials using a variety of cultural technical artefacts. She uses her most recent book (2012) to lay out these ideas, comprehensively extending them to all aspects of the teaching and learning process. Her basic thesis is the same as Swain's, that it is the combination of both semiotic and technical cultural artefacts, as I have termed them, that promotes

advancement in learning. In Laurillard's cases these are cultural technological artefacts.

References:

1. Konishi, M (2003) Strategies for reading hypertext by Japanese ESL learners. *The Reading Matrix* 3/3: 97–119.
2. Cheung, CK and Slavin, RE (2012) How features of educational technology applications affect student reading outcomes: A meta-analysis. *Educational Research Review* 7/3: 198–215.
3. Dudeney, G (2000 and 2007) *The Internet and the language classroom*. Cambridge: Cambridge University Press.

ЎЗБЕК ВА НЕМИС ОИЛАЛАРИДА МУРОЖААТ ШАКЛЛАРИНИНГ КЎРИНИШЛАРИ

Жўрабоев Рахимжон Аҳаджон ўғли,
Фарғона Давлат университети магистри.
+998916802048
j_rahimjon@mail.ru

Аннотация: Ўзбек ва немис оилалари вакиллари муурожаатида ўхшашликлар билан бир қаторда турли хил тафовутлар ҳам мавжуд. Зеро, иккала тилларга хос бўлган маънавий маданий қадриятлар тасаввуридаги тафовутлар уларнинг мулоқот нормаларига таъсир кўрсатган ҳолда шаклланади. Бу тафовутлар эса уларнинг икки хил тил оиласига мансублигидан далолат беради.

Annotation: Bei der Anrede der usbekischen und deutschen Familien gibt es natürlich große Unterschiede. Also, die typischen geistlichen und kulturellen Traditionen der beiden Sprachen werden in Vorstellung auf das Gespräch beeinflusst und gebildet. Diese Unterschiede werden bestätigen, dass diese beiden Sprachen den verschiedenen Familien der Sprachen gehören.

Калит сўзлар: Ўзбек ва немис оилалари, Оиладаги шахслараро муносабатлар, икки тил, исмларнинг қисқартирилган кўриниши, суффикслар.

Тил жамият томонидан яратилган бўлиб, унинг тақдири ҳам жамият тақдири билан чамбарчас боғлиқдир. Инсоннинг бутун ҳаёти тил билан боғлиқ экан, демак, кишилар тил ёрдамида бир-бирларига муурожаат қиладилар ва ўзаро фикр алмашадилар. Мулоқот жараёнида кишилар ўз-ўзидан муурожаатнинг турли хил кўринишларидан фойдаланадилар. Маълумки, ўзбек тилшунослигида, нутқий маданиятимизда фаол қўлланилаётган муурожаат шакллари чет тилларидан, хусусан немис тилидан ўз аҳамияти билан ажралиб туради. Жумладан, ўзбек ва немис оилаларида биз текширмоқчи бўлган масалада бир-биридан фарқ қиладиган ва ўхшаш жиҳатлар мавжуд бўлиб, бу имкониятлар инсонга оилада шахсларни турли номлар билан аташ учун кенг қўламли манба бўлиб хизмат қилади. Оиладаги шахслараро муносабатлар характериға кўра эр-хотин ўртасидаги муносабатлар, ота-оналарнинг ўз фарзандлари билан муносабатларига бўлинади.

Икки тилда ҳам ота фарзандли эркак кишиға, она фарзанд туғиб уни тарбиялаган аёл кишиға нисбатан ишлатилиб, муурожаатда унинг турли хил кўринишлари мавжуд. Ўзбек тилидаги ота сўзининг дада, ада, аба каби кўринишлари – немис тилидаги Vater сўзининг Vati, Papa, Pappi, Paps, Pa кўринишларига, ўзбек тилидаги она сўзининг ойи, ая, ача, буви, эна, опа каби кўринишлари – немис тилидаги Mutter сўзининг Mutti, Muete, Mutsch, Mami, Mamma, Mama каби кўринишларига мос келишини таъкидлаш лозим. Ушбу юқорида қайд қилинган қавм-қариндошлиқни ифодаловчи сўзлар ота-оналарнинг ўз фарзандлари билан муносабатларида фарзанд ота-онасини чақириб муурожаат қилганда қўлланилади.

Куйидаги мисолларда фарзанднинг ота-онаға муносабатида муурожаатнинг кўринишлари берилган.

Ўзбекларда:

– Ада, хўп денг, жон ада, – Сарвар жилмайди. – Мана кўрасиз, ҳаммаси яхши бўлади. Игор зўр йигит. Агар фойдаси бўлмаси чақирмасди, келавер, демасди.

– Дада, бош терговчи ёмон одамға ўхшамаяпти. Болаларнинг мунгли кўзига қарай олмайман, деяпти. Инсофли экан.

– Отажон! – деб унинг ёноғидан ўпди. Бобур кўпдан бери ҳис қилмаган болаларча бир поклик ва маъсумлик борлиғига гўё нур бўлиб таралди.

– Ойи, зинҳор кўркманг! Дадам операция бўлди... Кўр ичак. ...

Операция яхши ўтди... Кайфияти, аҳволи яхши... келишингизни кутаман, – деди у.

– Хайр онажон! Маним учун бувимни қучоғлаб қўйинг!

Немисларда:

„Dein Pappi—, sagte Ralph, und Susanne konnte das gar nicht leiden, denn es heißt —Vater!!
„Pappi—, wie sich das anhört!

„Hallo Papa—, sagt Mischa und stellt Teller und Gläser auf den Gartentisch.

„Wie war's beim Tennis?

„Ach, weißt du, Muttil, antwortete Susanne,|| ich muß soviel darüber nachdenken, ob ich

lieber eine Katze oder einen Hund haben möchte, und deshalb kann ich überhaupt nicht einschlafen.
„Ich verliere sie ganz sicher nicht. Bitte, Mama! „Nein, sie ist zu teuer—, sagt Mama.
„Außerdem brauche ich sie jetzt selbst! Оиладаги муносабатларда мурожаат шаклларида
фойдаланишнинг миллий, худудий ўзига хос хусусиятлари мавжуд бўлиб, улар табиат
ва жамият уйғунлиги билан узвий боғлиқдир.

Айниқса эр-хотин ўртасидаги муносабатларда тўғри ва керакли сўзлардан фойдаланиб
мурожаат қилиши муҳим аҳамият касб этади.

Масалан, ўзбекларда эр хотинини фарзандлари борида онаси, аяси, ойиси деб, хотин
эрини фарзандлари борида отаси, дадаси, ойиси деб, меҳмонлар борида исми билан, эр-
хотин ўзлари ёлғиз қолганларида азизам, жоним каби эркалатувчи сўзлар билан мурожаат
этиши мумкин. Немисларда эса оилавий муносабатларда исми билан ёки эркалатувчи
сўзлар (исмларнинг қисқартирилган кўриниши, лақаблар) билан мурожаат қилиш кенг
тарқалган. Фикримизни тасдиғи сифатида қуйидаги парчаларга мурожаат этиб кўрайлик:

– Яхши келиб қолдинг, ойиси, тезроқ чойингни ичиб ол, бир жойга бориб келамиз.

– Ҳой онаси, биз гаплашиб бўлдик, – баланд овоз билан деди Муҳамедов, – айт,
тарвудан сўйишин. Янгилик, бир карчдан ейлик.

– Нега қайғулиқ кўринасан, Офтоб?

– Ҳой, дадаси, гапирсангиз-чи. Ҳали булар келгунча нима деётган эдингиз, ўша
гапингизни айтин.

– Ҳой, отаси тўхтанг, - деди. Эри тўхтаб орқасига қаради. (—Бекажон! газ.)

– Ҳой, адаси—деди Холида менга ўгирилиб:—Лаббай ойиси!

(—Бекажон! газ.)

Ўзбек оиласида Немис оиласида

1. Қавм-қариндошликни ифодаловчи сўзлар (фарзанднинг ота-онага муносабатида)
Ота, дада, ада, она, ойи, ая Vater, Vati, Papa, Pappi, Mutter, Mutti, Mami, Mama.

Қавм-қариндошликни ифодаловчи сўзлар (ер-хотин ўртасидаги муносабатда)

Отаси, дадаси, адаси, онаси, ойиси, аяси (III) шахс эгалик суффикси –си)

2. Исм билан мурожаат

Тожинисо, Меҳриниси, Нуриддин, Сайфиддин, Ойпошша, Нилуфар, Зебиниса, Alexander,
Anton, Johannes, Corinna, Susanne, Maximilian, Johannes, Christoph.

3. Исмга суффиксларни қўшган ҳолда мурожаат -хон, -жон, -бек, -ой, -ойим, -пари,
-гул, -сулув, -шер, -бой

4. Эркалатувчи сўзлар (лақаблар, исмларнинг қисқартирилган кўринишлари) билан
мурожаат Азизим, жоним, гулим, тойчоқ, Тожи, Меҳри, Нури, Сайфи, Ойпош, Нилу, Зеби
Schatz, Sonnenschein, Hase, Alex, Tony, Toni, Nina, Suse, Max oder Maxi, Hans und Hansi,
Hannes, Chris.

5. Кишилар исмининг кичрайтирилган кўриниши билан мурожаат ўзбек тилида тўлиқ
шаклланмаган.

Дилаш – Дилбар ёки Дилором, Бақаш – Баҳодир, Дудай – Дурбек, Муҳаб – Муҳаббат,
Мутар – Мўтабар, Бобош – Бобомурод.

Kishilar ismiga –lein, – chen, – i qo‘shimchalarini qo‘shish orqali.

Katlein, Beredtchen, Michi, Mimi, Leni, Anni

Юқорида келтирилган жадвалдан кўриниб турибдики, ўзбек ва немис оилалари
вакиллари мурожаатда ўхшашликлар билан бир қаторда турли хил тафовутлар ҳам
мавжуд. Зеро, иккала тилларга хос бўлган маънавий маданий қадриятлар тасаввурдаги
тафовутлар уларнинг мулоқот нормаларига таъсир кўрсатган ҳолда шаклланади. Бу
тафовутлар эса уларнинг икки хил тил оиласига мансублигидан далолат беради.

Адабиётлар:

1. Носир Зоҳид. Надомат. – Т.: Давр Пресс, 2013.
2. Тўхтабоев Х. Мунгли кўзлар. – Т.: Янги аср авлоди, 2013.
3. Қодиров П. Юлдузли тунлар. – Т. Шарқ, 2006.
4. Саидносирова З. Ойбегим менинг. – Т.: Шарқ, 1994.
5. Абдулла Қодирий. Ўткан кунлар. – Т.: Шарқ, 1995.
6. Lilo Hardel. Die lustige Susanne. Der Kinderbuchverlag Berlin.
7. Charlotte Habersack. Der Tote im See. Deutsch als Fremdsprache. Deutschland. Hueber Verlag, 2009

ИНТЕГРАТИВНОСТЬ КАК ОСНОВНОЙ ПРИНЦИП АНАЛИЗА ОБЪЕКТОВ ЗРИТЕЛЬНОГО ВОСПРИЯТИЯ

Турдалиева Шахноза Уктамовна,
Магистрант Термезского Государственного
Университета факультета иностранных языков и литературы
turdalievashakhnoza84@gmail.com

Аннотация: В статье рассматривается принцип интегративности, который раскрывает особенности семантической категории объекта и такой ее разновидности, как объекты зрительного восприятия. При анализе данной категории особое внимание обращалось на сочетаемость объектов с глаголами зрительной перцепции.

Ключевые слова: интегративность, зрительное восприятие, семантическая роль.

Современный период развития языкознания характеризуется все возрастающим интересом к интегративному описанию языковых явлений, которое интенсивно и многопланово охватывает различные аспекты языковой структуры. Существуют различные определения понятия интегративности в современном языкознании. По мнению Л. Талми, интегративность отражает стремление представить язык в вертикальной проекции [1]. Р. З. Мурясов отмечает, что интегративность – это возможность синтезировать несколько наиболее влиятельных лингвистических концепций с целью получения нового знания о языке [2–3]. Интегративность также можно представить как междисциплинарность, которая обеспечивает превращение лингвистического описания в целостный, комплексный, многомерный, голографический процесс-сценарий. Так, в рамках современного языкознания постепенно зарождаются и развиваются комплексные парадигмы лингвистического знания – к примеру, лингвокогнитивная, в рамках которой язык рассматривается в широком контексте. Появление данной дисциплины позволяет произвести инвентаризацию и систематизацию знаний о человеке. Интегративность является логическим следствием антропоцентрической направленности современного гуманитарного знания. Человек как мера всех вещей, как конечный объект и высшая точка исследовательского дерзания современной гуманитарной науки предполагает, что различные аспекты и стороны проявлений его деятельности, которые составляли отдельные предметные области разных научных дисциплин, неизбежно стали восприниматься в своей совокупности. И современное гуманитарное знание от анализа перешло к синтезу – синтезу сфер и областей исследовательского поиска и взаимной ориентированности в связи с тем, что только в комплексе они способны отразить целостность главного объекта своего исследования – человека, и что континуальность мира берет верх над попытками представить его дискретно [4]. После проведения крупномасштабных исследований последовала разработка концептуальных основ нового направления, поскольку лингвистов заинтересовало своеобразие языковой объективации мира, отражающее новое понимание интегративности не просто как смежности двух основополагающих дисциплин, а как их комплексности и взаимообусловленности. Исходя из этого, каждое исследование, выполненное в новом аспекте, приобретает все большую научную и практическую значимость. Рассмотрим объекты зрительного восприятия, которые могут выполнять различные семантические функции. Существуют множество классификаций ролей, учитывающих различные уровни осмысления и семантического представления ситуации, и определить эти роли не просто. Семантическая роль объектов является широким комплексным понятием, поэтому важен интегративный принцип в анализе данной проблемы, описывающий объекты, которые варьируются в зависимости от глаголов. Каждый глагол в зависимости от семантики имеет свои объекты. В сфере глаголов зрительного восприятия выделяются глаголы видения, смотрения и наблюдения/ созерцания [5]. Т. Д. Шабанова называет четыре подгруппы лексико-семантических глаголов зрительного восприятия: а) смотрение; б) видение; в) наблюдение и г) подгруппа, включающая глаголы невербальной коммуникации. Глаголы смотреть и видеть в оппозиции по целенаправленности/ нецеленаправленности зрительного восприятия являются наиболее типичными представителями глаголов зрительной перцепции [6]. Для подгруппы глаголов смотрения основным семантическим признаком является направленность взгляда. К

данной подгруппе относятся такие, как смотреть, глядеть, посмотреть, взглянуть, взирать, уставиться, выглядывать, следить, вглядываться, всматриваться, поглядывать, просматривать и др. В английском языке подгруппа «смотрения» включает в себя такие глаголы, как look, stare, gaze, glance, peer. Например: Не глядя на внучку, он отошел от окна и сел в кресло. Опустивтяжелыевеки, смотрелвполимолчал .

Литература

1. Talmy L. Toward a Cognitive Semantics (2 volumes). Cambridge, MA.: MIT Press, 2000. P. 8–12.
2. Мурысов Р. З. Лексико-грамматические разряды в грамматике и словообразовании // Вопросы языкознания. М.: Наука, 1999. №4. С. 56–70.
3. Мурысов Р.

THE USE OF SHORT STORIES IN TEACHING ENGLISH TO TEENAGERS

Abdumuminova S.,

student of the Group 452, UzSWLU

Salimova N.,

scientific supervisor, senior teacher, UzSWLU

Abstract: The purpose of this thesis is to suggest highlighting the role of short stories in teaching English to teenagers. The main goal is to show how methods can be utilized effectively in order to improve the quality of teaching foreign language, the formation and development of students' communicative.

Keywords: literary genres, short stories, reading and writing, literature.

At present, the matter of the application of modern technologies and methods in education are becoming increasingly important. It is not only new hardware, but new forms and methods of teaching, new approaches to teaching foreign languages.

Teaching speaking on the material of short stories through literary analysis is one of the most effective ways of teaching which can help to the learner to improve language skills. However, recent trend in EFL teaching indicates the necessity of integrating literature because of its rich potential to provide an authentic model of language use. Among literary genres, short stories seem to be the most suitable choice for this due to its potential to help students enhance the four skills—listening, speaking, reading and writing—more effectively because of the motivational benefit embedded in the stories.

After presenting issues about the process teaching speaking and literary analyses of a short story, discussion is focused on how to exploit a short story for enhancing students' language skills.

Using literature in language teaching has the advantage of providing cultural information about the target language. Literary texts increase foreign language learners' insight into the country and the people whose language is being learnt which fosters learners' ability to interpret discourse in different social and cultural target language contexts. By reading literary works, learners learn to see a world through another's eyes, observing human values and a different kind of living, and discovering that others living in very different societies. They will understand and become broadly aware of the social, political, historical, cultural events happening in a certain society. Through literature, learners can deepen their cultural understanding.

Based on these ideas, it is obvious that literary works undoubtedly enable students to understand the language better by providing them with real world experiences, relationships between society and people where the target language is spoken, even if they are fictions.

Despite its benefits for students, some objections are always raised against the use of literature in public schools due to overcrowded classes, overloaded syllabus and limited time—some problems commonly met in elementary to high public schools in almost all developing countries. First, the deviated and figurative language of poetry necessitates very long time to grasp. Second, the length of novel will make it difficult for such classes to finish. Finally, drama can be used in classes, but it will be difficult to act out a play in crowded classes within limited course hours. Considering these objections, it is obvious that among literary forms, short-story, which is defined by Poe “as a narrative that can be read at one sitting of from one-half hour to two hours, and that is limited to „a certain unique or single effect, “ to which every detail is subordinate”, seems to be the most suitable one to use in public schools. Since it is short, and aims at giving a “single effect”, there is usually one plot, a few characters; there is no detailed description of setting. So, it is easy for the students to follow the story line of the work.

- First, short stories are practical as their length is long enough to cover entirely in one or two class sessions.
- Second, short stories are not complicated for students to work with on their own.
- Third, short stories have a variety of choice for different interests and tastes.
- Finally, short stories can be used with all levels (beginner to advance), all ages (young learners to adults) and all classes (morning, afternoon, or evening classes).

The idea that short stories are very suitable to use in English teaching is supported by Pardede's research findings on the interest, perceptions, and the perceived needs of the students of the English

teachers training of University of Indonesia towards the incorporation of short story in language skills classes. The research revealed that a majority of the respondents basically found short stories interesting to use both as materials for self-enjoyment and of as components language skill classes. Most of them also agreed or strongly agreed that the incorporation of short stories in language skills classes will help learners achieve better mastery of language skills. They even believed that English teacher candidates should master the skills of employing short stories to teach language skills. In addition, the statistical analysis revealed that the students' interest and perceptions were positively and significantly correlated, and both variables significantly affected each other.

The use of short-story in English teaching should be aimed to encourage the students to use what they have previously learnt. By doing this, the learning process will be student-centered. However, the teacher plays a great role. She/he must choose a suitable text to use in class, and should help her/his students understand the story with various activities.

In using short stories to teach English, story selection is indeed one of the most important roles of the teacher. Since the lengths of short-stories quite vary, choose a story short enough to handle within course hours. The shortness of the text is important for the students because they will see that they can read, understand and finish something in English, and it will give the students a feeling of achievement and self-confidence.

References:

1. Carter, R., & Long, M. N. *Teaching Literature*. Harlow: Longman. 1991
2. Harmer, J. *The Practice of English Language Teaching* (4th edition). Harlow: Pearson. 2007
3. Ur, P. *A Course in Language Teaching: Practice and Theory*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996

THE ROLE OF ORGANIZING DISCUSSION AND DEBATING CLASSES IN NON-PHILOLOGICAL UNIVERSITIES

Abduvoitov R.A.,

Assistant teacher of Andijan Machine Building Institute

Juraboev D.,

4th year student of Faculty of Mechanical Engineering
Technology, Andijan Machine Building Institute

Abstract: the article deals with developing speaking skills through organizing effective discussion and debating classes. The purpose of the discussion is not so much to solve the problem, but rather to deepen it. As a result of the application of the educational discussion: information is exchanged, critical and reflective thinking is developed, the necessary for the general development of intelligence are created, the boundaries of perception are expanded due to different approaches to the same subject or phenomenon, due to divergence of opinions.

Key words: high school, debate, discussion, argumentative texts, students

Discussion, as a form of dispute resolution, differs from simple logical argumentation, which only checks things for consistency from the point of view of axioms, as well as from a dispute about facts in which they are only interested in what has happened or has not happened. Although logical consistency, and actual accuracy, as well as emotional appeal to the public, are important elements of persuasion. While someone expresses their point of view, the rest of the students act as listeners, which helps to improve listening comprehension skills.

In addition, it should be noted that the discussion involves the use of verbal and non-verbal means, in order to form a positive impression of other participants on their own position. Thus, this form of organization of classes helps students not only learn to concisely and competently build speech using an active vocabulary and grammar minimum, but also by expanding the passive vocabulary, but also learn and use the sign language appropriately.

At present, in conditions of heated discussions and polemics, primarily on socio-political issues, there is an acute shortage of a culture of discussion communication. People think little about their activities in public disputes: facilitators - over how to conduct a discussion, speakers - over their arguments. As a result, the so-called "discussions" turn into chaos, their participants are often defeated, problems are not solved.

Meanwhile, questions of the methodology of argumentation (which forms the basis of the discussion) were the subject of thoughts of scientists of Ancient China and India, Ancient Greece and Rome - Protagoras and Socrates, Plato and Aristotle.

The issues of teaching discussion and debating as a communicative phenomenon of a systemic nature are not developed in the methodology. So, there is still no clear definition in the literature of the term "discussion speech", and the names "dispute", "polemic", "discussion" is often used as synonymous.

In accordance with the main characteristics highlighted in various forms of public dispute, we mean by discussion the oral (less often - written) form of organizing public speech, during which different, as a rule, opposing points of view clash.

Debating is a type of oral (less often - written) public speech that occurs during a dispute, debate, polemic, discussion, when conflicting or diverse points of view are encountered.

The data from our study showed that many high school teachers, as well as university teachers, do not know how to teach discussion speech. Typical mistakes made by students in evidence indicate that teachers (and teachers) do not acquaint students (and students) with the structure of evidence, with possible tricks and errors in argumentative texts. Hence, it is quite obvious that teaching future teachers the ability to lead a discussion and actively participate in it (i.e., the ability to build arguments) acquires special significance. The widespread use of the method of discussion in solving problematic situations develops the logical, independent and critical thinking of students, arming them with the most important skills for personal and social activity to defend their own and refute someone else's point of view, persuade and persuade. Therefore, for the effectiveness of the learning process of unprepared spoken language, a unity of motives is necessary, such as students' awareness of their success in mastering speech and its language enrichment, the desire to satisfy

cognitive needs, interest in solving problematic issues and awareness of their spiritual growth. In this regard, discussion is a highly effective type of speech activity.

It should be noted that the discussion is an analytical activity in the process of which the participants develop the following skills:

- ability to think critically;
- the ability to separate important information from the secondary;
- the ability to identify and isolate the problem;
- the ability to determine the causes and possible consequences;
- the ability to draw conclusions and conclusions;
- the ability to determine facts and opinions;
- the ability to express their thoughts correctly in relation to others.

In the field of language proficiency, the following positive aspects are noticeable:

- the use of machine language cliches;
- memorizing words on the topic as a result of their repeated repetition and listening;
- freer expression of one's thoughts;
- development of spontaneous speaking skills;
- development of speaking skills with increased emotional stress [6, p. 79].

Group training is the basis of problem-based learning. The purpose of group training is to make each student individually stronger in his own position, to develop certain communicative qualities of the individual. The group members study together what they can subsequently use individually.

References:

1. Vereshchagin E.M., Kostomarov V.G. Language and Culture.-M.: Russian Language, 1990.- 246 p.
2. Yudin B.G. Explanation and understanding in scientific knowledge // Questions of Philosophy.-1980.-L 9.-S. 51-63.
3. Yaroshevsky M.G. Discussion as a form of scientific communication // Questions of Philosophy.-1978.3.-S.94-104.

THE IMPORTANCE OF USING MULTIMEDIA TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES

Akhmedova Feruza Atkhamovna
English teacher of Secondary School 19,
Shaykhontakhur district, Tashkent city

Abstract: Multimedia technology is a set of tools for processing various forms of information. In this article described the importance of using multimedia technologies in foreign language classes.

Key words: Multimedia technologies, high-quality graphics, educational process, technologies.

The concept of multimedia is a set of tools for processing information in different forms. Multimedia technologies include, first of all, means of processing sounds, video elements. In addition, animation and high-quality graphics are also multimedia technologies. It is possible that in the future, multimedia will be able to work with other types of information, such as virtual reality.

Modern teaching tools - interactive, audio-visual, multimedia teaching tools - are not just tools that are becoming more modern, but an opportunity to develop students' personalities. The task of the modern education system is not only to impart knowledge, but also to help students design their creative thinking. Any theoretical knowledge must be reinforced by practice. Therefore, in addition to the theoretical information provided by the teacher, practical, laboratory and project activities are required in the educational process. It is a factor that helps to develop the skills and competencies of independent research and should be used throughout the educational process. It is very important to actively involve students in the educational process. The learning process is very effective due to the fact that the teaching is interesting and all the students are fully engaged in it. Visual tools also play an important role in developing the ability to work with different sources of information and compare results. Proper organization of the educational process creates a universal effect of education, which is based on useful skills and abilities, and finally a wide range of potential. A lot of time is spent on laboratory and practical work of teachers in the traditional way of teaching. This is a very important part of the training of specialists in the spirit of the times.

It not only strengthens the theoretical knowledge of the student, increases the effectiveness of the study material, but also helps to develop practical skills in a particular field.

Nowadays, with the rapid development of technology, laboratories and stands for practical training need to be improved every academic year. This will require additional costs.

Based on the above, there is a need to introduce a new effective, universal pedagogical approach that can help solve important tasks for the training of specialists. To do this, laboratory stands and workshops should be not only fun, but also convenient and easy for all students. The lessons should be engaging, take into account all the mental and didactic factors, actively demonstrate the process, conduct the lessons and master the subject, in general, the whole educational process. increase the effectiveness of the program, provide students with the opportunity to evaluate their knowledge. The introduction of modern multimedia technologies will help to solve the above tasks and overcome a number of shortcomings of traditional teaching methods.

Virtual stands are now being used successfully in higher and secondary special education institutions. What is a virtual stand and what is its role in increasing the effectiveness of education? A virtual stand is a training-practical stand or training workshop, which helps to strengthen the theoretical knowledge of students, to develop the necessary skills in a particular direction through computer programs and technologies. It is an ICT tool. Virtual stands allow each student to "teach" their own introductory techniques and monitor their knowledge. The problem of wasting time on laboratory work, understanding it properly, and so on, is eliminated by computer efficiency. It is important to save financial resources. A modern simple CD can hold dozens, sometimes hundreds, of lab work. Now it is not difficult to calculate how cheap such a virtual laboratory stand will cost.

In addition, they can be used to provide general education. Having an Internet connection is even more effective. The introduction of virtual stands in the educational process will ensure a higher quality of the educational process than traditional education. This is achieved through the

use of automated instructors and test takers, specialized teaching tools consisting of systems, test assignments and questions for self-examination, as well as the rapid updating of the methodological framework of the educational process. Today we have a variety of organizational forms of teaching, modern multimedia technologies and a variety of educational opportunities. This, to a certain extent, ensures the high value of diplomas of specialists from different educational institutions. Today, multimedia technology is one of the most promising areas of informatization of the educational process. The introduction of multimedia technologies in the educational process is an important condition for the intellectual development of students and the socio-economic development of our society. That is why it is necessary for today's teacher to work tirelessly, to have a wide range of creative thinking, to use advanced pedagogical and multimedia technologies, to have the necessary skills for their profession. The introduction of modern information technologies in the educational process requires the improvement of software and methodological support, material resources, as well as training of teachers. Multimedia tools are also important in further improving the skills and abilities of teachers.

References:

1. Jalolov J. Methods of teaching English. – T., 2010.
2. https://www.powerthesaurus.org/create_conditions
3. <https://www.fluentu.com/blog/educator-english/esl-listening-activities-intermediate/>

EFFECTIVE WAYS OF TEACHING ENGLISH TO THE SECONDARY SCHOOL

Gabbazova F.,

student of the Group 452, UzSWLU

F. Sharipov,

scientific supervisor, senior teacher, UzSWLU

Abstract: the article deals with the effective ways of teaching English to the secondary school and analyses the role of innovative technologies in teaching.

Key words: secondary education, pedagogy, education, learning process.

Today in pedagogy three paradigms of secondary education are presented: cognitive, activity-oriented and personality-oriented. In accordance with the cognitive paradigm, education is considered by analogy with cognition, and its process (goals, content, methods and teaching aids) as a research activity. The purpose of the training reflects a social order for the quality of knowledge and skills. Educational material as didactically “prepared” scientific knowledge.

These trends characterize the current state of education in developed countries and determine the principles of its reform at the beginning of the 21st century. A full-fledged systemic education obtained in the learning process creates the conditions for a person to realize himself as a person, gives him social and professional mobility.

Education is understood as the translation of the sociocultural experience of a new generation. The pedagogical concepts of this paradigm are traditional, academic, and reproductive. From an ideological, managerial point of view, this is the most effective and preferred approach. The activity-oriented education paradigm is oriented towards fulfilling a social order. Education is a sociocultural technology for the formation of knowledge and skills that ensure the success of social, labor and applied arts. And cognitive-activity-oriented education is aimed at achieving the quality of education, understood as social and professional preparedness.

The central element of personality-oriented education is the continuous development of the personality of students. This paradigm is adequate to the philosophy of open education, it involves not only education, but also self-education. Oriented to the individual psychological characteristics of the personality, it should be varied, to provide students with a free choice of educational routes (Slobadchikov V.I. 2006). The principal provisions of this educational paradigm include:

1. The priority of personality.
2. The content of professional education is determined by the level of development of modern, social, information technologies and congruent future professional activities.
3. The leading character is ensured by the formation of social and professional competence and the development of extra-functional qualities of a specialist in the process of educational and professional activities.
4. Person-oriented secondary education is maximally addressed to the individual experience of the student, his need for self-development. Personally-oriented education from the state and managerial positions is extremely difficult, expensive, and from the pedagogical one it is not technologically provided (Slobadchikov V. 2004).

Following results can be obtained while using innovative technologies

- The student’s ability to adapt in a constantly changing socio-economic environment, independently acquire and apply the necessary knowledge
- Critical thinking independently, be able to see the problems that have arisen and look for ways to rationally solve them
- Working properly with information
- Be sociable, contact in various social groups, be able to work together in various fields, situations.
- Work independently on the development of one’s own morality, intellect, and cultural level.

Reasons for choosing innovative technology:

- Educational technologies easily fit into the educational process of the classroom system.
- Allow us to achieve the goals set by the curriculum and educational standard for a specific subject.
- They ensure the implementation of the main directions of the pedagogical strategy:

humanization, humanization of education and a fully oriented approach.

- They provide intellectual development of students, their independence.
- Educational technology provides friendliness towards the teacher and to each other.
- They pay special attention to the individuality of a person, his personality.
- Educational technology focuses on development;

As a conclusion we can say that, while introducing modern educational technologies, the teacher must be able to:

- apply teaching methods and techniques while using these technologies;
- conduct and analyze training sessions built on new technology;
- teach students with new methods of teaching;
- evaluate the results of introducing new technology into practice using pedagogical diagnostic methods.

References:

1. Alex Moor, (2012) Teaching and Learning: Pedagogy, Curriculum and Education. Routledge. Second Edition. pp. 202.
2. Azizkhodzhaeva N.N. (2002) Pedagogical technologies and pedagogical skills. - Tashkent: Molia.
3. Selevko G.K. (1998) Modern educational technologies.- M., Public Education. - 130 p.
4. Tolipov U., Usmanbayeva M. (2006) Fundamentals of pedagogical technologies - T. - 260 p.

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA TEXNOLOGIYA FANINING O'RNI

Imomkulov Xudayberdi Mahkambayevich

Ohangaron shahar 7-sonli Imkoniyati cheklangan bolalar uchun
ixtisoslashgan maxsus maktabi texnologiya fani o'qituvchisi
Tel: +99899 040 45 52

Annotatsiya: Maqola texnologiya fani zamon talab qilayotgan dolzarb va muhim fanlardan biri ekanligi va uning umumta'lim maktablarida tutgan o'rni haqida yozilgan.

Kalit so'zlar: kreativlik, nostandart yechim, pedagogik texnologiya, intellekt.

Mehnat ta'limi fani nomi "Texnologiya" fani deb o'zgartirildi. Texnologiya fani umumiy o'rta ta'lim fanlari orasida asosiy kasb-hunarga yo'naltiruvchi fan hisoblanadi shu sababli texnologiya fanining har bir dars jarayonida o'quvchilarga kasb-hunarlar haqida ma'lumotlar berish bilan birga ularni to'g'ri va ongli kasb tanlashga o'rgatiladi, ijtimoiy munosabatlarga kirisha olishiga zamin yaratiladi. O'quvchi kundalik hayoti uchun zarur narsalarni shu fan orqali tayyorlay oladi.

Texnologiya fani ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasada o'quvchini kelajak hayotga tayyorlaydi, boshqa fanlardan olgan bilim, ko'nikma va malakalarini hayotda qo'llay olish layoqatini rivojlantiradi. Bu fan orqali yosh avlodda ijodkorlik xususiyatlari namoyon bo'la boradi ijodkorlik – bu yangi g'oyaga asoslangan moddiy va ma'naviy boyliklarni yaratishdir. Texnologiya fani ham bugun zamon talab qilayotgan dolzarb fanlardan hisoblanadi. Maktabda o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishda texnologiya fanining o'rni alohida bo'lib, ta'lim jarayonida ta'lim oluvchilarning dars va amaliy mashg'ulotlardagi faolligi, tashabbuskorligini, izlanuvchanligini oshirish evaziga o'zlashtirish samaradorligini ta'minlash hamda olgan bilimlarini hayotga tadbiiq etishni o'rgatishdan iborat.

Maktablarida o'qitiladigan texnologiya fani 1-9 sinflarda o'qitilishini e'tiborga oladigan bo'lsak, har bir davrda o'qitishning o'ziga xos xususitlaridan kelib chiqqan xolda ijodkorlikka yo'naltirib o'qitiladi. 1–4 sinflarda texnologiya ta'limi mazmuni qog'oz va karton bilan ishlash, tabiiy materiallardan turli buyumlar yasash, eng soddax texnologiya amallari va ish qurollaridan foydalanishni o'rgatishdan iborat. Bu sinflarda o'quvchilarning yosh xususiyatlari va ta'lim mazmunini e'tiborga olgan xolda ijodiy topshiriqlar berish, amaliy ish usullarini tanlash zarur. Ana shu maqsadda turli pedagogik texnologiyalarni qo'llash maqsadga muvofiqdir. Yuqori sinflarda texnologiya ta'limi darslari yo'nalishlar asosida o'qitilishi va darslarning katta qismi amaliy mashg'ulotdan iborat ekanligini nazarda tutgan xolda ta'lim ijodkorlikka yo'naltirish xususiy yondashuvni talab etadi. Ijodkorlikni rivojlantirishda pedagogik texnologiyalarni qo'llashning ahamiyati katta. Pedagogik texnologiyaning mazmuni bu o'qituvchi va o'quvchining belgilangan maqsaddan kafolatlangan natijaga hamkorlikda erishishlari uchun tanlangan metodlarga bog'lik. O'quvchilardagi ijodkorlikni rivojlantirish esa biz o'qituvchilar oldida turgan muhim vazifalardan biridir.

Texnologiya darslariga oid ijodkorlik kechalarini tashkil etish tadbirlarni har o'quv choragi va yil oxirida o'tkazish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bunda o'quvchilarning ijodiy qilgan ishlari namunalari namoyish qilinadi va taqdimotlar o'tkaziladi. Kasbiy kamolot jarayoni mutaxassisning kasbiy o'zini o'zi belgilashning manbai hisoblanadi. Ular shaxsiy-kasbiy sifatlarining shakllanish va kamol topishini nazarda tutadi. Shaxsiy xususiyatlarga va kasbiy faoliyatning motivatsion asoslariga esa erkin muloqot yurita olish, hissiy barqarorlik, dominantlikka intilish, ijtimoiy yetuklik, ijtimoiy dadillik, ishonuvchanlik, mustaqillik, ishonch, o'z-o'zini nazorat qilish, qo'zg'aluvchanlik, asabiy taranglik, muvaffaqiyatga intilish, yutuqqa ehtiyoj, o'z-o'zini baholash kiradi.

Xulosa qilsak, texnologiya fani mashg'ulotlari o'quvchilarning ijodkorliklarining rivojlanish omillaridan biridir, ya'ni texnologiya darslari o'quvchilarda ijodkorlik, yaratuvchanlik kabi fazilatlarini shakllanishi, o'quvchilarda ishga ijodiy yondashish, o'z-o'zini boshqarish, ishdagi kamchiliklarni o'z vaqtida topish, o'z-o'ziga talabchan bo'lish, maqsadga intilish kabi xislatlarni namoyon bo'lishiga hamda ijodiy qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Qo'ysinov O.A., Tohirov O'.O., Mamato D.N., Aripova D.F. Ro'zg'orshunoslik asoslari. // O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma. - T.: 2017.-46 b.

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA BIOLOGIYA DARSLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA XIZMAT QILADIGAN INTERFAOL METODLAR

Ishanova Barno Baxadirovna
Toshkent shahar Olmazor tumanidagi
15-maktabning biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada biologiya fanida qo'llaniladigan interfaol metodlar va ularning qo'llanilishi haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Interfaol metod, maktab, pedagogik texnologiya, biologiya, diktant, vegetativ, zamburug'.

So'nggi yillarda umumta'lim maktab tizimiga shiddat bilan kirib kelayotgan yangi pedagogik texnologiyalar, innovatsiyalar, yangi-yangi pedagogik-psixologik tushunchalar, interfaol metodlarni ta'lim beruvchi tomonidan o'zlashtirilib va qo'llanib borilishi, ta'lim mazmunini tubdan o'zgartirib yuboradi desak mubolag'a bo'lmaydi.

Zamonaviy o'qituvchi dars jarayonida "aktyor" emas, aksincha "rejissyor" bo'lishi kerakligini anglashi lozim. U o'z o'quvchilarini fanga ijodkorlik nuqtai nazar bilan qarashlarini tashkil qilishi, ularda izlanuvchanlik xususiyatlarini shakllantirishi va albatta, yangi pedagogik texnologiya usullaridan foydalangan holda darsni tashkil etishi kerak bo'ladi. Buning uchun esa u bir necha yangi ta'lim usullarini yaxshi bilishi kerak. Interfaol metodlar ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarflamay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishish maqsadini nazarda tutadi.

Dars maboynida ma'lum nazariy bilimlarni o'quvchiga yetkazish, unda ayrim faoliyat yuzasidan ko'nikma va malaka hosil qilish, ma'naviy sifatlarni shakllantirish, o'quvchi bilimini nazorat qilish hamda baholash o'qituvchidan yuksak mahorat va tezkorlik talab qiladi.

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqqan holda biologiya darslari samaradorligini oshiradigan hamda o'quvchilarning aqliy salohiyatini yuqori, mustaqil va erkin fikrlovchi shaxs sifatidagi qiyofani shakllantiradigan interfaol metodlarni ko'rib chiqamiz.

Biologik diktant o'yini – bu o'yin o'quvchilar bilim va malakalarining yozma nazorat shakli hisoblanadi. Biologik diktant savollariga javob yozish talab etiladi. Javoblar qisqa va aniq bo'lishi talab etiladi. Biologik diktant quyidagi shaklda tashkil etiladi.

1. Zamburug'larning vegetativ tanasi _____ deyiladi.
2. Zamburug'larning hujayrasida _____ bo'lmaydi.
3. Mog'or zamburug'ining sporalaridan yetiladigan a'zosi _____ deyiladi.
4. Zamburug'larning yashashi uchun _____, _____, _____ kabi omillar zarur.
5. Qalpoqchali zamburug'lar orasida _____ va _____ iste'mol qilinadi.

O'quvchilarga berilgan biologik diktant javoblari: 1.Sporangiy; 2. Xloroplast; 3. Gifa; 4. Harorat, ozuqa, namlik; 5. Qo'ziqorin va qo'zidumba.

Tushirib qoldirilgan so'zlar doskaga yozib qo'yiladi. O'quvchilar mos so'zlarni javob varaqasiga ketma-ket yozadilar.

Raqamli diktant – o'qituvchi quyidagi atamalarni doskaga yozib qo'yadi.

1.Sporofil. 2. Antiridiy. 3. Spora. 4. Sporangiy. 5. Gematofit. 6. Bahorgi poya. So'ngra o'quvchi quyidagi savollarni o'qiydi. O'quvchilar doskadagi so'zlar orasidan shu savolga tegishli javobning raqamini yozadilar.

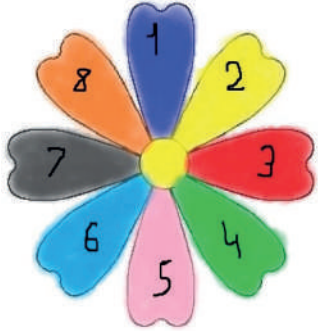
- 1.Erta bahorda dala qirq bo'g'imining ildizpoyasidan qanday poya o'sib chiqadi?
2. Spora beruvchi boshqda halqa hosil qilib joylashgan shakli o'zgargan barglar nima deyiladi?
3. Qirqbo'g'imning sporangiyalarida nima yetiladi?
4. Sporafilning ostki tomonida nima joylashadi?
5. Qirqbo'g'imning yerga tushgan sporalaridan nima unib chiqadi?
6. Sporalardan unib chiqqan erkak o'simtalarda qanday a'zo hosil bo'ladi?

Raqamli diktant quyidagi javoblar yordamida tekshiriladi: 6,1,3,4,5,2.

Moychechak metodi – doskaga moychechak guli 8 yaproqli qilib chiziladi yoki moychechak rasmi yopishtiriladi va har bir yaprog'iga raqam qo'yib chiqiladi. O'qituvchi tomonidan 8 ta mavzuga oid savol tuzib kelinadi. Moychechak yaprog'idagi har bir tanlangan raqam o'chirib boriladi. Guruh a'zolari tanlangan raqamlardagi savollar o'qituvchi tomonidan o'qiladi. Guruh o'quvchilari tomonidan javob beriladi.

Namuna sifatida:

	<p>1-savol. O'zbekistonda jag'-jag' o'simligining nechta turi bor? Javob: 1 ta, Achambiti. 2. Karam qanday meva hosil qiladi? Javob: Qo'zoq meva 3. Qaysi daraxt sho'radoshlar oilasiga mansub? Javob: Saksovul daraxti 4. Lavlagi qanday meva hosil qiladi? Javob: Danakcha meva 5. Qaysi g'o'za oddiy g'o'za deb ataladi? Javob: Meksika g'o'zasi 6. Jaydari g'o'zaning vatani qaysi davlat hisoblanadi? Javob: Afrika 7. Qaysi o'simlikning gullari changlanib bo'lgach tuproq ichiga kirib meva hosil qiladi? Javob: Yeryong'oq 8. Qaysi o'simlik Yapon saforasi ham deb ataladi? Javob: Tuxumak</p>
---	--

Zig-zag metodi – zig-zag siniq chiziq, ilon izi, egri-bugri ma'nolarini anglatadi. Darslarda zig-zag metodining mohiyati bir guruh tomonidan o'rganib bo'lingan o'quv materialining, hali uni o'rganmagan boshqa guruhga taqdim etilishidan iborat. Zig-zag metodining bir qancha afzalliklari bor. Masalan, ushbu usulni qo'llash orqali o'quvchilar bir jamoa bo'lib ishlash ko'nikmasini hosil qiladi va vaqtdan unumli foydalaniladi. Ushbu usulni ketma – ketligi quyidagicha amalga oshiriladi:

- o'quvchilar bir qancha guruhlarga bo'linadilar, 3 yoki 6 ta;
- har bir guruhga mavzu bo'yicha bitta savol tarqatiladi;
- guruh a'zolari shu tarqatilgan savolni belgilangan vaqtda o'rganib oladilar;
- har bir guruhga yetakchi sardor saylanadi va ular tarqatilgan mavzuni o'rganishda, tushunishda guruhda yetakchilik qiladi;
- mavzular guruhda to'liq o'rganilib bo'lingandan keyin ular guruhlarga almashtiriladilar;
- endi ushbu savollar yangi guruhlarda o'rganiladi;
- bu savollar ham o'rganilib bo'lingach, ular yana almashtiriladi;
- guruhlarda barcha savollar o'rganilganda ushbu jarayonlar takrorlanadi;
- bir-birining bilimini baholash va o'zlashtirilganlik darajasini aniqlash uchun guruhlarda bir-biriga ketma-ket ravishda savol berib boriladi;
- savol qaysi guruhga tashlangan bo'lsa, birinchi shu guruh o'quvchilari javob berishlari mumkin, boshqa guruh a'zolari qo'shimcha qilib borishga haqli.

Arra metodi – pedagogik amaliyotda mazkur metodda kichik guruhlarda 6-8 ta o'quvchidan tashkil topadi. Dars davomida o'rganiladigan mavzu mantiqan tugallangan qismlarga ajratiladi. Har bir qism yuzasidan o'quvchilar bajarilishi lozim bo'lgan o'quv topshiriqlari tuziladi. Har bir o'quvchi guruhi mazkur topshiriqlarning bittasini bajaradi va shu qism bo'yicha mutaxassisga aylanadi. Bu guruhlarda har bir qism mutaxassis bo'lishi shart, mazkur mutaxassislar o'zlari egallagan bilimlarini xuddi arra tishlari ketma-ket kelganidek navbat bilan o'rtoqlariga bayon qilishadi. Mazkur guruhlarda o'quv materialini mantiqiy ketma –ketlikda qayta ishlab chiqiladi.

Yuqorida keltirilib o'tilgan biologiya darslarida qo'llaniladigan interfaol metodlardan foydalanilib darslar tashkil etilsa, dars samaradorligi oshadi hamda o'quvchilarning biologiya darslariga bo'lgan qiziqishi yanada ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Inatov Azizbek. Biologiya fanidan o'quv uslubiy qo'llanma. Kattaqo'rg'on 2019.
2. Tolipov O'.Q. Usmonboyeva M.U. Pedagogik texnologiyalarning tadbiiy asoslari. – T.: Fan, 2006.
3. Yo'ldoshev J.G', Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish. – T.: Fan va texnologiyalar, 2008.

QADRIYAT TUSHUNCHASI VA UNGA BERILGAN TA'RIFLAR

Ishqobilova Hulkar Shaydulla qizi
O'z.DJTU, o'qituvchi, Stud1381@mail.ru

Annotatsiya: Maqolada qadriyat tushunchasiga berilgan turlicha ta'riflar, qadriyatlarning muayyan sharoitda shakllanishiga, mohiyati va amal qilish doirasiga qarab bir necha shakllari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: madaniy qadriyatlar, milliy qadriyatlar, dialektik, qadriyat tizimi.

Qadriyatlar kategoriyasi tushunchasi muayyan moddiy va ma'naviy hodisalar, shuningdek, ularning ayrim hususiyatlarining ifodasidir. Bu hodisalardan jamiyat o'zining amaliy ehtiyojlarini uchun foydalanadi. Falsafada insonning ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, ahloqiy, estetik jihatlardan olamga bo'lgan munosabatini ifodalovchi tushunchalar har xil sharxlanib kelindi. Bir qarashda qadriyat shakllari tartibsizga o'xshab ko'ringani bilan aslida ular orasida qonuniy, zaruriy uyg'unlik mavjud.

Ularning namoyon bo'lish shakllari ham dialektik aloqadorlikdadir. Kundalik hayotda ko'pchilik tomonidan qo'llaniladigan qadriyatlar iborasi odamlar uchun zarur ahamiyat kasb etganida narsa, hodisa, obyekt, predmet kabilarga nisbatan ishlatiladi. Qadr so'zi o'zbek tilidagi ba'zi ibora va so'zlarda sharqona falsafiy mazmun borligidan dalolat beradi va serqirra ma'no kasb etadi deb takidlaydi.

Har bir qadriyat ma'lum sharoit va davrning mahsuligina bo'lib qolmasdan u asrlar davomida rivojlanib boradi.

Qadriyatlarning mazmuni jamiyatning moddiy ne'matlar ishlab chiqarish jarayonidagi yutuqlari bilan bog'liq. U keng ma'noda madaniyat dunyosidir, bu inson manaviy hayotining va faoliyatining qimmatini belgilovchi bahodir, insonning ahloqiy ongi, ahloqiy intilishlari sohasiga mansub bo'lib, shaxs ma'naviy boyligining me'zoni sifatida ifodalanadi. Zero eng oliy qadriyat insondir. Inson borlig'i, uning hayoti, yashashi eng oliy masaladir. Inson hayot bo'lsagina narsalar, tabiat, butun borliq, moddiy va ma'naviy madaniyat ahamiyatga ega bo'ladi. Uning ahamiyati faqat inson borlig'i asosida qadrlanadi.

Har bir tilda bo'lgani kabi, ingliz va o'zbek tillarida ham milliy qadriyatlar mavjud. Shu o'rinda savol tug'iladi. Milliy qadriyat o'zi nima va uning qanday turlari mavjud. Avvalombor qadriyat bu insonlar qadrlaydigan narsalardir. Masalan inson kasal bo'lib qolsa sog'ligining, urush bo'lsa tinchlikning qadri oshib boradi.

Jamiyatdagi hodisalar va insonlarning yashash tarzini hisobga olgan holda qadriyat so'ziga "Inson va jamiyat ma'naviy tarkibiy qismi, olamdagi voqealar, hodisalar, jarayonlar, holatlar, sifatlar, talab va tartiblarning qadrini ifodalash uchun ishlatiladigan tushuncha" deya ta'rif beriladi [Ma'naviyat asosiy tushunchalar izohli lug'ati, 2009, b.707-08].

Umumiy olib qaraydigan bo'lsak, biz bu tushunchani insoniyatning kundalik hayotini bezab turadigan va insonlarning bir-biriga muomila jarayonida seziladigan ehtiyojini qondiruvchi madaniyat, ma'rifat, go'zallik, ijtimoiy-axloqiy tushunchalarni bir so'z bilan qadriyat deb atasak ham yanglishmagan bo'lamiz.

Qadriyatlar tizimi ikki tilda ham mavjud bo'lib, ularga quyidagilarni misol qilib keltirish mumkin:

1. Gentleman
2. Lady
3. King
4. Queen
5. Christening
6. Baby shower
7. Queues
8. Saying sorry
9. Saying thanks
10. Family pet

O'zbek tilida esa:

1. Andisha

2. Birdamlik
3. Ehtirom
4. Ezgulik
5. Hurmat
6. Mehribonlik
7. Mehmondo'stlik
8. Mulozamat
9. Muruvvat
10. Sadoqat va boshqalarga bo'linadi.

Ular ham ingliz va o'zbek tillarida turli xil lug'atlarda, maqollarda, iboralarda, aforismlarda va asarlarda ham ifodasini topgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Ma'naviyat asosiy tushunchalar izohli lug'ati", 2009, b.707-08.
2. "Izohli ilmiy-ommabop lug'at, Sharq", 2009, 558 bet
3. O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 jildli / A. Madvaliyev tahr. Ost- Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006-2008.

EFFECTIVENESS OF AUTHENTIC MATERIALS IN TEACHING ENGLISH LANGUAGE

Karimova A.,
student of the Group 452, UzSWLU
A.Seitimbetova,
scientific supervisor, teacher, UzSWLU

Abstract: Authentic materials are materials taken from original sources, which are characterized by the naturalness of lexical content and grammatical forms, situational adequacy of the language means used, illustrate cases of authentic usage and which, although not intended specifically for educational purposes, can be used in teaching a foreign language. In this article we will deal with the role of authentic materials in teaching English language.

Key words: foreign language, authentic material, educational purpose, materials, original sources.

The concept of “authentic materials” has recently appeared in the methodology of teaching a foreign language. The term “authentic materials” almost completely replaced the term “original materials” in modern domestic and foreign methods.

There are a number of approaches to the interpretation of authenticity in the methodology of teaching a foreign language, but the following interpretation is usually considered the traditional interpretation: authentic materials are materials that were created by native speakers and found their application in the educational process oriented to communicative approach to teaching a foreign language outside the native language environment.

Authentic materials have been classified as follows (Eshboeva D. A., 2014):

- Authentic printed materials - programs, telephone directories, books, comics, lyrics, newspaper articles, notes, brochures for tourists, checks, tickets, etc.
- Authentic audio materials - advertising and radio broadcasts, audio books, songs, etc.
- Authentic audiovisual materials - television commercials, television shows, clips, feature films and documentaries, animated films, news programs, etc.
- Authentic visual materials - paintings, slides, stamps, illustrations, road signs, photographs, postcards, labels, etc.
- Realities (objects) - coins, cash, masks, toys, etc.

But, despite the countless advantages of authentic materials, there is no single point of view regarding their application. Elukhina N.V., Nosonovich E.V. and others. The authors identify a number of conditions that make the use of authentic materials as educational tools very difficult:

- 1) an excessive amount of various verbal, visual, sound information that is difficult to digest within the framework of the lesson;
- 2) thematic versatility, which complicates the assimilation of the material with the lexical theme being studied at a particular lesson.

However, the use of authentic texts in teaching at the initial stages can cause significant difficulties due to the wide variety of vocabulary and grammatical forms, individual characteristics of the author’s style, differences in background knowledge of representatives of different cultures, etc. Texts compiled directly for native speakers create enormous obstacles to their use for educational purposes (Sulimova L. A., 2014).

It should be noted that the methodology does not have a clearly defined definition for tasks that could be considered authentic. Therefore, it is necessary to take with great care the assertion that behavior that is not authentic in a real situation can become authentic in a situation of learning English, otherwise there will be a risk of over-expanding the range of tasks that can be classified as authentic. Guided by the pedagogical expediency of using tasks such as conjugation of irregular verbs or teamwork, they can be classified as natural for the educational process, but not as authentic. It is also unacceptable to mix the concepts of “authenticity” and “efficiency”. A clear framework should be established to limit authentic speech behavior from non-authentic, regardless of the educational effectiveness of non-authentic tasks, even if they are natural in the lesson.

Authentic materials from modern textbooks include the following: excerpts from adolescent diaries, articles, advertisements, jokes, personal letters, and statements on forums, interviews,

comments, recipes, popular science and regional texts. Genre - compositional diversity allows students to show speech clichés, phraseology, vocabulary, which are associated with the most diverse spheres of life and belong to different styles. An important role in achieving the authenticity of the perception of the text is assigned to its design. For example, in modern textbooks, an ad is filed in the form of a sheet that is glued to the wall, an article is like a newspaper clipping, etc. This creates the illusion of authenticity.

Often, one-time everyday materials are included in the list of authentic materials - announcements, posters, theatrical and other programs, questionnaires - questionnaires, tickets for travel and entrance, schemes, signs, labels, plans, menus and accounts, cards, advertising leaflets for tourism, leisure, shopping, hiring, etc. They can get to the teacher (unofficially - through some personal contacts with a native speaker, correspondence, or thanks to tourism). They are also authentic, and due to the affordable routine, they can be useful in creating the illusion of someone else's environment and language in the classroom. The specificity of these materials is that they show communication with “living”, real people and objects, stimulate almost genuine, natural communication: the students themselves live these events, get used to certain roles, supposedly solve problems (choosing a training center and profession, shopping, choosing menus and excursions, filling out questionnaires, attending spectacular events, etc.), satisfy their cognitive interests.

Summarizing the above, it should be noted that the use of authentic and educational-authentic materials, namely, natural speech works created for methodological purposes, will contribute to greater effectiveness in teaching all types of speech activity, and will help simulate a complete immersion in a natural speech environment in a foreign language class.

References:

1. Galskova N.D., Gez N.I. (2006) Theory of teaching foreign languages. - M.: Academy. - p. 237–245.
2. Kolomiytseva N.V., Sizova Yu.S. (2016) Efficiency of using certain authentic YouTube video materials in teaching a foreign language // Pedagogy of higher education. - No. 1. - p. 87–94.
3. Maslyko E.A., Babinskaya P.K., Budko A.F., (2014) Handbook of a teacher of a foreign language: Higher school.-- 522 p.

EFFECTIVE WAYS OF TEACHING WRITING TO B1 LEVEL LEARNERS

Khudayberdiyeva Kh.,
student of the Group 452, UzSWLU
Kh. Khakimov,
scientific supervisor, senior teacher, UzSWLU

Abstract: the article deals with the issues based on analyzing effective ways of teaching writing to B1 level learners. Writing is an activity that it involves creative improvement of thought in a written word. It helps to communicate in the written form with the help of graphical symbols.

Key words: Writing activity, creative writing, foreign language, techniques.

Writing activity is a purposeful and creative accomplishment of thought in a written word, and written speech is a way of forming and formulating thoughts in written linguistic signs. Written skills of students often lag significantly behind the level of training in other types of speech activity. Writing in English is becoming increasingly important for a number of reasons. Currently, there is an opportunity to travel, work in foreign companies, participate in international conferences and exchange programs, communicate via the Internet. All this presupposes the ability to fill out questionnaires and declarations, conduct business correspondence, compose a resume, write essays and reports.

In other words, it is necessary to be able to express thoughts and ideas in writing, having mastered the basics of composition, knowing the style features and following certain rules for organizing the written text. At school, however, often performing all sorts of “mechanical” tasks turns into a routine for students. And even before they join the process of written self-expression, children lose interest in this kind of activity. In the modern methodology term “creative writing” is widely used for teaching writing in a foreign language. It means exercises of a productive nature of the most varying degrees of complexity, varied in form and content.

Writing techniques and activities can be characterized as controlled (for providing the content and form), guided (as free but a form is given) and free. (Controlled writing proposes using the following activities: coping, gap-filling, re-ordering words, substituting, correcting the facts and dictation.

Writing involves content, organization, style, syntax, mechanics, grammar and spelling. It was pointed out that “If we limit our feedback to pointing out or correcting errors, our students will concentrate on producing error-free writing, neglecting the interest or even the meaning of the content. The equation teaching writing – error elimination is counterproductive. So, it is necessary to conduct feedback in fair balance of content feedback and form feedback.

There are different types of writing performance in English which should be assessed.

Imitative: at this stage, form is the primary concern to assess learner’s skills in the fundamental and basic tasks of writing letters, words, punctuation, and very brief sentences. This category also includes the ability to spell correctly and to perceive phoneme-grapheme correspondences in the English spelling system.

Intensive: this refers to producing appropriate vocabulary within a context, collocations and idioms, and correct grammatical features up to the length of a sentence.

Responsive: assessment tasks here require learners to perform at a limited discourse level, connecting sentences into a paragraph and creating a logically connected sequence of two or three paragraphs. Form-focused attention is mostly at the discourse level, with a strong emphasis on *context* and *meaning*.

Extensive: extensive writing implies successful management of all the processes and strategies of writing for all purposes, up to the length of *an essay*, a term paper, a major research project report, or even a thesis. Students focus on achieving a purpose, organizing and developing ideas logically, using details to support or illustrate ideas, demonstrating syntactic and lexical variety, and in many cases, engaging in the process of multiple drafts to achieve a final product.

The experienced teachers consider that teachers should ignore the language mistakes that do not hinder learning, so teachers may correct only those mistakes which are very basic and those which affect meaning.

Also, in order to avoid too much correction of written work, give simple writing tasks which will not lead to many mistakes and which can be corrected in class.

Correcting work in class:

- go through the answers, writing on the board only if spelling is a problem;
- let students correct their own work or exchange books and correct each other's;

A piece of writing (for instance, essay) as a final work at advanced level can be evaluated on the basis of criteria:

1) Task achievement: relevance and appropriateness of ideas and examples, coverage, variety, suitability of the text, type and length, awareness of a target reader, precision;

2) Organization: cohesion, coherence sequencing, paragraphing, layout and punctuation, length/complexity of sentence, textual fluency;

3) Range: structures, vocabulary, appropriateness, flexibility, detail, avoidance of repetition;

4) Accuracy: grammar, vocabulary, spelling.

In the future, as students should be encouraged to actually participate in the discussion of problems raised by the authors of articles on professional topics through students writing their own comments. Since access to the authentic, virtual form of communication sphere is associated with high psychological, social, intercultural and, of course, language barriers, the creation of a study group blog can be considered as an intermediate stage in the development of a professionally oriented intercultural communicative competence.

In conclusion, we emphasize that the specificity of the proposed methodology for interconnected teaching of writing is based on a cognitive-communicative approach to mastering the language, in which a foreign language is considered as a means of communication.

References:

1. Alenkina T. B. Academic writing in scientific and technical specialties: theory and practice: textbook. (in English). M.: MIPT, 2015. P. 276
2. Balan R., Cehan A. & et.al. In-service Distance Training Course for Teachers of English. -Romania: Polirom, 2003. - P. 201.
3. Baydenko V.I. Competencies in professional education (to develop a competency-based approach) // Higher education in Russia, 2004. No. 11. P. 3-13.

ORGANIZATION OF COMPETENCE BASED TRAINING IN A TECHNICAL UNIVERSITY

Mamajonov A.V.,

teacher of Andijan Machine Building Institute

Nematov G.,

1st year student of Economics, the Faculty of
Mechanical Engineering Technology, Andijan Machine Building Institute

Abstract: The article is devoted to the problem of training a competent specialist. Professional competence is considered from the point of view of its personal basis. It is shown that the training of a specialist should have the character of personal and professional development. The necessary characteristics of pedagogical interaction are given to ensure the appropriate orientation of the educational process.

Key words: competence-based approach, pedagogical technologies, innovative assessment tools.

In the modern dynamic world, education can effectively perform its functions only by existing in the mode of development, constant search, integration of traditions and innovations. Trends in civilizational development, changes in society, technical and technological progress require qualitatively new results from the higher education system - training not only a good performer of professional functions, but also a subject of professional activity who is aware of the goals and is responsible for its results, capable of independently and competently making decisions ready for self-development and self-realization in professional activities.

The new educational standards presuppose a competence-based approach, which means project-based teaching methods, approbation of various forms of work, which are based on the independence and responsibility for the learning outcomes of the students themselves.

The competence-based approach is systemic and interdisciplinary, it contains both personal and activity aspects. Based on the competence-based approach, the student is developing key competencies, which are an integral part of his activities as a future specialist, and one of the main indicators of his professionalism, as well as a necessary condition for improving the quality of professional education.

The introduction of a new model of results-oriented education requires improving not only the management system, methodological work, but also approaches to the design of classes, their content, the development and implementation of competency-oriented tasks. At the same time, an important role is assigned to control and measuring materials, which involve monitoring the results of not only the knowledge level, but also the competence level. Competence based tasks should have a practical focus, social and personal significance, and correspond to the level of education. Competence based tasks allow to imagine how the acquired knowledge and skills can be applied in practice, in a new situation.

At the present stage of development of higher education, there is a change in approaches to determining its content, which are based on the idea of the student's personality development. The integration of Russian education into the European system of higher education exacerbates the problem of training specialists. During their studies at a technical university, students develop a mentality that characterizes the professional orientation of an individual. For the training of engineers, the traditional understanding of higher professional education as the assimilation of a certain amount of knowledge based on the teaching of fixed subjects is generally recognized, but insufficient. A future process engineer should develop productive thinking with a focus on novelty, search, and formulation of problems related to personal qualities.

The use of pedagogical technologies in the educational process makes it possible to organize in practice competence-based learning, which can be based on such elements as a variety of personality development options, the right to develop a personal attitude towards the student, the right to design one's own activities, the right to choose the interpretations of the studied phenomena, objects, method. learning, assimilation, information source, the level of assimilation.

The technologization of the competence-based educational process presupposes the special design of the educational text, didactic material, methodological recommendations for its use,

types of educational dialogue, forms of control over the student's personal development in the course of mastering knowledge. Only in the presence of didactic support, which implements the principle of the subjectivity of education, can we talk about building a Competence based process.

The innovative assessment tools include test tasks of four levels of complexity, action tests, situational tests, task cases, project protection, portfolio. In accordance with the State Educational Standard for each discipline, the teacher forms a fund of assessment funds. An objective assessment of the formation of competencies is carried out using a distance learning support system. The online exam in the field of vocational education allows you to assess the educational achievements of students at various stages of training in accordance with the new requirements laid down in the federal state educational standards. It is impossible not to take into account the multitude of socio-pedagogical, organizational, managerial and other problems arising in connection with the introduction of innovations. Among them is the need to develop a system for assessing the teacher's labor costs that is more adequate to the competence-based approach, not only based on the hours of classroom work, but taking into account the "personal contribution" and the result obtained.

In conclusion, it should be noted that when considering even one aspect of the problem of training a competent specialist, its versatility and complexity becomes obvious. Our experience has shown that the prospects for the introduction of innovations are largely determined by the attitude to these innovations of the direct organizers and participants of the educational process, their readiness for improvement, experience and professional position.

References:

1. Belyak EL Experience of organizing personality-oriented teaching of chemistry // Chemistry: teaching methods. 2002. No. 5. P. 73 - 77.
2. Loseva NI Problems of the formation of meta-competencies of students in technical universities // Modern trends in science and education. M.: AR-Consult, 2014. P. 146 - 148.
3. Pedagogy and psychology: topical problems and research prospects at the present stage: monograph. E. L. Belyak, I. N. Baybarodskikh, N. N. Davydova and others. 2016.196 p.

PEDAGOG-PSIXOLOGNING KASBIY MOHIYATI

Mirabdullayeva Nigora Ne'matulla qizi

Namangan viloyati To'raqo'rg'on tumani
42-umumiy o'rta ta'lim maktabining psixologi.

Annotatsiya. Yangi avlodning davlat ta'lim standartlari umumiy ta'lim mazmuni va uning ta'lim natijasi qanday bo'lishi kerakligi to'g'risida sifat jihatdan yangi g'oyani belgilab beradi. Shu munosabat bilan nafaqat o'quv materiallarining mazmuni, muassasalarning ta'lim dasturlari va o'quv dasturlariga qo'yiladigan talablar, balki o'qituvchining mahorati mezonlari, uning ish maqsadlari va usullari mezonlari g'oyasi ham o'zgarib bormoqda. O'zgarishlar ta'lim natijalarini baholashning mazmuni va uslublariga ham tatbiq etildi. Ta'limning maqsadi - o'quvchilarning umumiy madaniy, shaxsiy va bilim rivojlanishidir.

Tayanch so'zlar: o'qituvchi-psixolog; ta'lim tizimi; professional lavozim; bolalarning aqliy rivojlanishi; maktab; oila.

Pedagog-psixolog - bu ma'lum bir ta'lim tashkilotida amaliy psixologiyani amalga oshiradigan mutaxassis. Hozirgi vaqtda ushbu mutaxassis o'qitishning psixologik yoki psixologik-pedagogik yo'nalishi bo'yicha oliy ma'lumotga ega bo'lishi kerak. Ko'rsatilgan oliy ma'lumotdan tashqari, o'qituvchi-psixolog sub'ektning individual va shaxsiy xususiyatlarini ifodalaydigan va kasbiy faoliyatni amalga oshirish samaradorligini belgilaydigan, kasbiy jihatdan muhim rivojlangan sifatlarga ega bo'lishi kerak. O'qituvchi-psixologning kasbiy muhim fazilatlariga quyidagilar kiradi: ijtimoiylik; xushmuomalalik; xayrixohlik; ehtiyotkorlik; bag'rikenglik; maqsadga muvofiqlik; cheklash; ijodkorlik; tashkilot; aniqlik; ketma-ketlik; mustaqillik; ahloqiy; odob-axloq; harakatchanlik; xushmuomalalik; hissiy muvozanat, mas'uliyat, tanqidiylik va boshqalar. Bundan tashqari, ularning kasbiy vakolatlari chegaralarini bilish va o'zlarining kasbiy harakatlari yoki boshqa shaxsning harakatlarining oqibatlarini oldindan bilish qobiliyati ham mavjud.

Psixologning dominant shaxsiy xususiyatlari psixolog kasbiga mos kelmaydi, quyidagi shaxsiy xususiyatlar: nevrotik shaxsiyat, tajovuzkorlik, past ego kuchi, pastlik komplekslari, ustunlik hissi, hiyla-nayrang va boshqalar: intellektuallik, sodiqlik, hissiy labillik (egiluvchanlik), amaliylik (ratsionallik), ijtimoiylik.

Psixologning tashqi xususiyatlariga qo'yiladigan talablarni ajratib ko'rsatish mumkin:

- tashqi ko'rinishi: jozibadorligi, nafisligi, pokligi, ta'mi hissi, kiyimning zo'ravonligi, soch turmashi va engil bo'yanish, minimal zargarlik buyumlari, sun'iy hidsiz;
- nutq: bir-biriga bog'langan, o'rtacha hissiy, aniq, talaffuz nuqsonlarisiz, o'ziga ishongan, tez emas, baland ovozda emas, malakali, hurmatli va o'zini tutib turadigan ohangda;
- xatti-harakatlar: minimal imo-ishoralar, giyohvand moddalarni suiiste'mol qilmaslik, durust turish, ishonchli qadam va qarash, harakat odob-axloqi va boshqalar.

Kasbiy standartga muvofiq, o'qituvchi-psixolog ikkita umumlashirilgan mehnat funksiyasini bajarishi kerak:

1. Umumiy, kasb-hunar va qo'shimcha ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash, asosiy va qo'shimcha ta'lim dasturlarini qo'llab-quvvatlash.

2. Asosiy umumiy ta'lim dasturlarini o'zlashtirish, rivojlantirish va ijtimoiy moslashishda qiyinchiliklarga duch keladigan nogironlarga psixologik-pedagogik yordam ko'rsatish.

Ushbu ikkala funktsiya ham standartda aniqroq mehnat funktsiyalari bilan ifodalanadi. O'qituvchi-psixologning birinchi mehnat funktsiyasi quyidagicha ifodalanadi:

- asosiy va qo'shimcha ta'lim dasturlarini amalga oshirishni psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlash;
- ta'lim muassasalarining ta'lim muhitining qulayligi va xavfsizligini psixologik tekshirish (baholash);
- o'quv jarayoni sub'ektlari uchun psixologik maslahat;
- talabalar bilan tuzatish va rivojlantirish ishlari;
- talabalarning psixologik diagnostikasi;
- o'quv jarayoni sub'ektlarini psixologik tarbiyalash;
- psixoprofilaktika (ta'lim muassasalarida o'qitish va o'qitish jarayonida o'quvchilarning psixologik salomatligini saqlash va mustahkamlashga qaratilgan kasbiy faoliyat)

О'qituvchi-psixologning ikkinchi mehnat funktsiyasi quyidagilar orqali amalga oshirilishi kerak:

- nogironlarni qo'llab-quvvatlash, asosiy umumiy ta'lim dasturlarini o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duch keladigan talabalarni qo'llab-quvvatlash, rivojlantirish va ijtimoiy moslashuv sohasidagi ta'lim jarayoni sub'ektlariga psixologik ta'lim berish;
- nogironlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha ta'lim faoliyatini olib boradigan ta'lim muassasalari va tashkilotlarida xulq-atvorining buzilishi va rivojlanishida nuqsonlarning psixologik profilaktikasi, asosiy umumiy ta'lim dasturlarini o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duch keladigan o'quvchilar, rivojlanish va ijtimoiy moslashuv;
- asosiy umumiy ta'lim dasturlarini o'zlashtirishda qiyinchiliklarni boshdan kechirayotgan, rivojlanish va ijtimoiy moslashuv va nogironligi bo'lgan shaxslarga psixologik maslahat berish;
- asosiy umumiy ta'lim dasturlarini o'zlashtirishda qiyinchiliklarni boshdan kechirayotgan, rivojlanish va ijtimoiy moslashuv va nogironligi bo'lgan shaxslarga psixologik maslahat berish;
- asosiy umumiy ta'lim dasturlarini o'zlashtirishda qiyinchiliklarni boshdan kechirayotgan o'quvchilarning xatti-harakatlari va rivojlanishidagi buzilishlarni, rivojlanish va ijtimoiy moslashuvni va nogironlarni psixologik tuzatish;
- asosiy umumiy ta'lim dasturlarini o'zlashtirishda qiyinchiliklarni boshdan kechirayotgan o'quvchilarning xususiyatlari, rivojlanish va ijtimoiy moslashuv va nogironlar psixologik diagnostikasi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. - Qarshi.: Nasaf, 2000.
2. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbqiqiy asoslari. -T.: 2005.
3. Avliyakov N. X., Musayeva N. N. Pedagogik texnologiya. Oliy o'quv yurtlari uchun darslik.

A SYSTEM OF EXERCISES IN IMPROVING TRANSLATION SKILLS OF LEARNERS

Nurullayeva M.,
student of the Group 452, UzSWLU
Dalieva M.Kh.,
scientific supervisor, senior teacher, UzSWLU

Abstract: the article describes a system of exercises in improving translation skills of learners. A special role in teaching translation activities is played by exercises aimed at developing such skills that are absolutely necessary for the translator as transformation and developing the mechanism of bilingualism in students in general.

Key words: solution, translation, teaching, exercises, skills, learners.

One of the indicators of the quality of the modern process of teaching a foreign language in higher education today is the mastery of students' skills and abilities of self-education. The solution to the contradiction between the rapid rate of increase in knowledge, high and constantly changing requirements for mastering a foreign language by a person and limited opportunities for their assimilation sets the goal for higher education to maximize the development of skills and abilities to maintain and improve their level of proficiency in a foreign language throughout their lives.

The skills and abilities necessary for the implementation of various types of interpretation are created in the learning process with the help of special exercises, as well as through training in performing a certain type of translation.

Exercise is the main way to develop the skills you need.

Many types of exercises can be performed in translation classes, depending on the goals and objectives of the student or teacher. In accordance with the practical orientation of teaching translation, the following groups of exercises can be distinguished:

1. *Exercises aimed at the formation of skills and abilities* necessary for the implementation of any type of translation activity (for example, skills of deverbilization, transformation; the ability to carry out analysis and synthesis, to determine the style and genre of the text, etc.);

2. *Exercises that form the skills and abilities* necessary for the implementation of translation of one type or another (written translation from a foreign language into a native language - reading techniques, including linguistic and philological, segmentation of the translated text, editing, use of dictionaries and other reference literature, etc. ; for oral translation from a foreign language into a native language - listening skills and abilities, speech technique, switching, determining the speaker's communication skills, compressing text without losing essential elements, encoding and restoring encoded text, performing several actions at the same time, etc.);

3. *Exercises aimed at expanding and consolidating knowledge;*

4. *Language exercises (lexical, phraseological, grammatical, stylistic);*

5. *Speech exercises;*

6. *Exercises aimed at working out one phenomenon* or one difficulty, and complex exercises, the implementation of which requires possession of several or many knowledge, skills and abilities, etc.

A special role in teaching translation activities is played by exercises aimed at developing such skills that are absolutely necessary for the translator as deverbilization, transformation and switching, as well as developing the mechanism of bilingualism in students in general.

Exercises aimed at developing the skill of deverbilization:

a. Reading text with score. Students are encouraged to read the text with their eyes while counting aloud, after which they need to retell the content of the text. Such exercises should start with reading texts in your native language, and then move on to foreign texts. The counting should also be complicated. First, students count in their native language, and then in a foreign language. The choice of language for paraphrase depends on the level of preparation of the students. At the same time, the exercise contributes to the development of working memory and the formation of skills in managing your attention.

b. Microreference. Students are offered a message in the form of a written text with a volume

of 800 - 1000 printed characters, from which they must write out key words, i.e. words that carry basic information. Two minutes are allocated for this work (the time is gradually decreasing). After that, the text is selected, and students should orally offer their options for retelling the entire message, based on the written words. It is recommended to start the exercise with a text in your native language, and then in a foreign one with its subsequent translation. The exercise should also be used to develop the skills and abilities of semantic analysis of the text with the highlighting of key information.

c. Recording information without words. In the process of perceiving an oral text, students fix its content on paper with the help of certain signs, symbols or drawings, without resorting to words. The designations are chosen by the students themselves, but they can be reminded that a question mark can replace words (question, problem, task, dispute, etc.), a small circle reminds not only of a round table, but also of all kinds of meetings, meetings, conversations, negotiations, etc.

While translating texts from a foreign language into their native language and from their native language to a foreign language, schoolchildren learn to carry out pre-translation analysis of the text and develop a translation strategy, analyze the content and form of the text, choose translation techniques and methods taking into account the specifics of the translated text, use standard ones and find original translation solutions. Translation process can be done with the collective participation of the entire group. Such work is accompanied by a direct discussion of translation options and a commentary by the teacher about typical as well as text-specific translation difficulties.

Thus, when teaching translation, various goals are set, the main of which is the development and formation of the relevant skills and abilities necessary for the implementation of any type of translation. And specially selected exercises play an important role in the formation of these translation skills.

References:

1. Komissarov V.N. Theory of Translation, Moscow: V.Sh, 1990.
2. Passov, E.I. Fundamentals of communicative methods of teaching foreign language communication [Text] / E.I. Passov. - M .: Russian language, 1989. 276 p.

DARS JARAYONIDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Sabirova Gulaim Turganbaevna
Qoraqalpog'iston Respublikasi
Nukus shahar 25-sonli maktabning
O'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari

Annotatsiya: Maqolada nazariy bilimlarni o'quvchilarga yetkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, o'quvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko'nikma hamda malakalar darajasini baholash o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuv haqida aytilgan.

Kalit so'zlar: interfaol metod, ta'lim – tarbiya, pedagogik texnologiya, innovacion usul, dars, o'quvchi, o'qituvchi

Bugungi kunda mamlakatimizda ta'lim sohasiga berilayotgan e'tibor, jamiyatda o'qituvchilarning obro'sini oshirishga qaratilgan barcha chora-tadbirlar barkamol, keng dunyoqarashli, shijoatli yoshlarni tarbiyalash, aytish mumkin-ki, O'zbekistonning yorqin kelajagini ta'minlash borasidagi shaxdam qadamlarning asosidir. Davlat kelajagi yoshlar qo'lida, yoshlarning kelajagi esa bevosita ustozlar – o'qituvchilarning o'z kasbiga fidoyiligida namoyon bo'ladi. Bu borada ta'lim sohasida juda ko'plab islohotlar amalga oshirilmoqda.

Bilamizki, pedagogik texnologiya - oldindan loyihalashtirilgan pedagogik jarayonni amaliyotda rejali va bir maromda tadbiiq etish yoki pedagogik masalalarni echishga qaratilgan pedagogning uzluksiz o'zaro bog'langan harakatlari tizimidir.

Aytish mumkin-ki, pedagogning yutuqlariga kafolat beradigan, aniq ishlab chiqilgan va qat'iy ilmiy loyihalashtirilgan, takrorlana oluvchi pedagogik harakatlar tizimidir.

Yangi pedagogik texnologiyalarning maqsadi – ta'lim va tarbiya samaradorligini oshirishga qaratilgan. Ta'lim – tarbiya jarayonining samaradorligini oshirish esa yangi sifat darajasiga o'tish imkonini beradi.

Ta'limda innovacion usullarni keng qamrovli qo'llash orqali chuqur mulohazali, teran dunyoqarashga ega bo'lgan avlodni kashf eta olish imkoni qo'lga kiritiladi. Zero, innovacion jarayonlar ham ongli boshqarilishi mumkin. Yangilik kiritish – bu eng avvalo, tabiiy va sun'iy o'zgarishlar jarayonini boshqarish funkciyasidir. Shuning uchun ta'limdagi innovacion jarayon – bu ta'limdagi o'zgarishlarni boshqarish jarayoni demakdir. Dars jarayonida interfaol usullardan foydalanish o'z mohiyatiga ko'ra sub'ektiv xususiyatiga ega, ya'ni har bir pedagog ta'lim va tarbiya jarayonini o'z imkoniyati, kasbiy mahoratidan kelib chiqqan holda ijodiy tashkil etishi lozim. Pedagog muvaffaqiyatining siri nafaqat u qo'llayotgan texnologiyalarda, balki pedagog-tarbiyachi sifatidagi rolini qoyilmaqom ijro etishida, o'quvchilarning qalbiga yo'l topa olishida ko'rinadi. Har bir o'qituvchining u qanday texnologiyani qo'llashidan qat'iy nazar, pedagogik muomalasi betakroridir va shunday bo'lishi ham kerak. Uzoq yillar davomida an'anaviy dars o'tish usullari ta'lim tizimi jarayoniga chuqur o'rnashib olgan edi (Katta va o'rta avlod vakillari – barchamiz ham an'anaviy ta'lim o'quvchilari bo'lganmiz).

Endilikda esa bu usul o'quvchilarni zeriktirishini inobatga olgan holda interfaol darslarni o'quvchilarning dunyoqarashi va ruhiyatiga mos tarzda tashkil etishni taqozo etadi. Yangi pedagogik texnologiya dars o'tish shakllari va usullarini o'zgartirib, ularni xilma-xil tarzda, o'qituvchi o'quvchini o'quv jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Shu nuqtai nazardan, har bir dars, fan yoki mavzuni o'rganishda o'ziga xos texnologiya, metod va vositalarni tanlash va foydalanishga to'g'ri keladi. O'qitish jarayonida yuqori natijaga erishish uchun dars jarayonini oldindan loyihalashtirish zarur. O'qituvchi har bir darsni yaxlit holatda ko'ra bilishi va uni tasavvur etish uchun ham bo'lajak dars jarayoni loyihalaniishi kerak.

Bunda darsning texnologik xaritasini tuza olish juda muhimdir, chunki darsning texnologik xaritasi darsning qiziqarli bo'lishi uchun asosiy vosita hisoblanadi va darsda o'quvchilar egallashi lozim bo'lgan bilimlarning kafolatlanishiga yordam beradi. Interfaol metodlar nafaqat o'quvchilar ongini faollashtiradi, balki ularning hissiyoti va irodasini ham rivojlantiradi.

Dars jarayonini joriy etishda va uning strukturasiidan unumli foydalanishda o'quvchilar

faolligini tashkil etish muhim rol o'ynaydi. Zero, jarayon markazida o'quvchi shaxsi turadi. Demak, ta'lim jarayoni o'quvchi shaxsiga qaratilmog'i zarur. O'qituvchi, o'quvchilar birgalikda va bir vaqtda vazifani bajarishda hamkorlik qiladilar, ham ijodkorlikda ish yuritadilar. O'qituvchi so'zlash, tushuntirish, ko'rsatish jarayonida barcha o'quvchilarni jalb qilgan holda masalani birga muhokama qiladi. Bunday muloqotlar o'quvchilar ishonchini qozonishga, o'zaro muloqotga kirishishga, jamoa bo'lib ishlash ko'nikmasining hosil bo'lishiga olib keladi. Umumiy o'quv-biluv faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos kamchilik va etishmovchiliklari ham mavjud. Barchani qiziqish, qobiliyatlaridan qat'iy nazar bir xilda, bir maqsad yo'lida izlanish, fikrlash, ishlashga undaydi. O'quvchilarning rivojlanish darajasi, tayyorgarligi har xil bo'lganligi tufayli bilim va ko'nikmalarni qabul qilib olish, o'zlashtirish birdek natijani kafolatlamaydi. Dars sifati va samaradorligi pasayishi holatlari kuzatilishi mumkin. O'qish, o'zlashtirishlari sust bo'lgan o'quvchilar sekin ishlaydilar. O'quv materiallarini to'la o'zlashtira olmaydilar. Ular ko'proq o'qituvchining shaxsiy e'tiboriga muhtojlik sezadilar. Umumta'lim maktablarida fan xonalarini dars jaryoniga tayyorlashda o'quvchilarning kichik yoki katta guruhlarda mashg'ulotlarni o'tkazishlariga e'tibor qaratish lozim. O'quvchilarga jismonan qulay sharoit yaratilishi kerak.

O'quvchilar kichik guruhlarda ishlaganda oson munosabatga kirishadilar. Ijodiy ish uchun materiallar oldindan tayyorlangan bo'lsa, ta'lim sifati ko'tarilib borishiga ko'maklashadi. Turli sinflarda turli yoshdagi o'quvchilar bilan ishlash jarayonida interfaol dars usullarining juda ko'p turlaridan foydalanishga harakat qilamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. A.H. Nazirov. “O'qitishning yangi pedagogik texnologiyalari” Toshkent-2008

MUSIQA MADANIYATINI O'QITISHDA ZAMONAVIY USLUBLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Sapayeva Feruza Norbayevna

Urganch tumani 5-maktab o'qituvchisi

Jumaniyazova Barno Ibragimovna

Urganch tumani 13-maktab o'qituvchisi

feruza.sapayeva@bk.mail.ru

+998946479585

Annotasiya: Zamonaviy o'qitish -ko'rgazmali ta'lim sistemasi bo'lib, integrativ bilimlarni chuqurlashtirish va kengaytirish asosida ko'rgazmali mahoratni vujudga keltirish sirlarini o'rganadi. Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarida integratsiyalashgan musiqa mashg'ulotlari jarayonida multemidiavositlaridan foydalanishga doir qisqacha tafsilotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Integratsiya, san'at, estetik ta'lim, interaktiv ta'lim, qo'shiq, faoliyat, multimedia.

XXI asrda yangi texnologiyalar paydo bo'lishi munosabati bilan o'qitish uslubiyotiga yondashuv o'zgardi, o'qishni rivojlantirish masalalari eng muhim mavzulardan biri bo'ldi.

O'quvchilarni ommaviy estetik tarbiyalash o'quv dasturlariga, o'qitish usullariga boshqacha, yangicha yondashuvni talab qiladi. Musiqiy va nazariy fanlar o'qituvchilarining vazifasi bu jarayonni o'quvchilar uchun ijodiy va qiziqarli qilishdir.

Ma'lumki, O'zbekistonda 2020 yil "Fan, ta'lim va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili" deb e'lon qilindi. Bizningcha, umuman ilm-fan va ta'limning rivojlanishi bevosita malakali yoshlarga bog'liq. Axir, bu ertangi yosh avlodga bog'liq. Davlatimiz rahbari musiqa va san'at maktablarining moddiy-texnik bazasi va ulardan foydalanish holatini o'rganib, ularning faoliyatini yaxshilash bo'yicha topshiriqlar berdi.

Innovatsion ta'lim uslublari, multimedia va texnologiya vositalarining paydo bo'lishi, rivojlanishi, takomillashishi rivojlanayotgan jamiyat, yangi avlodning talab va ehtiyojlari bilan bog'liq. Ta'limning an'anaviy shakllari bilan bir qatorda, o'quvchilarga qisqa vaqt ichida minimal harakat bilan moslashishga imkon beradigan innovatsion usullar mavjud.

Qo'shiqlarni o'rganishda interaktiv usullardan foydalanish Insonning yoshiga xos umumiy xususiyatlarini o'rganish bilan psixologiyaning maxsus sohasi – yosh psixologiyasi shug'ullanadi. Eng umumiy ko'rinishida maktab yoshi, o'smirlik va ijtimoiy yetuklik davri kabi yosh bosqichlari ajratiladi. Shu asosda quyidagi yosh davrlarini va ularga muvofiq ta'lim-tarbiya muassasalarini ko'rsatish mumkin.

Shaxsning musiqiy rivojlanishi, tarbiyasi va shakllanishi musiqiy pedagogikasining umumiy asoslari bo'limi bosh mavzulari xisoblanadi. Insonning musiqiy rivojlanishi uning musiqiy qobiliyatlari va musiqa madaniyatining bir butun tashkil topishi va shakllanishi jarayoni sifatida namoyon bo'ladi. Musiqiy rivojlanish bu shaxs musiqa madaniyatining jismoniy, aqliy va ma'naviy rivojlanishdagi tug'ma va o'zlashtirilgan, miqdor va sifat o'zgarishlarining xar tomonlama takomillashuvi.

Inson o'zining musiqiy rivojlanishida qator yosh bosqichlardan o'tadi.

"Multimedia" texnologiyasida quyidagilar berilishi mumkin:

1-Ekranda qaysi cholg'ularning tasvirini kordingiz va ovozini tingladingiz, ularning nomlarini bilasizmi?

Javob: tanbur, rubob, gitara, fortepiano, doira, chang, g'ijjak...

2-Ekranda puf lab chalinadigan cholg'ularning qaysilarini kordingiz ularni ovozidan farqlay olasizmi, nomlarini sanab oting?

Javob: surnay, karnay, nay, qo'shnay.....

3-Ekranda zarbli (urib chalinadigan) cholg'ularni qaysilarini kordingiz nomlarini ayting?

Javob. Doira, nog'ora, chang...

Agarda bolalar orasidan tasvirda korgan cholg'u asboblarini nomini ayta olmasa, yoki ovozidan farqlay olmasa, savollarga to'g'ri javob topa olmasa, musiqa rahbari o'sha bolalar bilan alohida shug'ullanib, ularning cholg'ular borasidagi bilimlarini rivojlantiradi.

Shuni xulosa qilib aytishimiz mumkinki, maktabgacha va o'rta ta'lim dargohlarida musiqa

mashg'ulotlari samaradorligini oshirish uchun integratsiyalangan multimedia mashgulotlaridan unumli foydalanish o'quvchilarning musiqiy savodxonlik darajalarini o'stiribgina qolmay, balki musiqa o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini ham shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mavlonova R. A. Boshlang'ich talimning integratsiyalashgan pedagogikasi (metodik qo'llanma). - T.: 2005.
2. Aripov M. Informatika va axborot texnologiyasi asoslari. - T.:Universitet, 2001.
3. Adilova S. Multimedia va ularni ta'lim jarayonida qo'llash. T.: TDPU, 2001.

ISSUES ON DIFFERENTIATED INSTRUCTION: THEORY AND PRACTICE

Sh.R. Akramov,
teacher, Tashkent State Pedagogical
University named after Nizami, Faculty of
Foreign Languages. sakramov@mail.ru

S. Ya.Kiyamova,
4th year student of the Faculty of
Foreign Languages, Tashkent State
Pedagogical University named after Nizami

Abstract: Teachers today have to take so many different factors into account when preparing a lesson because our student population is changing rapidly. Children are no longer “tracked” in the traditional sense; Instead, most of our classes have students with all kinds of learning abilities, including those who may need a little extra help to access the curriculum. In this article described issues on differentiated instruction.

Key words: Differentiated Learning, styles and abilities, training, approach.

Differentiated Learning has become a way for us to communicate key concepts to all students, but push our lessons so that students of all abilities can demonstrate their understanding in a way that suits them. It involves more than just content differentiation. But also, the differentiation of the organization of training with the allocation of methods, forms of work (frontal, group, individual), the pace of learning the material, etc.

The main form of training in differentiated teaching is a lesson (traditional and non-traditional).

In the process of a differentiated approach, the teacher studies, analyzes and classifies various personality traits and their manifestation in students. Highlights the most common, typical features characteristic of this group.

The most common method of intra-class differentiation is the fulfillment of tasks by students of different levels of complexity. In addition, tasks are differentiated according to the degree of independence, according to the level of creativity, according to the volume of educational material, according to the nature of assistance to students.

Differentiated learning is possible only in the context of developmental and student-centered learning. Effective methods of such training are problem-based teaching methods, active teaching methods, including discussions, game methods, methods of stimulating and motivating interest in learning, creating situations of success, creativity, and others.

Differentiated learning is currently being viewed as an effective teaching tool.

Special attention should be paid to the problem of students who are not doing well. Failure is understood as the final (complex) unpreparedness of students in one or several subjects, which is diagnosed at the end of a more or less long completed period of time (discipline section, month, semester). There are different approaches to classifying the reasons for academic failure.

Failure to progress can be episodic (control has weakened, “street” interests have arisen, etc.). Failure can be partial, but relatively persistent in basic or individual subjects (low ability of the student to this subject, lack of interest in it, conflict with the teacher, etc.) or be in the nature of a general and deep lag in learning in many subjects for a long-time time.

Overcoming academic failure is individual in each case: starting from assistance in overcoming difficulties in assimilating the material and emerging knowledge gaps. The general measures include a thorough and thoughtful diagnosis of the causes of the phenomenon, their correct elimination, patience, respect for the individual, regardless of his success.

Corrective work with adolescents who have a lag should begin with diagnosing (observation, conversation, testing, studying the results of educational activities and other methods) of their cognitive capabilities.

In general, the elimination of gaps in knowledge and skills is carried out in the course of completing feasible individual tasks, the selection of additional material, in the specification of educational tasks, in the indication of methods of work that prevent errors, in the joint implementation of sample tasks, in warning about possible difficulties in educational activities and ways to overcome them.

An important area of work to overcome the learning gap is psychological and pedagogical preparation for learning activities, as well as its motivation, belief in the importance of knowledge and skills. It is important that students show an active attitude to the study of the educational material.

The goals of a differentiated approach to teaching using group, individual and other forms of work is the ability to see each student, his aspirations and opportunities; offer different forms of work in the classroom.

In order to create lessons that engage and resonate with a diverse classroom, below are several differentiated instruction strategies and examples:

- Analyze Your Differentiated Instruction Strategy on a Regular Basis

Even if you're confident in your overall approach, Carol Ann Tomlinson — one of the most reputable topic thought-leaders recommends analyzing your differentiated instruction strategies:

- Frequently reflect on the match between your classroom and the philosophy of teaching and learning you want to practice. Look for matches and mismatches, and use both to guide you.

- Analyze your strategy by reflecting on:

Content — Are you using diverse materials and teaching methods in class?

Processes — Are you providing solo, small-group and large-group activities that best allow different learners to absorb your content?

Products — Are you letting and helping students demonstrate their understanding of content in a variety of ways on tests, projects and assignments?

In doing so, you'll refine your approach to appropriately accommodate the multiple intelligences of students.

References:

1. Goneev, A. D. Fundamentals of correctional pedagogy: a textbook for students of higher pedagogical educational institutions / A. D. Goneev, N. I. Lifintseva, N. V. Yalpaev; ed. V. A. Slashtenin. - M.: Ed. center "Academy", 2009.

2. New pedagogical and information technologies in the education system / ES Polat, M. Yu. Bukharkina, M. V. Moiseev [and others]; ed. E. S. Polat. - M.: Ed. center "Academy", 2000.

3. Unt, I. Individualization and differentiation of education / I. Unt. M.: Education, 1990.

USING MODERN INTERACTIVE METHODS IN TEACHING ENGLISH LANGUAGE FOR A2 LEVEL LEARNERS

Suyarova K.,
student of the Group 452, UzSWLU
Dalieva M.Kh.,
scientific supervisor, senior teacher, UzSWLU

Abstract: the article deals with the issues based on using modern interactive methods in teaching English language for A2 level learners.

The use of modern teaching methods will result in higher learning efficiency. While choosing teaching methods, it is advisable to choose from each lesson's didactic task. Maintaining a traditional form of teaching and enriching it with techniques that enhance the activity of different learners will lead to an increased level of student learning.

Key words: A2 level learners, interactive learning, English language, evaluation, reflection, cognitive, Strategy.

Interactive education is a form of education and a form of education that is recognized as the most appropriate way to increase the effectiveness of education. In essence, the interactive means that students have the ability to organize a collaborative, collaborative effort to acquire knowledge, skills, qualifications and particular moral qualities.

Interactive learning is based on collaboration between teachers, students, and student groups that are keys to the learning process, with intense discussions, the ability to exchange ideas, to freely express, to express their personal views, to find solutions to problem situations, to share teaching materials.

In this regard, American psychologist and educator B. Bloom created a taxonomy of pedagogical goals in cognitive and emotional fields. It's called the Blum taxonomy. (Taxonomy - the theory of classification and systematization of complex structured spheres of existence). According to him, the development of thinking occurs at the levels of knowledge, understanding, application, analysis, generalization, evaluation (Winter I.A. 2007). These are also represented by the following symbols and verb patterns for each level, including:

Interactive teaching methods are implemented by each teacher to the extent that they are available and within their capabilities. Based on some of the experiences in the practice of interactive training, we can point to the factors that influence the quality and effectiveness of these sessions. They can be conventionally referred to as organizational-pedagogical, scientific-methodological and factors related to the teacher, the students, and the means of education. We must remember that they are, in essence, positive or negative.

Currently, the following most popular technologies are used in organization of interactive learning in educational institutions of the Republic:

Technologies of organization of interactive education

Technologies of organization of interactive learning	Examples
Interactive methods	«Blitz-poll», «Modeling», «Creative work», «Relationship», «Plan», «Interview» and others.
Strategies	«Brainstorm», «Boomerang», «Gallery», «Zigzag», «Staircase», «Icebreaker», «Rotation», «T-Table», «Rounded Snow» and so on.
Graphic organizers	«Fish Skeleton», «BBB», «Conceptual Table», «Venn diagram», «Insert», «Cluster», «Why?», «How?»

Typical interactive learning activities are organized in the following forms:

- individual;
- pair;
- group;
- teamwork

Students will have the opportunity to use interactive learning:

- teamwork or teamwork;
- to freely express their ideas among their peers, to demonstrate their knowledge without any psychological barriers;
- creative approach to problem solving;
- achieving spiritual closeness with a group or team;
- be able to fully realize their inner potential and abilities;
- thinking, summarizing ideas, sorting out the most important ones;
- control and independent evaluation of their activities;
- self-reliance;
- to master the ability to navigate in different situations and to handle difficult situations

In summary, interactive learning can solve several problems at the same time. The most important of these is to develop students' communication and communication skills, promote emotional communication among students, and provide educational tasks by teaching them how to work in a team and listen to their friends.

References:

1. Amonashvili Sh.A. (2006) Thinking about humane pedagogy. - Minsk: Modern Word.
2. Grigalchik E.K., Gubarevich D.I. (2003) We teach differently. Active learning strategy. - Minsk: Modern Word.
3. Jean Piaget, (1975) The Equilibration of Cognitive Structures: The Central Problem of Intellectual Development Chicago: University of Chicago Press.
4. Kuznetsov I.N. (2005) Handbook teacher. - Minsk: Modern Word.
5. Mukhina T.G. (2013) Active and interactive educational technologies (forms of conducting classes) in higher education: study guide / comp. T - N. Novgorod: NNGASU. 97 p.

BOSHLANGICH SINFLARDA ONA TILI FANIDAN AKTDAN FOYDALANISH

Temirova Zuhra Aslanovna

Navoiy viloyati Navoiy shahar

9 -umumta'lim maktabi

2-toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: O'zbekiston Respublikasi ta'limni axborotlashtirish yangi konsepsiyasi pedagoglarni ta'limni axborotlashtirish sharoitlarida ishlashga tayyorlashni ko'zda tutadi. Hozirgi vaqtda pedagog kadrlarni axborot texnologiyalari bo'yicha malakasini oshirish ishlari keng yo'lga qoyilgan. Har bir pedagog o'z kasbiy faoliyatlarida kompyuter imkoniyatlaridan erkin va faol foydalanishni, dars jarayoniga tadbiiq qilishini nazarda tutadi.

Kalit so'zlar: bilim, ko'nikma va malaka, pedagogik vositalari, axborot kommunikatsion texnologiyalar

Pedagoglarning axborot texnologik tayyorgarligi bir necha komponentlarni o'z ichiga oladi. Ulardan biri axborot kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanish asoslari va ularni kasbiy faoliyatda qo'llash metodikasini egallash hisoblanadi.

Yuqoridagi fikrdan kelib chiqib, boshlang'ich sinflarda axborot texnologiyalaridan, jumladan kompyuterda tayyorlangan slaydlar va asosan multimediya o'yinlaridan foydalanib o'quvchilar mustaqil faoliyatini tashkil etish usullari borasidagi o'z mulohazalarimni keltirib o'tsam.

Pedagoglarning boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim samaradorligini oshirishda axborotkommunikatsion texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik vositalari va usullarini ishlab chiqishga zarurat tug'ilmog'ida. Buning uchun pedagoglar quyidagilarga ega bo'lishi kerak:

- kompyuter va boshqa o'quv-texnik vositalaridan foydalanishni yetarli darajada o'zlashtirishi;
- axborot kommunikatsion vositalar orqali fanlarga oid ma'lumotlar va materiallarni yig'ish, olish, saralash hamda ularni tizimli qayta ishlay olishi;

- axborot kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanish madaniyatini egallashi.

Boshlang'ich sinflar o'quv predmetlarini o'zlashtirish jarayonida ona tili fanida axborot kommunikatsion texnologiyalaridan quyidagicha qollanilishi lozim bo'ladi: - o'quv predmetidaga doir tushunchalarni kompyuter imkoniyatlaridan foydalanib o'quvchilarga tasvir, multimediya va lavhalar orqali singdirish;

- o'quv predmetlarini o'quvchilar ongiga singdirish bo'yicha yangi dastur, qollanma va izohlar majmuasiga ega bo'lish;

- ta'limning eng ma'qul va qulay metodlariga asoslanish.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'quv predmetlarining pedagogik-psixologik usullaridan qanchalik keng xabardor bo'lsa, ularning axborot kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari shu qadar kengayadi. Ta'kidlash lozimki, pedagoglar bunda axborot kommunikatsion texnologiyalaridan tizimli va maqsadli foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Kundalik hayotimiz uchun axborot texnologiyalarining zaruriyati tobora oshmoqda. Ta'lim jarayonida ham darslarni yanada qiziqarli va axborotlarga boy tarzda o'tkazishda axborot kommunikatsiya texnologiyalari, multimedik vositalardan keng foydalanilmoqda.

Tovushlar va multimediyalar bilan ishlash multimediya vositalari deb ataladigan maxsus texnik va uskunaviy asboblarning yordamida amalga oshiriladi. "Multimediya" atamasi "ko'p tarmoqli muhit", "Multimuhit" ma'nolarini anglatadi. Multimediya deganda turli shakldagi ma'lumotlarni qayta ishlovchi vositalar majmuasi tushuniladi. Elektron qo'llanma eng birinchi navbatda bu-yangi o'quv ma'lumotlarini namoyish etish, an'anaviy ta'lim usulida chop etilgan qo'llanmalarni mazmunan to'ldiruvchi, ko'rgazmali vositalarga animasiya beruvchi, mavzuni audiovisual (ko'rib va eshitib) to'ldiruvchi, egallangan bilim va ko'nikmalarni tekshirib ko'rishga imkon beruvchi kompyuter-informatsion dasturiy vosita bo'lib, unda multimediya imkoniyatlaridan keng foydalaniladi.

Darsni multimediya asosida loyihalash quyidagi turlarda amalga oshiriladi;

1. Dars jarayonini to'liq qamrab oluvchi multimediya dars ishlanmalari.
2. Dars jarayonida qisman foydalanishga mo'ljallangan multimediya dars ishlanmalari.
3. O'quvchilarning darsdan tashqari vaqtlarida multimediyadagi qoshimcha ma'lumotlar, video, audiolavhalar, foydali ma'lumotlar bilan tanishuvni tashkil qiluvchi mustaqil ta'lim faoliyati.

Kompyuterda slaydlar orqali o'zlashtirilgan mavzular o'quvchilar xotirasida uzoq vaqt

saqlanishini e'tiborga olib fanlarni murakkab mavzulari bo'yicha turli o'yin mashqlar, testlar, bosh qotirmalar va h.k.lar slayd shaklida tayyorlanib o'quvchilarga tavsiya etilsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Asosiysi bolalarga bunday dars mashg'ulotlari juda yoqadi, chunki ular bemalol planshetlar, mobil telefonlardan foydalanish ko'nikmasiga ega. AKT ularga tushunarli va juda qiziqdir.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'quv texnologiyasining bevosita yetkazuvchisi sifatida mashg'ulotlarga jiddiy tayorlangan yangiliklardan boxabar bo'lgani holda dars jarayonini qiziqarli olib borishi lozim.

Adabiyotlar:

1. Dedova V. N. Boshlang'ich sinflarda o'qitishning faol usullaridan foydalanish. [Elektron manba]: Ta'lim xodimlarining ijtimoiy tarmog'i nsportal.ru, 2016.
2. Kukushkin V. S . Nazariya va o'qitish usullari. R ostov no / A : F eniks, 2006.474 b.

INKLYUZIV TA'LIM TUSHUNCHASI VA MOHIYATI. INKLYUZIV TA'LIM JARAYONIDA O'QITUVCHINING O'RNI.

Toshkenboyeva Fotima Abdurazzakovna

Angren shahar 9-sonli Imkoniyati cheklangan bolalar
uchun ixtisoslashtirilgan yordamchi maktab psixologi
Tel; +99893 556 75 05

Annatsiya: Ushbu maqolada imkoniyati cheklangan bolalar uchun inklyuziv ta'limni joriy etish va bunday bolalarni hayotga qiziqishini oshirishda maktab jamoasi, maktab psixologining o'rni haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: YuNESKO, inklyuziv ta'lim, korreksion-pedagogik omillar, an'anaviy maktab, psixologik yordam.

Hozirgi kunda mamlakatimizda milliy ta'lim siyosati nogiron bolalarni ta'lim muassasalariga jalb qilish uchun optimal sharoitlarni yaratishga, inklyuziv ta'limni rivojlantirishga qaratilgan.

Qanday ta'lim inklyuziv deb ataladi? Inklyuziv ta'lim (frantsuzcha inklyuziv) - bu umumiy ta'limni rivojlantirish jarayonini o'z ichiga oladi, bu barcha bolalar uchun turli xil ehtiyojlarga moslashish nuqtai nazaridan ta'lim olish imkoniyatini nazarda tutadi, bu alohida ehtiyojli bolalar uchun ta'lim olish imkoniyatini beradi. YuNESKO inklyuziyani "o'quvchilarning xilma-xilligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan va individual xususiyatlarni muammo sifatida emas, balki jarayonni boyitish imkoniyatlari sifatida qabul qiladigan dinamik rivojlanayotgan yondashuv" deb hisoblaydi.

Inklyuziya mafkurasi inklyuziya - bu ijtimoiy tushuncha. Ta'limga qo'shilish - bu jamiyatga qo'shilish bosqichidir. "Inklyuziv" jamiyat g'oyasi jamiyatni va uning institutlarini shu jamiyatning barcha a'zolarini qabul qilish va ishtirok etishlari uchun qulay tarzda o'zgartirishdir. Inklyuziv nafaqat maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun, balki sog'lom bolalar uchun ham rivojlangan, insonparvar va samarali ta'lim tizimi sifatida tan olingan. "Maxsus ehtiyojli bolalarni tarbiyalash mamlakat uchun asosiy vazifalardan biridir. Bu har kim o'z harakatlariga daxldorlik va talabni his etishi mumkin bo'lgan chinakam inklyuziv jamiyatni yaratish uchun zarur shartdir. Biz har bir bolaga, ularning ehtiyojlari va boshqa holatlaridan qat'i nazar, o'z imkoniyatlarini to'liq ishga solish, jamiyatga foyda keltirish va uning to'laqonli a'zosi bo'lish imkoniyatini berishimiz kerak.

Ta'lim olishda kiyinchiligi bo'lgan bolalarni imkoniyatini ta'lim siyosatida e'tiborga olish juda muhim. Ta'lim siyosati inklyuziv ta'limni rivojlantirish maqsadida moliyaviy ta'minotga e'tibor karatish zarur: maxsus ta'lim va umumta'lim maktablari urtasidagi tusiklarni bartaraf etish chora-tadbirlari; statistik ma'lumotlar buyicha nogironlarni inklyuziv maktablarda ta'lim olishni joriy qilish; maxsus infra-strukturalar, masalalar, texnik vasitalardan foydalanishga imkoniyat yaratish ham ta'lim siyosatining ajralmas qismidir.

Inklyuziv ta'lim jamoaviy ish bo'lib, javobgarlik butun maktab jamoasi bo'yniga yuklatiladi. Bunda sinf rahbari yordam ko'rsatuvchi bo'lib asosiy rol o'ynaydi. Ta'lim siyosati uni tartibga soladi. Bu kabi yordamlar turli xil shakllarda bo'lib, ular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- sinf o'qituvchisiga maslahat va yordam berish;
- maxsus o'qitish qo'llanmalari va yordamchi materiallar bilan ta'minlash;
- ota-onalar, ko'ngillilar yoki katta o'qituvchilar tomonidan mavjud bo'lgan yordamlarni ta'minlash;
- o'quv reja, dars jadvali, baholash mezolariga moslashtirish va o'zgarishlarga ko'niktirish masalalarini shakllantirish;
- o'qituvchilar malakalar va bilimlarini oshirish uchun sharoit yaratish;
- ijtimoiy, psixologik va sog'liqni saqlash xizmatlarini muvofiqlashtirish kabi ishlarni amalga oshirishdan iborat.

Ushbu ta'lim tizimida bolalarni nuqsonlarini aniqlash ularni muolaja-reabilitasiya qilish, korreksion-pedagogik omillarni amalga oshirish bo'yicha tegishli mutaxassislar (maxsus resurs pedagoglar, psixologlar, tibbiyot xodimlari, ota-onalar va boshqalar) muntazam ravishda maktab pedagoglariga bevasita yordam berishlari kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Roy Mark Konki "Inklyuziv sinflarda o'quvchilar ehtiyojlarini anglash va bu ehtiyojlarni qondirish" Toshkent-YuNESKO-2004yil.
2. O'qituvchilar uchun qo'llanma. Raxmanova V.S Maxsus pyedagogika G'ofur G'ulom nashriyoti, Toshkyent, 2004

THE USE OF SOFTWARE TECHNOLOGY IN HIGHER EDUCATION

Xurulboyev Sh.A.,

Senior lecturer of Andijan Machine Building Institute

Kholbekov U.,

4th year student of Economics, faculty of
Mechanical Engineering Technology,
Andijan Machine Building Institute

Abstract: The article provides a brief information about the history of the formation of interactive 3D virtual reality systems and their various use abroad in various business companies and educational institutions. Statistical analysis of the target audience is performed audience.

Key words: virtual reality systems, electronic, distance learning, multimedia technologies interactive electronic tools training

Currently, the role of information and social technologies in education is growing, which provide universal computerization of students and teachers at a level that allows solving at least three main tasks:

- providing access to the Internet for each participant in the educational process, and, preferably, at any time and from different places of stay;
- development of a single information space of educational industries and the presence in it at different times and independently of each other of all participants in the educational and creative process;
- creation, development and effective use of managed information educational resources, including personal user databases and data banks and knowledge banks of students and teachers with the possibility of universal access to work with them.

Based on the prevailing rates of computerization of the continuous education industry, as well as taking into account the uneven technological computer-network support of the population at home, it can be expected that in the very near future these tasks will not be fully and comprehensively solved [1].

At the same time, there is a growing understanding that the traditional scheme of obtaining education in the first half of life is morally outdated and needs to be replaced by continuous education and lifelong learning. New forms of education are characterized by interactivity and cooperation in the learning process. New learning theories such as constructivism, student centered education, learning without time and space boundaries need to be developed. To improve the quality of education, it is also proposed to intensively use new educational technologies [2].

Various approaches to the definition of educational technology can be summarized as a set of ways to implement curricula and curriculum, which is a system of forms, methods and teaching aids that ensure the achievement of educational goals. Specialists usually deduce the difference in educational technologies from the difference in the teaching aids used. Information educational technologies arise with the use of information and computer technology. The educational environment in which educational information technologies are implemented is determined by the components working with it:

- technical (type of used computer equipment and communication facilities);
- software and hardware (software to support the implemented learning technology);
- organizational and methodological (instructions for students and teachers, organization of the educational process).

Educational technologies in higher education are understood as a system of scientific and engineering knowledge, as well as methods and means that are used to create, collect, transfer, store and process information in the subject area of higher education. A direct relationship is formed between the effectiveness of the implementation of educational programs and the degree of integration of the relevant information and communication technologies into them.

The overriding task of understanding and implementing the problem of informatization of higher education is that as a result, a global rationalization of intellectual activity in society should be achieved through the use of new IT in order to increase the efficiency and quality of training specialists to the level of information culture achieved in developed countries. Training of

personnel with a new type of thinking should be provided, corresponding to the requirements of a post-industrial society [3].

This aspect of educational practice is commented on as follows. According to the associate professor of the Institute of Management in the Machine-Building Industry A. V. Fel (Russia), the use of the information system in the learning process “allows not only to give students information about the object of management, but also helps them to understand all the diversity and complexity of relationships typical of real enterprises to trace the dynamics of these connections when external and internal factors change, as well as to destroy the interdisciplinary barriers formed in students, due to the temporal sequence of the presentation of academic subjects. Such a toolkit makes it possible to build modern educational technologies that provide for the formation of extraordinary thinking in students, a creative approach to management. Ultimately, their activity becomes not a set of standard techniques, but is based on an understanding of the cause-and-effect relationships of phenomena and processes, which significantly increases its motivation and effectiveness”.

However, now many managers and theorists of higher education believe that the term “educational technologies” today is not entirely adequate. More often, as a rule, they talk about information technologies, about computer technologies, a little less often - about communication technologies, and very rarely - this is already the subject of special discussions - about audiovisual technologies.

Information technologies bring the opportunity and the need to change the very model of the educational process. Experts believe that the development of traditional and new technologies should proceed according to the principle of complementarity and intercorrelation, which, in turn, allows us to speak of a fundamentally new dimension of the educational environment - a global dimension that exists in real time and associates the entire set of educational technologies.

References:

1. A.S. Sigov, V.A. Mordvinov. Mobile information technologies in the educational process of schools and universities. Master, No. 5-6, 2001.
2. Armengol M. The influence of globalization on the activities of the Ibero-American virtual university // Higher education in Europe. Volume XXVII, No. 3, 2002.
3. Mason, Robin. Globalizing Education: Trends and Applications. New York: Routledge, 1998. P. 40-41.

INTERNET RESOURCES FOR DEVELOPING DISCOURSE COMPETENCE OF THE YOUNG LEARNERS

Zokirova Nilufar Zokirovna,

student of the Group 452, UzSWLU

Dalieva M.Kh,

scientific supervisor, senior teacher, UzSWLU

Abstract: the article deals with the problem of the development of the discursive competence of students of language universities with the help of modern information and communication technologies.

Key words: discursive competence, communicative competence, modern Internet technologies, information.

Any competence has a set of specific knowledge, skills and abilities. To determine what knowledge and, consequently, skills within the framework of discursive competence students of a language university should have, it is necessary to find out its component composition. Since the basic unit of research here will be considered “discourse”, we will first highlight its aspects. The first aspect defines the participants in the discourse, which includes status-role characteristics. For example, the speaker is the listener, the addresser is the addressee, the author is the recipient. The second reveals the conditions of communication, i.e. the way or by what means the discourse takes place, as well as the sphere of communication. The third is the style and genre of discourse. From the position of the author, discourse is the process of coding information in accordance with lexical, grammatical, syntactic norms, as well as taking into account stylistic, genre, socio-cultural, psychological and emotional factors. At the same time, the means of cohesion and coherence are used in order to achieve the communicative goal - to convey information to the recipient.

From the perspective of the recipient, discourse is the process of decoding information in accordance with lexical, grammatical, syntactic norms, taking into account stylistic, genre, sociocultural, psychological and emotional factors, based on the means of cohesion and coherence used in order to achieve the communicative goal - to obtain information from the author [2, 3].

If we consider discourse as a bi-directional process, then discursive competence is the ability to carry out this process.

The advantage of the introduction of Internet technologies in the process of teaching a foreign language at the moment is no longer in doubt and does not require additional proof. Over the past decade, many works have been written in which researchers have revealed the positive impact of various forms of synchronous and asynchronous Internet communication (e-mail, chat, forums, web conferences, etc.) on the formation of foreign language communicative competence of students. Directly the resources of the Internet are an invaluable and immense base for creating an information-subject environment, education and self-education of people, meeting their professional and personal interests and needs. That is why at the present stage of teaching foreign languages, when the latest Internet technologies are used, there is an urgent need to develop new educational Internet resources aimed at the integrated formation and development of:

1) aspects of foreign language communicative competence in all the variety of its components (linguistic, grammatical, socio-cultural, compensatory, educational and cognitive);

2) communicative and cognitive skills to search and select, generalize, classify, analyze and synthesize the information received;

3) communication skills to present and discuss the results of working with Internet resources;

4) the ability to use Internet resources for education and self-education in order to get acquainted with the cultural and historical heritage of various countries and peoples, and also act as a representative of the native culture, country, city.

In the case of cohesion, the formal grammatical coherence of the discourse is assumed. Coherence, on the other hand, is of greatest interest to us, since this concept is much broader than cohesion. Coherence includes the semantic, thematic, functional coherence of discourse. We divide coherence into several types. The first type is the relation of each utterance in communication to its general plan. The second type is the grammatical, lexical, logical, semantic, semantic-pragmatic coherence of discourse. The third type is coherence with respect to a certain “global” discourse

topic.

We distinguish the following skills as part of the discursive competence:

- the ability to use the lexical resources of a foreign language to create a text;
- the ability to use lexical resources of a foreign language to interpret the text;
- the ability to use stylistic and genre resources of a foreign language;
- the ability to predict the communicative relevance of speech means in accordance with the style / genre of the text;
- the ability to use rules, codes and algorithms for interpreting text in a foreign language;
- the ability to predict the course of a communicative situation;

The introduction of Internet technologies in the learning process is due to the rapid development of scientific and technological progress. The modern development of the Internet is characterized by the emergence and widespread use of social services and services (Web 2.0) aimed at communication between people. Over the past decade, a lot of works have been written that reveal the positive influence of various forms of Internet communications on the formation of foreign language communicative competence of students.

Today, information and communication technologies are no longer considered as additional or auxiliary educational materials, but as analog ones.

In our work, we study modern Internet technologies and how they contribute to the development of discursive competence skills among students of a language university. We cover the following modern Internet technologies: email, web forum, blog, wiki technology, and podcast.

References:

1. Gural S.K., Shaturnaya E.A. The Bologna Process: The Role of Discursive Competence in Teaching Foreign Languages // Successes of Contemporary Natural Science. 2008. No. 7.
2. Sysoev P.V., Evstigneev M.N. Development of the author's educational Internet resources on a foreign language // Foreign languages at school. 2009. No. 2. P. 8-16.

ТА’ЛИМ ЖАРAYONIDA О‘QITUVCHI - О‘QUVCHI MUNOSABATLARINING PSIXOLOGIK JIHATLARI

Abdullayeva Dilbar Ubaydullayevna

Toshkent davlat pedagogika universiteti dotsent v.b.
psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Telefon:+998(90) 955 0 07
dilbar3007@inbox.ru

Annotatsiya: Maqolada o‘qituvchi-o‘quvchi munosabatlarining o‘ziga xosligi, ta’lim-tarbiya ishlarining muvaffaqiyati ko‘p jihatdan o‘qituvchi - o‘quvchi munosabatlariga bog‘liqligi, o‘smirlik davrida yuzaga keladigan o‘zgarishlar va bu o‘zgarishlarning o‘qituvchi-o‘quvchi munosabatlariga ta’siri masalalari bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: o‘qituvchi, o‘quvchi, munosabat, ta’lim-tarbiya jarayoni, o‘smirlik, o‘tish davri, kattalik hissi, o‘zgarish, shaxs, muloqot, psixologik xususiyat.

Mustaqil O‘zbekistonning kelajagi, istiqboli ko‘p jihatdan o‘sib kelayotgan yosh avlodning har tomonlama yetuk, ma’naviy barkamol bo‘lib yetishishiga bog‘liq. Shuning uchun ham respublikamiz mustaqillikka erishganidan so‘ng eng ahamiyatli va ustuvor vazifa sifatida davlat siyosati darajasiga ko‘tarilgan masalalardan biri - ta’lim sohasini isloh qilish masalasi bo‘ldi. Bu boradagi asosiy talablardan biri - kadrlar tayyorlashda sifat darajasini yaxshilashdir.

Hozirgi paytda jamiyatning o‘quv maskani oldiga qo‘yayotgan talablari kun sayin ortib bormokda va bu talablarni amalda to‘g‘ri hal qilish vazifasi o‘qituvchiga bog‘liqdir. Zamonaviy o‘qituvchi psixolog bo‘lmagligi mumkin emas. U o‘quvchilar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni yo‘lga sola olishi, bolalar jamoasida ijtimoiy-psixologik mexanizmlardan foydalanishni bilishi zarur.

Abu Nasr Forobiy o‘qituvchi shaxsining psixologik xususiyatlari masalasiga alohida e’tibor qaratar ekan: “O‘qituvchi aql-farosatga, chiroyli nutqqa ega bo‘lishi va o‘quvchilarga aytmoqchi bo‘lgan fikrlarini to‘la va aniq ifodalay olishni bilmog‘i zarur”, - deb ta’kidlaydi.

Abu Ali ibn Sino ham bu masalada o‘z qarashlarini bildirgan, uning fikricha: “...O‘qituvchi matonatli, sof vijdonli, rostgo‘y va bolani tarbiyalash metodlarini, ahloq qoidalarini yaxshi biladigan odam bo‘lmog‘i lozim. O‘qituvchi o‘quvchining butun ichki va tashqi dunyosini o‘rganib, uning aql qatlamlariga kira olmog‘i lozim”.

Darhaqiqat ta’lim-tarbiya ishlarining muvaffaqiyati ko‘p jihatdan o‘qituvchi - o‘quvchi munosabatlariga bog‘liq. Ayrim hollarda o‘qituvchilarda psixologik bilim va malakalarni yetishmasligi natijasida o‘qituvchi va o‘quvchi munosabatlari jiddiy tus olib, keskinlashib bormoqda. Bu ayniqsa o‘smirlar bilan bo‘ladigan munosabatlarda yaqqol ko‘rinadi.

Ma’lumki, o‘smirlik davri bolalikdan kattalikka o‘tish davri bo‘lib boshqa yosh davrlaridan o‘zining murakkabligi bilan ajralib turadi. Bu davrda bolaning jismoniy o‘shida fiziologik o‘zgarishlar sodir bo‘lishi bilan birga o‘smirning psixologiyasida ham katta o‘zgarishlar kuzatiladi. Jismoniy va jinsiy o‘zgarishlar natijasida o‘smir o‘zining katta bo‘lganini va kattalarga o‘xshashligini his qiladi. Uning o‘z-o‘ziga va atrofdagilarga nisbatan bo‘lgan munosabatlari butunlay boshqacha xarakter kashf etib boradi. Uning qiziqishlari tizimi qaytadan shakllanadi, o‘z-o‘zini anglashi, baholashi, qadriyatlarini o‘zgaradi.

O‘smirda psixik jarayonlar keskin o‘zgarishi bilan aqliy faoliyatida ham burilishlar seziladi. Shuning uchun bu davrda shaxslararo munosabatlarda o‘quvchi bilan o‘qituvchining muloqotida qat’iy o‘zgarishlar vujudga keladi. Bu o‘zgarishlar jarayonida qiyinchiliklar tug‘iladi. Bular avvalo ta’lim jarayonida ro‘y beradi: yangi axborot, ma’lumotlarni bayon qilish shakli va usullari o‘smirni qoniqtirmay qo‘yadi. O‘qituvchining yangi mavzuni batafsil tushuntirishi o‘smirlarni zeriktiradi. Ilgari o‘quv materialini ma’nosiga tushunmay yodlab olishga odatlangan o‘smir endi zarur o‘rinlarni mantiqiy xotira va tafakkurga suyangan holda o‘zlashtirishga harakat qiladi. Oldinlari o‘qituvchini har bir so‘zini o‘zi uchun qonun deb bilgan, hamma aytgan topshiriqlarini bajarishga odatlangan, uni hammadan aqlli deb bilgan o‘quvchi endi o‘qituvchiga nisbatan tanqidiy munosabatda bo‘la boshlaydi. Oldinlari odobli, intizomli bo‘lgan bola kutilmaganda qaysar, intizomsiz, qo‘pol, serzarda bo‘lib qoladi. O‘qituvchining, umuman o‘zidan kattalarning fikrlariga qarshi chiqishga harakat qiladi, ularga e’tiroz bildiradi, ular bilan tortishib o‘z fikrini (garchi nohaq

bo'lsa-da) isbotlamoqchi bo'ladi. Ba'zi hollarda esa kattalarning gaplaridan, ishlaridan xato va kamchiliklar topa boshlaydi. Bu esa ko'pincha kattalar va o'smir o'rtasida kelishmovchiliklarga olib kelishi mumkin.

O'smirda shaxsiy nuqtai nazarining vujudga kelishi sababli u o'qituvchining qayg'urishi, koyishiga qaramay o'zining fikrini o'tkazishga, o'z bilganidan qolmaslikka harakat qiladi. O'smir xulqidagi bunday o'zgarishlar tajribasiz o'qituvchi yoki ota-onani qattiq tashvishga soladi, asabiylashtiradi va ularning o'quvchiga munosabatini o'zgartiradi.

Shunday qilib o'smirlik davrida shaxsning turli sifatleri tarkib topadi, yangi psixologik xususiyatlar vujudga keladi O'qituvchidan o'smirlarga shu xususiyatlarga mos munosabatla bo'lish talab etiladi. Pedagogning vazifasi mohirlik bilan o'smirlarda namoyon bo'ladigan noto'g'ri qarashlarni yengish, ularning adashishlariga yo'l qo'ymaslikdan iborat. O'smirlar bilan munosabatda qat'iy ohang bilan buyruq bermaslik, so'zsiz bajarishni talab qiladigan ko'rsatmalar va talablar qo'ymaslik zarur. U bilan gaplashganda ishonch, maslahat yoki iltimos ohangida murojaat qilish kerak¹.

Ayrim tajribasiz o'qituvchilarning eng katta xatolari shundan iboratki, ular doimo o'smir yo'l qo'ygan xatolarini va muvaffaqiyatsizliklarini ro'kach qilib uni yuziga soladilar. O'qituvchilarning o'smirni ko'pchilik oldida tanqid qilishi, uning xatolarini yuziga solishi qisqasi izzat-nafsiga tegishi o'smir ruhiyatiga salbiy ta'sir qiladi. Bu esa uning xulqida turli kamchiliklarning paydo bo'lishi odamovilik, hech kim bilan maslahatlashmay ish qilish va x.k.larga olib kelishi mumkin. Shuning uchun o'qituvchilar o'smirlar bilan muloqot jarayonida bu xususiyatlarni albatta hisobga olishlari lozim.

To'g'ri psixologik nazariyalarning bilishning o'zi o'qituvchining amaliy va pedagogik ishida to'la muvaffaqiyatni ta'minlamaydi, albatta. Qonun umumiydir, lekin o'qituvchi uni takrorlanmas, individual psixologik xususiyatlarga ega bo'lgan har bir bolaga tadbiq eta bilishi zarur. Buning uchun o'quvchilarning har birini o'ziga xos xususiyatlarini chuqur o'rganishi va ularga ta'sir etish yo'llarini izlab topishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. G'oziyev E. Ontogenez psixologiyasi. – T.:Noshir, 2010. - 360 b.
2. Jalilova S.J. Yosh davrlari psixologiyasi. Toshkent 2016. - B. 111-112.

1 С.Ж.Жалилова. Ёш даврлари психологияси.. Тошкент 2016. йил. 111-112 бетлар

IMPROVING 4TH GRADE LEARNERS’ VOCABULARY SKILLS WITH “GESTURE GAME

N.Saginbayeva,

student of the Group 452, UzSWLU

Kh.Paluanova,

scientific supervisor, Doctor of science, UzSWLU

Abstract: Young children naturally learn to communicate by listening and talking. They need a large amount of vocabulary and effective deciphering skills to make the transition to reading and writing. The article describes issues based on improving 4th grade learners’ vocabulary skills with “GESTURE GAME”.

Key words: vocabulary, foreign language, technique, school.

There is plenty of evidence that an effective strategy allows 4th graders not only to accurately identify printed words, but also to learn it quickly and automatically. In this work, we will not attempt to teach fluency development. However, we think it is important to focus briefly on one aspect of decoding which is very important for novice readers: high-frequency vocabulary.

On the other hand, vocabulary teaching is one of the most important parts of English language learning, because due to the vocabulary students can easily understand foreign language and will be able express their thoughts in future. Right chosen technique can improve their intention to master the vocabulary, motivate, and give pleasure in early stages of learning.

Through this research, the researcher wants to know the best results in language learning and teaching of vocabulary in primary school and using playful exercises and games. Though, usage of “GESTURE GAME” technique will help to develop pupils’ English language vocabulary and memorize it easily, and finding effective ways to learn English in a relaxed manner.

In addition, vocabulary is one of the most important components of English. However, some students do not pay attention to the English language learning process when they hear explanations from some teachers. Therefore, the student does not study well, he simply used the memorization method in the learning process. Pupils could forget after some time then they fed up with vocabulary or easily surrendered. All these problems are effectively solved when learning a second language thus, researcher explores the way “how can we easily memorize vocabulary items also how can promote effective ways to learn English Vocabulary”.

In short, vocabulary levels vary greatly during the primary years, and virtually nothing is done effectively in schools. It is true that some pupils come to school with less vocabulary than others. Schools cannot change what happens before they start school. However, when children fall even further behind in primary school, it becomes less likely that they can “catch up” later. Our chances of a successful solution of the lexical differences in school are initial in preschool and early elementary age.

It would seem that it is almost impossible to overestimate the power of words; they have literally changed and will continue to change the course of world history. Perhaps the best tool we can give students to succeed not only in education, but in life in general is a large, rich vocabulary and skills to use these words.

Learning vocabulary is an important part of learning a foreign language, as the meaning of new words is often emphasized in both books and classrooms. It also plays a central role in language learning and is of paramount importance for even 4th grade learners. Recent research shows that teaching vocabulary for younger-aged learners can be problematic, as many teachers are not sure that best practices in education can be used. Usually, there are several methods related to the teaching of “vocabulary”.¹ However, there are a few things that most English language teachers should remember if they want to introduce a new vocabulary or vocabulary to their students. This means that English teachers want students to remember the new vocabulary and then learn, practice and review it so that students do not forget. In addition, teachers are encouraged to use as diverse a vocabulary representation as possible. What is the “Gesture game” technique? It is a new modern

¹ Anderson, R.C., Hiebert, E. H., Scott, J.A., and Wilkerson, I.A. (1985). *Becoming a nation of readers*. Washington, D.C.: National Institute of Education.

technology that has been introduced by teachers who teach young children, especially those who are in primary school.

Gesturing will help your younger students associate common words and phrases with certain actions, which will accelerate their learning and give them more confidence. Gestures could make the difference between your ESL beginners getting what you're trying to express or not. Visual cues really help things "click" in a student's brain. For example, perhaps a word sounded familiar to one student but she couldn't remember the meaning well — speaking the word while making a descriptive gesture will help her brain make the connection between language and action.

Additionally, it'll also help your students acquire new vocabulary as it'll lead your L2 learners to associating certain body movements or gestures with particular things. For example, if you can always use the exact same gesture when instructing "*please sit down,*" your ESL learners will end up becoming more accustomed to hearing the command and then sitting down. It doesn't even matter if you omit the oral instruction from time to time. After a few repetitions, the gesture alone should do the trick.

Using gesture games in the ESL classroom is also an excellent way of having more control over your class – in the future if your students become rowdy or a little too loud, you can simply use gestures without oral instruction to have them stand up, be quiet or even make groups.

References:

1. Lavrova N. M. Development of the ability to use linguistic dictionaries. / N. M. Lavrova. // Primary school plus before and after. - 2005. - No. 5. - P.35 - 40.
2. Baranov M.T. Improving the efficiency of vocabulary work. / Sat. "Ways to improve the teaching of the Russian language", ed. V.A. Dobromyslova. - M.: Publishing house of the APN RSFSR, 1962. 160-167.
3. Effective Vocabulary Teaching Strategies For The English For Academic Purposes Esl Classroom Joseph Mukoroli, 1-1-2011
4. Krashen, S. (1982). Principles and practice in second language acquisition. Oxford: Pergamon Press.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИИ ПОЛНОГО УСВОЕНИЯ ЗНАНИЙ В ВОУ

Садинова Дилфуза Умировна,
преподаватель кафедры русского языка
и литературы КаршиГУ,
Телефон: +998972291009
Хасанова Малика Рустамбек кизи,
студентка 2 курса гр. 019-119

Аннотация. В статье рассматривается методика применений технологий полного усвоения знаний в ВОУ, и показаны преимущества этих технологий. Особо подчеркивается эффективность технологий полного усвоения знаний, а также перечисляются их положительные результаты.

Ключевые слова: «Интеллект карта», коррекционная работа, педагогическая деятельность, технология полного усвоения знаний (ТПУЗ), эффективность образования.

На современном этапе мировое педагогическое сообщество активно ищет пути повышения эффективности, качества процесса обучения. Одним из важнейших решений данной задачи является разработка и внедрение новых педагогических технологий. Принцип технологического подхода к современному обучению предусматривает точное инструментальное управление учебным процессом, гарантирующий достижение поставленных образовательных целей.

Главной задачей преподавателя является найти такие «пути повышения эффективности образовательного процесса, которые бы давали как возможность усвоение учебного материала всеми студентами на базовом уровне, так и возможность творческого развития личности» [3]. На наш взгляд, именно такую возможность предоставляет технология полного усвоения знаний (ТПУЗ), идея которой была выдвинута американскими психологами Дж.Кэрроллом и Б.Блумом в 60-е годы XX века. Современное описание технологии «полного усвоения» отражено в работе М.В. Кларина «Технология обучения: идеал и реальность» [2].

В данной технологии нас привлекло то, что все студенты способны усвоить необходимый учебный материал при правильной, рациональной организации учебного процесса.

В педагогической деятельности мы использовали элементы технологии полного усвоения знаний и в ВОУ. Система работы с использованием технологии полного усвоения знаний в ВОУ была направлена на нахождение и обработку информации из всех доступных источников. На 1 курсе направления 5111300 – Родной язык и литература (по языкам) данную технологию мы использовали при изучении темы «Русская календарно-обрядовая поэзия». Перед чтением лекции: «Календарно-обрядовая поэзия русского народа», студентам объявили заранее разработанные критерии (эталоны), по которым будут оцениваться результаты (1. Особенности календарно-обрядовой поэзии; 2. Цикл годовых праздников; 3. Календарные обряды и их поэзия).

После чтения лекции (с использованием интерактивных методов для лучшего усвоения материала) провели пятиминутный диагностический тест, который стал средством определения, какую дополнительную коррекционную работу необходимо будет провести преподавателю на практических занятиях.

Опыт показывает, что данная технология хорошо применима при групповой форме организации работы студентов. Так на практическом занятии, посвященной данной теме, мы поделили группу на 4 подгруппы, в которых были усвоившие и не усвоившие лекционный материал студенты (их мы определили по диагностическим тестам, которые были проведены на лекции). Каждая из этих малых групп получила своё задание – нарисовать «Интеллект карту» по определенной теме (1 группа - Зимний цикл праздников, 2 группа - Масленица, 3 группа - Весенний цикл, 4 группа - Своеобразие летне-осеннего цикла). Необходимо отметить, что нами поощрялась работа студентов с различными источниками информации, в том числе и интернет. По истечении определенного времени, каждая группа описала свою тему в форме «Интеллект карты». Так студенты получили полную картину характеристики всех годовых циклов. Далее мы провели еще одну проверочную работу (диагностический

тест), по результатам которой определяются усвоившие и не усвоившие материал. После выяснения характера затруднений и пробелов в знаниях и умениях изложение материала повторяется заново, но при этом способ изложения несколько меняется. Мы использовали презентацию и видеоролик «Масленица». Достигшие полного усвоения на требуемом уровне помогают отстающим студентам, используется взаимообучение. Основное внимание мы уделяли тем студентам, которые не смогли достичь полного усвоения материала. После такой коррекционной работы мы применили прием «Поиск соответствий», «Круги по воде» и выслушали ответы тех, кто не отвечал в предыдущий раз. Завершающим этапом нашего практического занятия было проведение «Блиц-опроса».

Надо отметить, что при использовании технологии полного усвоения знаний, конечно же, студенты оцениваются и получают баллы, но так же преподаватель заполняет таблицу (подготовленную еще в начале курса для каждого студента), в которой слева расписаны темы, подтемы и т.д. курса. Напротив них выставляет условные обозначения: «у» – полное усвоение, «н/у» – неполное усвоение. Такие данные дают студенту возможность ориентироваться в полученных знаниях и эффективно восполнять полученные пробелы, как в ходе дальнейшего обучения, так и при подготовке к РК, ИК или пересдаче курса (при необходимости).

При использовании ТПУЗ на практике мы отметили следующие положительные результаты:

- все студенты усваивают материал на уровне образовательного стандарта, нет неуспевающих;
- технология полного усвоения позволяет индивидуализировать обучение;
- растет положительная мотивация студентов;
- на занятии создается благоприятный микроклимат, создаваемый ситуацией успеха;
- в студентах развивается самостоятельность, навыки самоуправления, творческие способности.

Достоинством данной технологии является то, что в рамках ее применения могут быть использованы любые формы организации работы учащихся (парная, групповая, фронтальная, индивидуальная). Четко установленный результат формирует условия для организации самостоятельной познавательной деятельности студентов и развития навыков самообразования. Студенты свободно работают с информацией, поощряется доступ к интернет ресурсам. Информация становится не целью обучения, а средством развития личности студентов, что очень важно в современном динамично развивающемся мире. Объем информации возрастает в геометрической прогрессии, поэтому целью учителя становится формирование у студентов способности добывать и обрабатывать информацию из всех доступных источников.

Литература:

1. Кларин М.В. «Технология обучения: идеал и реальность». – Рига: Эксперимент, 1999.
2. Темербулатова С.Д. Эффективность использования технологии полного усвоения знаний на уроках русского языка. 2015. <https://videouroki.net/razrabotki>

ЁШЛАРНИ ҲАР ТОМОНЛАМА БАРКАМОЛ ҚИЛИБ ТАРБИЯЛАШ, УЛАРНИ ИЖТИМОЙ ВА ИЖОДИЙ ФАОЛЛИККА УНДАШДА МИЛЛИЙ-ДИНИЙ АНЪАНАЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ.

Ўроқова Дилафруз

Қашқадарё вилояти Қарши шаҳар
38- умумтаълим мактабининг
Она тили ва адабиёт фан ўқитувчиси
+998 90 4420796

Аннотация. Мақолада муаллиф бугунги кунда ёшлар тарбияси муаммолари ҳақида ўз фикр-мулоҳазаларини билдирган. Илм ўрганиш, маълумот олиш учун шароит яратиб бераётган ахборот технологияларининг ижобий ва салбий таъсири ҳамда оммавий маданиятнинг муоммолари ва ечимлари ҳақида маълумотлар берган.

Калит сўзлар. Ёшлар тарбияси, ахборот технологиялари, саводхонлик, халқаро илмий тадқиқот маркази, муаммолар, тараққиёт, маънавият.

Бугунги кунда ёшлар тарбияси муаммолари деярли барча мамлакатлар учун умумий масаладир. Ёшлар тарбияси мавзуси бўйича Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев БМТ Бош Ассамблеяси 72-сессиясида шундай деди: “Бугунги дунё ёшлари – сон жиҳатидан бутун инсоният тарихидаги энг йирик авлоддир, чунки улар 2 миллиард кишини ташкил этмоқда. Сайёрамизнинг эртанги куни, фаровонлиги фарзандларимиз қандай инсон бўлиб камолга етиши билан боғлиқ. Бизнинг асосий вазифамиз – ёшларнинг ўз салоҳиятини намоён қилиши учун зарур шароитлар яратиш, зўравонлик ғояси “вируси” тарқалишининг олдини олиш. Бунинг учун ёш авлодни ижтимоий қўллаб-қувватлаш, унинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш борасидаги кўп томонлама ҳамкорликни ривожлантириш лозим, деб ҳисоблаймиз. Шу муносабат билан Ўзбекистон глобаллашув ва ахборот коммуникация технологиялари жадал ривожланиб бораётган бугунги шароитда ёшларга оид сиёсатни шакллантириш ва амалга оширишга қаратилган умумлаштирилган халқаро ҳуқуқий ҳужжат – БМТнинг Ёшлар ҳуқуқлари тўғрисидаги халқаро конвенциясини ишлаб чиқишни таклиф этади. Бизнинг назаримизда, мазкур ҳужжатни имзолайдиган давлатлар ушбу соҳани ўз ижтимоий сиёсатининг асосий ва муҳим ҳаётий устувор йўналишларидан бири даражасига кўтариш бўйича қатъий мажбуриятларни ўз зиммасига олиши керак”.

Ҳаммамизга маълумки, 2018 йил 12 декабрь куни БМТ Бош Ассамблеясининг ялпи сессиясида Ўзбекистон томонидан ишлаб чиқилган “Маърифат ва диний бағрикенглик” тўғрисидаги резолюция бир овоздан қабул қилинди. Биз ана шу икки омил ёшлар тарбияси масалаларига бевосита боғлиқ бўлгани учун уларни айтиб ўтмоқдамиз. Албатта, жаҳон ёшлари фаолияти ва ижоди тўғрисида кўплаб ижобий мисоллар келтириш мумкин: фан ва техника, ижод, санъат ва спортнинг барча турлари бўйича ёшлар томонидан қўлга киритилаётган натижалар, албатта, инсонни қувонтиради. Ушбу ижобий ҳолатлар ва воқеликлар бизнинг ёш давлатимиз ёшлари орасида ҳам содир бўлаётганини мамнуният билан қайд этишга тўла ҳақлимиз. Айни пайтда яна ва яна глобал кўламларда айнан ёшлар тарбиясида ечимини кутаётган муаммолар мавжудлигини тан олишимиз, эътироф этишимиз керак бўйин тоблаш, ахлоқсизлик, енгил-елпи ва бошқалар ҳисобига кун кечириш, гиёҳван. Илм ўрганиш, маълумот олиш учун шароит яратиб бераётган ахборот технологиялари, жумладан, Интернет ҳам муаммолар манбаига айланиб бораётганини таъкидлаш зарур. Хўш, нима қилиш керак? – деган савол ҳаммани қизиқтиради ва барча муаммоларни ҳал қилишнинг калити эса ҳамон мавҳумлигича қолмоқда. Юридик саводхонлик тадбирларини амалга оширишдан ташқари, таълим, тарбия, маънавият ва маданиятни шакллантириш каби соҳалар борки, уларнинг аҳамияти ҳар бир мамлакатда тинчлик, хавфсизлик ва барқарорликни таъминлашда катта ўрин тутди. Ўзбекистон Республикаси ушбу барча йўналишларда фаол тадбирларни амалга оширмоқда ва ижобий натижаларни қўлга киритмоқда. Ислоннинг олтин даври ҳамда Темурийлар ренессанси даврларида мусулмон ва жаҳон цивилизациясига бебаҳо илмий-маданий ва маърифий ҳисса қўшган Фарғоний, Бухорий, Хоразмий, Ибн Сино, Беруний, Мирзо Улуғбек каби буюк аждодларига эга

Ўзбек халқининг кундалик турмуши жараёнлари, жумладан, тарбия масалалари ислом дини билан боғлиқ бўлган. Тинчлик, ижод, илм-фан, ҳалол меҳнат, инсонийлик, бағрикенглик ва олижанобликка ундовчи ислом дини XVII асрга қадар Ўрта Осиёда ижтимоий-иқтисодий барқарорлик ва тараққиётнинг маънавий асоси бўлиб келган. Ўзбек халқининг асрий анъаналари, жумладан, тарбия соҳасидаги анъаналари аждодларимизнинг табаррук дини билан боғлиқ. Ёши катталарга салом бериш, уларни ҳурмат қилиш, ёши кичиклар ва кучсизларни авайлаш, илм олиш ва касб ўрганишга даъват қилади.

Ҳалол меҳнат қилишга чақириш, қўшнилар билан хушмуомала бўлиш каби анъаналар ўзбеклар оилаларида, уларнинг динга муносабатларидан қатъий назар, ёшларга сингдириб келинган. Афсуски, илғор қарашли, ўқимишли, одобли ва келажагини бугундан, ёшлик чоғидан кураётган ёшлар билан бир қаторда, ишёқмас, қўпол, такасалтанг, саводсиз ва гумроҳ ўспирин ёшлар ҳам учраб турибди. Кузатишлар шуни кўрсатадики, бундай ёшлар ҳам дунёвий, ҳам диний саводсиз бўлиб, уларнинг тарбиясига оилаларида кам эътибор берилган, асосан, моддий таъминлаб қўйиш билан чекланилган. Ёшлар тарбиясида ислом маърифатининг муҳим ўрнини эътиборга олиб, Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ш.М.Мирзиёев 2017-2018-йилларда қатор ғоялар ва ташаббусларни илгари сурди. Жумладан, Самарқанд вилоятида Имом Бухорий халқаро илмий тадқиқот маркази, Термизда Имом Термизий илмий тадқиқот маркази ва Тошкентда Ўзбекистондаги Ислом цивилизацияси марказини ташкил қилиш тўғрисида давлат раҳбари ва Вазирлар Маҳкамасининг тегишли қарорлари қабул қилинди. Буюк аждодларимизнинг бебаҳо илмий-маърифий меросларини ўрганишдан ташқари, ушбу муассасаларнинг асосий вазифаси ёшларни буюк ва шонли ўтмишга ҳурмат ҳамда ифтихор билан қараш, улуғ аждодларга муносиб авлод бўлишга, илм ва маърифат олишга интилиш руҳида тарбиялашдан иборат. Замон талабларидан келиб чиққан ҳолда, юртимизда юқори малакали исломшунос мутахассислар тайёрлаш мақсадида халқаро Ислом академияси ташкил қилинди. Ҳозирги кунда ушбу муассасалар жадал ва мақсадли фаолият юритмоқда. Ёшлар ва жамиятнинг турли ёшдаги бошқа аъзоларининг маърифий-маданий тарбиясида табаррук динимиз имкониятлари, буюк маънавий-маърифий меросимиздан фойдаланиш жараёнида Дин ишлари бўйича қўмита, Ўзбекистон мусулмонлари идораси, ёшлар, хотин-қизлар ва бошқа жамоатчилик ташкилотлари фаолият олиб бормоқдалар. Умид қиламизки, барча саъй-ҳаракатлар ўзининг ижобий натижаларини, албатта беради. Имкониятлардандан фойдаланиб, ёшлар тарбиясига барча масъул ҳамкасбларимизни, ёшларимизнинг ўзларини динимиз тарихи, миллий-диний ва маданий анъаналаримизни чуқурроқ ўрганиш, улардан маърифий-тарбиявий мақсадларда фаолроқ фойдаланилса мақсадга мувофиқ бўларди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Ўзбекистон, 2014.
2. Давлат тили ҳақида (янги таҳрири). Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. – Т.: Ўзбекистон, 1997.
3. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури. – Т.: Шарқ, 1997.
4. Таълим тўғрисида. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. – Т.: Ўзбекистон, 1998.
5. Каримов И.А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. 1-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 1996.

КАКИЕ ВОЗРАСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ С УМСТВЕННОЙ ОТСТАЛОСТЬЮ НУЖНО УЧИТЫВАТЬ ПРИ ИХ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ КОРРЕКЦИИ

Ш.Б.Турдиев

Навоийский государственный
педагогический институт

Аннотация: по результатам проведенного в статье какие возрастные особенности развития детей с умственной отсталостью нужно учитывать при их психологической коррекции.

Ключевые слова: психические функции, дети, ум, отсталость.

Annotation: according to the results of the article, what age characteristics of the development of children with mental retardation should be taken into account in their psychological correction.

Key words: mental functions, children, mind, backwardness.

У всех детей с психическим недоразвитием крайне медленно развиваются все психические функции. Уже на первом году жизни такие дети отличаются от нормальных недоразвитием моторных функций, недостаточной активностью. Это влияет и на формирование сенсо-моторных реакций, типа «глаз-рука». С большим опозданием формируется «комплекс оживления», эмоциональные реакции на окружающие стимулы.

Нарушения моторики способствуют тому, что в возрасте 2-3 лет у ребенка возникают трудности в формировании предметно-манипулятивной практической деятельности, не формируются простейшие навыки самообслуживания. Движения такого ребенка неловки, слабо координированы, либо чрезмерно замедленны, либо напротив, импульсивны.

Как правило, у них долго не выделяется ведущая рука, нет согласованности в действиях обеих рук. Предметными действиями эти дети своевременно не овладевают, в этом возрасте у них появляются лишь манипуляции, т. е. хаотичные, нецеленаправленные двигательные реакции. Чаще всего эти манипуляции не соответствуют назначению предмета, с которыми ребенок совершает действия.

При этом, у ребенка снижена познавательная активность, отсутствуют ориентировочные реакции. Поэтому умственно-отсталые дети сами, по собственной инициативе, не подражают действию взрослого.

Снижение общего уровня активности влияет и на развитие сенсорной сферы, развитие восприятия. В дошкольном и даже в младшем школьном возрасте их зрительное восприятие недостаточно дифференцированно, ха-рактеризуется глобальностью, неумением выделять в зрительном образе отдельные части и элементы. Похожая картина наблюдается и при тактильном восприятии предметов. Дети с большим трудом различают фигуры на ощупь, часто не могут опознать их.

При психическом недоразвитии отмечаются своеобразные особенности развития внимания и памяти. Пассивное внимание у детей с психическим недоразвитием более сохранно, чем активное. Это обусловлено, с одной стороны, патологической инерцией нервных процессов, нарушением их подвижности, с другой стороны, нарушением баланса между возбуждательными и тормозными процессами (М. С. Певзнер, 1959). Исследования памяти умственно отсталых дошкольников показали, что часто дети пользуются механической памятью, тогда как смысловая память оказывается несформированной. (Л. С. Выготский, 1983; С. Я. Рубинштейн, 1979 и др.). При этом дети запоминают, как правило, яркий, эмоционально-насыщенный материал.

Речевое развитие также происходит с большим опозданием. При этом, дети не проявляют инициативы при общении со сверстниками и взрослыми. Речь очень бедная по словарному составу и аграмматичная.

В младшем школьном возрасте на первый план в структуре психического дефекта выступает недоразвитие абстрактного мышления. Мышление отличается конкретно-ситуативными суждениями, слабостью или невозможностью обобщений, неспособностью выделения существенных признаков предметов и явлений. Обобщение чаще всего происходит на основе эмоционального отношения ребенка к предметам. Так в группу фрукты, ребенок может

включить вместе с яблоками и грушами также и конфету, лишь потому, что он её любит есть. Особенно сложно детям даётся обучение математике, операции с числами.

В подростковом возрасте кроме интеллектуальной недостаточности на первый план выступает незрелость личности, которая проявляется в неспособности самостоятельно решать житейские ситуации, в не критичности поведения, в неадекватных притязаниях. У подростков с умственной отсталостью наблюдается нарушение поведения, выражающиеся в том, что подростки не могут контролировать свои влечения и эмоциональные реакции.

Также нужно учитывать, что значительное влияние при формировании высших психических функций имеет социум. А умственно-отсталый ребенок, в силу своих психологических особенностей часто оказывается в социальной изоляции, что также может значительно тормозить развитие его личности, исказить самооценку, вызывать неадекватные аффективные реакции. Поэтому третье по значимости направление коррекции – компенсация социальной депривации, развитие коммуникативных навыков, а также работа с социальным окружением ребенка, его семьей.

Литературы

1. Баранов Н.Н. Мышечная деятельность, адаптация, тренированность. – Кишинев, 1989.
2. Ермолаева Ю.А. Возрастная физиология. – М., 2001.
3. Карпман В.Л., Белоцерковский З.Б., Гудков И.А. Тесты в спортивной медицине. – М., 1988.
4. Ксенц С.М. Динамика функций при мышечной деятельности. – Томск, 1986.
5. Солодков А.С., Сологуб Е.Б. Физиология человека. Общая. Спортивная. Возрастная. – М., 2005.
6. Спортивная физиология. / Под ред. Я.М.Коца. – М., 1986.
7. Федюкович Н.И. Анатомия и физиология человека. – Ростов-на-Дону, 2000.

TEACHING SPEAKING TO THE 8TH GRADE WITH THE TECHNIQUE “VOLUNTEER”

Sharipova M.,

student of the Group 452, UzSWLU

N.Zakirova,

scientific supervisor, senior teacher, UzSWLU

Abstract: the article deals with the issues based on teaching speaking to the 8th grade with the technique “VOLUNTEER”. The goal of learning should be defined as speaking at the skill level. For the implementation of speaking, certain conditions (prerequisites) are necessary. In this article those issues described briefly.

Key words: speech activity, teaching speaking, technique, learning.

Speaking is a type of speech activity through which oral verbal communication is carried out. It can be of varying complexity, ranging from expressing an effective state with a simple exclamation, naming an object, answering a question, and ending with an independent, detailed statement. The transition from a word and a phrase to a whole utterance is associated with varying degrees of participation of thinking and memory. The term teaching of oral speech is used quite often. So, we will use the term “teaching to speak”, understanding by it teaching the expression of their thoughts orally.

In connection with the presence of these conditions, it is interesting to pay attention to the following fact. In the process of teaching speaking, there is a “conflict” between meaningful and logical speech, on the one hand, and its productivity, on the other. The presence of knowledge, thoughts, desire to express their attitude to something comes across a lack of means of expression. Apparently, with the traditional organization of speech material (with a non-communicative approach to teaching speaking), this “conflict” (between “I want” and “I can”) is insoluble. The assimilation of tenses, for example, is separated by a significant interval, which makes it impossible to naturally express a thought and leads, among other things, to a loss of interest in a foreign language as a means of communication.

Almost all modern methods insist on the communicative orientation of teaching. This is especially popular today. A person experiences the greatest difficulties in foreign language communication, perceiving speech by ear. However, oral communication, the role of which has now become especially significant, is impossible without understanding the speech of the interlocutor, since in the process of speech interaction, everyone acts both as a speaker and as a listener. One of the most controversial aspects of the problem of teaching foreign languages is the verification and accounting of knowledge, skills and abilities, the methodology of their organization and implementation.

What does speaking teaching involve?

- mastering communication skills involves:
- reproduction of sounds and sound models;
- the use of intonation patterns and rhythms, the correct setting of stress in words and sentences;
- selection of suitable words and types of sentences, depending on the audience, social environment, topic and situation;
- organizing thoughts in a logical sequence; the use of English as a means of expressing judgment;
- the ability to speak English fluently and with few pauses.

Scientists and linguists have identified the main types of speech activity that stimulate speaking. The main ones are listed below:

Discussion. Discussion during training can be organized in many ways, it can be aimed at exchanging views on an event, expressing thoughts about the material read and listened to, joint search for a solution to a particular problem, etc. For the discussion, groups of 3– 5 people, they are given controversial topics for discussion. It is important that each of the group members has the opportunity to speak. This type of activity promotes quick decision making and the development of critical thinking.

Volunteering is important for numerous reasons that benefit both the community and the

volunteer themselves. When someone donates a handful of time, the difference made is tremendous and it shapes a community for the better while the experience improves the person who donated the time. Volunteering is what makes a community because it brings people together to work on a goal. Whether it is a fundraiser for the research to cure a disease that affects the whole world, or to help a local family who has fallen in a time of calamity, volunteers make it happen.

Role-playing games. In this activity, participants must represent themselves in different social contexts and play different social roles. In such games, the teacher for training must provide the participants with certain information: who they are, what they feel and what they think about this or that matter.

Simulation models. Simulation models are essentially the same as role-playing games, only in a more complex and thoughtful form. To make this or that situation realistic, various subjects and auxiliary materials are used during training.

Information gaps. This type of activity is designed to work in pairs. Students have this or that information that they exchange with each other. In the process of information exchange, any problems should be solved or information collected. Each of the participants in the dialogue is equally important, therefore only two of the participants will be able to recreate the information provided to them as accurately and fully as possible.

Brainstorm. This type of activity involves training in the production of ideas on a given topic in a strictly limited period of time. Brainstorming can be used both for groups of participants and for each one taken separately.

Interview. English language learners conduct interviews on selected topics with a variety of people. They draw up a plan and questions for the interview themselves, the teacher can only indicate the topic.

References:

1. E. N. Solovova Methods of teaching foreign languages: Basic course of lectures: A manual for students ped. universities and teachers. - M.: Education, 2012, p. 32
2. Tarlysheva E.A. Phonetic exercises in the classroom in Russian as a foreign language // Bulletin of Dalvtuza. - 2014. - No. 1. - P. 94-98.

KICHIK YOSHDAGI O'QUVCHILARNING BADIY ASARNI IDROK ETISHIDAGI PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI .

Abdatova Atirgul Xalnazarovna

Zarafshon shahar 9-umumiy o'rta ta'lim maktabi
Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Bekmuratova Svetlana Yerqarayevna

Zarafshon shahar 9-umumiy o'rta ta'lim maktabi
Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya. Badiiy asarni yaxshi idrok etish uchun uni tushunishning o'zigina yetarli emas. Asarni idrok etish murakkab jarayon bo'lib, asarga unda tasvirlangan voqelikka qandaydir munosabatning yuzaga kelishini o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar. Badiiy asar, emotsional-estetik, Adabiy qahramon, axloqiy sifatlar, g'oyaviy asos, kompozitsiya, syujet, tasviriy vositalar, asar.

Boshlang'ich sinflarda badiiy asarni tahlil qilish metodikasida kichik yoshdagi o'quvchilarning badiiy asarni idrok qilishidagi psixologik xususiyatlar hisobga olinadi. Ruhshunos olimlarning tekshirishlaridan ma'lum bo'lishicha, asarni idrok qilishga, bilim olishga xizmat qiladigan komponentlar bilan birga, uni emotsional-estetik his etish ham kiradi. Psixologik tekshirishlar natijasida kichik yoshdagi o'quvchilarning adabiy qahramonlarni idrok etishi va baholashidagi psixologik xususiyatlari o'rganilgan va ular adabiy qahramonga ikki xil munosabatda bo'lishlari aniqlangan: 1. Adabiy qahramonga emotsional munosabat. 2. Elementar tahlil qilish. Asarda qatnashuvchi shaxslarga baho berishda o'quvchilar o'z shaxsiy va axloqiy tushunchalaridan foydalanadilar. Bunday axloqiy tushunchalar kichik yoshdagi o'quvchilarda chegaralangan bo'ladi, albatta. Ular axloqiy sifatlardan botirlik, to'g'rilik, mehnatsevarlik, yaxshilik tushunchalarini ko'p ishlatadilar. Asardagi qahramonlarning xarakteri ularning axloqiy sifatlarini anglash asosida tushuniladi. Bunda qahramonning nima qilishi emas, nima uchun shunday qilishi kerakligini bilish muhimdir. Ushbu jarayonda asar qahramonlarining axloqiy sifatleri ustida qo'proq ishlash lozim. O'qish darslarida o'qilayotgan asarning ongli o'zlashtirilishini ta'minlashda o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini albatta hisobga olish zarur. Badiiy asar ustida ishlash va uning asosiy bosqichlarini belgilashda o'qituvchi badiiy asarning san'at asari sifatida o'ziga xos xususiyatlari va o'quvchilarning tayyorgarlik darajasini nazarda tutadi. Badiiy asarda barcha qismlar (g'oyaviy asos, kompozitsiya, syujet, tasviriy vositalar) o'zaro bog'liq bo'ladi. Syujet rivoji asosida asar qahramonlarining yangiyangi qirralari ochila boradi. Bu xususiyatlar asar ustida ishlashda uni yaxlit o'qish va idrok etishni talab etadi. O'quvchilarni badiiy asar ustida ishlashga o'rgatish ularda adabiy-estetik tahlil malakasini shakllantirish va o'stirish orqali ta'lim-tarbiya berishni nazarda tutadi. Asar matnini tahlil qilish muallif fikrini, hissiyoti va xulosalarini tushunishga yordam beradi, asarda ifoda etilgan voqealarga munosabat uyg'otadi. Asar tahlili o'qituvchidan o'quvchilar faoliyatini ma'lum maqsadga yo'naltirishni taqozo qiladi. O'quvchi asarning mazmuni bilan uni mutolaa qilish paytida tanishsa, tahlil qilishda uning poetik vositalariga murojaat qiladi. Mutolaa hissiyotni boyitib, aqlni peshlasa, tahlil asar zamiridagi ma'noni chuqur o'rganishga yordam beradi. Boshlang'ich sinflarda badiiy asar ustida ishlash uch asosiy bosqichga bo'linadi: Birinchi bosqich (birinchi sintez). Bu bosqichning asosiy vazifasi matnni yaxlit idrok etish asosida asarning aniq mazmuni va tasviriy ifoda vositalari bilan tanishtirishdan iborat. Ikkinchi bosqich (analiz). Bu bosqichning vazifasi va ish mazmuni voqealar rivojining bog'lanishini belgilash, ishtirok etuvchi shaxslarning xulq-atvori va ularning asosiy xususiyatlarini aniqlash (nega shunday qildi va bu uning qanday xususiyatini ochadi), asar kompozitsiyasini ochish (tugun, kul'minatsion nuqta, yechim), asarning aniq mazmunini tasviriy vositalar bilan birga tahlil qilish va qahramonlar xulq-atvorini baholash (muallif nimani tasvirlagani, qanday tasvirlagani, nima uchun u yoki bu dalilni tanlagani)dan iborat. Uchinchi bosqich (ikkinchi sintez). Bu bosqichning ish mazmuni ishtirok etuvchi shaxslarning muhim xususiyatlarini umumlashtirish, qahramonlarni taqqoslash va baholash, asarning g'oyasini aniqlash, badiiy asarni hayotni bilish manbai va san'at asari sifatida baholash (qanday ma'lumotlarga ega bo'ldik, asar nimaga o'rgatadi, muallif o'z fikri va taassurotlarini qanday qilib aniq, ravshan va ta'sirli tarzda yetkazadi va hokazo)dan iboratdir.³⁸ Asar maqsadga muvofiq tahlil qilinsa, o'quvchilar faolligi

ortadi, chunki asarni tahlil qilish ular uchun ijodiy jarayondir. Har xil janrdagi asarlarni o'qitish metodikasining o'ziga xos xususiyatlari Boshlang'ich sinflarning o'qish darslarida garchi ilmiy jihatdan bo'lmasa-da, amaliy jihatdan turli janrga mansub asarlar o'qib o'rganiladi. O'qish darsliklariga, asosan, hikoya, she'r, ertak, masal, maqol, doston, rivoyat va topishmoq kabi janrdagi asarlar kiritilgan. Bulardan tashqari, ilmiy-ommabop asarlar ham o'qitiladi. Turli janrdagi badiiy asarlar qurilishi, uslubi jihatidan o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularning o'quvchilarga ta'siri ham har xil bo'ladi. Tabiiyki, har bir janrga oid asar matni lingvistik jihatdan ham o'ziga xos xususiyatlarga ega. Masalan, she'riy asarlar matni hikoya matnidani, ertak matni she'r matnidani, ilmiy-ommabop maqola matni masal janriga taaluqli asarlar matnidani tubdan farq qiladi. Topishmoqlar predmet, voqea-hodisalar o'rtasidagi o'xshashlikni taqqoslash orqali o'zlashtirilsa, maqollar mazmuni hayotiy misollar vositasida sharhlashni taqozo etadi. SHunga ko'ra, turli janrdagi badiiy asarlarni o'qishda o'qituvchidan unga mos usullar tanlash talab etiladi

O'qish darslari o'quvchilarda badiiy asarlarning bir-biridan farqini ajrata olish, yozuvchining hayotiy voqealarni qanday badiiy vositalar orqali aks ettirgani va qanday obrazlar yaratganini aniqlay olish, mustaqil o'qish va asarni tahlil qilish malakasini hosil qiladi. O'quvchilar adabiy ma'lumotlarni o'zlashtirish orqali badiiy asarning mazmuni, g'oyasi va ahamiyatini anglab ola boshlaydilar. O'quvchilarning nutqini o'stirishda, yuqoridagilar bilan birga, adabiy tushunchalarni shakllantirish ham muhim o'rin tutadi. O'quvchilar adabiy tushunchalarni o'rganish natijasida badiiy adabiyot san'atning bir turi ekanligi, uning hayot bilan aloqadorligini bilib oladilar. Boshlang'ich sinflarda asar tahlilida badiiy til vositalari – sifatlash, o'xshatish, jonlantirish, mubolag'a va adabiy janr turlari – ertak, hikoya, masal, she'r, doston, maqol, topishmoq kabilar bilan amaliy ravishda tanishtiriladi. Badiiy asar tilini tahlil qilish orqali o'quvchilarda o'z ona tiliga muh ertaklarda o'xshatishlar, jonlantirish va mubolag'alardan foydalanilgan. O'quvchilarga ularni izohlab berish, keyinchalik matndan toptirish, qayta hikoyalashda ulardan nutqlarida foydalanishga o'rgatish zarur. Asar o'qib bo'lingach, badiiy til vositalari ustida ishlanadi. Chunki ularning ma'nosi matndan, asar mazmunidan anglashiladi. Ayniqsa, masallarda allegoriyani ochishda ko'chma ma'noli so'zlardan ko'p foydalaniladi. Ular bolalarga masal mazmunini tushunishga xalal bergani uchun ayrim ko'chma ma'noda ishlatilgan so'zlar asarni o'qishdan oldin tushuntiriladi. O'qish metodikasi adabiyotshunoslik, psixologiya, pedagogika ishlab bergan nazariy qoidalarga asoslanadi. Sinfdagi o'qishni to'g'ri uyushtirish uchun o'qituvchi badiiy asarning o'ziga xos xususiyatlarini, ta'limning turli bosqichlarida o'qish jarayonining psixologik asoslarini, kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning matnni idrok etish va o'zlashtirish xususiyatlarini hisobga olishi zarur

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Qosimova Q. "2-sinflarda onatili darslari", T. "O'qituvchi", 1998 yil.
2. Uzviylashtirilgan o'quv dasturi. -T .: Yangiyo'l poligraf service, 2010
3. www.ziyouz.com

BOSHLANG'ICH SINIF MASHG'ULOTLARIDA AKT DAN FOYDALANISH.

Abdirimova Matluba Romanovna

Xorazm viloyati shovot tumani 26-son umumiy
o'rta ta'lim maktab boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi.

Email:matluba26@umail.uz

Iqromova Bog'dagul Adilbek qizi

Xorazm viloyati shovot tumani 33-son
umumiy o'rta ta'lim maktab boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi.

Email:bog'dagul26@umail.uz

Annotatsiya: Ushbu boshlang'ich sinf mashg'ulotlarida AKT dan qanday foydalanish,uning o'quvchi yoshlarni bilim olishidagi o'rni va AKT ta'lim vositalarini qator ko'rsatkichlari bo'yicha turlar haqida mulohazalar yuritiladi.

Hozirgi zamonaviy sharoitda davlat innovatsion imkoniyatlarini shakllantirishda asosiy vazifa o'qituvchilar zimmasiga yuklatilmoqda. Ushbu muhim vazifani zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini egallagan, uzluksiz ta'lim tizimiga faol jalb etilgan va o'zini doimiy takomillashtiruvchi, ishiga ijodiy yondashuvchi o'qituvchigina hal etishi mumkin.

Ko'pchilik maktablarda innovatsion faoliyat u yoki bu ko'rinishda amalga oshirilmoqda: maktablarni rivojlantirish dasturlari ishlab chiqilmoqda va amalga oshirilmoqda, tajriba ishlari olib borilmoqda, yangi ta'lim dasturlari va texnologiyalari o'zlashtirilmoqda.

Vaqt joyida turmaydi va hozirda davr talabi bilan an'anaviy suhbatlar, yodlashlar, turli xildagi nasihatlar o'rniga ta'limning noan'anaviy shakllari: birlashtirilgan darslar, kuzatuv darslari, muammoli vaziyatlarni qo'yish va shu kabilar kirib keldi. Mana shunday darslar bolalarga yoqadi, idrok etishga ularda qiziqish uyg'otadi, ularga ko'plab yangiliklar beradi, o'quvchilarda katta emotsional kuch mavjud.

Inson nutqi — bu uning intellekt va madaniyati ko'rsatkichidir. Nutq qanchalik aniq bo'lsa, fikr obrazli ifoda etilsa, inson shaxs sifatida shunchalik ahamiyatli va jamiyat uchun u shunchalik qimmatga ega.

Ta'lim va tarbiya jarayonlari o'z-o'zidan insonni rivojlantirmaydi, balki ular faoliyatli shaklga ega bo'lganida rivojlantira oladi. O'quvchi rivojlanishi uchun uning faoliyatini tashkil etish zarur. O'quv materialini passiv idrok etishda rivojlanish sodir bo'lmaydi. Demak, ta'limning vazifasi bolani harakatlarga chorlovchi sharoitlarni tashkil etishdan iborat bo'ladi. Boshqacha aytganda, o'qituvchilar har bir o'quvchida turli sharoitlarda o'z yo'lini topa olishiga imkon beruvchi harakatlarni individual vositalari va usullarini shakllantirishga yordam beruvchi maxsus o'quv sharoitlarini yaratishlari zarur. Boshlang'ich sinflar o'qituvchilari mana shunday o'quv vaziyatlari majmuini yaratish ustida ishlamoqdalar. Bu holat ko'zlangan natijalarga erishish texnologiyasining muhim masalalaridan biri hisoblanadi.

Kichik yoshdagi o'quvchilarning diqqatlari mustahkam emas, ular ko'pincha diqqatlarini bir faoliyat turidan ikkinchisiga qaratishni bilmaydilar. Biroq o'quvchining o'ziga doskada har qanday obyekt, geometrik shakllar, yozuvlarni bajarish, rangi, kattaligi, shaklini o'zgartirish imkoniyati berilganda diqqati kuchayadi. Masalan, matematika darsida kompyuter vositalari, interfaol doskadan foydalanilishi bilan bolalarning qiziqishlari ortishi kuzatiladi va shu bilan birga, darsning jadalligi oshadi. Barcha o'quvchilar dars jarayoniga jalb qilinadilar. Material hajmining ko'rliigi bolalarni qiynamaydi, balki faoliyat o'yin shakli metodikasi bo'yicha faol o'qishga imkon beradi. Bu juda muhim omil, chunki olti-to'qqiz yoshli bolaning faol faoliyat turi o'yin hisoblanadi. Interfaol doska — matematika faniga o'qitish jarayonini ko'rgazmali, yorqin, chaqqon qiluvchi juda qulay uskunadir. Ta'lim jarayonini jadallashtirish boshlang'ich maktab o'quvchilari uchun muhim hisoblanadi.

Uskunalar bilan jihozlangan kabinetda o'quvchilar va o'qituvchi uchun ham ishlash qiziqarli. Hozirgi zamonaviy jamiyatda sodir bo'layotgan axborotlashtirish jarayonlari ta'lim tizimini jadal takomillashtirishni, davlat, ijtimoiy va shaxsiy ehtiyojlar hamda manfaatlarini hisobga oluvchi ta'lim maqsadlarini aniqlashni talab qilmoqda. Shu sababli yangi ta'lim standartlarining rivojlantiruvchi imkoniyatlarini ta'minlash ustivor yo'nalish bo'lib qolmoqda.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalar (AKT) — foydalanuvchi manfaatlari yo'lida ax-

borotlarni to'plash, qayta ishlash, saqlash, tarqatish va foydalanish maqsadlarida birlashtirilgan metodlar, ishlab chiqarish jarayonlari va dasturiy-texnik vositalar to'plamidan iboratdir.

AKT ta'lim vositalarini qator ko'rsatkichlari bo'yicha turlarga ajratish mumkin:

1. Hal qilinadigan pedagogik masalalari bo'yicha:

- tayanch tayyorgarlikni ta'minlovchi vositalar (elektron darsliklar, ta'lim tizimlari, bilimlarini nazorat qilish tizimlari);

- amaliy tayyorgarlik vositalari (masalalr to'plamlari, praktikumlar, virtual konstruktorlar, imitatsion modellashtirish dasturlari, trenajyorlar);

- yordamchi vositalar (ensiklopediyalar, lug'atlar, adabiyotlar, rivojlantiruvchi kompyuter o'yinlari, multimediyali o'quv mashg'ulotlari);

- kompleks vositalar (masofali o'quv kurslari).

2. Ta'lim jarayonini tashkil qilish funksiyalari bo'yicha:

- axborot-ta'lim (elektron kutubxonalar, elektron kitoblar, elektron davriy nashrlar, lug'atlar, o'quv kompyuter dasturlari, axborot tizimlari);

- interfaol (elektron pochta);

- izlanish (kataloglar, izlash tizimlari).

AKT turli ta'lim vositalaridan ta'lim jarayonida foydalanish bir necha jihatlarini ko'rsatish mumkin:

1. Motivatsion jihati. AKT'ni qo'llash o'quvchilarning qiziqishlarini oshirishga va ijobiy motivatsiyasini shakllantirishga yordam beradi, chunki o'quvchilarning individual ta'lim imkoniyatlarini va ehtiyojlarini maksimal hisobga olish, o'quv mashg'ulotlari mazmuni, shakllarini tanlash keng imkoniyatlari, o'quvchilarning ijodiy imkoniyatlarini ochib berish, o'quvchilarnin zamonaviy axborot texnologiyalarini o'zlashtirishlariga yordam beradi.

2. Mazmunli jihati. AKT imkoniyatlaridan interfaol jadvallarni, plakatlar va o'quv fani alohida mavzulari va bo'limlari bo'yicha boshqa raqamli o'quv resurslarini, individual testlar mini-darslarini yaratishda foydalanilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Karima Qosimova va b.q. Darslik "Ona tili o'qitish metodikasi". T-2009

2. U. Masharipova va b.q. Ona tili "4-sinf o'qituvchilari uchun ilg'or pedagogik va axborot kommunikatsiya texnologiyalarini amaliyotga joriy etish bo'yicha metodik qo'llanma T-2017.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI DARS JARAYONIDA TASVIRIY SAN'AT DARSLARIGA QIZIQTIRISH

Abdukarimova Nargiza Xabibullayevna

Hazorasp tuman 12-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (97) 768 64 81

nargiza_1212@inbox.uz

Kushnazarova Sevara Olimjanovna

Urganch tuman 4-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (94) 234 40 90

kushnazarova_so.4090@umail.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarini dars jarayonida tasviriy san'at darslariga qiziqtirishning samarali usullari haqida.

Kalit so'zlar: Tasviriy, amaliy, me'morchilik san'atlari, borliqni idrok etish, badiiy qurish-yasash, naturaga qarab tasvirlash, kompozitsion faoliyat, abstrakt.

Tasviriy san'at o'quv predmeti yoshlarning estetik tarbiyasida ahamiyatli bo'libgina qolmay balki, ahloqiy tabiyada ham salmoqli o'rinni egallaydi. Ayniqsa, tasviriy san'at darslari yoshlarda milliy g'urur va milliy istiqloq mafkurasini shakllantirishda, vatanparvarlik va baynalminal tarbiyada, do'stlik va o'zaro yordam g'oyalarini tashkil toptirishda katta kuchga ega.

Hozirda umumiy o'rta ta'lim maktablarining vazifalaridan biri bolalarni turli kasb va hunarlarga yo'llash hisoblanadi. Ma'lumki, har bir bolada u yoki bu hunarga, ilmga havas bo'ladi. Bu havas har doim har bolada ochiq namoyon bo'lmaydi, ayrimlarida ochiq, ayrimlarida yashingan bo'ladi. Maktab jamoasining, har bir o'quvchisi va tarbiyachisining vazifasi har bir boladagi mavjud havasni rivojlantirish, yashirincha havasini royobga chiqarib, ularni san'atni tushunish va hurmat qilishga o'rgatishdan iborat. Maktabdagi boshqa fanlar qatori tasviriy san'at darslarida ham bolalarni ko'pdan-ko'p hunar va kasblarga yo'naltirish, ularni tarbiyalash imkoniyatlari bor. Xususan, rassomlar tomonidan ishlangan san'at asarlari mashhur turli kasb egalari, bunday kishilarning ish jarayonlari (mehnat qahramonlari, xizmar ko'rsatgan kishilar, militsiya xodimlari, olimlar, o'qituvchilar, injenerlar, dehqonlar va b) aks etadi. Shuningdek tasviriy san'at haqida olib boriladigan suhbatlarda mashhur xalq amaliy san'ati ustalari, rassomlar, haykaltaroshlarning hayoti va ijodi haqida fikr yuritiladi.

Tasviriy san'at darslarida bolalar turli kasb va hunarlar haqida rasm ishlaydilar. (Masalan, "Novvoy", "Fermada", "Qurilishlar", "Olimlar munozarasi", "Sirkda", "O'tchoparda", "Fazoga parvoz", "Hayvon o'rgatuvchi", "Hosilni yig'ib-terib olish", "Dorbozlar", "Avtopoyga", "Sehrgar", v.b). Bunday mashg'ulotlarda o'qituvchi so'zsiz suratda aks etgan kasblarning mazmuniga to'xtaladi, hamda bu kasblarga bolalarni qiziqtiradi.

Shuni yaxshi bilish lozimki, badiiy madaniyat asoslaridan hisoblangan tasviriy san'at, bu bolalarning ko'ngil ochuvchi o'quv predmeti emas, balki bolalarga ijodkorlikni, tafakkurni badiiy-estetik didni, fahm-farosatni o'stiruvchi, shuningdek kuzatuvchanlik va hayotni bilishga, uni o'zgartirishga, ezgulukni yovuzlikdan farqlashga o'rgatuvchi o'quv predmetidir. Tasviriy san'at ijodiy ishlar jarayonida o'z vazifalarini bajara borib bolalarga qalb ko'tarinkiligini olib keladi, ularning badiiy ehtiyojlarini qondirish imkonin beradi.

Hozirda har bir fan boyicha, shu qatori badiiy-estetik turkumdagi fanlardan davlat ta'lim standartlarining yaratilishi, uni hukumat tomonidan taqdirlanishi katta ilmiy va amaliy ahamiyatga ega bo'lgan voqeadir. Mazkur standartlar O'zbekiston tarixida birinchi bor yaratilishi bo'lib, u respublikamiz maktablarida ta'limni ilmiy-metodik asosda tashkil etish hamda uni jahon standartlari darajasiga olib chiqishga sharoit yaratadi.

Standart davlat tomonidan qoyilgan talablarni to'g'ri va benuqson bajarish uchun imkon berishi bilan bir qatorda amaliyotda qo'llanib kelayotgan dastur, darslik va metodik qo'llanmalardagi kamchilik va nuqsonlarni bartaraf etish hamda uni o'qitilishini talablar darajasini tashkil etish imkonini beradi. Shuningdek, u maktablarda ta'lim ishlarini nazorat qiliuvchi tashkilotlar uchun ham asosiy hujjat vazifasini o'taydi.

Davlat standartiga ko'ra tasviriy san'at ta'limi mazmuni boshlang'ich sinflarda quyidagi to'rt

yo'nalishda bayon etilgan;

1. Borliqni idrok etish.
2. Badiiy qurish-yasash.
3. Naturaga qarab tasvirlash.
4. Kompozitsion faoliyat.

Mazkur yo'nalishlar boyicha tasviriy san'at o'quv predmetini o'qitishda har bir o'qituvchi asosiy e'tiborni nimalarga qaratilishini bilib olishi kerak bo'ladi. Tasviriy san'atni o'qitishda o'qituvchining e'tibor berishi lozim bo'lgan asosiy juhatlar quyidagilardan iborat:

1. O'quvchilarni borliqdagi (tevarak-atrofdagi) va san'at asarlaridagi nafosatni ko'rishga, idrok etishga va undan zavqlanishga hamda qadrlashga o'rgatish.
2. Bolalarni ijodi, abstrakt, mantiqiy fikirlashga, ayniqsa ijodiy qobiliyatlari va fantaziyalarini o'stirishga yo'naltirish.
3. Tasviriy, amaliy, me'morchilik san'atlari yuzasidan nazariy, biroq umumiy, elementlar bilimlar berish.
4. O'quvchilarda kuzatuvchanlik, ko'z xotirasi, chamalash, fazoviy tasavvur kabi shaxs uchun muhim bo'lgan sifatlarni o'stiradi.
5. Rasm va naqsh, haykal ishlash yuzasidan tasviriy malakalarni o'stirish.
6. Estetik his-hayajonni tarbiyalash va rivojlantirish.
7. San'atga qiziqishni o'stirish va muhabbatni tarbiyalash.

Bu vazifalar maktabda tasviriy san'at darsini olib boruvchi har bir o'qituvchini mutahassis bo'lishligini talab etadi. Chunki, standart mazmuni mutahassis o'qituvchilar uchun mo'ljallab tuzilgan. Tasviriy san'at ta'limi davlat standarti san'atning uch turi - tasviriy, amaliy va me'morchilik san'atlari mazmunini aks ettirgan bo'lib, u avvalo milliy o'zbek san'atlari, uning badiiy an'alarini, ayrim mashhur o'zbek tasviriy, amaliy, me'morchilik san'atlari

ustalarining hayoti va ijodini, O'zbekistonda san'atning bu turlari rivoj topgan markazlarni, O'zbekistondagi yirik san'at muzeylarini bilish, tasviriy san'at o'quv predmetini vazifalaridan biri ekanligini qayd qiladi. Bundan maqsad milliy san'at vositasida o'quvchilarga badiiy ta'lim berish bilan bir qatorda ularda shahsni estetik, ahloqiy va mehnat tarbiyasini amalga oshirishdan iboratdir.

Boshlang'ich sinflarda tasviriy san'atni o'qitishning o'ziga xos xususiyatlari, avvalo bu sinflardagi ta'lim mazmuni kichik maktab yoshidagi bolalarning yoshlik xususiyatlari va psixologiyasi, qiziqishi, ulardagi mavjud bilim va qobiliyat hamda layoqatlariga qarab belgilanadi.

Ma'lumki, bolalarda tasviriy faoliyatga, xususan rasm chizishga ishtiyoq nihoyatda erta boshlanadi. Uni 2-3 yoshlardan boshlanishi tarixdan ma'lum. Shunisi xarakterliki, bolalar o'qish va yozishdan ko'ra rasm chizishni juda yoqtiradilar. Biroq ular chizadigan rasmlarning davomiyligi juda qisqa bo'ladi. 1-2 daqiqa, ko'pi bilan 4-5 daqiqada har qanday rasmni tugallab qoyadilar.

Yuqorida qayd etilgan tasviriy faoliyatlarining bu xususiyatlari bolalar tafakkurining konkret, obrazli va emotsional tarzda bo'lishligi bilan bog'lanadi. Mashg'ulotlarning samaradorligi bolalarni uyda, ko'chada, sayohat vaqtida tabiiy va tashlandiq materiallarni ko'plab yig'ish hamda maktabga olib kelishga bog'liq. Shuning uchun o'qituvchi har bir darsda bu haqda bolalarga ko'rsatma berishi, yangi bajarilgan original qurish-yasash ishlaridan ularga ko'rsatib turishi yaxshi natija beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ishmuxamedov R.J., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – T.: —Niholl nashriëti, 2013, 2016.–279b.
3. Ishmuhamedov R. O'quv jaraënida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo'llash uslubiyati. T.: RBIMM, 2008. 68 b.
4. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari pedagog–o'qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar). – T.: Iste'dod, 2008.

THE USE OF SHORT STORIES IN TEACHING ENGLISH TO TEENAGERS

Abdumuminova S.,

student of the Group 452, UzSWLU

Salimova N.,

scientific supervisor, senior teacher, UzSWLU

Abstract: The purpose of this thesis is to suggest highlighting the role of short stories in teaching English to teenagers. The main goal is to show how methods can be utilized effectively in order to improve the quality of teaching foreign language, the formation and development of students' communicative.

Keywords: literary genres, short stories, reading and writing, literature.

At present, the matter of the application of modern technologies and methods in education are becoming increasingly important. It is not only new hardware, but new forms and methods of teaching, new approaches to teaching foreign languages.

Teaching speaking on the material of short stories through literary analysis is one of the most effective ways of teaching which can help to the learner to improve language skills. However, recent trend in EFL teaching indicates the necessity of integrating literature because of its rich potential to provide an authentic model of language use. Among literary genres, short stories seem to be the most suitable choice for this due to its potential to help students enhance the four skills—listening, speaking, reading and writing—more effectively because of the motivational benefit embedded in the stories.

After presenting issues about the process teaching speaking and literary analyses of a short story, discussion is focused on how to exploit a short story for enhancing students' language skills.

Using literature in language teaching has the advantage of providing cultural information about the target language. Literary texts increase foreign language learners' insight into the country and the people whose language is being learnt which fosters learners' ability to interpret discourse in different social and cultural target language contexts. By reading literary works, learners learn to see a world through another's eyes, observing human values and a different kind of living, and discovering that others living in very different societies. They will understand and become broadly aware of the social, political, historical, cultural events happening in a certain society. Through literature, learners can deepen their cultural understanding.

Based on these ideas, it is obvious that literary works undoubtedly enable students to understand the language better by providing them with real world experiences, relationships between society and people where the target language is spoken, even if they are fictions.

Despite its benefits for students, some objections are always raised against the use of literature in public schools due to overcrowded classes, overloaded syllabus and limited time—some problems commonly met in elementary to high public schools in almost all developing countries. First, the deviated and figurative language of poetry necessitates very long time to grasp. Second, the length of novel will make it difficult for such classes to finish. Finally, drama can be used in classes, but it will be difficult to act out a play in crowded classes within limited course hours. Considering these objections, it is obvious that among literary forms, short-story, which is defined by Poe "as a narrative that can be read at one sitting or from one-half hour to two hours, and that is limited to „a certain unique or single effect, “ to which every detail is subordinate”, seems to be the most suitable one to use in public schools. Since it is short, and aims at giving a "single effect", there is usually one plot, a few characters; there is no detailed description of setting. So, it is easy for the students to follow the story line of the work.

- First, short stories are practical as their length is long enough to cover entirely in one or two class sessions.

- Second, short stories are not complicated for students to work with on their own.

- Third, short stories have a variety of choice for different interests and tastes.

- Finally, short stories can be used with all levels (beginner to advance), all ages (young learners to adults) and all classes (morning, afternoon, or evening classes).

The idea that short stories are very suitable to use in English teaching is supported by Pardede's

research findings on the interest, perceptions, and the perceived needs of the students of the English teachers training of University of Indonesia towards the incorporation of short story in language skills classes. The research revealed that a majority of the respondents basically found short stories interesting to use both as materials for self-enjoyment and of as components language skill classes. Most of them also agreed or strongly agreed that the incorporation of short stories in language skills classes will help learners achieve better mastery of language skills. They even believed that English teacher candidates should master the skills of employing short stories to teach language skills. In addition, the statistical analysis revealed that the students' interest and perceptions were positively and significantly correlated, and both variables significantly affected each other.

The use of short-story in English teaching should be aimed to encourage the students to use what they have previously learnt. By doing this, the learning process will be student-centered. However, the teacher plays a great role. She/he must choose a suitable text to use in class, and should help her/his students understand the story with various activities.

In using short stories to teach English, story selection is indeed one of the most important roles of the teacher. Since the lengths of short-stories quite vary, choose a story short enough to handle within course hours. The shortness of the text is important for the students because they will see that they can read, understand and finish something in English, and it will give the students a feeling of achievement and self-confidence.

References:

1. Carter, R., & Long, M. N. *Teaching Literature*. Harlow: Longman. 1991
2. Harmer, J. *The Practice of English Language Teaching* (4th edition). Harlow: Pearson. 2007
3. Ur, P. *A Course in Language Teaching: Practice and Theory*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996

О'QUVCHILARINI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISH METODIKASI.

Abduxamidov Otabek Xusanboyevich

Guliston shahar 2-umumiy o'rta ta'lim maktabi
Texnologiya fani o'qituvchisi

Xaitova Nozima Doniyorovna

Guliston shahar 2-umumiy o'rta ta'lim maktabi
jismoniy tarbiya o'qituvchisi

Annotatsiya. Hozirgi kunda kasb-hunarga yo'naltirishdan maqsad – o'sib kelayotgan yosh avlodni kasbni ongli ravishda tanlashga tayyorlashdir.

Kalit so'zlar. Innovatsiya, pedagogik texnologiya, K.M.Gurevich, Diagnostik suhbatlar, ilmiy – tadqiqotlar, Hamdo'stlik mamlakatlari.

Insoning ilmga bo'lgan chanqoqligini qondiruvchi birinchi ziyo chashma bu maktabdir. Maktabda o'quvchi shaxs sifatida shakllana boshlaydi. Unda dastlabki kasbiy hissiyotlar yuzaga keladi. Bular mehnatsevarlik, mehnat qilish zarurligini tushunish va anglash, o'z ishini rejalashtira va nazorat qila bilish, ish o'rnini to'g'ri tashkil qilish, iqtisodiy - tejamkorlik, sabr – toqatlilik, talabchanlik, topshiriqni bajarishning eng oqilona usuli (yetti o'lchab, bir kes) tanlab ola bilish hamda vaqtni tejash va shu kabilardir. Bolalarni kasblar olamiga asta – sekin olib borish, ularni shu olamda mo'ljal olishga o'rgatish zarur. O'qituvchi darslarda kuzatish, u bilan suhbatlashish, bola faoliyati mahsulini tahlil qilish jarayonida uning ba'zi xususiyatlarini qobiliyat, qiziqish, moyilliklarni payqab oladi, bu xislat va fazilatlarini shakllantirib boriladi. Bular kasbni belgilashda asosiy omil bo'lishi mumkin. Bolaning kasbiy muhim xislat va fazilatlarini barvaqt aniqlash va keyingi o'z xususiyatlariga qarab kasbni to'g'ri tanlash, uni muvoffaqiyatli ravishda o'zlashtirish, mehnatda yuksak natijalarga erishish imkonini berishi mumkin.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarda kasb-hunar tushunchalarini shakllantirishning asosiy maqsadi yoshlarni o'zining hayot yo'lini to'g'ri belgilashlarida o'zining qobiliyat, qiziqish va moyilligini hamda ijtimoiy ehtiyojni hisobga olgan holda kasb tanlashlarida ko'maklashishdan iboratdir. Bizning jamiyatimiz har bir shaxsning qobiliyatlari to'liq namoyon bo'ladigan, yuqori samara bilan ishlay oladigan faoliyat va shart-sharoitlar bilan band bo'lishga katta e'tibor berilmoqda.

Ko'pincha mustaqil Hamdo'stlik mamlakatlari hamda Respublikamiz olimlari o'tkazgan ilmiy – tadqiqotlarida bolajonlarning rayiga, hoxish – istagiga, intilishini uch bosqichda tajriba – sinov ishlarini umumlashtirib tahlil qilmoqdalar. Diagnostik suhbatlar – yakka tartibda yoki jamoa tarzda o'tkazilishi mumkin. Psixolog olim K.M.Gurevich 3-4 yoshli bolalarda motivlarning birlamchi tobeligi va dastlabki irodaviy harakatning paydo bo'lishini tatbiq etib, bolaga o'yinchoqni olishdan – oldin o'zi yoqtirmagan ishni bajarish topshirig'ini bergan. Olingan ma'lumotlardan quyidagilar ma'lum bo'ldi: a) – maktabgacha yosh davrida ezgu orzular yo'lida harakat qilish imkoniyati tug'iladi; b) – ushbu orzularning bevosita bog'liq sabablari bevosita sabablarga qaraganda ertaroq paydo bo'ladi; v) – bevosita idrok qilinadigan narsalarga aloqador hoxishni bajarishga qaraganda, narsaning o'ziga aloqador hoxishni bajarishni muayyan muddatga kechiktirish osonroq. Xulosa qilib, buning zamirida bolaning mayinligi, niyati, orzusi, kasbga qiziqishi, hoxish – istagi va tilagining mazmuni hamda xususiyatidagi o'zgarishlar yotadi. Maktab o'quvchilarining tahminan 25-30% foizida tanlangan kasbga nisbatan kasbga barqaror qiziqishlar boshlang'ich kichik yoshlaridayoq shakllanar ekan.

O'qituvchining vazifasi: - o'quvchilarning qiziqishlarini mumkin qadar oldinroq aniqlashda va davlat, hokimiyat, mahalla, oila talab – ehtiyojlariga muvofiq shu qiziqishlarni rivojlantirishda, inson shaxsini har tomonlama uyg'un barkamol toptirish uchun shart-sharoitlar yaratishdan iborat. O'quvchini mehnat qilishga o'rgatish, nafaqat mehnatni sevishtga u bilan shunday uyg'unlashishiga ko'niktirish kerakki, mehnat uning vujudiga singib ketsin. Ularni kasb hunarga yo'naltirish, orqali biror kasb egasi bo'lishida, o'quvchilar mehnatsiz biror – bir narsaga erisha olmasliklarini tushunib yetsinlar. O'quvchilarni kasbga yo'naltirish (boshlang'ich kichik yoshdagi) quyidagi mazmuni ega bo'ladi: Boshlang'ich I-IV sinf o'quvchilarini kasbga yo'naltirishdan maqsad ularni mehnat, kasb turlari, yo'nalishlari bilan tanishtirib borish va o'quvchilarda kasb faoliyatiga bo'lgan qiziqishni shakllantirishdan iborat. Bunga erishish uchun ularda mehnat va kasb olami xaqida tasavvur paydo qilish, - o'quvchilar bilan «Kim bo'lsam ekan», «Kasbim-faxrim», «Kasb tan-

lash - hayot ko'zgusi» kabi mavzularida suhbatlar, bahslar munozaralarni tashkil qilish; o'z-o'zini baholay bilish malakalarini hosil qilish; - intellektual va hissiy irodaviy hislarni rivojlantirish: Bu yoshdagi bolalar mehnatga halol munosabatda bo'lishlari uning xayotdagi va jamiyatdagi rolini tushuna bilishlarida, har qanday ish bajarish uchun intiluvchanlik, tabiat, atrof-muhitga va uning boyligini saqlash va boshqalarda. Umumiy o'rta ta'lim maktablari boshlang'ich sinflarida kasb tanlashga yo'llash va mehnat ta'limidan dars beradigan o'qituvchilar yuqori natijalarga, dars samaradorligini erishishi uchun albatta qo'yidagilarga e'tiborni qaratish kerak.- zamonaviy ilmiy- texnikaviy taraqqiyotning va ma'naviyat-moddiy qadriyatlarining mohiyati chuqur tushuna bilish;- pedagogik texnologiyani va innovatsiya asl mohiyati va uslublarini tushuna – qo'llay bilishi;- o'quvchilarni mustaqil kasb hunar o'rganishga, erkin kasb tanlashga sharoit yaratish;- pedagogik texnologiyalardan foydalanar ekan, o'zi ham yangi yaratuvchi yangi xilma-xil (“Kasb darsi”, “Aqliy hujum”, “Zinama-zina”) uslublarni o'ylab topishi, amalda qo'llashi;- an'anaviy darslar orqali o'qituvchilarning yakka tartibda (individual) ishlashga erishish;

- test topshiriqlarni o'quvchi faoliyati darajalariga mos holda tuzish bo'yicha ko'nikmalarga ega bo'lishi shart.O'qituvchi uslubchilarimiz uchun bugungi kun talabi mana shulardan iborat. Xalqimizda ilmu - hunar ulug'lanib kelgan. Agar inson biron – bir kasbni mukammal egallasa, hunar unga huzur bag'ishlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. K.Davlatov, V.Chichkov. “O'quvchilarni kasb tanlashga yo'llash” Toshkent “O'qituvchi” 1978 yil.
2. N.Shodiev «Studentlarga o'quvchilarni kasb tanlashga yo'llash ishlarini o'rganish” Toshkent “O'qituvchi” 1992 yil.
3. www.ziyouz.com

SOG‘LOM AVLODNI VOYAGA YETKAZISHDA JISMONIY TARBIYA VA SPORTGA QO‘YILADIGAN TALABLAR

Allayarova Sevara

Urganch Davlat Universiteti talabasi

tel: +998975131009

allayarivamadam67@.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada inson a‘zolarining tuzilishi va ularning funksional kamoloti. Ichki a‘zolar, nerv va harakat, suyak - muskul tizimi, badanning uyg‘unligi va ularning funksional faoliyatini boshqarish va albatta yosh avlodning voyaga yetkazishda sportning ahamiyati yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Gigiyena qoidalar, jismoniy tarbiya, ichki a‘zolar, nerv va harakat, suyak - muskul tizimi, badanning uyg‘unligi va ularning funksional faoliyatini boshqarish.

Sog‘lom avlodni voyaga yetkazish, yoshlarga ta‘lim-tarbiya berish bog‘chada boshlanib, maktabda sekin-asta jiddiylashib boradi. Aynan shu davrda jismoniy tarbiya faniga qiziqtirish orqali bolada jismoniy madaniyat shakllantiriladi. Tabiiyki, bu jarayonni qanchalik to‘g‘ri tashkil etish jismoniy tarbiya o‘qituvchisining bilim va mahoratiga bog‘liq. Har bir jamiyatning kelajagi uning ajralmas qismi bo‘lgan ta‘lim tizimining qay darajada rivojlanganligi bilan belgilanadi. Bugungi kunda taraqqiyot yo‘lidan borayotgan mamlakatimizning uzluksiz ta‘lim tizimini isloh qilish va takomillashtirish, unga ilg‘or pedagogik texnologiyalarni joriy etish va ta‘lim samaradorligini oshirish davlat siyosati darajasiga ko‘tariladi. Ta‘lim to‘g‘risidagi Qonun va Kadrlar tayyorlash milliy dasturini qabul qilinishi bilan uzluksiz ta‘lim tizimining asosi yaratildi. O‘quvchilarning jismoniy kamolotlari uchun sharoit yaratish va pedagogik boshqarish jismoniy tarbiyaning vazifasidir. Sport o‘yinlari tizimida jarayoniy kamolot diagnostikasi muhim o‘rin tutadi. Jismoniy kamolot jismoniy tarbiya saviyasi, fan tili bilan aytilganda, jismoniy tarbiya samaradorligi ko‘rsatkichidir. Maxsus usul va jismoniy texnika asosida o‘quvchilarning sog‘liqlarini, har bir shaxs kamoloti saviyasini tashkil etish: belgilangan norma va undan uzoqlashish ko‘rsatkichlarini oldindan belgilash negizida jismoniy tarbiya uchun doimiy ko‘rsatkich aniqlanadi. Jismonan yetuklik deganda badanning tashqi ko‘rinishidagi garmoniya, go‘zallik shakli, jismoniy sifatlarning yuqori darajadagi kamoloti tushuniladi. Agar diagnostika o‘kuvchilarning yoki biron-bir o‘kuvchining jismoniy va tibbiy ko‘rsatkichlari pasayib ketayotganligini ko‘rsatsa, demak, zudlik bilan jismoniy tarbiyadagi mavjud tizimni o‘zgartirish lozim. Shuning uchun ham maktablarda, individual yoki guruhli tartibdagi jismoniy tarbiyani tashkil etishni yo‘lga qo‘yish tavsiya etildi. Jismoniy madaniyat jismoniy tarbiyaning tarkibiy qismidir. Shu bilan birgalikda, jismoniy madaniyat inson va jamiyatdagi umumiy madaniyatining ham ajralmas qismidir. Jismoniy madaniyat mazmuniga quyidagilar kiradi:

1. Inson a‘zolarining tuzilishi va ularning funktsional kamoloti. Ichki a‘zolar, nerv va harakat, suyak - muskul tizimi, badanning uyg‘unligi va ularning funktsional faoliyatini boshqarish.

2. O‘quvchilarning sog‘ligini mustahkamlash.

3. Gigiyena qoidalarga ko‘nikish.

4. O‘quvchilarning har tomonlama mohirligini o‘stirish.

5. Bo‘lajak ishchi—mehnatkashlarning jismoniy va fiziologik sifatlarini kasb ahamiyati jihatidan shakllantirish, ish qobiliyatlarini oshirish.

6. Shaxsiy jismoniy qobiliyatlarini tarbiyalash. Ko‘rinib turibdiki, jismoniy tarbiya mazmuni benihoya kengdir.

Bu vosita yoshlarimizning turmush tarzini, jismoniy madaniyat va sport asosida mazmunli shakllanishini ta‘minlaydi. Ilg‘or pedagogik tajribalarning ko‘rsatishicha, jismoniy tarbiya o‘quvchi va o‘kuvchilar jamoalarining turmush tarzi va dasturiga aylangandir. Ayniqsa jismoniy tarbiya darslari, sport va jismoniy tarbiya targ‘iboti, ishlab chiqarish ta‘limi texnologiyasi va ishlab chiqarish amaliyoti borasidagi yutuqlarni rag‘batlantirishda, o‘quvchilarning uzoq vaqtgacha ish qobiliyatlarini saqlab turishda, yoshlarimizning jismoniy va fiziologik sifatlarini kasb mazmuniga bog‘lash borasidagi jarayonlarda beqiyos ahamiyatga egadir.

Bolalarning kundalik hayotida harakat faoliyatini to‘g‘ri tashkil etish, bolaning sog‘lom jismoniy holatiga va kun davomidagi ruhiyati uchun zarur harakat tartibining bajarilishini ta‘minlaydi. Bolalarning jismoniy tarbiyalash dasturining sog‘lomlashtirish va ta‘lim –tarbiyaviy vazifalari

turli shaklda amalga oshiriladi. Ular orasida harakatli o'yinlar, musobaqa va estafeta o'yinlari o'tkazish ham muxim ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, jismoniy tarbiya darslarida yangi mavzularni musobaqa usulida tushuntirilsa, o'quvchilarning qiziqishi oshib, yangi mavzuni xilma –xil o'yinlar vositasida osongina, tezroq idrok qiladilar va o'zlashtiradilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Egamberdiyeva N., Xodjayev B. Pedagogikaning ayrim dolzarb muammolari: mohiyat, talin va yechim. –Toshkent: —Fan va texnologiyal nashriyoti, 2013.
2. Ишмухамедов Р., Юлдашев М. Таълим ва тарбияда инновацион педагогик технологиялар. –Тошкент: 2013.
3. Муслимов Н., Усмонбекова У., ва бошқ. Инновацион таълим технологиялари. –Тошкент: 2015.

TABIY FANLARNI O'QITISHNING SIFAT SAMARADORLIGINI OSHIRISH ASOSIY OMILLARI

Bekchanova Sanovar Bekimmetovna

Yangibozor tuman 27-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (97) 792 77 14

sb_bekchanova@inbox.uz

Alimov Xayrulla Ramatovich

Urganch tuman 27-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (97) 791 34 08

x.ramatovich_27@umail.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada tabiiy fanlarni o'qitilishining sifatga tasir etuvchi omillarni bartaraf etish hamda ta'lim sifat-samaradorligini oshiruvchi omillar yuzasidan tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Sifat samaradorlik, metodik adabiyotlar, zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar, laboratoriya va amaliy mashg'ulotlar.

O'quvchilarni tabiiy fanlarga qiziqtirish, bu fanlarni o'qitish sifat va samaradorligini oshirishda zamonaviy laboratoriya asbob-uskunalari va jihozlardan foydalanish qo'l keladi. Ular yordamida tabiiy fanlardan o'quv eksprementlari, namoyish tajribalar, laboratoriya ishlari, amaliy mashg'ulotlarni talab darajasida o'tkazish mumkin. O'quvchilarga faqat murakkab nazariy bilimlar berish emas, balki ularni yangi pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanib, zarur o'quv materiallari asosida o'qitish, ularning mustaqil bilim olishini tashkil etish kerak.

Ma'lumki, ta'lim jarayoni sifati va samaradorligi o'zaro bir qator omillarga bog'liq:

1. Dars olib boruvchi o'qituvchining kasb – mahoratiga.
2. Ta'lim jarayonini o'quv – metodik adabiyotlar bilan ta'minlanganligiga.
3. Ta'lim jarayonini moddiy – texnik bazasiga, ya'ni o'quv – laboratoriya asbob uskunalari, jihozlar bilan ta'minlanganligiga.
4. Barcha darslarni maxsus jihozlangan o'quv – laboratoriya xonalarida olib borilishiga.
5. Laboratoriya ishlari, amaliy mashg'ulotlar shuningdek tajriba va namoyishlarni o'tkazishga tayyorgarlik ko'rishda va o'tkazishda ishtirok etadigan laborantlarni kasb mahoratiga.
6. IM, IMI pedagoglari uchun alohida malaka oshirish kurslarini tashkil etilganligiga.
7. O'qituvchining o'z fanidan kasb mahoratini mustaqil oshirib borib, muntazam o'z ustida ishlashiga.
8. Ta'lim jarayonida zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish va boshqa omillarga.

Bugungi kunda kuzatuvlarimiz bo'yicha tabiiy fanlardan dars olib borayotgan o'qituvchilarining aksariyati o'z fanining fidoyisi, tinmay izlanadigan, har bir darsni muqaddas bilib ijodiy muhit yaratib o'tadigan o'qituvchilar tashkil etadi. Boz ustiga ular turli sinf o'quvchilarini "Bilimlar bellashuvi" ga, fan olimpiadalariga, akademik litseylarga, va oliy o'quv yurtlariga kirishga tayyorlash bo'yicha darsdan tashqari qo'shimcha mashg'ulotlar olib borishadi. Binobarin umumiy o'rta ta'lim muassasalari pedogoglari o'z kasb mahoratlarini mustaqil oshirish bo'yicha muntazam o'z ustida ishlaydilar.

Bugungi kunda umumta'lim maktablari optimallashtirilgan DTS lar, uzviylashtirilgan o'quv dasturlari asosida tayyorlangan darslik va o'quv – metodik qo'llanmalarining yangi avlodi bilan deyarli to'liq ta'minlanmagan. So'zsiz, o'quv – metodik adabiyotlarning taqchilligi darslar sifat-samaradorligiga o'z ta'sirini o'tkazmay qo'ymaydi. Biz bugungi kunda bu taqchillikka barxam berish maqsadida Respublikamizdagi taniqli olimlar bilan ijodiy hamkorlikda tabiiy fanlar bo'yicha o'quv – metodik adabiyotlar tayyorlash bo'yicha ish olib bormoqdamiz.

Ta'lim jarayonining moddiy texnik bazasiga to'xtaladigan bo'lsak, deyarlik aksari ta'lim muassasalarida fan kabinetlari mavjud. Ammo, bitta umumiy kabinetda kimyo biologiya fanlaridan o'quv – laboratoriya asbob uskunalari va jihozlarning joylashtirilganligi fikrimizcha laboratoriya ishlari va amaliy mashg'ulotlarini o'tkazishga jiddiy to'siq bo'lmoqda. Fikrimizcha imkoniyat doirasida har bir fan uchun alohida fan xonalarining ajratilishi maqsadga muvofiq bo'lar edi. Sir emas tabiiy fanlar ta'limi sifat-samaradorligi dars jarayonida zamonaviy axborot va pedogogik texnologiyalardan samarali foydalanishga ko'p jihatdan bog'liq. Bu boradagi qiyinchilik shundan

iboratki axborot texnologiyalari va pedagogik texnologiyalarni turli tabiiy fanlar mazmuniga tadbiqu bo'yicha maxsus qo'llanmalar yaratilmagan.

Tabiiy fanlardan o'tkaziladigan laboratoriya va amaliy mashg'ulotlarning sifat-samaradorligi ta'lim jarayonida malakali laborantning ishtirokiga bog'liq. Bugungi kunda umumiy o'rta ta'lim muassasalarida faoliyat olib borayotgan laborantlarning aksariyati o'rta ma'lumotli, talab darajasida malakaga ega emaslar. Qolaversa, laborant lavozimida kim ishlashi kerakligi va tabiiy fanlar uchun laborantlar malaka oshirish kurslarini tashkil etish masalasi muammoligicha qolib o'z echimini kutmoqda.

Xulosa qilib aytganda sanab o'tilgan omillardan umumiy o'rta ta'lim muassasalarida to'laligicha foydalanishga to'siq bo'layotgan qiyinchiliklarni bizning takliflarimiz asosida bartaraf etilsa, binobarin ularda tabiiy fanlar ta'limi sifat-samaradorligini oshirishning muhim omili bo'lib xizmat qilar edi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Xoshimov K., Nishonova S. Pedagogika tarixi.-T.: Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2005.
2. "O'smir psixologiyasi: yuz bilmagan jihatlar" Sh.Mustafoeva. Farg'ona nashriyoti. T:2015.
3. Nishonova Z.T., Alimova G.K. Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi T.: TDPU 2017 - 264 b.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI.

Bekmuratova Aqshagul Amantayevna

Zarafshon shahar 9-umumiy o'rta ta'lim maktabi

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Usmanova Tolqin Utegenovna

Zarafshon shahar 9-umumiy o'rta ta'lim maktabi

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya. Ona tili ta'limi bolalarning tafakkur qilish faoliyatlarini kengaytirishga, ularni erkin fikrlay olish, o'z g'alar fikrini anglash, o'z fikrlarini og'zaki va yozma ravishda ravon bayon eta olishga, jamiyat a'zolari bilan erkin muloqatda bo'la olish ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar. „Ta'lim to'g'risida“gi qonun, Davlat ta'lim standartlari, lisoniy bilimlar, axloqiy tarbiya, nutqiy, aqliy, yozma, og'zaki.

Ta'lim mazmuni o'quv fani sifatida ona tili oldiga qo'yilgan vazifalarga qarab belgilanadi. Bu vazifalar ko'p qirrali bo'lib, o'quvchilarni aqliy va nutqiy rivojlantirishga, ularning atrof – muhit haqidagi bilimlarini kengaytirishga va axloqiy tarbiyalashga, oddiy lisoniy bilimlarni o'zlashtirishga, ongli o'qish va yozish malakalarini, hamda darslik bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish yo'naltirildi. O'z fikrini ravon, go'zal va lo'nda ifoda eta olmaydigan o'quvchini zamon talabi darajasidagi o'quvchi deb bo'lmaydi. Bu vazifani bajarish asosan, ona tili ta'limi zimmasiga yuklatiladi Yuqoridagi masalalarni hal etish uchun O'zbekiston Respublikasi uzluksiz majburiy ta'limning Davlat ta'lim standartlari yangilandi, o'g'uv reja va dastutlar qaytatdan ishlab chiqildi. Prezidentimiz ham bu haqda quyidagi fikrlarini bayon etganlar: „...tajribali pedagog va mutaxassislarni jalb etgan holda, o'g'uv reja va dastutlarni tubdan qayta ko'rib chiqish zarur“. Shundan kelib chiqqan holda, ona tili ta'limi oldiga ijtimoiy jihatdan mukammal shakllangan, mustaqil va ijodiy fikrlay oladigan, nutqiy va madaniy muloqot salohiyati rivojlangan savodxon shaxsni kamol toptirish maqsadi qo'yiladi. Boshlang'ich ta'lim barcha ta'limning asosiy poydevori hisoblanadi. Uning asosiy vazifasi: bolaning o'qishga bo'lgan ijobiy munosabatini, bugungi kunda eng zarur bo'lgan o'qish savodxonligi, turli ma'lumotlar bilan ishlash, asosiy matematik amallarni bilish va ularni kundalik hayotda qo'llay olish, mantiqiy va ijodiy fikrlash, o'z-o'zini boshqarish, jamoada o'zini tuta bilish, yozma va og'zaki muloqot madaniyati qoidalarini egallash, ta'limiy faoliyatni tashkil etish kabi ko'nikmalarni shakllantirishdan iborat. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi fanining predmeti o'quvchilarga o'zbek tilini o'rgatish yo'llari va vositalari, ona tilini egallash, ya'ni nutqni, o'qish va yozishni, grammatika va imloni o'zlashtirib olish to'g'risidagi ilmdir. Metodika maktab oldiga qo'yilgan ta'lim va tarbiyaviy vazifalardan kelib chiqib, ona tilini o'rgatishning vazifalarini va mazmunini belgilaydi, ta'lim-tarbiya berish jarayonini tekshiradi. shu jarayonning qonuniyatlarini va ta'lim berish usullarining ilmiy asoslangan tizimini belgilaydi. Ona tili o'qitish metodikasining predmeti ta'lim berish sharoitida ona tilini egallash, ya'ni o'qish va yozishni, fonetika, grammatika kabilarni bilib olish jarayoni hisoblanadi. Ona tilidan ko'nikma va malakalarni shakllantirish, til haqidagi fanning ilmiy tushunchalar sistemasini o'zlashtirish qonuniyatlarini o'rganadi, til o'rganishning eng qulay metod va usullarini izlaydi. Metodik fan sifatida ona tili o'qitish metodikasi boshlang'ich ta'lim standard belgilab bergan vazifalarni amalga oshiradi, ya'ni tafakkur qilish faoliyatlarini kengaytirish, erkin fikrlay olish, o'z fikrini og'zaki va yozma ravishda ravon bayon qila olish, jamiyat a'zolari bilan erkin muloqatda bo'la olish ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga oid metod va usullarni ishlab chiqadi. Ona tili boshqa fanlarni o'qitish vositasi hamdir: jamiyat tarixi ham, tabiiy fanlar ham ona tili yordamida o'rganiladi. Demak, ona tili bolaning umumiy kamol topishida ham, bilim va mehnatga havasini uyg'otishda ham alohida o'rin tutadi. „Ta'lim to'g'risida“gi qonunda ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy tamoyillari belgilab berildi: – ta'lim va tarbiyaning insonparvar, demokratik xarakterda ekanligi; – ta'limning uzluksizligi va izchilligi; – umumiy o'rta, shuningdek, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limining majburiyigi; – o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining yo'nalishini: akademik litseyda yoki kasbhunar kollejida o'qishni tanlashning ixtiyoriyigi; – ta'lim tizimining dunyoviy xarakterda ekanligi; – davlat ta'lim standartlari doirasida ta'lim olishning hamma uchun ochiqligi; – ta'lim dasturlarini tanlashga yagona va tabaqalashtirilgan

yondashuv; – bilimli bo'lishni va iste'dodni rag'batlantirish; – ta'lim tizimida davlat va jamoat boshqaruvini uyg'unlashtirish. Bu tamoyillar boshlang'ich ta'limda ona tili o'qitish metodikasining vazifalarini ham belgilab, aniqlashtirib beradi. Qonunda ta'kidlanganki, boshlang'ich ta'lim-umumiy o'rta ta'lim olish uchun zarur bo'lgan savodxonlik, bilim va ko'nikma asoslarini shakllantirishga qaratilgan Metodika fani quyidagi masalalarni o'rganadi: 1. O'qitishning vazifalari va mazmunini aniqlaydi. Nimani o'qitish kerak? savoliga javob beradi, ya'ni boshlang'ich sinflar ona tili kursining dasturlarini, ta'lim mazmunini belgilab beradi, o'quvchilar uchun darsliklar va qo'llanmalar yaratib, ularni takomillashtirib, samaradorligi va muvofiqligini doimiy nazorat qilib boradi. 2. O'qitish metodlari, tamoyillari,- usullari, dars va uning turlarini, o'quvchilar amaliy ishlari – mashqlar va yozma ishlarning izchil tizimini ishlab chiqadi, ya'ni „Qanday o'qitish kerak?“ savoliga javob tayyorlab beradi. 3. O'quvchilarga ona tilidan bilim berish va ko'nikma hosil qilishda ilmiy nuqtai nazardan eng foydali shart-sharoitlar haqidagi masalalarni hal qiladi, ya'ni „Nega xuddi mana shunday o'qitish kerak?“savoliga javob tayyorlaydi. Eng foydali materiallarni, metodlarni o'rganadi, tanlangan metodlarni asoslaydi, tavsiyalarni eksperimental tekshiradi.6 Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi yuqori sinflarda ona tili o'qitish metodikasining dastlabki bosqichi bo'lib, u tekshiradigan masalalarni boshlang'ich sinf o'quvchilariga tadbiquan (muvofiq ravishda) o'rgatadi. Shu bilan birga, boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasining o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Boshlang'ich sinflarda ona tilini o'qitish grammatika, imlo va unga bog'liq holda nutq o'stirish metodikasinigina emas, balki xat-savod o'rgatish, sinfda va sinfdan tashqari o'qish metodikalarini ham o'z ichiga oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Qosimova K., Matjonov S., G'ulomova X., Yoldosheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o'qitish metodikasi. -T.: Noshir, 2009.

2. G'ulomova X., Yoldosheva Sh., Mamatova G., Boqiyeva H. Husnixat va uni o'qitish metodikasi. -T.: TDPU, 2009. 3. www.ziyouz.com

INTERFAOL USUL-IQTIDORNI YUZAGA CHIQRISH OMILI.

Jarashbayeva Aygul Mirzamuratovna

Navoiy viloyati Zarafshon shahar

9-umumiy o'rta ta'lim maktabi

boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'limda interfaol usul- iqtidorni yuzaga chiqarish omili haqida so'z boradi. Unda bugungi kunda o'quvchilar ongini o'stirishda qo'llanadigan bir qator usullar yoritilgan.

Kalit so'zlar: „Trening“, „TAFAKKUR GULSHANI“, tabriknoma,

*Eng katta boylik – bu aql-zakovat va ilm,
Eng katta meros – bu yaxshi tarbiya,
Eng katta qashshoqlik – bu bilimsizlikdir!
Sh. Mirziyoyev*

Iqtidorli o'quvchilar va ular bilan ishlash dasturlari kabi iboralari pedagogik nashrlar, o'qituvchilar va psixologlar suhbatlarida ko'plab uchramiz. Iqtidor masalasiga bag'ishlangan ilmiy tatqiqotlarda shaxs qobiliyat va iqtidorining namoyon bo'lishi faqat uning o'zigagina emas, balki atrof – muhitga naqadar bog'liq ekanligi asoslab berilgan. Teskor yangiliklar oqimi bilan to'lib toshgan zamonaviy jamiyatning o'zi ham nostandart fikrlovchi, kelajak voqealarga nisbatan teskor qaror qabul qiluvchi shaxslarga katta ehtiyoj sezmoqda. Shu sabab iqtidorli o'quvchilarni qo'llab -qo'vvatlash, ularning rivojlanishi uchun lozim bo'lgan shart-sharoitlarni yaratib berish, davlat va jamiyat oldida turgan asosiy- ijtimoiy masalalardan biridir.

Har bir bola o'z holicha betakror. Biroq bu o'ziga xoslik qanchalik individual bo'lmasin bolalar iqtidorini ifodalovchi ko'pgina qirralr ular uchun umumiydir. Bu qirrlarning ayrimlarini chuqur, botiney, ya'ni noprofessional ko'z orqali ilg'ab olish qiyin bo'lsa, ba'zilarini bolaning tengdoshlari, kattalar bilan munosabatda, shuningdek, bilim olish jarayonida ko'zatish mumkin. Bu qobiliyatni faqat psixologlar emas, ona tili va adabiyot fani o'qituvchilari ham payqashlari mumkin.

Ko'zatishlar asosida shu narsa ayon bo'lganki, ko'pchilik mashhur odamlarda o'ta qiziquvchanlik, ko'p savol berish xususiyatlari bo'lgan.

Ijodkor o'quvchilar boshqa o'quvchilar orasida a'lo darajadagi xotira, tinib-tinchimaslik, yakka holda ishlashni xush ko'rish, o'zini nazorat qila olish xususiyatlari bilan ajralib turganlar.

Interfaollik- o'zaro faollik, harakat, ta'sirchanlik, o'quvchi va o'qituvchi muloqatlarida sodir bo'lar ekan, bu usulning bosh maqsadi o'quv jarayoni uchun eng qulay sharoit yaratish orqali bilim oluvchining faol, erkin fikr yaratishiga muhit yaratishdir.

Bu jarayon o'quvchining intilliktual salohiyatini, imkoniyatlarini namoyon etadi va o'quv sifati hamda samadorligini oshiradi. Interfaollik darsini tashkil etishda hech bir o'quvchi chetda qolmaydi.

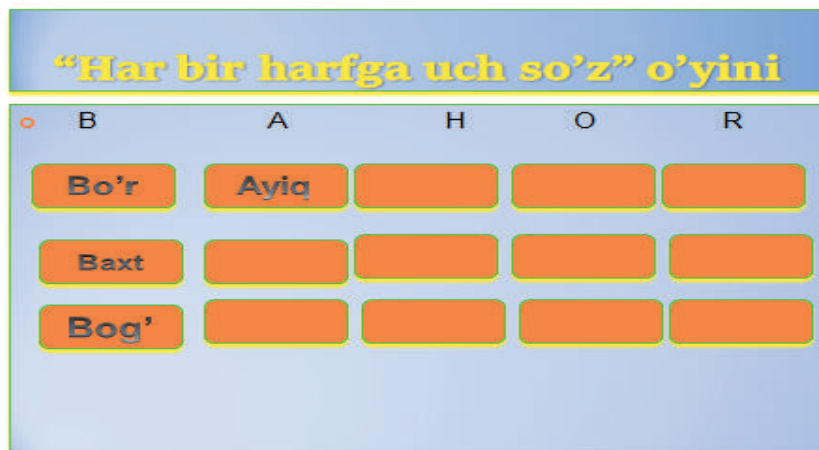
O'qitishning „Trening“ usuli

„Trening“ usuli boshlang'ich ta'limda alohida o'rin tutadi. Bunda biron vazifa tanlanadi. Bu ishlab chiqarish vazifasi bevosita o'quvchilardan kelajakda qaysi kasb egasi bo'lishlarini so'rashni talab etadi. „Trening“ usuli quydagilarga asoslanadi:

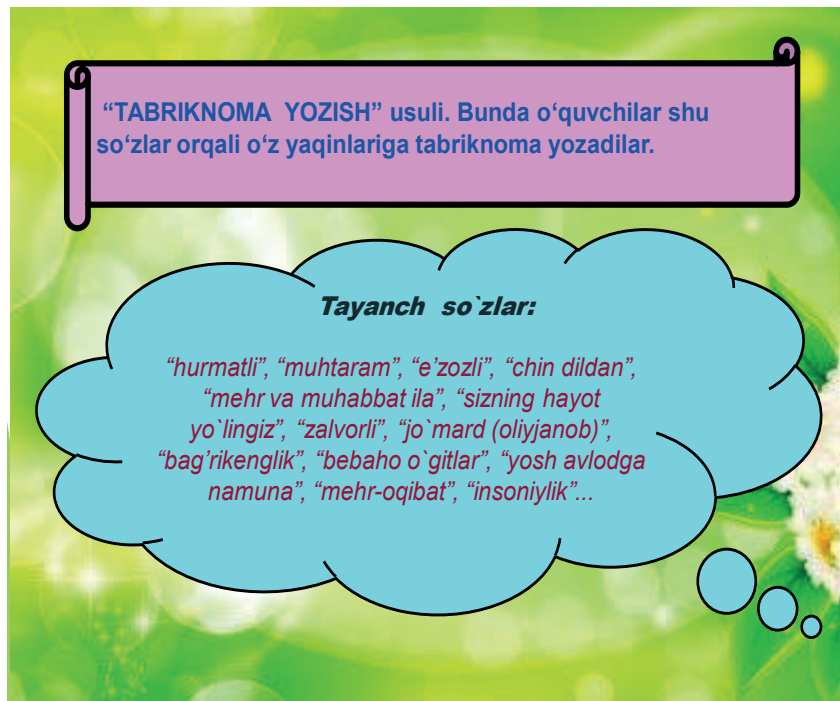
- mashg'ulot o'tkazish rejasini tuzish va uning barcha bosqichlarining mazmunini ishlab chiqish;
- mashg'ulot maqsadini aniq qo'yish va o'quvchilar faoliyatini unga yo'naltirish ;
- o'quvchilarni mustaqil ishlash va ijodiy fikrlashga o'rgatish va buning uchun sharoit yaratish ;
- o'quvchilar faoliyatini to'g'ri va xolisona baholash mezonlarini ishlab chiqish .

„TAFAKKUR GULSHANI“ usuli. Bunda maqol va matallarning boshlanishi o'qituvchi tomonidan aytiladi. O'quvchilar davom ettirishi kerak bo'ladi.

Mehnat-mehnatning.....

Odam Vatanni sevar.....

Xulosa qilib aytganda, tajribadan aniqlanishicha ta'limning sifati o'quvchilar bilim darajasining yakuniy natijalari bilan belgilanadi. O'quvchilar amaliy faoliyatda olgan bilimlarini qo'llay olishi, tayanch bilimlarini tushingan holda idrok etganlari bilan bog'liq. Xususan, o'quvchi egallagan bilimlarni qo'llash, uning to'g'ri yo'l tutib, muayyan va'ziyatda tayanch bilimlari qanday tushinchalardan foydalanish va ularni qo'llashning mohiyatiga yetishi ayni paytda tushunchalar mohiyatini rivojlantiradi. Natijada bilimlar amalyotda qo'llaniladi hamda bu bilimlar o'quvchi ongida rivojlanadi. Har bir ijodkor o'qituvchi bu jarayonlarni dadaktik jihatdan to'g'ri, unumli uyushtirish orqali ta'limning sifatini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Muhofaza" gazetasi 2015- yil, 1-son
2. Darsliklar bo'yicha metodik qo'llanmalar
3. Internet saytlari.

MASOFAVIY TA'LIM TIZIMIDA MOZAIKA DIDAKTIK O'YINLI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Jonibekov Doniyor

Guliston Davlat Universiteti

“Ta’limda axboborot texnologiyalari”

Magistraturasi 2- bosqich magistranti

Telefon: +998(99) 476 84 95

doniyorjonibekov1995@gmail.com

Annotatsiya: Masofaviy ta’lim tizimida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanib, didaktik o’yinli topshiriqlarni yaratish metodlari va undan samarali foydalanish. Didaktik o’yin texnologiyalarini yaratish.

Kalit so’zlar: “Ta’lim to’g’risida”gi qonun, Didaktik o’yin, mozaika, “Raqamli mozaikalar” metodi, “Hamkorlikda o’qitish”, “Guruhlar bilan ishlash”.

Yurtimizda olib borilayotgan keng islohatlar natijasida, raqamli iqtisodiyotimiz ham jadal sur’atlarda rivojlanib, “Qog’ozli axborotlar” o’niga “Raqamli axborotlar” yani, elektron hukumat tizimiga o’tayotganligi, hozirgi XXI asr axrobot, raqamli texnologiyalar asrida axborot texnologiyalarini hayotga joriy etishda eng dolzarb masalalardan biri bo’lib qolmoqda. Shuningdek, uzoq yillardan beri sifatli ta’lim tizimini yaratish, bugungi raqamli texnologiyalar zamonida “Milliy o’zbek ta’lim tizimi” modelini yaratish ham eng ustuvor vazifalardan biridir. Shu bois, Prezidentimiz tashabbusi bilan, 2020-yil 19-mayda qonunchilik palatasi tomonidan qabul qilinib, se’nat tomonidan 2020-yil 7-avgustda maqullangan O’zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risida”gi qonuni qabul qilindi. “Ushbu qonunning maqsadi ta’lim sohasidagi munosobatlarini tartibga solishdan iborat” (1-modda) bolib, unda davlat akkreditatsiyasi, davlat ta’lim muassasasi, davlat ta’lim standartlari, davlat ta’lim talablari, malaka, mutaxassislik, nodavlat ta’lim tashkiloti, tarbiya, ta’lim, ta’lim kampusi, ta’lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilari, ta’lim tashkilotlari attestatsiyasi kabi tushunchalar bilan birgalikda, asosiy prinsiplar va ta’lim turlari haqida batafsil bayon etilgan.

Ta’lim jarayonida didaktik o’yin elementlaridan foydalanish, o’quvchilarning mantiqiy fikrlash ko’nikmalari va bilimlarni amaliyotga bo’g’lashdagi malakalarini mustahkamlab, kreativlikni oshirib ta’lim jarayonlarini sifatli tashkil etishga yordam beradi. **Didaktik o’yin** – ta’lim beruvchi usul bo’lib, bu usul muayyan ta’limiy maqsadlarga erishishga yani o’tilgan o’quv materiallarini aniqlashga, mustahkamlashga va uni chuqurlashtirishga qaratilgan bo’ladi.

Didaktik o’yinlar asosan darsning mustahkamlovchi, boblar, bir necha mavzularni bir biriga bog’lab, o’zaro aloqadorlikni, amaliy mashg’ulotlarni samarali tashkil etishda bir qancha talim texnologiyalardan foydalanish orqali talaba-o’quvchilarga samarali ko’nikmalarni shakllantirishi mumkin. O’quvchining aqliy qobiliyatini rivojlantiruvchi tayyor qoidalarga asoslangan didaktik o’yinlardir. Qoidalarga ko’ra, u o’quvchidan anglashni, taqqoslashni, qismlarga ajratishni, umumlashtirishni, muhimi bilishni talab etadi.

“Didaktik o’yinlarning asosiy turlari intellektual (aqliy) va harakatli hamda aralash o’yinlardan iborat. Bu o’yinlar ishtirokchilarda aqliy – jismoniy, axloqiy, psixologik, estetik, badiiy tadbirkorlik, mehnat va boshqa ko’nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Ta’lim tarbiya jarayonida asosan o’quvchilarda ta’lim olish motivlarini ularning turli yo’nalishdagi qobiliyat va qiziqishlarini oshiradigan biror kasbga moyilliklarini ko’rsatadigan didaktik o’yinlardan foydalaniladi. Didaktik o’yinlar nazariy, amaliy, jismoniy, ro’lli, ishchanlik va boshqa yo’nalishlar bo’yicha turlarga ajratiladi. Hozirda kompyuter vositasidagi didaktik o’yinlardan foydalaniladi va alohida o’ringa ega bo’lib bormoqda. Umumiy o’yinlar nazariyasiga ko’ra mavjud barcha o’yin turlarini tasniflashda ularni funksional mavzuli konstruktiv, didaktik, sport va harbiy o’yinlarga ishlatiladi. Bularning orasida didaktik o’yinlar ta’lim – tarbiya vazifalarini amalga oshirish imkoniyatini borishi bilan alohida o’ringa ega. O’yinlar maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyat shakllari hisoblanadi. Bu esa pedagog va psixolog olimlar tomonidan shu yosh davridagi o’yinlarning ta’lim – tarbiyaviy ahamiyatini o’rganish va yanada oshirish bo’yicha tadqiqot olib borishiga asos bo’ldi. Natijada o’tgan asrning 60-yillari boshida AQSH so’ngra boshqa G’arb mamlakatlarida ishchanlik o’yinlari qo’llanila boshlandi. Ishchanlik o’yinlari tadqiqotchilari bu

usulni eng asosiy samarali va tejamli ta'lim metodlaridan iborat deb takidlaganlar. Didaktik o'yinlarning yana bir turi aqliy hujum usulini birinchi marta 1939- yilda A.F. Osborn qo'llagan. Bu usulni g'oyalari banki deb ham nomlagan. U muammolarni quyidagicha yechishga asoslanadi.

- muammoli vaziyat yaratish
- g'oyalarni shakllantirish
- eng yaxshi g'oyalarni tekshirish va baxolash va tanlash

O'qituvchi-pedagog didaktik o'yinli mashg'ulotlarni o'tkazishda qizg'in tayyorgarlik ko'rishi va uni o'tkazishda quyidagi didaktik talablarga rioya qilishi talab etiladi:

1. Didaktik o'yinli mashg'ulotlar dasturida qayd etilgan mavzularning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsad hamda vazifalarni hal qilishga qaratilgan bo'lishi;

2. Jamiyatdagi va kundalik hayotdagi muhim muammolarga bag'ishlanib, ular o'yin davomida hal qilishi;

3. Barkamol shaxsni tarbiyalash tamoyillariga va sharqona odob-ahloq normalariga mos kelishi;

4. O'yin tuzilishi jihatidan mantiqiy ketma-ketlikda bo'lishi;

5. Mashg'ulotlar davomida didaktik prinsiplarga amal qilinishi va eng kam vaqt sarflanishiga erishishi kerak." [1]

“Raqamli mozaika” didaktik oyin elementlaridan namunalar:

Raqamli mozaika – (*mazaika* - frans. *masaique* — muzalarga bag'ishlangan) mozaika - bir xil yoki turli xom ashyo (koshin, tosh, yogoch, marmar, metall va boshqalar) bulaklaridan ishlangan tasvir, naqsh. Bunda raqamlar va mozaikalar o'rtasida mantiqiy, intellektual bo'g'lanishlar aniqlanadi.

Ta'rifi. Quyida jadvalda 7 sinf o'quvchilari uchun “Bir sanoq sistemasidagi sonlarni boshqa sanoq sistemasida tasvirlash” va sanoq sistemasi mavzularini mustahkamlash uchun “*Raqamli mozaika*” metodidan foydalanilgan. Bunda o'quvchilar uch guruhga bo'linib, “*Hamkorlikda o'qitish*”, “*Guruhlar bilan ishlash*” texnologiyalaridan foydalanilgan. 2 lik guruhi, 8 lik guruhi, 16 lik guruhi har biriga bittadan tarqatma (yoki elektron doska, videopoyektor orqali namoyish qilinishi ham mumkin) mozaikalar guruh nomlariga mos sanoq sistemasida son berilgan bo'lib, bu sonlarni 10 lik sanoq sistemasidagi qiymatini topishlari talab etiladi. So'ngra, har bir guruh berilgan topshiriqlarining orqa qismida (yoki elektron doska, videopoyektor orqali namoyish qilinishi ham mumkin) tasvirlangan “Mozaikalar”ni diqqat bilan kuzatishlari va tasvirga qarab nima tasvirlanganligini topishlari kerak bo'ladi. O'quvchilar berilgan topshiriqlarni bajarib bo'lishgach, guruhlar hamkorlikda erishilgan javoblarni umumlashtirib, “Raqamli mozaikalar”ni bir-biriga bog'lashadi va yakuniy javobni birgalikga topishadi.

Qoidalar:

o Har bir guruhda kamida 3 tadan ishtirokchi qatnashishi va guruhlar soni masalaning qo'yilishiga qarab, o'qituvchi kamida ikkita guruh tashkil etishi kerak;

[1]. Yulchiyeva Zulayho Olimjonovna “Kimyo o'qitishda didaktik o'yin texnologiyalaridan foydalanish.” 5440400 – kimyo ta'lim yo'nalishi bo'yicha bakalavr. Akademik darajasini olish uchun yozilgan bitiruv malakaviy ish. Zahiriddin muhammad bobur nomidagi Andijon davlat universiteti. Andijon - 2012 yil.

o guruhlarga masalaning qiyinlik darajasiga qarab bir, ikki, uch daqiqagacha vaqt beriladi;

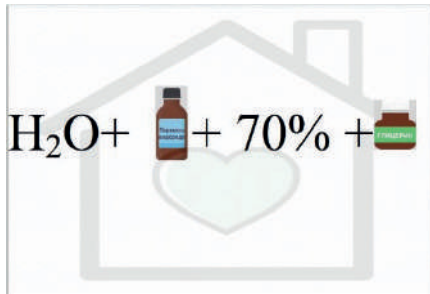

o har bir guruh javoblarni yozma shaklda javob ko'rsatiladigan qismga yechilish yoli bilan taqdim etishadi;

o o'qituvchi javoblarni tekshirib bo'lguniga qadar 3 daqiqa ichida guruhlar mozaikalarda nima tasvirlanganini topishlari kerak;

o barcha guruh azolari mozaikalarni o'zaro tartibli ketma-ketlikda doskaga yopishtirib chiqishgach umumiy xulosa va mozaikalarning yakuniy javobini birgalikda topishlari kerak bo'ladi.

o

Savollar (Old qismi):	Mozaikalar(Orqa qismi):	
<p>2 LIK GURUHI</p> <p>1111100100₂</p> <p>$X_{10}=?$</p> <p>Javob:</p>		
<p>8 LIK GURUHI</p> <p>3744₈</p> <p>$X_{10}=?$</p> <p>Javob:</p>		
<p>16 LIK GURUHI</p> <p>7E4₁₆</p> <p>$X_{10}=?$</p> <p>Javob</p>		
<p>JAVOB: $X_{10}=2020$</p>		
		
2 LIK GURUHI	8 LIK GURUHI	16 LIK GURUHI

Yechim va erishilgan natijalar:

Yuqoridagi topshiriqni tahlil qiladigan bo‘lsak barcha guruhlariga berilgan savollarning javobi bir xil 2020 chiqadi. **2 lik guruhiga** berilgan mozaikada shuni tushunish mumkinki: H₂O – bu suv + peroksid vodorod + glitserin + 70% - bu spirt = Antiseptik vositasi. Ya’ni bu 2020 yili pandemiya davri boshlangan vaqtdan dizinfeksiya vositalari tayyorlash va uni doim undan foydalanishimiz zarur ekanligini tushunishimiz mumkin. **8 lik lik guruhiga** berilgan mozaikada shuni tushunish mumkinki: KN95 yozuvi va uning orqa fonida qandaydir biror matodan nimadir ishlab chiqarish jaroyoni tasvirlangan. Bunda tasvirga diqqat bilan qaralsa va KN95 yozuvidan darhol bu – KN95 niqoblari va uni ishlab chiqarish jarayonini tushunish mumkin bo‘ladi. **16 lik guruhiga** berilgan mozaikada shuni tushunish mumkinki: zinc – bu kimyo fani va Mendeleev davriy sistemasi jadvalidagi “RUX” moddasi va bu modda ozida C vitaminli mahsulotlarda mavjud ekanligini ifodalaydi.

Olingan natijalardan umumiy xulosalarni olishda o'qiyuvchi va barcha o'quvchilar birgalikda Antiseptik vositasi + niqob + zinc (dori tabletkasi) = 2020 yil pandemiya vaqtida qat'iy amal qilinadigan 3 ta muhim qoidalar asosida o'z sog'ligimizni asrashimiz uchun zaruriy vositalarni o'rganib olishlari mumkin bo'ladi. Bundan ko'zlangan maqsad fanlararo integratsiya (kimyo fani), kundalik hayotimizda sodir bolayotgan eng dolzarb vaziyatlardan habardor etish, olingan bilimlarimizning ne chog'lim ahamiyatli ekanligini o'quvchilar ongida bilim-ko'nikma-malakalarni shakllantirishga qaratilgan.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. 2020 yil 7 avgust.
2. Yulchiyeva Zulayho Olimjonovna "Kimyo o'qitishda didaktik o'yin texnologiyalaridan foydalanish." 5440400 – kimyo ta'lim yo'nalishi bo'yicha bakalavr. Akademik darajasini olish uchun yozilgan bitiruv malakaviy ish. Zahiriddin muhammad bobur nomidagi Andijon davlat universiteti. Andijon - 2012 yil.
3. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari izohli lug'ati, 2004, UNDP DDI: Programme www.lugat.uz, www.glossaiy.uz
4. <http://library.ziyonet.uz/uzc/book/53711>

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF ONLINE LEARNING

Jumabaeva Sayora

English teacher of secondary school № 1
Karakalpakstan.Qanlikul district
Tel: +998 99 9542804

Abstract: In this article, we have discussed the advantages and disadvantages of online learning. This underscores the importance of creating learning opportunities for different types of learners, that include the use of four interrelated language processes.

Keywords: integration, specific features, effective, receptive, interpretation, communication.

One of the most oft-used terms after the pandemic is the term “new normal.” The new normal in education is the increased use of online learning tools. The COVID-19 pandemic has triggered new ways of learning. All around the world, educational institutions are looking toward online learning platforms to continue with the process of educating students. The new normal now is a transformed concept of education with online learning at the core of this transformation. Today, digital learning has emerged as a necessary resource for students and schools all over the world. For many educational institutes, this is an entirely new way of education that they have had to adopt. Online learning is now applicable not just to learn academics but it also extends to learning extracurricular activities for students as well. In recent months, the demand for online learning has risen significantly, and it will continue doing so in the future.

What Are The Advantages Of Online Learning?

1. Efficiency

Online learning offers teachers an efficient way to deliver lessons to students. Online learning has a number of tools such as videos, PDFs, podcasts, and teachers can use all these tools as part of their lesson plans. By extending the lesson plan beyond traditional textbooks to include online resources, teachers are able to become more efficient educators.

2. Accessibility Of Time And Place

Another advantage of online education is that it allows students to attend classes from any location of their choice. It also allows schools to reach out to a more extensive network of students, instead of being restricted by geographical boundaries. Additionally, online lectures can be recorded, archived, and shared for future reference. This allows students to access the learning material at a time of their comfort.

3. Affordability

Another advantage of online learning is reduced financial costs. Online education is far more affordable as compared to physical learning. This is because online learning eliminates the cost points of student transportation, student meals, and most importantly, real estate. Additionally, all the course or study materials are available online, thus creating a paperless learning environment which is more affordable, while also being beneficial to the environment.

4. Improved Student Attendance

Since online classes can be taken from home or location of choice, there are fewer chances of students missing out on lessons.

5. Suits A Variety Of Learning Styles

Every student has a different learning journey and a different learning style. Some students are visual learners, while some students prefer to learn through audio. Similarly, some students thrive in the classroom, and other students are solo learners who get distracted by large groups. The online learning system, with its range of options and resources, can be personalized in many ways. It is the best way to create a perfect learning environment suited to the needs of each student.

What Are The Disadvantages Of Online Learning?

1. Inability To Focus On Screens

For many students, one of the biggest challenges of online learning is the struggle with focusing on the screen for long periods of time. With online learning, there is also a greater chance for students to be easily distracted by social media or other sites. Therefore, it is imperative for the teachers to keep their online classes crisp, engaging, and interactive to help students stay focused on the lesson.

2. Technology Issues

Another key challenge of online classes is internet connectivity. While internet penetration has grown in leaps and bounds over the past few years, in smaller cities and towns, a consistent connection with decent speed is a problem. Without a consistent internet connection for students or teachers, there can be a lack of continuity in learning for the child. This is detrimental to the education process.

3. Sense Of Isolation

Students can learn a lot from being in the company of their peers. However, in an online class, there are minimal physical interactions between students and teachers. This often results in a sense of isolation for the students. In this situation, it is imperative that the school allow for other forms of communication between the students, peers, and teachers. This can include online messages, emails and video conferencing that will allow for face-to-face interaction and reduce the sense of isolation.

4. Teacher Training

Online learning requires teachers to have a basic understanding of using digital forms of learning. However, this is not the case always. Very often, teachers have a very basic understanding of technology. Sometimes, they don't even have the necessary resources and tools to conduct online classes. To combat this, it is important for schools to invest in training teachers with the latest technology updates so that they can conduct their online classes seamlessly.

List of used literature:

1. Wilson N. Impact of Extracurricular Activities on pupils. London: Rutledge press. 2009.
2. Johnston H. Extracurricular Activities and pupil Achievement: Everyone Gains. Oxford: Oxford University press. 2014

IMPLEMENTING AUTHENTIC MATERIALS IN TEACHING READING COMPREHENSION OF EFL LEARNERS

Karimova Dilbar Komilovna,

The English teacher of the secondary school №3,
Navai, Karmana

Annotation: The aim of this study was to investigate the effect of authentic-based and non-authentic-based materials on improving reading comprehension of the Uzbek intermediate EFL learners. The data analysis and the results of this research revealed authentic group acted noticeably on the improvement of reading comprehension of the learners.

Keywords: Authentic-Based Materials, Non-Authentic-Based Materials, Reading Comprehension

In Uzbek educational system, the EFL learners' reading achievements are relatively poor. The learners have many problems in understanding the meaning some words in the text that they do not understand the meaning of the text. For that reason, they become demotivated to read an English text. According to the problem, the study is going to focus on the importance of authentic materials on the Uzbek EFL learners' reading achievements. As the scientist Mousavi told, over the past three decades, authentic-based materials were used in EFL classes as a result of the spread of the communicative approach.

Martinez defines authentic-based materials as the materials which are prepared for native speakers and not designed to be used for teaching purposes. Nuttall commented that authentic-based materials can be motivating because they are proof that the language is used for real-life purpose by real people. The difference is not in the language materials themselves but rather on their outcomes and their effectiveness.

In this regard, "it has been traditionally supposed that the language presented to learners should be simplified in some way for easy access and acquisition, nowadays there are recommendations that the language presented should be authentic". In contrast, Miller state that non-authentic materials are those materials that are specially designed for learning purpose and the language used in them is artificial with well- formed sentence all the time which is useful for teaching grammar. Course book, textbook, and student work sheets are good instances of non-authentic materials.

Many studies have focused on the authentic-based materials and their effects on different parts of English language which some of them are mentioned in the next section but to the best researcher's knowledge, no research studies have been worked on the comparison of authentic-based materials and non-authentic-based materials on reading comprehension. To fill the gap, the present study was going to explore the effect of authentic-based materials versus non-authentic-based materials on the Uzbek intermediate EFL learners' reading comprehension performance.

Reading skill may be significant in our country where English is taught as a foreign language because our students need this skill to continue in their academic education. This important skill can be improved by the use of authentic-based and non-authentic-based materials but it is not clear which one of the materials will be more effective in developing reading comprehension. For that reason, the present study tried to reveal the effectiveness of authentic materials in comparison of non-authentic materials in improving reading comprehension performance.

Most of reading materials in Uzbek educational system are non-authentic-based materials which are designed for educational purposes (e.g., English course books for secondary schools and high schools). Possibly, it may prevent most of the EFL learners to be able to use the language communicatively. In order to overcome the problem, the researcher tried to disclose the advantages of authentic-based materials in improving the EFL learners to use language communicatively. EFL Learners often have difficulties learning English without appropriate learning materials. In practice, reading texts are designed either too difficult or too easy for the learners. Without appropriate reading texts that suit the learners, language learners cannot improve their performance in reading skill. Appropriate reading texts refer to those reading texts which are compatible with students' language proficiency.

The role of reading comprehension ability has long been neglected, but currently, it is again receiving attention in the language teaching curriculum. Reading has been the focus of varied and versatile research, e.g., the acquisition of vocabulary in terms of frequency and saliency reading processes, strategies, the nature of reading difficulties and abilities in second language learning. Skimming is defined as to look at a text or a chapter quickly in order to get a general opinion on the contents. It requires a greater degree of reading and word recognition skills as it includes a more thorough understanding of the text.

Considering the results obtained from the analysis of the related data, it can be argued that the authentic-based materials used in teaching reading in our setting were effective in the authentic group. The authentic reading comprehension passages were interesting for the language learners. After reading authentic texts, students became more motivated to read about their own favorite topics and new things. Social reasons for reading, is another domain of motivation which had an increase. It affirms the fact that readers not only read the texts for themselves, but also have motivation to deliver the new information they got from the texts to other people. Here, the focus of reading is on the content in which readers make an interaction with the text, and not on the linguistic features of the text. Last but not least, language learners worked in groups in the authentic group through, sharing opinions could perform effectively in reading comprehending.

Bibliography:

1. Coroline Krants and Julie Norton. Navigate.
2. www.etprofessional.com. Reading strategies. Skimming and scanning.
3. Bensoussan, M and Laurer, B (1984). Lexical guessing in context in EFL reading comprehension . Journal of research in reading.

STORYTELLING AS AN EFFECTIVE METHOD FOR TEACHING ENGLISH IN DISTANCE EDUCATION

Karimova Dilnoza Kosimovna,

The English teacher of the secondary school №3,
Navai, Karmana

Annotation. Storytelling is the most effective and interesting method in teaching English. Stories are very powerful way to put things in the brain to help children’s remember. Stories give them intelligence, self-confidence and develop their critical and logical thinking.

Key words: distance learning, storytelling, intelligence, self-confidence, logical and critical thinking.

In the rapidly changing world education takes great importance that a person must learn. Not only education improves the way people’s interact with the rest of the people, but also their entire future or career is dependent on their education. In this contemporary world education or learning is very beneficial to be more productive.

Thanks to the advancement of the technologies, it has become easier for the people to sit at home and educate themselves. This is possible with the help of distance learning.

Distance learning is a system of education which is done remotely by using electronic communication. With the help of online software or tools, you can communicate and educate yourself online connecting with the faculties. There are some benefits such as quite flexible, convenient, work and learn, casual and effective, no tiresome journeys, of distance education so that they can serve to make it more convenient and useful.

In teaching English we are using distance education widely, especially during the quarantine-lockdown. While our pupils are at home and have no chance to come to school above mentioned way of getting knowledge, I mean distance learning is the right choice.

As an English teacher I have practiced storytelling to teach English more effectively and more interesting for my students. Our brains love stories so much that when we can make sense of the world around us in story form. There are reward centers in the brain that light up. So we tell the stories to teach kindness, to express our emotions, to connect people with each other. Telling stories is one of the most powerful means that leaders have to influence, teach and inspire. What makes storytelling so effective for learning?

Human beings have been telling stories since the beginning of time. Storytelling is said to be a human’s oldest art form. 100 000 years ago, we started developing our language. It’s sound to say that we started using storytelling to transfer knowledge from generation to generation. 27 000 years ago, we started transferring knowledge from generation to generation through the cave paintings. 3500 years ago we started transferring knowledge from generation to generation through text.

Everybody is a good storyteller from birth. The only problem is that you don’t believe in it. Stories are very powerful way to put things in the brain to help children’s remember. I am going to share a small story. When you tell this story your pupils scream out: DO IT AGAIN! DO IT AGAIN! Such kind of stories give them intelligence, self-confidence and develop their critical and logical thinking.

Once upon a time there was a black cat and he got tired of being black cat and he: “I’m scats the cat, I’m scats the cat. I’m sad and fat I can change my colour just like that” And he changed his colour being black to being a blue cat. When he went to the shore he suddenly didn’t want to be a blue cat.

“I’m scats the cat, I’m scats the cat. I’m sad and fat I can change my colour just like that” and he decided to change his colour into a red colour. While he was walking around all animals laughed at him. So he decided not to be a red cat any more.

“I’m scats the cat, I’m scats the cat. I’m sad and fat I can change my colour just like that” and he changed his colour to green. But when he played with his brothers and sisters in the grass they didn’t see him as he was like a green grass. And he decided not to be a green cat. He was sad. Afterwards the cat wanted to be a cat how he was-a black cat. Black cat because being yourself is the best thing you can be. And try to be just how you are. And we teach students that they can be favourable and honourable just a way they are.

The unique effect of storytelling for kids to develop an understanding, respect and can promote a positive attitude to people from different lands and culture. Besides, they can learn colours, sequence patterns, rhyme or language and most importantly they will have powerfully activated brains! Furthermore, storytelling for young learners is vitally important to create constructive and creative comprehension.

Storytelling motivates children to be active participant in the construction of meaning of the story. In this activity, children involved while listening to the story so they can response the language to gain the comprehension response. They experienced in different mental process. The first process is they create mental picture they try to figure out the meaning of what they listen to. Next, they try to imagine the characters, the situation, and the theme in the story. So using storytelling can give the experience of language learning in fun situation.

Used literature:

1. Bo'rje Holmberg "Theory and Practice of Distance Education" Second edition. Publisher 'Routledge' 1995. Pages 71-83.
2. Jie Yang "Storytelling as a Teaching Method in ESL"

BULUTLI TEXNOLOGIYALAR HAMDA TELEKOMMUNIKATSIYA TIZIMLARI VA TARMOQLARINING O‘ZARO INTEGRATSIYALARI TAHLILI

Mamatqulov Sarvar

Guliston Davlat Universiteti

“Ta’limda axboborot texnologiyalari”

Magistraturasi 2- bosqich magistranti

Telefon: +998(94) 168 78 72

smamatqulov599@gmail.com

Kalit so‘zlar:Telekommunikatsiyalar signallar, belgilar, matnlar, tasvirlar, tovushlar yoki axborotning boshqa turlarini o‘tkazgichli, radio, optik yoki boshqa elektromagnit tizimlaridan foydalangan holda uzatish, qabul qilish, qayta ishlashni tushuniladi.

Axborot texnologiyalar jadal rivojlanayotgan davrda dasturiy ta’minotni o‘rni judaham katta ahamiyatga ega. Dastur to‘la qonligicha ishlashi uchun shaxsiy kompyuter minimal tizim talabiga javob berishi kerak. Internet modernizatsiyalashtirildi va server uskunalari ishlab chiqildi. Shu bilan birga shunday g‘oya yuzaga keldiki, dasturdan foydalanishda hisoblash tizimlarini birlashtirish va undan yagona manba sifatida foydalanish. 2008-yildan boshlab (Cloud technology) Bulutli texnologiyalar so‘zi dunyo miqiyosida keng tarqaldi. Birinchi qarashda “Bulutli texnologiyalar” tushunarsiz ko‘rinsada: bu model o‘zida biror bir tizimdagi (serverlar, ilovalar, saqlash tizimlari va xizmatlar) dan tez, qulay, samarali foydalanish imkonini beradi. Ortiqcha urinishlarsiz, tez va aniq taqdim etiladi faqatgina provayder orqali tarmoqqa ulanganda. Bulutli texnologiyalardan foydalanishdagi afzalliklar. Bulut ichida saqlanayotgan ma’lumotlardan har kim foydalanish mumkin bunga faqatgina, kompyuter, planshet, mobil telefon internet tarmog‘iga ulangan bo‘lishi kerak.

Bulutli texnologiyalardan foydalanish ATda bir qancha ustunliklarni yaratib beradi. Tashkilot boshqaruvida hisoblash resurslarini yanada samarali ishlatish mumkin. AT infratuzilmani boshqarishni takomillashtirish (shu jumladan, geografik jihatdan) ish boshqaruvida doimiy soddalashtirish va qulaylashtirish, tizim konsepsiyasini zahiratarzda saqlash va virtual mashinani migratsiyalash. AT infratuzilmani chiqimni kamaytirish, hisoblash resurslari, elektr quvvatlarini tejash.

Birinchi bo‘lim quyidagilarni o‘z ichiga oladi. Bulut haqida umumiy tushuncha: bulutli texnologiyalar, bulutli hisoblash, virtualizatsiya, servis va taqdimlash modellari, bulutli texnologiyalarni afzalliklari va kamchiliklari.

Ikkinchi bo‘lim. Bulutli texnologiyalarda amalga oshiriladigan hujumlar ularni bartaraf etish, axborot himoyasi, apparat va dasturiy ta’minotlarning qo‘llash imkoniyatlari va tahdidlarga qarshi kurashish metodlarining qiyosiy tahlili.

Bulutli texnologiyalar hamda telekommunikatsiya tizimlari va tarmoqlarining o‘zaro integratsiyalari taxlili:

Servis modellari va asosiy yetkazib beruvchilar, bulutli texnologiyalardan foydalanishda afzalliklari va kamchiliklari, bulutli texnologiyalarda tarmoqlarning o‘zaro integratsiyalari jarayoni, bulutli texnologiyada ma’lumot himoyasini ta’minlashda asosiy metodlar va foydalanishda axborot himoyasi, bulutli texnologiyalarda apparat va dasturiy vositalarning qo‘llash imkoniyatlari. Bulutli texnologiyalar - bu model iste’molchiga ATni servis sifatida internet orqali namoyon qiladi. Bulutli hisoblashlarning yuzaga kelishida “virtualizatsiya” texnologiyalarining ahamiyati juda katta hisoblanadi. Birinchi bo‘lib 1960-yilda virtualizatsiya texnologiyalari IBM taklif qilingan ammo qimmat meynfreym kompyuter texnologiyalarini arzon x86 protsesorli kompyuter serverlariga o‘tgandan so‘ng virtualizatsiya termini ancha vaqtgacha esdan chiqarildi. 2000-yildan boshlanib holat o‘zgara boshladi, shu yillarga qadar VMware x86 razryadli virtualizatsiyada monopoliyani qo‘lga kiritdi. 2005-yilda VMware kompaniyasi virtual mashinalarni DTdan foydalangan xolda bepul tadbiiq qildi. 2006-yilda Microsoft kompaniyasi “Microsoft virtual PC” Windows versiyasini ishga tushirildi. 2006-yilda Amazon kompaniyasi o‘z qurilmalarida virtual serverlarni kengaytirish orqali “Amazon Elastic Compute Cloud” yuzaga keldi buning yana asosiy sabablaridan biri virtual serverlarni boshqa qurilmalarga (iste’molchilarga) ijaraga berish orqali bulutli texnologiyalarni kelib chiqishiga turtki bo‘ldi. Bulut -AT-infratuzilma tashkilotlarining innavatsion modeli

(konsepsiya) xisoblanib, u alohida ajratilgan va taqsimlangan konfiguratsiyalangan apparat va tarmoq resurslaridan, dasturiy ta'minotdan tashkil topgan va ular masofadagi provayderlarni ma'lumotlar markazida yotadi.

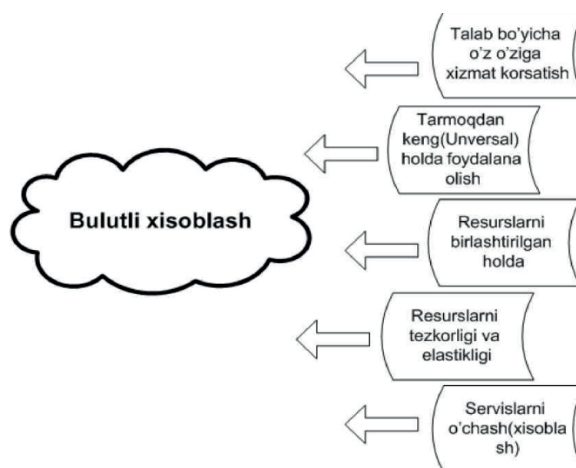
Bulutli hisoblash usullari

Model yagona puldagi tarmoqdan qulay va bir vaqtning o'zida konfiguratsiyalangan hisoblash resurslaridan birgalikda foydalanish imkoniyatini yaratadi (misol uchun, tarmoqlar, serverlar, ma'lumotlarbazasi, ilovalar va servislar) shu bilan birga minimal boshqarishda hamoparativ va erkin ishlash imkoniyatini taqdim etadi. Bulutning bu modeli 5 ta asosiy harakteristika, 3 ta servis model va 4 ta taqdimlash modellaridan iborat.

Bulutli texnologiyani asosiy model tavsiflari. Ularni, boshqa turdagi hisoblashlardan farqlash (internet resurslaridan). Talab bo'yicha o'z o'ziga xizmat ko'rsatish. Foydalanuvchi server vaqtini, ma'lumotlar saqlash ombori xajmini, zarur bo'lganda avtomatik tarzida, xizmat ko'rsatayotgan provayder bilan o'zaro bog'liq bo'lmagan xolda, hisoblash kuchini mustaqil tarzida aniqlash va o'zgartirish mumkin.

Tarmoqdan keng holda foydalana olish. Hisoblash kuchi imkoniyatlari tarmoqda standart mexanizmlar orqali katta masofada foydalana olish mumkin. Har-xil turdagi (yupqa -qalin) mijoz platformasidan (terminal qurilmalar) keng qamrovda foydalanish imkonini beradi.

Resurslarni birlashtirish. konfiguratsiyalangan provayder hisoblash resurslarini yagona xovuzga birlashtirish orqali ko'p sonli foydalanuvchilar resurslardan birgalikda foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Resurslarni tezkor elastikligi. Foydalanuvchilarning talabiga qarab bulut xizmatlari kengayishi, tez taqdim etilishi, qisqartirilishi mumkin. O'lgangan servis. (aslida foydalanilgan bugalteriya istemol servisi va to'lov xizmatlarini imkoniyatlari.) Bulutli tizimlar servis turiga qarab abstraksiyaning bazi bir darajalarida o'lgashni amalga oshirish orqali resurslardan foydalanishni optimallashtiradi va ular ustidan avtomatik nazorat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Axmedova O. "Xborot xavfsizligiga oid terminlarning ruscha-o'zbekcha izohli lug'ati" Toshkent, fan nashriyoti, 2009.-b.54.
2. Amirov D.M, Atajonov A.Y, Ibragimov D.A, Raximjonov Z.Y, Saidxo'jayev S.S. Axborot-Kommunikatsiya texnologiyalari izohlilug'ati" BMTTD ning O'zbekistondagi vakolatxonasi, 2010.-b.320.3. Usmanova N.B. Ma'lumotlar uzatish tizimlari va tarmoqlari. O'quvqo'llanma. T: TUIT.2006.
3. Kruk B.I. Telekommunikatsion sistemseti. Sovremenne texnologi.M: Goryachaya iniya – Telekom 2003 yil.
4. http://www.intuit.ru/department/security/secbasics/1/secbasics_1.html
5. http://www.cnews.ru/reviews/new/oblachnye_servisy_2013/articles/zas_chishchaem_oblachuuyu_sredu_novye_tehnologii_bezopasnosti/
6. http://bureausolomatina.net/ru/themes_in_progress/clouds/

BASLAWISH KLASLARDA MATEMATİKANI OQITIWDA INTERAKTİLV METODLARDAN PAYDALANIW

Masheripova Gulbahar Xudaybergenovna.,
baslawish klass muğallim
Qanlikol rayon №20 sanli mektep

Annotatsiya: Tezistiñ tiykarǵı mazmunı baslawish klaslarda matematikanı oqıtıwda interaktiv metodlardan paydalanıw zárúrlıǵı haqqında.

Tayanış sózler: interaktiv metod, aktiv bolmaǵan metod, metod.

Interaktiv usıllardıñ eñ áhmiyetli tárepi oqıtıwshı oqıwshınıñ pikirın hesh qashan keskin túrde biykarlamaydı, tek ǵana waqtı menen tuwrı juwmaq aytıp ótip ketedi, nátiyjede oqıwshı qátesin ózi túsinip aladı. Bul ese olardı túskinlikke túsiw, pikirlewde tormozlanıw sıyaqlı jaǵdaylardıñ aldın aladı. Interaktiv metodlar oqıwshı hám oqıtıwshı ortasındaǵı óz-ara húrmetke tiykarlanadı. Oqıtıwshı qanday bolmasın oqıwshınıñ pikirın tıñlaydı hám húrmet penen qarawın bildiredi, sol menen birge oqıwshılardı bir-birlerin tıñlawǵa úyretedi, qálemewshilikler, qosımshalar hám húrmetli, sizdiñ pikirinizge qosılǵan halda “bizlerdiñ da óz pikirlerimiz bar” edi sıyaqlı sózler arqalı bildiredi. Bul tárizde shólkemlestirilgen sabaq barısında oqıwshı ózin húrmet qılınıp atırǵanlıǵınan derek beredi hám bunday sharayatta hesh qanday sın pikirsiz erkin pikirley baslaydı hám onı ashıq bayan ete aladı. Usılar menen birge oqıwshı basqalardı da húrmet qılıwǵa úyrenedi.

Interaktiv metodlar oqıwshılardıñ mudam iskerligin támiynleydi. Oqıwshılar sabaq dawamında bos qalmaydı, olar temaǵa tiyisli birde-bir mashqala menen bánt boladı. Nátiyjede zerigiw halatınıñ aldı alınadı. Interaktiv metodlardan paydalanıwda oqıtıwshı eñ dáslep sabaqtıñ texnologiyalıq rejesin dúzip alıwı lazım. Sabaqtı texnologiyalıq rejelestiriw ushın oqıtıwshı interaktiv metodlar strategiyaları hám usılları menen tanıs bolıwı zárur. Búgingi kúnde bir qatar rawajlanǵan mámleketlerde oqıwshılardıñ oqıw hám óner iskerliklerin asırıwshı hámde tálim-tárbiya protsessiniñ nátiyjeligin qamsızlandırıwshı pedagogikalıq texnologiyalardı qollaw barısında bay tajriybe toplaǵan bolıp, usı tajriybe tiykarların shólkemlestiriwshı metodlar ózine tán áhmiyetli. Zamanagóy sabaq beriw metodlarınan tiykarǵısı “interaktiv” metod bolıp, házirde onıñ tolıq emes awdarması “interiskerlik” dep juritiledi. “Interaktiv” atamasi inglis tilinen alınǵan bolıp, óz-ara tásirlesiw mánisin ańlatadı hám qanday da bir iskerlik yamasa metodta óz-ara bási, pikirlew tiykarında iskerlik yáki birgelikte sheshimge keliw mánisi túsiniledi. Tálim beriw protsessi úzliksiz oqıtıw metodu menen tıǵız baylanıslı. Metodika sizdiñ qanday texnikalıq qurılmalardan yáki kitaplardan paydalanıp atırǵanlıǵınıñ emes al sizdiñ talimiñiz qanday shólkemleskenliginde. Basqasha aytqanda, oqıtıw metodu tálim alıwshı hám oqıtıwshınıñ oqıtıw protsessindegi óz-ara baylanıs forması. Oqıtıwshı hám oqıwshı arasındaǵı protses tiykarınan oqıwshını ol yáki bul bilim kónlikpe hám tajriybelardi ózlestiriw máqsetinde baylanıp turǵanlıǵın kórsetip beredi. Usıl tárepten engizilgende oqıtıwshınıñ bárshe metodların úsh toparǵa bóliwimiz múmkin:

- Aktiv bolmaǵan metod
- Aktiv metod
- Interaktiv metod

Kórsetip ótilgen nsh túrli metodlar túrli qásiyetke iye. Aktiv bolmaǵan metod- bul oqıwshı hám oqıtıwshı arasındaǵı baylanıslıq forması. Bunda oqıtıwshı sabaqtıñ tiykarǵı háreketleniwshı figurası esaplanadı, oqıwshılar bolsa aktiv bolmaǵan esitiwshı sıpatında sáwlelenedi. Aktiv metod- oqıtıwshı menen oqıwshı bir-biri menen óz-ara baylanısta boladı. Sabaq barısında oqıwshı aktiv bolǵan qatnasıwshıǵa aylanadı.

Interaktiv metod- oqıwshılar biliw hám úyreniw protsessinde sabaqqa pútkinley súngip ketedi hám alǵan bilimlerinden paydalanıp sol temada bir-birleri menen salamat bási sharayati qalıplesedi.

Juwmaq retinde sonı aytıp ótiw kerek interaktiv metodlar házirgi ózgerip baratırǵan zaman talabı bolıw menen bir qatarda, Baslawish klass oqıwshılarınıñ aqlıy ziyrekligin asırıwda, bilim bayıtıwǵa hámde óz pikirın erkin bayan etiwde, óz-ara pikir almasıw protsessin jaqsılawǵa túrtki boladı.

Paydalanılǵan ádebíyat:

1. “Baslawish tálimde sıpat hám nátiyjelikti asırıw” metodikalıq qollanba Tash-2018

МАТЕМАТИКА ФАНИНИНГ ТА’ЛИМ-TARBIYADA АҲАМИЯТИ

Melsboyeva Shoxsanam Mels qizi
Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
41-maktab matematika fani o’qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada hozirgi davrda mamlakatimizda matematik ta’lim va matematika fani taraqqiyotiga katta e’tibor berilmoqda. Matematik tasavvur, tushuncha va bilimlarni shakllantirish yo’llarini, o’quvchida matematik savodxonligini shakllantirilishi muhimligi haqida so’z yuritilgan.

Kalit so’zlar: Ta’lim-tarbiya, boshlang’ich ta’lim, misol, raqam, o’quvchi, matematika, dars.

Mamlakatimizda matematik ta’lim va matematika fani taraqqiyotiga katta e’tibor berilmoqda. 2019-yil 9-iyulda imzolangan “Matematika ta’limi va fanlarini yanada rivojlantirishni davlat tomonidan qo’llab-quvvatlash, shuningdek, 2017 — 2021 yillarda O’zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo’nalishi bo’yicha Harakatlar strategiyasini «Ilm, ma’rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili»da amalga oshirishga oid davlat dasturida belgilangan vazifalar ijrosini ta’minlash maqsadida Mamlakatimizda “Matematika sohasidagi ta’lim sifatini oshirish va ilmiy-tadqiqotlarni rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida” qaror qabul qilindi. Mazkur qarorda matematika ta’limi va fanlarini yanada rivojlantirishni davlat tomonidan qo’llab-quvvatlash masalalari belgilab qo’yilgan.

Mamlakatimizda matematika 2020 yildagi ilm-fanni rivojlantirishning ustuvor yo’nalishlaridan biri sifatida belgilandi. O’tgan davr ichida matematika ilm-fani va ta’limini yangi sifat bosqichiga olib chiqishga qaratilgan qator tizimli ishlar amalga oshirildi. O’zbekiston Respublikasi vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlangan “Davlat ta’lim standarti to’g’risidagi Nizom”ga binoan umumiy o’rta ta’lim, shu jumladan, boshlang’ich ta’lim bosqichi uchun ham alohida-alohida davlat ta’lim standarti talablari va me’yoriy ko’rsatkichlari belgilab qo’yadi.

“Ta’lim to’g’risida”gi Qonunda ta’kidlanganidek: “Maktabning birinchi sinfga bolalar olti-yetti yoshdan qabul qilinadi. “Boshlang’ich ta’lim konsepsiyasi”da e’tirof etilganidek, olti yoshga to’lgan har qanday bola aqliy, ruhiy hamda jisminiy jihatdan maktabda o’qish uchun tayyor bo’lganida, maktabning moddiy-texnik bazasi bunday bolalarga ta’lim berish uchun yetarli deb hisoblanganda hamda o’qituvchilar pedagogik va psixologik jihatdan olti yoshli bolalarni o’qitishga qodir deb topilganda maktabga qabul qilinadilar. Boshlang’ich ta’lim jarayoni bolalarning mantiqiy tafakkur qila olish salohiyati, aqliy rivojlanishi, duyoqarashi, kommunikativ savodxonligi va o’z-o’zini anglash salohiyatini shakllantirishga, jismonan sog’lom bo’lishga, moddiy borliq go’zalliklarini his eta olishga, go’zallik va nafosatdan zavqlana olish, milliy urfodatlarini o’ziga singdirish va ardoqlash, ularga rioya qilishga o’rgatadi.

Prezident Shavkat Mirziyoyevning matematika ta’limi va matematikani rivojlantirishga qaratayotgan alohida e’tiborining pirovard maqsadi — O’zbekistonni buyuk davlatga aylantirish, yoshlarimizni shunga munosib bilim va malaka bilan qurollantirishga qaratilgani, hech shubhasiz, ulug’ maqsad. Shu munosabat bilan O’zbekiston Respublikasi xalq ta’limi vaziri Sherzod Shermatov hamda AQSHning O’zbekistondagi Favqulodda va muxtor elchisi Deniyel Rozenblyum ishtirokida EGRA va EGMA pilot loyihasining ochilish marosimi bo’lib o’tdi. O’zbekiston Respublikasi xalq ta’limi vaziri Sherzod Shermatov bugungi kunga qadar o’quvchilar bilimini baholashning obyektiv tizimi yo’qligini aytib, vazirlik xalqaro tajriba va tadqiqotlar asosida bu kabi tizimlarni joriy etish ustida ishlayotganini ma’lum qildi.

Bunday yuksak maqsadlar shiddat bilan amalga oshirilayotgan bir davrda biz ilk matematika bilimini beruvchi boshlang’ich ta’lim o’qituvchilari zimmasida ma’sulyatli vazifa turibdi desak adashmaymiz.

Matematikaning ta’lim-tarbiya bilan bog’liq xususiyatlarini sanab chiqish yengil ish emas, ammo ulardan biri bugungi tub islohotlar davrida xalqimiz istiqboli uchun ham g’oyat muhimdir.

Bu — o’quvchilar ya’ni ertangi kun kelajakimizbolgan bolalar qiyin, murakkab masalalarning yechimini izlab topish malakasiga ega bo’lishi. Zotan, har qanday islohot yuzaga chiqqan biror muammoni hal etish maqsadida amalga oshiriladi. Aynan mana shu qobiliyatni matematika fani shakllantiradi va charxlaydi. Ma’lum ma’noda matematikani masalalar yechish fani deb atash mumkin. Chin matematika o’qituvchisi bu — o’quvchilarga masala yechishni o’rgatuvchidir.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchisi 1 dan 9 gacha sonlarni bir-biriga ko‘paytirish jadvalini yodlashi lozim. Bundan tashqari, amalda har bir darsda bir nechta yangi tushuncha, amal, qoida kiritiladi va bu jarayon quyi sinflardan yuqoriga qarab uzluksiz davom etadi Matematika kuchli xotira talab etadi. Matematika o‘z tiliga ega — bu til formulalar tilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. N.U.Bekboeva, Y.Yangiboevalar matematika 1-2-sinflar uchun. Toshkent – o‘qituvchi 2008-yil
2. M.Axmedov, M.Mirzaaxmedov matematika 4- sinflar uchun. Toshkent – o‘qituvchi 2008-yil.

ЎҚУВЧИЛАРНИ МАЪНАВИЙ ТАРБИЯЛАШДА ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ОМИЛЛАР

Мирзалиева Гулбахор Мирзахамдамовна
Қува тумани 63-ИДУМ психологи
e-mail: gulbahor@gmail.com

Аннотация: Мақолада ёшлар маънавиятини ошириш юзасидан олиб борилаётган самарали ишлар, ўқувчиларни маънавий юксалтиришда педагогик ва психологик масалалар тўғрисида сўз боради

Калит сўзлар: психология, педагогика, ёшлар онги, маънавият

2017 – 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устивор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясининг тўртинчи йўналишида ижтимоий соҳани ривожлантиришга йўналтирилган тизимни такомиллаштириш, ижтимоий инфратузилмаларни ривожлантириш ҳамда модернизация қилиш бўйича мақсадли дастурларни амалга ошириш, таълим, маданият, адабиёт, санъат ва спорт соҳаларини ривожлантириш, ёшларга оид давлат сиёсатини такомиллаштириш вазифалари белгиланди.

Маълумки, мустақил фикрлай оладиган, дунёқараши ва тафаккури кенг баркамол инсонлар юртимиз тақдирини ҳал қиладилар. Шунинг учун ҳам келажакка муносиб бўлган маънавий жиҳатдан етук ёшларни тарбиялаш бугунги куннинг муҳим вазифаларидан биридир. "Маънавият соҳасидаги ишларимизнинг провард мақсади – иймон-эътиқоди бутун, иродаси бақувват, эркин фуқаро маънавиятини шакллантиришдир. Яъни мустақил дунёқарашга эга аждодларимизнинг бебаҳо мероси ва замонавий тафаккурига таяниб яшайдиган баркамол шахс-комил инсонни тарбиялашдан иборат". Ҳар биримизнинг жамиятдаги ўрнимиз ва жамиятга қўшилиб яшашимизнинг психологик механизмлари мавжуд. Бу жарён психологияда ижтимоийлашув ёки социализация деб юритилади. Шахснинг ижтимоийлашуви жараёнида фаолият муҳим аҳамият касб этади. Яшаш – бу ҳаракатланиш демакдир. Инсон ҳаёти - бу бир бири билан ўрин алмашувчи фаолиятлар тизимидир. Фаолият – бу инсоннинг воқелик билан ўзаро муносабати жараёни бўлиб бу пасив жарён эмас, аксинча онг билан бошқариладиган нисбатан ортиқ ёки камроқ фаолликдир. Инсон фаолияти бевосита эҳтиёжлар билан эмас, балки аниқланган мақсад асосида бошқарилади. Инсон фаолияти ранг барангдир. Фаолият инсон эҳтиёжларини амалга оширади ва фаолиятнинг охирига натижасининг образи сифатида намоён бўлади. Мотив – бу биринчидан инсонни фаолиятга ундайди, иккинчидан фаолиятда ўзига хос жиҳатларни намоён этади ва мақсадга эришиш учун зарур йўл ва усулларни танлашга ёрдам беради.

Инсоний фаолликка ундовчи нарса эҳтиёждир. Аввало, бу маънавий маданий эҳтиёжлар ва ўз - ўзини ривжланиши билан боғлиқ бўлган эҳтиёжлардир. Ижтимоийлашув жараёнида шахснинг муваффақиятга эришиш жараёни, унинг ўз қўлидадир. Инсон манфаатлари нафақат шахс, балки давлат ва жамият учун муҳим аҳамиятга эга. Зеро, эҳтиёж ва манфаатлар бизни мақсад сари етаклайди, албатта бу йўлда шахс муваффақият ёки муваффақиятсизликка учраши мумкин. Бошлаган ишимиз режалаштирган хатти-ҳаракатларимиз муваффақият билан тугаса хурсанд бўламиз, лекин ишларимиз ўхшамаса муваффақиятсизликка учрасак, тушкунликка тушамиз, қайтиб шу ишни қилишдан қўрқамиз ёки ундан қочамиз. Шундай вазиятга тушган ёшларга қандай маслаҳатларни бериш мумкин? Энг аввало инсон ҳамма нарса унинг қўлида эканлигини унитмаслиги керак. Инсонлар ўзгалар ва ўз фикрлари асосида ўзгарадилар. Биринчи навбатда биз ўз фикрларимиз ва сўларимиз хужайини бўлишга ҳаракат қилишимиз ва шуни шакллантиришимиз лозим.

Муваффақиятсизликка учрамаслик учун мақсадлар аниқ ва шахс имкониятлари даражасида бўлиши лозим. Ҳар қандай ишда масъулият ва масъуллик бўлиши керак. Ҳаётда муваффақиятга эришган ва ижобий фикрли кишилар ёнида бўлишга интилиш лозим. Зеро, бундай кишилар сизга ёрдам беришга доим тайёр. Инсоннинг 3 душмани бор. Бу қўрқув, иккиланиш ва хавотир.

Бу учавлон муваффақиятсизликлар омилларидир. Қўрқувни енга олган, ўз кучига ишонган, иккиланмаган кишинигина ғалаба кутади. Қўрқув ва хавотирни енгиш бўйича қуйидаги таклифларга диққатингизни қаратсангиз

- Қўрқув ва хавотирингизни сабабини аниқланг;
- Чуқур ўйлаб уни келиб чиқиш сабабини таҳлил қилинг ва қандай оқибатларга олиб келиши ҳақида ўйланг;
- Ўзингизга савол беринг; Сиз нимадан қўрқасиз; ўтмишданми ёки келажакданми? Шунини унитмангки, 40% хавотир ва қўрқувларимиз ҳаётга тадбиқ этилмайди, 30% ўзгартириб бўлмайдиган ўтмиш билан боғлиқ бўлади, 12% бу бошқаларга тааллуқли бўлган муаммолар ва ташвишлар, 10% эса бизни касалликлар сари етаклайди ва фақат 8%гина ҳақиқатда ҳаракат қилишимиз, ўзимизга ишонишимизга сабаб бўлиши мумкин.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, ҳар қандай фаолиятда инсон у ёки бу даражада ўз ҳаракатларининг мақсадини аниқлайди, унинг якуний натижасини ҳаёл қилади, вазиятларни баҳолайди, уларнинг кетма-кетлигини таъминлаш ҳақида фикр юритади, диққатни йўналтиради, иродасига зўр беради, бошқалар фаолиятини кузатади ҳамда муваффиқият ва муваффақиятсизликни бошидан кечиради. Бу эса ҳар бир шахсга ўз-ўзини тарбиялаш ва ўз устида доимий ишлаш кераклигини кўрсатади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch. Qo'llanma.-T.: "Yangiyo'l poligraf servis". 2010.
2. Дунё, сиёсат, жамият. Қўлланма. – Гулистон. 2013.

О‘QUV JARAYONIDA TARBIYANING AHAMIYATI VA TA’LIMIY USULLAR.

Muratova Nuroysha Orinbayevna

Navoiy viloyati Zarafshon shahar

4-umumiy o‘rta ta’lim maktabi

boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich ta’limning o‘quv jarayonida tarbiyaning ahamiyati va ta’limiy usullar xususida so‘z boradi. Unda ta’lim va tarbiya bir-biri bilan chambarchas bog‘liq ekanligi ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: tarbiya, ta’lim, mukammal, „Insert“, „Zig-zag“, T’jadvali

*“Tarbiya qancha mukammal bo‘lsa, xalq shuncha baxtli yashaydi”, - deydi donishmandlar. Tarbiya mukammal bo‘lishi uchun esa bu masalada bo‘shliq paydo bo‘lishiga mutlaqo yo‘l qo‘yib bo‘lmaydi.
(Shavkat Mirziyoyev)*

Ustozlar zimmasida kelajagi buyuk davlatning komil va har tomonlama barkamol, vatanparvar hamda mehnatsevar insonlarni tarbiyalashdek yuksak vazifa yotadi. Ular shogirdlariga ta’lim-tarbiya beradilar, lekin evaziga hech qanday mukofot talab qilmaydilar. Ular uchun eng oliy mukofot shogirdlar kamoli hamda yutug‘idir. O‘quv jarayonida o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish, ularning tarbiyasiga jiddiy e’tibor qaratish juda muhim. Bu vazifani amalga oshirishda innovatsion va axborot-kommunikatsion texnologiyalardan foydalanish muhim o‘rin tutadi. O‘sib kelayotgan yosh avlodni o‘qitish va komil inson qilib voyaga yetkazish dars va sinfdan tashqari ishlar samaradorligini sezilarli darajada oshirishni talab etadi. Chunki, o‘quvchilar vatanga sadoqatni, mehnatsevarlik va tejamkorlikni maktabdan o‘rganadi. O‘quvchilarning ongida tabiat bilan qanday munosabatda bo‘lishni, hayotiy jarayonlarni ustozlardan oladi. Bunda ustozlardan xalqimizning asrlar davomida shakllanib kelgan, avloddan-avlodga ko‘chib o‘tgan “Ta’limni tarbiyadan, tarbiyani ta’limdan ajratib bo‘lmaydi” degan sharqona hayot falsafasi ko‘rinishida bizning qon-qonimizga singib ketganligidadir. Xalqimiz uchun boqiy, o‘lmas bo‘lgan qadriyatlarni yanada qadr toptirish-bu davrning, bugunning talabi.

Dars jarayonida asosiy tashabbus o‘qituvchi qo‘lida bo‘ladi. U darsini tez-tez o‘tish, ko‘proq bilim berish bilan mashg‘ul, lekin sinfda bu ma’lumotlarni barcha o‘quvchi turli tarzda qabul qiladi, ularning xohish istaklari turlicha ular passiv eshituvchi, quloq soluvchi, bu hodisalar o‘quvchilarning o‘quv jarayonidagi ma’suliyatini, javobgarlik hissini susaytiradi. Bu hol ularni erkin fikrlash mustaqil o‘ylash imkoniyatidan mahrum etadi. Ilm-quyosh, o‘quvchi nihol, o‘qituvchi esa quyosh nurini niholga eltuvchi zarrachadir. O‘quvchining bilim olishiga, o‘qishi, o‘rganishi, ularni ichki ehtiyojlariga aylanishi, real hayotga kirib borishi, dunyoni anglashi kabi xislatlarni rivojlantirishga o‘qituvchi masuldir. Bunday holatda o‘qituvchi faqat “baholovchi” emas, balki yangi bilimlar beruvchi yetkazuvchi manbaga aylanadi. Kompyuterdan, internetdan mobil aloqa vositalaridan foydalanadigan hozirgi kun o‘quvchisini oddiy ma’ruza usulidagi dars va mashg‘ulotlar qanoatlantirmay qo‘ydi. Endilikda o‘qituvchi o‘quvchilarni o‘z faniga qiziqtirish uchun ta’limning eng maqbul vosita va usullarini aniqlashi, ulardan o‘z o‘rnida va samarali foydalanish yo‘lini belgilashi, o‘quv dasturi bo‘yicha qaysi mavzularni qaysi usul va shaklda o‘tish natijali ekanligini aniqlashi zarur bo‘ladi. Aytish joizki, bu kabi tartiblar o‘quvchilarni faollashtirish barobarida mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi, bilimni yuksaltiradi. Boshlang‘ich ta’limda o‘qitishning juda ko‘plab usul, uslub va texnologiyalari mavjud. O‘quv jarayonida qo‘yilgan maqsadga erishish uchun o‘qituvchi ulardan samarali va ijodiy foydalanishi lozim. Dars jarayonlarida qo‘llash uchun ba’zi bir usullar haqida to‘xtalib, o‘tmoqchiman.

Ona tili darslarida mashqlar ishlash, tahlillash ustida ishlashda usullaridan foydalanilsa, mashqlar ishlash, tahlillash jarayonida o‘quvchilarning o‘zi yangi bilimlarni egallashga ehtiyoj sezadi, unga ma’lum o‘quv faoliyati usullaridan foydalanib muammoli vaziyatlarni hal etishga kirishadi. Agar o‘quvchilar nazariy bilimlarni to‘liq o‘zlashtirgan bo‘lsa, ushbu muammoni yechishda qiyinchilik sezmaydi, muammoli vaziyatni tezda hal etishga kirishadi.

O‘quvchilarda nazariy bilimlari yetarli bo‘lmasa , o‘quvchilar muayyan qiyinchilik sezadi , mantiqiy fikr yuritish aperiatsiyalarini bajarishda qiynaladi.

O‘quvchilar mashq ishlash uchun:

- Mashqning izohini tahlil qilishi va anglashi;
- Mashqning shartini tushinishi;
- Muammoni hal etish yo‘llarini belgilashi lozim

O‘qitishning „Insert” texnologiyasi. Insert texnologiyasi o‘quv materiallarini o‘zlashtirish va mustahkamlash, ta‘lim oluvchilarning kitob bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish, berilgan vazifalarni mustaqil bajarishda qo‘l keladi. Ushbu texnologiya qo‘llanilganda o‘quvchilar matnlardan mustaqil foydalanish , olingan axborotlarni tahlil qilish , tizimlashtirish , ularni qisqa va aniq bayon qilish hamda tanqidiy fikrlash ko‘nikmasiga ega bo‘ladi. O‘qitishning ushbu texnologiyasiga o‘qituvchi yangi mavzuni bayon etmaydi, balki uning nomini e‘lon qiladi. Mavzu e‘lon qilingach, ta‘lim oluvchilar berilgan matnni mustaqil o‘qib o‘rganadi.

Metodning avzalligi

- tahsil oluvchi matnlardan mustaqil foydalana oladi ;
- olingan axborotlarni mustaqil tahlil qila oladi;
- axborotlar tizimlashtirib, ularni qisqa va aniq bayon qilish ko‘nikmasiga ega bo‘ladi;
- kichik guruhlarda ishlash jarayonida har bir guruh a‘zosining guruh bilan ishlash hamjihatligi mustahkamlanadi ;

O‘qitishning „Zig-zag ” texnologiyasi

Ushbu texnologiya asosida o‘qitishda tarqatma materiallar ta‘lim oluvchilar tomonidan yakka tartibda va guruh-guruh bo‘lib o‘zlashtiradi. Ular dars jarayonida va darsdan tashqari mashg‘lotlarda o‘quv adabiotlari, matnlar bilan ishlashni o‘rganadilar. O‘zaro suhbat , bahs-munozara , turli savollar orqali ularning matn mazmunini qay darajada o‘zlashtirgani nazorat qilinadi, kichik guruhlarning faolligi va oz‘lashtirish darajasi tez baholanadi.

Metodning afzalligi

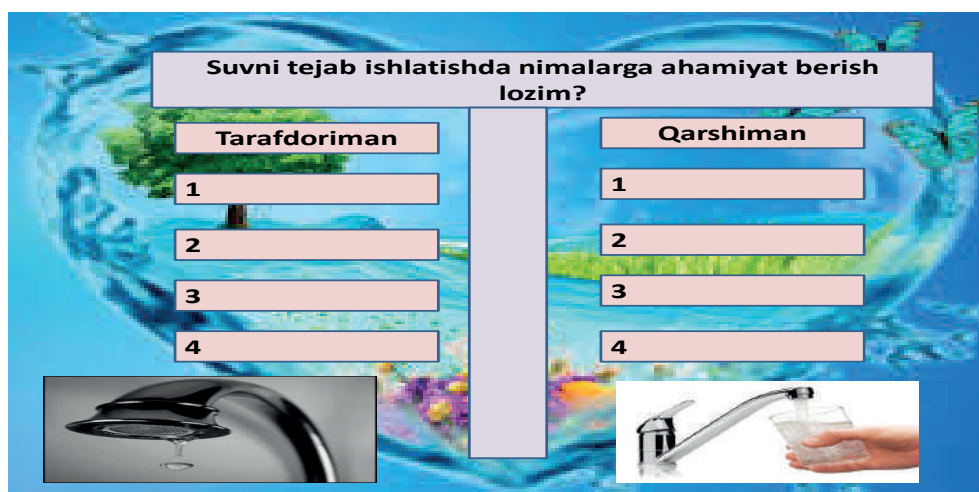
- hajm jihatidan katta materialni mustaqil o‘zlashtirish imkoniyati mavjud;
- kichik guruhlarda ishlash jarayonida guruh a‘zolari hamjihatligi mustahkamlanadi.

O‘qitishning „Rolli” –sahnalashtirish usuli

Bu usul orqali fan asoslari chuqur egallanadi. O‘quvchilari ma‘lum jarayon yoki hodisaga doir amaliy hatti-harakatlarni bajaradi.

“T”jadvali usuli. Bu usul o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini yuzaga chiqaradi. Unda o‘quvchilar o‘z fikr va mulohazalarini erkin bayon eta oladilar.

Masalan: Suvni tejab ishlatishda nimalarga e‘tibor berish lozimligini ham shu usul orqali bilishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Boshlang‘ich ta‘lim” jurnali 2018- yil,3-son
- 2.Darsliklar
- 3.Internet saytlari.

ТА'ЛИМ ЖАРAYONIDA INTERNET VA KOMPYUTERDAN SAMARALI FOYDALANISH MADANIYATINING PSIXOLOGIK JIHATLARI

Muxtarova Gulrux Shavkat qizi,

Navoiy shahar Alisher Navoiy nomidagi o'zbek tili
va adabiyotiga ixtisoslashtirilgan umumta'lim
maktabi amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim jarayonida internet va kompyuterdan samarali foydalanish madaniyatining psixologik bog'liqlikni tadqiq etishning nazariy jihatlari hamda o'smirlar ongiga salbiy ta'sir etuvchi omillar to'g'risida fikrlar va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Xarakter axbort, kommunikatsiya, intellektual, kompyuter o'yinlari, qobiliyat, informatsion texnologiyalar, somatik buzilish psixologik, motivatsiya.

O'zbekistonda keng ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy-ma'rifiy, ma'naviy-axloqiy islohotlar amalga oshirilmoqda. O'tish davrining yangi bosqichi inson faoliyatining barcha sohalarda tub o'zgarishlarni taqozo etadi.

Bugungi kunda o'sib kelayotgan yosh avlodni har tomonlama etuk komil inson qilib tarbiyalash va o'qitish jarayonini takomillashtirish yangi informatsion texnologiyalarni tadbiq etishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Ammo kompyuter o'yinlari faoliyat shakli sifatida kirib kelishi bir tomondan ijobiy xarakter kasb etsa-da, ikkinchi tomondan uning salbiy ta'siri mavjud. Kompyuter o'yinlari insonni mulohazalashga, aqlini charxlashga va psixomotor harakatlarni shakllanishga imkoniyat yaratadi. Shunday bo'lsa-da, kompyuter o'yinlari shaxsni ijtimoiylashuvidan, shaxslararo munosabatdan yiroqlashuvi, o'zini ichki qobig'iga o'ralashib qolishi, ya'ni psixologik muammolarni keltirib chiqarmoqda.

Kompyuterlashtirish barcha sohalarga tez sur'atda kirib kelishi, yirik firmalar hattoki, o'rta holdagi firma va tashkilotlar ham kompyuter xizmatiga keng ehtiyoj sezmoqda. Zamonaviy kishilar uyda, ishda, mashinada hattoki, samolyotda ham kompyuter bilan o'zaro faoliyatga kirishadilar. Kompyuter inson hayotiga kirib kelishi bilanoq inson ongida o'z o'rniga ega bo'lmoqda va bu qimmatbaho rangli metallni ishlash qobiliyatiga insonlar o'zlari anglamagan holda bog'lanib qolishmoqda.

Internet bilan birgalikda kompyuter o'yinlari ham vujudga kelib, tez suratda o'z muxlislarini topgan. Kompyuterlar mukammallashgani sari kompyuter o'yinlari ham mukammallashib bormoqda va ko'plab insonlarni o'ziga jalb qilmoqda. Kompyuter texnikasi shunchalik takomillashgan-ki, dasturchilar kompyuter o'yinlari reallikka yaqin holdagi grafika va tovushli qilib yaratmoqdalar. Geymer (inglizcha "Game" -o'yin) yoki kompyuter o'yinlari fanati nomini olganlarning asosiy faoliyati bu kompyuter o'yinlarini o'ynashdan iboratdir. Bu holatlarning oqibat natijasi yoki eng xavfli tomoni insonlarda kompyuter o'yinlariga psixologik bog'liqlik yuzaga kelayotganligidadir.

Psixologik olim M.S. Ivanov o'zining ko'p yillik kuzatuvlariga asoslangan holda kompyuter o'yinlariga psixologik bog'liqlik rivojlanishining to'rt bosqichini mavjudligini aniqlagan¹. Ularning har biri o'zining xususiyatiga ega. Quyida biz ularning har biriga qisqacha to'xtalib o'tamiz.

-Birinci:

Yuzaki qiziqish davri deb bunda bir yoki bir necha bor rolli kompyuter o'yinlarini o'ynagandan so'ng o'smir kompyuter o'yinlarini "maza" siga tushina boshlaydi va unga kompyuter grafikasi, ovozi, hayotni va fantastik syujetlarni sohtaligi yoqa boshlaydi. Kimdir umri davomida pulemyotdan otishni va kimdir FERRARI mashinasini haydashni yoki jangovor samolyotni boshqarishni orzu qilgan. Kompyuter insonga real hayotga anchagina yaqinroq holda ushbu (obrazlarni) orzularni amalga oshirishga imkon beradi.

-Ikkinchi:

Qiziqish davri insonni bog'lanib qolishning ushbu davriga o'tganligini tasdiqlovchi dalil bu ehtiyojlar iyerarxiyasida kompyuter o'yinlarini o'ynashgan nisbatan ehtiyojini yuzaga kelishidir.

¹ М.С. Иванов. Влияние ромвых компьютерных игр на формирование психологический зависимости человека от компьютера. 1999 г.

Bu ehtiyoj umumlashgan bo‘lib, biz uni “kompyuter o‘yinlariga ehtiyoj” deymiz. Aslida ehtiyojlar strukturasi juda murakkab bo‘lib, uning asl tabiati shaxsning individual xususiyatiga bog‘liqdir. Boshqacha qilib aytganda, o‘yinga intilish-bu real hayotdan qochish va rollarni bajarishni o‘z zimmasiga olish ehtiyojlariga bog‘liq motivatsiyadir.

Shunday ekan, yoshlarda axborot olami imkoniyatlaridan oqilona foydalanish uchun asos bo‘ladigan axborot iste‘moli madaniyatini tarbiyalash hayotiy-amaliy ahamiyatga ega. Ularda bunday madaniyatning kamol toptirilishi milliy qadriyatlarimizga zid bo‘lgan har qanday hodisaga selektiv yondashish ko‘nikmasi shakllanishiga va dunyoqarashdagi sog‘lom barqarorlikka zamin yaratadi. Zero, Muhtaram Yurtboshimiz Islom Karimov rahnamoligida mustaqil davlatimizda olib borilayotgan siyosatdan ko‘zlangan maqsad - Inson manfaatini himoya qilish, uning uchun munosib turmush tarzini yaratish ekan, bu ishlarni amalga oshirish uchun barcha ziyolilar, birinchi navbatda, psixologlar ijtimoiy borliq qonuniyatlarini bilishi va undan maromida foydalib, turmush normalariga bo‘ysungan holda jamiyatda o‘zining munosib o‘rnini egallab, fuqarolik burchini ado etishga tayyor bo‘lishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. “Влияние ролевых компьютерных игр на формирование психологической зависимости человека от компьютера” 1999 г.
2. Иванов М.С. Психологические аспекты негативного влияния игровой компьютерной зависимости на личност человека. www.flogiston.ru.

ERTAKLAR ORQALI O'QUVCHILARNI MUSTAQIL FIKRLASHGA O'RGATISH

Normatova Gullola Erkinovna

Qo'shtepa tumani 43-maktab

boshlang'ich sinf o'qituvchisi

tel: +99899 646-13-44

Annotatsiya: maqolada ertak janrini o'rgatish va adabiy tahlil qilish orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish masalalari tadqiq qilingan.

Kalit so'zlar: ertak, adabiy tahlil, ko'nikma, folklor, mustaqil fikr, xulosa.

Boshlang'ich sinflarda xalq og'zaki ijodiga mansub ertak janrining bolalar tomonidan yaxshi qabul qilinib, qiziqib o'qilishining sabablaridan biri, ertak tilining ta'sirchanligi, o'tkirligi, ma'nodorligi va xalq tiliga yaqinligidir. Ertaklarning ko'pchiligida real hayot tasviri sarguzasht elementlar bilan qo'shib ketadi.

Ertak xalq og'zaki ijodida eng keng tarqalgan janr bo'lib, ularda kishilar hayotida uchraydigan oddiy hodisalar va fantastik sarguzashtlar hikoya qilinadi. Ertaklarning ko'pida real hayot tasviri fantastik elementlar bilan qo'shib ketadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari ertak bilan amaliy tanishtiriladi. Ertakning o'tkir maroqli syujeti, voqea rivojidadagi favqulodda, ajoyib vaziyat bolalarni maftun qiladi; undagi mard, kuchli, topqir, dovyurak, chaqqon qaxramonlar, ertakning g'oyaviy yo'nalishi, undagi ezgu kuchning – yaxshilikning doimo g'alaba qilishi bolalarni o'ziga tortadi. Ertakda qabul qilingan hikoya qilish formasi, bir xil so'z va iboralarning qayta-qayta takrorlanib turishi, oxangdorligi, tilining ta'sirchanligi, ifodali vositalarining jonliligi bolalar uchun juda qiziqarli. Ertakda qatnashuvchilar ko'pincha rahmdil, saxiy, adolatli hamda ularning aksi bo'lgan yovuz, baxil, ochko'z obrazlarga bo'linadi.

Ma'lumki, ertaklar dunyodagi boshqa xalqlar og'zaki ijodida keng tarqalganidek, o'zbeklarda ham eng ommaviy janrlardan biri sifatida turli viloyatlarimizda yashaydigan yurtdoshlarimiz tomonidan sevib aytib kelingan. Ularning juda qadim zamonlardan yaratilganini «ertak» atamasining Mahmud Koshg'ariy tomonidan 1074-yilda yozilgan «Devonu lug'oti-t-turk» asarida «etuk» tarzda qo'llanganidan bilsa bo'ladi: «Etuk – hikoya, ertak; biror maqsadni shohga bildirish, hikoya qilish uchun ham bu so'z qo'llanadi. Asli bir narsani hikoya qilishdan olingan». Bu janrning qadimiyligini qozoq, qirg'iz, turkman va boshqa bir qator turkiy xalqlar oilasiga kiruvchi millatlar og'zaki ijodida ham ertak deb atalishi, isbotlashi mumkin. Shuningdek, miflar, afsona, rivoyatlar haqida fikr yuritganimizda, diffuzion jarayonning keyingi bosqichi ertak ekanligini eslatib o'tganmiz. Demak, agar xalqimiz og'zaki ijodini qadimgi qadriyatlar sifatida e'zozlasak, bu xazinaning noyob durdonasi sifatida hech ikkilanmay ertaklarni qayd etish mumkin ekan.

Ertakning pedagogik qiymati shundan iboratki, o'quvchilar unda to'g'rilik, halollik g'alaba qilganidan, kambag'al kishilar qiyinchilikdan qutilganidan, ya'ni yaxshilik, ezgulik ro'yobga chiqqanidan va yomonlik, yovuzlik mahkumlikka uchraganidan quvonadilar. Ular hayotda ham doimo shunday bo'lishini istaydilar. Masalan, «Halollik» ertagida (3-sinf) asosiy fikr kambag'allarga yordam ko'rsatish, o'z mehnati bilan hayot kechirish bo'lib, bu hatto butun xalq istagi ekanligi g'oyasi ilgari surilgan bo'lsa, «Hiylagarning jazosi» ertagida (4-sinf) soddadilning to'g'riligi hiylagarning makri ustidan g'olib kelishi, xiyonat jazosiz qolmasligi g'oyasi ilgari surilgan. Har ikki ertak ham to'g'riso'zlikning g'alabasi bilan yakunlanadi. Bunday g'alaba

Ertak ustida ishlashda bolalarni ertakni o'qishgagina emas, balki uni aytib berishga o'rgatish ham muhimdir. Ertak aytish og'zaki nutqni o'stiradi, bolalar nutqini yangi so'z va iboralar bilan boyitadi.

Ertaklarda keltirilgan maqollar ustida ishlash, ularda ilgari surilayotgan g'oyalarni bolalar ongiga yetkazish, yod oldirish yo'li bilan bog'lanishli nutqni o'stirish, nutqning ta'sirchanligini oshirish lozim. Masalan, «Rostgo'y bola» (1-sinf) ertagida bola o'z rostgo'yiligi bilan podshoga ma'qul bo'lganligi hikoya qilingan. Ertak g'oyasiga mos xulosa esa «Boshingga qilich kelsa ham to'g'ri gapir» maqoli bilan ifodalangan. O'quvchilar ushbu maqol mazmunini tushunib olishsa, o'zlari ham yuqoridagi kabi ertak tuzib, hikoya qilib berishlari mumkin.

Ertakni o'qib, mazmuni bilan tanishtirilgach, o'quvchilardan shaylanib, ro'parasida, sharbat, xayrli ish, xivchin, muhayyo so'zlarining ma'nosi so'raladi. Javoblar to'ldiriladi, umumlashtiriladi.

Ertak matni bilan ishlash jarayonida unda qo‘llangan badiiy vositalar: jonlantirish, metafora, mubolag‘alar ustida ishlash ham muhim ahamiyat kasb etadi. Yuqoridagi barcha fikrlarni hisobga olganda, ertakni o‘rganish darslarining qurilishi quyidagicha bo‘lishi mumkin:

1. Ertak bilan tanishtirish:

a) o‘quvchilarni ertakni idrok etishga tayyorlash;

b) o‘qituvchining ertakni ifodali o‘qishi, yod aytib berishi va hok.

2. Ertakni o‘quvchilar qay darajada idrok etganliklarini aniqlash maqsadida qisqacha suhbat o‘tkazish;

3. Ertakni qismlarga bo‘lib o‘qish va tahlil qilish; undagi ayrim tasviriy vositalar, ma‘nodosh so‘zlarni topish, lug‘at ishi (ayrim so‘zlar ma‘nosini tushuntirish);

4. Ertakni aytib berishga tayyorlanish (ichda o‘qish);

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich ta‘limda xalq og‘zaki ijodi namunalarini o‘qitish, ya‘ni ertak janrini o‘rgatish orqali bolalarni mustaqil va ijodiy fikrlashga o‘rgatish, dunyoqarashlarini va tasavvurlarini kengaytirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. S. Matchonov va boshq. Boshlang‘ich sinf o‘qish darslarini pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish.-T.: Yangiyul poligraph service, 2008.

2. K.Qosimova, S.Matchonov, X.G‘ulomova, Sh.Yo‘ldosheva, Sh.Sariyev. Ona tili o‘qitish metodikasi. - Toshkent, 2019

О‘QISH DARSLARINI TASHKILLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

O‘ktamova Gulbahor Nu‘monovna

O‘zbekiston tumani XTB metodisti,

Tel: +99891 688-02-88

Isaqova Dilnozaxon

O‘zbekiston tumani 51- maktab

boshlan‘ich sinf o‘qituvchisi

Annatsiya: mazkur maqolada umumta‘lim maktablarida boshlang‘ich sinflarda o‘qish darslarini tashkillash va olib borish haqida fikr yuritilgan. Kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarning ertaklar olamiga sayohati o‘quvchi ma‘naviy dunyosini boyitishda muhim manba ekanligi asoslangan.

Kalit so‘zlar: barkamol shaxs, o‘qish darslari, adabiy matnlar, ifodali o‘qish, og‘zaki nutqni o‘stirish, yozma nutqni va savodxonlikni rivojlantirish, ertaklar tahlili.

Boshlang‘ich sinflarda o‘qish darslarini tashkillash va olib borish o‘qituvchidan yuksak mahorat talab etadi. Chunki yosh avlodni barkamol shaxs sifatida tarbiyalash, ularda shaxslik sifatlarini shakllantirib borish, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, do‘stlik, mehr-oqibat kabi tuyg‘ularni tarbiyalash bugungi ta‘lim-tarbiya masalasining dolzarb vazifasidir. Shu sababli umumta‘lim maktablarida o‘qish darslariga alohida e‘tibor beriladi. O‘qish darslarida asosan, darslikda adabiy matnlar bilan bir qatorda tarix, geografiya, odobnoma kabi fanlarga oid matnlar ham beriladi. Chunki o‘quvchilarga adabiy matnlar mazmun-mohiyatini tushuntirishda tasavvurlarini, dunyoqarashlarini kengaytirish, so‘z boyligini oshirish, yaxshini yomondan ajrata olish ko‘nikmasini shakllantirish, ularning tuyg‘ularini tarbiyalash zarur. Adabiy ta‘limda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining:

- a) bexato, ravon, ifodali o‘qishlari;
- b) o‘qiganlarini tushunish, tushunganlarini tushuntira olishi;
- v) ular asosida og‘zaki nutqni o‘stirish;
- g) yozma nutqni va savodxonlikni rivojlantirish asosiy maqsad hisoblanadi.

Boshlang‘ich sinflarda, asosan, o‘qilgan matnlardan didaktik xulosalar chiqarish muhim sanaladi. Sinf o‘quvchilarining saviyasi, tayyorgarlik darajasiga ko‘ra 3-4-sinflarda matnlarni didaktik tahliliga keng o‘rin berish mumkin, shuningdek, estetik tahlil unsurlarini ham kiritisa bo‘ladi. Bu sinflarda she‘rlar qofiyasini topish, qofiyaning she‘r musiqiyiligini ta‘minlashdagi ahamiyatiga e‘tibor berish, so‘z o‘yinlariga diqqat qaratish estetik tahlil chizgilari deyish mumkin.

O‘qish darsligida “Ertaklar – yaxshilikka yetaklar” (2-sinf) rukni ostida berilgan ertaklarda ham didaktik tahlilga keng o‘rin berish lozim. Masalan, “Tansihatlik – tuman boyluk”, “Kenja o‘g‘il”, “Eng yaxshi sovg‘a”, “Aqlli bola”, “Hakka bilan tulki” (o‘zbek xalq ertaklari), “Tulki va xo‘roz” (eron xalq ertagi), “Somon, cho‘g‘ va loviya” (Aka-uka Grimmlar) kabi ertak qahramonlari orqali va ularning qilgan ishlari asosida ibratli xulosalar chiqarishga o‘rgatish zarur. Aslida, ertaklar xalq og‘zaki ijodi janrlari hisoblanadi. Olim D.Quronovning fikricha, “Ertak – xalq og‘zaki ijodidagi epik janr, cho‘pchak. Ertak barcha xalqlar og‘zaki ijodida qadimdan shakllangan va faol janrlardan sanaladi. Ertaklar, asosan, nasrda yaratilib, syujeti asosida sehrli-fantastik, sarguzasht yoki maishiy xarakterdagi voqealar yotadi, voqealar bayoni va talqinda ijodiy fantaziya, to‘qima salmoqli o‘rin tutadi”. [1:375] Ko‘rinadiki, xalq og‘zaki poetik ijodidagi eng boy va rang-barang janrlardan biri ertaklardir. Xalq tomonidan yaratilgan ko‘plab ertaklarda bolalarning o‘ziga xos hayoti chetlab o‘tilmagan. Hatto turli yoshdagi bolalar uchun juda ko‘p maxsus ertaklar yaratilgan. Ertakning muhim xususiyatlaridan biri uning hamisha xalq hayoti, kurashi, tarixi, ruhiy olami, dunyoqarashi, urf-odatlar bilan chambarchas bog‘lanishi, insonlarga axloqiy va ma‘naviy yo‘ldosh bo‘lib kelishidadir. Ertaklar insonning ma‘naviy va jismoniy kuchiga ishonch ruhi bilan sug‘orilgan bo‘lib, ijobiy kuchlar tabiat va ijtimoiy hayotda o‘ziga dushman bo‘lgan kuchlarga qarshi kurashda doimo g‘olib chiqadi. [2:33]

O‘zbek xalq ertaklaridan biri “Kenja o‘g‘il” ertagida otaning o‘g‘illariga har bir shahardan do‘st orttirishini o‘sha shaharlarda qo‘rg‘on qurishiga o‘xshatadi. Ha, albatta, bejizga xalqimiz “Do‘sting bo‘lsa, bog‘ing chamandir” deb aytmagan. Ertakdagi kenja o‘g‘ilning oqila va dono xotini cholning o‘g‘illariga qarata: “Turli shaharlarga borib, qo‘rg‘on solib kelinglar!” [3:134] degan so‘zlarining mazmun-mohiyatini to‘g‘ri anglaydi va shu orqali cholning maqsadi oydinlashadi.

Ertak so‘ngida chol: “Har bir shahardan orttirilgan do‘st u yerga bir qo‘rg‘on qurish bilan teng! Mening maqsadimni faqat kenja o‘g‘lim tushunibdi”, deydi. Mazkur ertakning didaktik tahlili asosida o‘quvchilarga do‘st orttirish va do‘stni qadrlash zarurligi haqidagi g‘oyalarni singdirish zarur. Bundan tashqari, o‘quvchilarga odamlar bilan muloqotga kirish va nutq odobi haqida ham fikrlarni aytib o‘tish lozim. Ertakni sinfda tahlil qilganda har bir o‘quvchidan shaxsiy fikrini so‘rash, “ertakdan qanday xulosa chiqardingiz” deb ularga murojaat qilish tahlilda yaxshi samara beradi. Yana shuni ham aytish kerakki, o‘quvchilar ertaklarni o‘zlari mustaqil mutoala qiladilar. Mustaqillik ularga ishonch va zavq-shavq bag‘ishlaydi. Xalq ertaklarida ijtimoiy muhim masalalar odilona hal etiladi. Ertaklar sodda va tushunarli bo‘lgani uchun har qanday kitobxonga tez yetib boradi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, boshlang‘ich sinflarda o‘qish darslarini tashkillash va olib borish, kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarning ertaklar olamiga sayohati o‘quvchi ma‘naviy dunyosini boyitishda muhim manba. Darslarda o‘quvchilarga ertaklardan to‘g‘ri xulosa chiqarishga o‘rgatish yosh avlodni axloqiy-ma‘naviy jihatdan boyitishga, mustaqil fikrlashga undaydi.

Adabiyotlar

1. Quronov D., Mamajonov Z., SHeralieva M. Adabiyotshunoslik lug‘ati. Toshkent, Akademnashr, 2013.
2. Jumaboev M. Bolalar adabiyoti va ifodali o‘qish. Toshkent, 2017.
3. G‘afforova T., Nurullaeva SH., Mirzahakimova Z. O‘qish kitobi. 2-sinf uchun darslik. Toshkent, 2018

3D MAX DASTURIDAN FOYDALANIB INSHOATLARNING MODELLARINI YARATISH TEXNOLOGIYALARI

Guliston Davlat Universiteti

Axborot texnologiyalari kafedra kata o'qituvchisi Niyozov Muhammad

Guliston Davlat Universiteti Ta'limda axborot

texnologiyalari 3-20M-AT guruh magistranti

Omonov Jasurbek Abdulaziz o'g'li

Tel: +998949179595

Jasurbek.omonov.1995@gmail.com

Annotatsiya: Bu mavzu yordamida bo'lajak informatika fani o'qituvchilari va ushbu dastur orqali inshootlarning modellarini yaratayot grafik muxarirlarining kelajakda ishlash jarayoniga qulayliklar olib kirish va 3D MAX dasturining boshqa dasturlardan qulay jihatlari o'rganuvchilarga yetkazib bera olishni rivojlantirishda foydalaniladi.

Kalit so'zlar: 3D MAX dasturi, texnologiya, informatika, kompyuter, uch o'lcho'v, 3d modellar.

Asosiy qism: 3D MAX dasturi, Uch o'lchovli grafika ilmiy tekshirishlarda, injenerlik loyiha ishlarida, fizik ob'ektlarning kompyuter modellarini qurishda keng qo'llanilib kelmoqda. Uch o'lchovli grafika kompyuter grafikasi tarkibiga kiruvchi eng murakkab va keng qamrovli yo'nalish hisoblanadi. Uch o'lchovli grafika bilan ishlovchi foydalanuvchi loyihalash, yoritish, ob'ektlar va kameralarni ko'chirish, tovush va namoyish effektlardan foydalanish kabi sohalardan bilimlarga ega bo'lishi lozim. Bu yerda shu sohaning tashkil etuvchilari - fazolar, ob'ektlarni modellashtirish, namoyish tog'risida ma'lumotlar keltiriladi. Yaqin yillarda an'anaviy 2D grafik dasturlar bilan uch o'lchovli 3D modellashtirish, animasiya va namoyish dasturlari ko'p tarqaldi. Shu davrda ishlab chiqilgan dasturlardan Discreet kompaniyasining 3D MAX yoki Alias Wavefront kompaniyasining JAVA dasturlari o'z mohiyatlari bo'yicha gibriddik paketlardir. Chunki ular bir tomondan 2D va 3D vektorli ob'ektlar bilan ishlash imkoniyatini bersa, ikkinchi tomondan ish natijasidan piksell (rastri) tasvir - alohida kadr sifatida yoki videotasmada olinadi. 3D modellashtirishning xususiyatlari va ularda animasiya harakatlarni qo'shish imkoniyati ularga bo'lgan qiziqishni keskin oshirib yuboradi.

Ularni:

- namoyish effektlarini kino va videoindustriyada;
- televizion tijoratda (reklamada);
- interaktiv o'yinlarda;
- sano't va arxitektura dizaynida (bezashda);
- ilmiy, tibbiy va sud namoyishlarida;
- o'rgatuvchi dasturlar va kompyuterda ishlatish mumkin.

Uch o'lchovli grafika dasturlari kompyuter qurilmalari, uning dasturiy ta'minoti hamda u bilan ishlovchi dizayner bilimlariga juda yuqori talablar qo'yiladi. Uch o'lchovli grafika bilan ishlaganda, shakllar hosil qilinadigan fazoga alohida e'tibor berish kerak.

3D MAX dasturida ob'ektlarni yaratish. 3D MAX dasturi orqali standart sodda geometrik shakllarni ixtiyoriysini qurish mumkin bo'ladi. Misol tariqasida parallelopipedning panjarali (karkasli) qurilishini ko'rib o'taylik. Buning uchun Create (yaratish) buyruqlar panelidagi Geometry (geometriya) ob'ektiga kiramiz, natijada ob'ektga ta'liqli tugmalari ro'yxatidan Extended Primitives (sozlangan sodda shakllar) tanlanadi va Object Type (ob'ekt turi) Compound Objects - article Systems Patch Grids MURBS Surfaces Dynamics Objects ro'yxatidan oddiy 7 qulay turlariga mos keluvchi yozuvli tugmalar paydo bo'ladi. So'ngra Chamfer Box (parallelopiped) tugmasi tanlanadi. Buyruq panelining quyi qismida uch yozuv: Creation Method (yaratish usuli), Keyboard Entry (klaviaturali kiritish) va Parameters (parametrlar) paydo bo'ladi. Sichqonchani chap bilan Perspective proyeksiyasi oynasini tanlang va tugmani qo'yib yubormasdan, parallelepiped asosini chizish uchun kursorni diagonal bo'yicha tortib boramiz Parameters (parametrlar) da length (uzunligi) va Width (kengligi) parametrlar miqdorining o'zgarishini kuzating). Asos uzunligi va kengligini o'rnatish uchun sichqon tugmasini qo'yib yuborish mumkin. Parallelopiped balandligini berish uchun sichqoncha kursorini yuqorida quyib yuborilgan nuqtada kursorni joylashtirish va sichqonchani chap tugmasini bosib, songra kursorni biror masofa yuqoriga siljiting va yana chap tugmasini bosish kerak bo'ladi. Hozir siz o'lchagan masofa, 450 burchak bilan qirg'uvchi faska kengligiga teng bo'ldi. Faska balandligini shuningdek Fillet (faska) parametri yordamida ham berish mumkin bo'ladi. Faska sirtini silliqlovchi Smooth (silliqlash) rejimini ulagach, natijada, yasalgan parallelepiped ko'rsatilgan ko'rinishga ega bo'lishi kerak. Biz segmentlar soni birga teng

bo'lgan parallelepiped hosil qildik. Segmentlar sonini o'zgartirish uchun Lengs Segs (uzunligiga ko'ra segmentlar) va Width Segs (kengligiga ko'ra segmentlar) parametrlarni ko'rsatish mumkin. Segmentlar sonini oshirish ob'ektining turli qobig'ini tahrirlash uchun zarur bo'ladi. Faska chegarasida segmentlar sonini Fillet Segs (faska bo'yicha segmentlar) o'zgaruvchisi yordamida berish mumkin. Faskali parallelepiped Toroidal tugunni hosil qilish uchun quyidagi ishlarni amalga oshirish zarur:

1. Create (yaratish) buyruqlar panelidagi Geometry (geometriya) ob'ektiga kiramiz, natijada ob'ektga ta'luqli tugmalari ro'yxatidan Extended Primitives (sozlangan sodda shakllar) tanlanadi va Torus Knot (torondal tugun) tugmasini bosing. Bu bo'lim yordamida fazoda jismlarning butun bir oilasini siljitish, shaklini, tuba ko'ndalang kesimi o'lchamini o'zgartirib yasash mumkin.

2. Diametri bo'yicha cho'zilgan toroidal tugunni yasash uchun Creation Method (yaratish usuli) majmuasi o'lagichini Diametr (Diametr) holatida o'rnatish.

3. Asosidagi egri chiziq aylana shaklini olishi uchun Ease Curve (Asos egri chizig'i) bo'limidagi Circle (aylana) ulagichni o'rnatish mumkin.

4. Worp Count (Sinishlar soni) ni 3 ga va Warp Heigh (sinishlar balandligi)ni bering. Bu qiymatlarning miqdori asos egri chizig' L radiusining ulushlarida beriladi.

5. Cugunning boshlang'ich nuqtasi joylashish kerak bo'lgan Perspective proyeksiyasi ixtiyoriy oynasining nuqtasida IM ni bosish va asos egri chizig'ini tortib, kursorni suring. Aylana radiusini shunday tarzda belgilab, IMni qo'yib yuboring. Kursorni asos egri chizig'i markaziga yoki markazidan bir qancha masofaga siljiting va LM ni bosing. Bu bilan tugun trubkasi ko'ndalang kesimi radiusi berilgan bo'ladi. Base Curve (Asos egri chizig'i) bo'limidagi Radius (Radius) parametri miqdori asos egri chiziq aylanasini radiusining Cross Section (kesim) bo'limidagi Radius (radius) parametr esa tugun trubkasi kesimi radiusining o'zgarishini aks ettiradi.

6. Cugma trubkasining ko'ndalang kesimi shaklini aylanadan Elliptikka o'zgartiring. Buning uchun, Eleppsnig katta va kichik yarim o'qlari nisbatalarini boshqaruvchi, Cross Section (kesim) bo'limidagi Eccentricity (eksskptrisitet) miqdori sozlanadi.

Asos egri chizig'i uch o'lchamli tugun shakliga ega bo'lishi uchun Base curve (Asos egri chizig'i) bo'limidagi Knot (tugun) ulagichni o'rnatish kerak.

-Cross Section-

Radius: 118,035 Sides: f12~~

Eccentricity: 1,0

Twist: 10,0

Lumps: |0,0

Lump Height: j 0,0

Lump Offset: 10,0

Torondal tugun. Endi yuqorida yaratilgan ob'ektlarni bo'yash va ularning sirti uchun kerakli faktura tanlash bilan shug'ullanamiz. Maxsus Material Editor (materiallar muxariri) dasturi moduli yordamida mavjud namunalardan tayyor materialni tanlash yoki materialni mustaqil yaratish mumkin. Proyeksiyalar oynasida parallelepipedni yasang. O'nlangan materiallarni materiallar muharriri namunalari yacheykalaridan biriga torting va uni Assing Material to Selection (materialni ajratish uchun ko'rsatish) tugmasida bosing. Shunday qilib, biz materialni tanlash va ob'ektga qo'llash usullaridan bittasini ko'rdik. Materiallarni yaratish va tahrirlash irakoniylari juda ko'p va ijod uchun keng maydon yaratadi.

Xulosa. Ushbu materialni tayyorlash mobaynida 3D MAX dasturi haqida ko'pgina ma'lumotlarga ega bo'ldik. 3D MAX dasturining imkoniyatlari, uni ishga tushirish interfeysi va unda dastlabki ishlash bilim ko'nikmasiga, 3D MAX dasturida yaratilgan uch o'lchovli obektlarni vizual ko'rinishda tasvirlab, muhandislik ishlarida qo'llaniladigan obektlarni yaratib ko'rdik. 3D MAX dasturining imkoniyatlaridan to'laligicha foydalanish uchun, bundan keyin ko'proq o'rganishni o'z oldimizga maqsad qilib oldik.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. «Разработка САПР» под ред. А.В. Петрова (Т. 1-8).-М.: Высшая школа. 1990.

2. Корячко В.П., Курейчик В.М., Норенков И.П. Теоретические основы САПР. Учебник для вузов. –М.: Энергоатомиздат, 1987.-400 с.

3. Т улаев Б.Р. Лойихалаш жараёнларни автоматлаштириш асослари. Ўқув кулланма.-Т.: ТошДТУ. 2005. -139 б. 4. Rixsiboyev Т. Kompyuter grafikasi.-Т.:2006, 168 б

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MASALALARNI SODDA USULLAR BILAN YECHISH

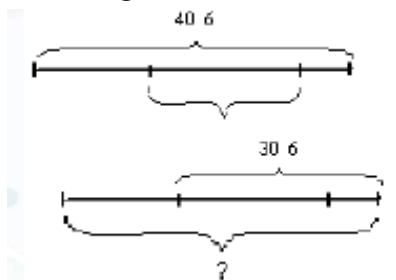
Qurbonova Xolbibi To'raqulovna,
Navoiy VXTXQTMOHM "maktabgacha,
maxsus va boshlang'ich ta'lim" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Boshlang'ich sinf matematika darslarida matnli masalalar bilan ishlash muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada masalalar ustida ishlash, ularni sodda va qulay usullar bilan yechish haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Masalaning modeli, grafik, chizma-shema, masala sharti, qisqa yozuv

Matnli masalalarning asosiy hususiyati shundan iboratki, ularda izlanayotgan sonni topish uchun berilgan sonlar ustida qanday amallar bajarish kerakligi to'g'ridan-to'g'ri ko'rsatilmaydi [2,270-b]. Grafik modelni yasashga kirishilar ekan, berilgan va izlanayotgan miqdorlarni tasvirlovchi geometrik obrazlarni shunday joylashtirish kerakki, masalada qaralayotgan miqdorlar orasidagi munosabatlar yetarlicha ravshan ko'rinib tursin. Masalan, berilgan va izlanayotgan sonlarni tasvirlovchi geometrik obrazlar, ya'ni kesmalar odatda bir-birining ostiga joylashtirilishi kerak. Harakatga doir masalalarni kesmalarda sxematik tasvirlashning katta amaliy samaraga egaligi metodikada ilgari aniqqlangan. Jumladan, harakat boshlanadigan joyni, uchrashiladigan joyni, borish joyini va hokazolarni kesmada nuqta va tegishli harf bilan, yoki chiziqcha, yoki bayroqcha bilan belgilash qabul qilingan. Harakat yo'nalishini, ya'ni harakatga doir masalalarning muhim elementlaridan birini yo'nalish bilan ko'rsatish qabul qilingan. Bunday masalalarni «kesmalar»da sxematik tasvirlashda o'tilgan masofaga nisbatan (xususan, «uchrashguncha») va tezlikka nisbatan uzunliklarni taxminiy nisbatda olishga amal qilish foydali, bunda faqat harakatga doir masalalarnigina emas, balki boshqa xil masalalari yechish ham nazarda tutiladi. [2,315-b]. Bunday grafik ko'rsatish masalalar yechimlarini izlashni qanchalik osonlashtirishini bir nechta masala namunasida ko'rsatamiz.

1-masala. Naim bilan Said kutubxonadan bittadan kitob olishdi. Birinchi kuni ular o'qigan betlar soni teng bo'ldi. Shundan keyin Naimning kitobidan 25 bet, Saidnikidan 30 bet qoldi. Agar Naimning kitobi 40 betli bo'lsa, Saidning kitobi necha betli bo'lgan?

Shuni chizmada belgilang. Masalada nima haqida so'ralyapti? Shuni belgilang.

Son ma'lumotlardan va izlanayotgan miqdorga qarab masalani tahlil qilib hamda grafik modelning yuqori qismiga asoslanib, 40 bet va 25 bet miqdorlar o'zaro bog'liqligi aniqlanadi. (Naimning kitobi 40 betli, u o'qib bo'lishi uchun yana 25 bet qolgan.) Bu bog'lanish asosida Naim birinchi kuni necha bet o'qiganini ayirish amali bilan topamiz: $40-25$ (bet). Tekshirish savoli beriladi: «Shuni bilish zarurmi, bu

bizni masalaning savoliga beriladigan javobga yaqinlashtiradimi?» (Zarur, Naim birinchi kuni necha bet o'qiganini bilganimizdan keyin Said birinchi kuni necha bet o'qiganini topamiz, chunki ularning birinchi kun o'qigan betlar soni teng.) shundan keyin grafik modelning pastki qismiga asoslanib, Saidning kitobi necha betli ekanini qo'shish amali bilan toppish mumkinligini aniqlaymiz: $(40-25)+30=45$ (bet).

2-masala. Ikki omborda 1000s kartoshka bor edi. Ikkala ombordan baravardan kartoshka olib ketilgandan keyin birida 345s, ikkinchisida 389s kartoshka qoldi. Har bir ombordan necha sentnerdan kartoshka olingan?

Masala grafik modelga tayanib yechilganda yuritilgan muhokama bunday bo'lishi mumkin: «Har qaysi ombordan qanchadan kartoshka olinganini bilish uchun ikkala ombordan qancha kartoshka olinganini bilish yetarli. Buning uchun esa ikkala omborda birgalikda qancha kartoshka qolganini bilish kerak. Ikkala omborda qancha kartoshka bo'lgani ma'lum, qancha kartoshka qolganini esa bilish mumkin, chunki omborlarning har birida alohida qanchadan kartoshka qolgani ma'lum». Shundan keyin yechish rejani aytiladi (oldin ikkala omborda qancha kartoshka qolganini bilamiz, so'ngra ikkala ombordan qancha kartoshka olinganini bilamiz va nihoyat, har qaysi ombordan qanchadan kartoshka olinganini bilamiz) va yechish yoziladi:

- 1) $345+389=734$ (s) – ikkala omborda qoldi;
- 2) $1000-734=266$ (s) – ikkala ombordan olindi;
- 3) $266:2=133$ (s) – har qaysi ombordan olindi.

Javob: 133 s. Keltirilgan misollardan, yechimni ifoda tuzish yo‘li bilan taxt qilish va shu ifodaning qiymatini topish mumkinligini yoki yechimni alohida amallar bo‘yicha yozish mumkinligi ko‘rinib turibdi. Bir qator masalalarning yechimlarini har qaysi amaldan oldin masala savolini yozish bilan rasmiylashtirish mumkin. Masalan, yuqorida keltirilgan 2-masala yechimini bunday yozish mumkin:

- 1) Ikkala omborda necha sentner kartoshka qolgan? $345+389=734$ (s)
- 2) Ikkala ombordan necha sentner kartoshka olingan? $1000-734=266$ (s)
- 3) Har qaysi ombordan qanchadan kartoshka olingan? $266:2=133$ (s)

Javob: 133 s.

Arifmetik usul bilan masalalar yechishga o‘rgatish jarayonida masalaning xususiyatlarini va o‘quvchilarning tayyorgarligini hisobga olgan holda yuqorida keltirilgan yozish formalarining hammasidan foydalanish mumkin. Ammo yozishning eng qisqa formalariga va ayniqsa, masala bo‘yicha ifoda tuzishga alohida e‘tibor berish kerak. Ifodalar juda katta bo‘ladigan hollarda esa yechishni alohida amallar bo‘yicha bajarish foydalidir. Masala ustida og‘zaki ishlagandan keyin masala mazmunini matematik atamalar tiliga o‘tkazish kerak va uning matematik tuzilishini qisqa yozuv (chizma, jadval) shaklida ifodalash kerak. [3,286-b].

3-masala. Ishchi bir oyning 25 ish kunida rejaga ko‘ra 950 ta detal yasashi kerak edi. Lekin u har smenada rejada belgilanganidan 12 ta ortiq detal yasab borib, rejani muddatidan oldin bajardi. Ishchi rejani muddatidan necha kun oldin bajargan? Masalaning shartini qisqacha bunday yozish mumkin:

	Bir smenada ishlanganda	Ish vaqti	Hamma mahsulot
Reja bo‘yicha	?	25 kun	195 ta detal
amalda	12 ta d. ortiq	?	195 ta detal

Adabiyotlar:

1. Jumayev M.E, Tadjiyeva Z.G’. Boshlangi’ch sinflarda matematika o‘qitish metodikasi. (O O‘Y uchun darslik.)Toshkent.“Fan va texnologiya” 2005 yil.
2. N.U.Bikbayeva, R.I.Sidelnikova, G.A.Adambekova. Boshlang’ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi.(metodik qo‘llanma) Toshkent “O‘qituvchi” 1996
3. Jumayev M.E, Boshlangi’ch sinflarda matematika o‘qitish metodikasidan praktikum. (OO‘Y uchun o‘quv qo‘llanma)Toshkent. “O‘qituvchi” 2004 yil.
4. N.Bikbayeva To‘rtinchi sinf matematikadarsligi. Toshkent. “O‘qituvchi” 2017
5. N.Abdurahmonova, L.O‘rinboyeva 2-3- sinf matematika darsligi. Toshkent -2018

BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING FANGA OID KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA FOYDALANILADIGAN NAZORAT TOPSHIRIQ TURLARI

Qutlimurotova Fotima Qahramon qizi

Urganch tumani 31-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (88) 600 70 42

fq.qutlimurotova_31@inbox.uz

Qalandarova Roxila Seytniyazovna

Hazorasp tumani 12-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (97) 090 33 90

qalandarova_r.s@umail.uz

Annotatsiya: Ushdu maqola boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarning fanga oid kompetensiyalarini shakllantirishda foydalaniladigan nazorat topshiriq turlari haqida.

Kalit so'zlar: Nazorat topshirig'i, diktant, ta'limiy diktantlar, tekshiruv diktantlari, ta'kidiy diktant, o'z diktant yoki yoddan yozuv diktanti, izohli diktant saylanma diktant, erkin diktant, rasm diktant, lug'at diktant, ijodiy diktant.

Diktant eshitib idrok qilingan so'z, gap, matnni yozishdir. O'quvchilarning og'zaki yozma nutqini o'stirishda, savodxonligini oshirishda diktantning ahamiyati katta. O'quvchi diktant yozish jarayonida xato qilmaslikka harakat qiladi. Xato qilmaslik ularning fonetik, leksik va grammatik bilimlarni qay darajada o'zlashtirganliklariga bog'liq bo'ladi. Imlo qoidalari grammatik hodisalar bilan bog'liq bo'ladi. Demak, savodli diktant yozish uchun o'z navbatida grammatik qoidalarni ham bilish zarur.

Diktantlar maqsadiga ko'ra ikki xil bo'ladi:

1. Ta'limiy diktantlar – bilim berishga yo'naltirilgan diktantlar.
2. Tekshiruv diktantlari – o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilishga qaratilgan diktantlar.

Ta'limiy diktantlarni o'tkazish vaqtini, o'rnini, turini o'qituvchining o'zi belgilaydi. Ta'limiy diktantlar uchun darsning ma'lum bir qismi (5-10 daqiqasi), ba'zan bir dars ajratiladi. Bu diktant o'quvchilar bilimini mustahkamlash maqsadida o'tkaziladi. Ta'limiy diktantda o'qituvchi o'quvchilarga o'rgatilayotgan hodisaning imlosini bir necha tahlil usullaridan foydalanib tushuntiradi, o'quvchilar so'zlarni to'g'ri yozishlariga ishonch hosil qilgach, uni yozishga ruxsat beradi. Har qanday yo'l bilan xatoning oldini olish chorasi ko'riladi. Masalan, 1-sinfda a va o unlilari o'rganilayotgan darsda bo'g'in-tovush, tovush-harf tahlili o'tkaziladi. Baho, bahor so'zlarining birinchi bo'g'inida a harfi yozilishini o'quvchilar bilib olgach, o'quvchilardan biri shu so'zlarni xattaxtaga yozadi. So'ng so'z o'chirib tashlanadi, shundan keyin aytib turib yozdiriladi.

Ta'limiy diktantlar tashkil etish va bajarilish usuliga ko'ra quyidagi turlarga bo'linadi:

1. Ta'kidiy diktant.
2. O'z diktant yoki yoddan yozuv diktanti.
3. Izohli diktant.
4. Saylanma diktant.
5. Erkin diktant.
6. Rasm diktant.
7. Lug'at diktant.
8. Ijodiy diktant.

Shulardan saylanma, erkin va ijodiy diktantlarda matn ma'lum o'zgarishlar bilan yoziladi.

Tekshiruv diktantida yaqinda yoki ilgari o'rganilib, mashqlar bilan mustahkamlangan qoidalarni o'quvchilar qay darajada o'zlashtirganliklari aniqlanadi. Tekshiruv diktanti biror bo'lim o'rganilgandan so'ng yoki chorak oxirida o'tkaziladi. Tekshiruv diktanti o'quv yili davomida 5-6 marta o'tkaziladi. Diktantning bu turida yo'l qo'yilgan xatolar chuqur tahlil qilinadi, ularni bartaraf qilish usullari belgilanadi. Shu jihatdan tekshiruv diktantining ta'limiy ahamiyati katta. Imloviy mashq sifatida diktantning xilma-xil turlaridan foydalaniladi.

Ta'kidiy diktantdan qoidani tatbiq etish usullarini yaxshi bilib olish maqsadida foydalaniladi. Matnni yozishdan oldin, uni yozish jarayonida, izohli yozuvdagi kabi, o'quvchilar so'zni qanday

yoʻzishni va nima uchun shunday yoʻzilishini tushuntiradilar.

Oʻz diktant yoki yoddan yozuvda oʻrganilgan imloviy qoida asosida yoʻziladigan soʻzlar boʻlgan matnni oʻquvchilar oʻzlari oʻqib yodlaydilar(koʻrib idrok qiladilar) yoki oʻqituvchi rahbarligida eshitib yodlaydilar (idrok qiladilar), keyin oʻzlari mustaqil yozadilar.

Izohli diktant oʻquvchilarning qobiliyatiga qarab ikki xil oʻtkaziladi. Oʻquvchi, odatda, oʻqituvchining koʻrsatmasi bilan maʼlum soʻzning yoʻzilishini diktant yozishdan oldin yoki keyin izohlaydi. Soʻzning yoʻzilishini boʻgʻin-tovush, tovush-harf tomondan tahlil qiladi, unga qoidani tatbiq etadi. Masalan, ““Kitob – bilim manbai” – Kitob: Ki-tob. Ikki boʻgʻin. Birinchi boʻgʻinida k, i; ikkinchi boʻgʻinida t, o, b tovushlari bor. Oxirgi b tovushi p tovushi tarzida talaffuz qilinadi. Unda b yoki p tovushini ifodalovchi harfning yoʻzilishini tekshirib aniqlaymiz. Buning uchun soʻz oxiriga i tovushini qoʻshamiz va aytamiz: kitobi. B tovushi yozilar ekan” kabi izohlanadi.

Bu diktantda oʻquvchilar qoidalarga oid soʻzlarning tagiga chizadilar.

Saylanma diktantda oʻquvchilar diktoʻvka qilingan gaplar yoki matnning hammasini yozmaydilar. Uning oʻqituvchining topshirigʻiga mos qisminigina (oʻrganilgan qoida asosida yoʻziladigan soʻzlarni, soʻz birikmalarini) yozadilar. Masalan, bosh harf bilan yoʻziladigan soʻzlarnigina yozish (1-sinf), qaratqich kelishigidagi soʻzni u bogʻlangan ot bilan yoki tushum kelishigidagi soʻzni u bogʻlangan feʼl bilan birga yozish (4-sinf) kabi. Saylanma diktant oʻquvchilarda imloviy ziyraklikni oʻstiradi.

Erkin diktantda oʻquvchilarga mazmunni buzmay, gap tuzilishini oʻzgartirish, bir soʻzni unga yaqin maʼnoli soʻz bilan almashtirish erkinligi beriladi. Diktant uchun 3-5 qismli matn tanlanadi. Oʻqituvchi avval matnni bir marta ifodali oʻqib beradi, soʻngra matn mazmuni yuzasidan suhbat oʻtkazadi. Ayrim qoidalarni eslatadi. Keyin matnning bir qismi qayta oʻqib beriladi, oʻquvchilar uning mazmunini yozadilar.

Erkin diktant imlo qoidalarini mustahkamlashga xizmat qilishi bilan birga, oʻquvchilar nutqini oʻstiradi, fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Rasm diktant predmet rasmini yoki oʻzini koʻrsatib oʻtkaziladi: predmet rasmi koʻrsatiladi, oʻquvchilar uning nomini aytadilar va yozib vergul qoʻyadilar, ish shunday davom etadi (Birinchi soʻz bosh harf bilan, qolganlari qoidaga koʻra yoʻzilishi eslatiladi). Rasm diktantda oʻrganilgan qoidani, ayniqsa, oʻquv yili davomida oʻrganiladigan imlosi qiyin soʻzlarni toʻgʻri yoʻzishni puxtalash, shuningdek, ularni oʻquvchilar qanday oʻzlashtirganliklarini sinash maqsadi koʻzda tutiladi.

Oʻqituvchi darsning maqsadi va malakani shakllantirish ustida ishlash bosqichini hisobga olgan holda, diktantning barcha turlaridan izchillik bilan foydalanadi.

Bayon oʻquvchilarning lugʻatini boyitish, bogʻlanishli nutqini oʻstirishga qaratilgan orfografik mashq turlaridan biri hisoblanadi. Bayon orfografik mavzularni oʻrganishning yakunlovchi bosqichida, oʻquvchilar qoidalarni bilib olib, uni tatbiq qilishga oʻrganganlaridan soʻngoʻtkaziladi. Bayon yozganda oʻrganilgan imlo qoidalarini toʻgʻri tatbiq etish ularning ongli oʻzlashtirilganligini koʻrsatadi.

Foydalangan adabiyotlar roʻyxati.

1. Jumayev M.E., Yuldasheva M.Yu., Mingbayeva B.U., Mamatova G.A., Levkina M.F. Boshlangʻich taʼlim fanlarini oʻqitish metodikasi OʻUM. Nizomiy nomidagi TDPU huzuridagi XTXQTUMOHM., 2017.

2. Mirzaxmatova Sh., Poʻlatova D. Tabiatshunoslik darslarida interfaol taʼlim (Uslubiy qoʻllanma) –T.: “Yangi asr avlodi”, 2011.

3. Mavlonova R.A, Sanaqulov X.R, Xodiyeva D.P Mehnat va uni oʻqitish metodikasi. – T.: TDPU, (Oʻquv qoʻllanma) 2007.

О'QUVCHILARIDA TABIATSHUNOSLIK TUSHUNCHALARNI SHAKLLANTIRISH USULLARI

Raxmanova Muborak Bag'ibekovna
Urganch tumani 31-son maktab o'qituvchisi
Telefon: +998 (99) 584 29 37

Rajabova Erkinay Salayevna
Urganch tumani 31-son maktab o'qituvchisi
Telefon: +998 (97) 090 21 67
r.e.salayevna_090@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada tabiatshunoslik tushunchalarining klassifikatsiyasi, tushunchalarini shakllantirish bosqichlari, umumiy, geografik va biologik tushunchalar hamda tushunchalarni shakllantirish va rivojlantirish usullari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Tabiatshunoslik tushunchalar, klassifikatsiya, umumiy tushunchalar, geografik tushunchalar, biologik tushunchalar, ekskursiya, sintez, tahlil, taqqoslash, mavxumlashtirish, konktetlashtirish, umumlashtirish yakka tushunchalar.

Boshlang'ich sinflarda tabiat to'g'risidagi bilimlar tarkibiga jonsiz tabiat jismlari va hodisalari, o'simlik va hayvonlar, odam tanasining tuzilishi va salomatlikni muxofaza qilish, yilning fasllarida qishloq xo'jalik mehnati to'g'risida tasavvur va tushunchalar, oddiy jo'g'rofik tasavvur hamda tushunchalar kiradi.

Atrofiolam bilan dastlabki tanishish ularning sezgi organlarining qabul qilishiga asoslanadi. Olamni bilib olishning birinchi bosqichi-bolalarning barcha yangilarni qarab chiqishga iloji bo'lsa ushlab ko'rishga qaratilgan tug'ma intilishdir. Shunga ko'ra dastlabki tasavvurlar va tushunchalarni shakllantirishga o'quvchiga o'rganish ob'yekti bilan bevosita muloqotda bo'lish imkoniyatini berishi kerak.

Ekskursiyalarda, kuzatishlar vaqtida o'quvchilar kundalik xayotning narsalarini qabul qilib, ulargi o'xshashlik va tafovut belgilarini topadilar. Ularda oddiy tushunchalar shakllanadi. Fikrlash jarayonida bolalarda aniq fikrlar vujudga keladi. Fikr bevosita qabul qilish va tasavvurlar asosida shakllanadi. Fikrlash faoliyati jarayonida bolalarda atrof olam to'g'risida tushunchalar shakllanadi. Tushuncha ochib beriladigan fikrlar yig'indisi uning mazmunini tashkil qiladi. Tabiat jismlari yoki ob'yektlarining birortasi to'g'risida bolalar qanchalik ko'proq fikr aytsalar, tushunchalar mazmun jihatdan chuqurroq bo'ladi. Tabiatshunoslikni o'rganishda bolalar oladigan tushunchalar jo'g'rofiy (umumiy, aloxida va yig'ma) va biologik (tur va avlod) tushunchalariga bo'linadi.

Tabiatshunoslik tushunchalari-bu umumiy muhim belgilari bilan birlashtirilgan ob'yektlar, hodisalar, jismlarining butun guruhi to'g'risidagi umumlashtirilgan bilimlardir.

Tushunchalar tasavvurlardan farqlidir. Tasavvur- sezgi organlar faoliyatining, hotiraning yoki tasavvur qilish mahsulidir. Tushuncha – tafakkur mahsuloti hisoblanadi. Tushunchalar qabul qilinadigan va tasavvur etiladigan narsalar ustida fikr yuritish natijasida vujudga keladi. Tushuncha butun narsalar sinfiga taaluqli umumlashgan mazmunni aks ettiradi. Tasavvurlar tushunchalarning sezgili asosi hisoblanadi, biroq tasavvurlar bilan tushunchalar o'rtasida keskin chegara yo'q. Tasavvurlar mazmunning boyib borishi, ularda narsalarning muhim xossalarini tobora ko'proq aks ettirib borishi bilan umumlashadi va tushunchalarga aylanadi.

Tabiatshunoslikni o'rganishda bolalar Toshkent, Sirdaryo, Tyan-Shan tog'lari kabi yagona tushunchalar; tog'lar, daryolar, shaharlar kabi umumiy tushunchalar; archa, qarag'ay, terak, namatak, jasmin, oq quyon, kulrang quyon kabi tur tushunchalari; daraxt, buta, quyonlar va boshqa avlod tushunchalari bilan uchrashadilar. Tabiatshunoslikni o'qitish jarayonida jo'g'rofiy tushunchalarini biologik tushunchalar bilan bog'lanishiga e'tibor bermoq zarur.

Maktabda o'qishning birinchi yilida bolalar atrof olam bilan tanishish o'quv kitobidan ertak va xikoyalarni o'qish, tabiatdagi kuzatishlar asosida o'simlik va hayvon organizmlari to'g'risida umumiy oddiy tabiatshunoslik tushunchalarini oladilar. Kelgusi sinflarda ular tajribalar o'tkazishda, kuzatishlar, ekskursiyalar, amaliy ishlar vaqtida tabiat to'g'risidagi konkret tushunchalarga ega bo'ladilar.

Umumiy tushunchalarni shakllantirishda o'qituvchi: ob'yektlarni maqsadga yo'nalgan holda

qabul qilib olishlinishni tashkil qilishi; tabiat jismlari va hodisalari to'g'risida har bir yangi tushunchani tahlil qilishi va barcha narsalarda, ilgari o'zlashtirilganlarda takrorlanadigan muhim belgilarni ajratishi; ikkinchi darajali uncha muhim bo'lmagan barcha belgilarni mavhumlashtirish, buning uchun uncha muhim bo'lmagan turlanadigan belgisi, lekin muhim belgilarini saqlagan (lola va binafsha, boychechak va lola) narsalardan foydalanish lozim.

Tabiatshunoslik tushunchalarni shakllantirishda har xil operatsiyalar: sintez, tahlil, taqqoslash, mavxumlashtirish, konktetlashtirish, umumlashtirishdan foydalanishga alohida ahamiyat berilish kerak.

Yakka tushunchalar – bu yoki boshqa narsalarga, hodisalariga xos bo'lgan yakka belgilardir. Agar umumiy tushunchalar atamalar bilan mustaxkamlansa, yakka tushuncha nomlar yoki shaxsiy ism bilan ifodalanadi, chunki uning nomida boshqa ob'yekt bo'lmaydi. Yakka tushunchalarini shakllantira borib, umumiy tushunchani ochishga alohida e'tibor berish lozim.

Tabiatshunoslik darslarida yakka tushunchalardan tashqari yig'ma tushunchalar ham shakllanadi. Ular umumiy belgilarga ega bo'lgan yakka tushunchalardat tarkib topadi. Yig'ma tushunchalarga kiradigan har bir yakka tushuncha o'zining individual hususiyatini saqlaydi. Tabiatshunoslik tushunchalari bevosita qabul qilish- kuzatishlarga asoslanib, o'rganilayotgan narsa yoki hodisa to'g'risida aniq va ravshan tasavvur hosil qilingan sharoitda to'g'ri bo'lishi mumkin. Tushunchani birlamchi tarzda hosil bo'lishida ob'yektlar va kurgazma materialning har xil turlari katta ahamiyatga egadir.

O'quvchilar tafakkurini rivojlantirmasdan, ularni fikrlash ishiga jalb qilmasdan turib tushunchalarning o'zlashtirilishiga erishish mumkin emas. Tabiatshunoslik tushunchalarni o'zlashtirishda predmetlararo bog'lanishlar (musiqa, o'qish, matematika, ona tili, mehnat, rasm) katta ahamiyatga ega.

Predmetlararo aloqalardan muntazam ravishda foydalanish bolalarning ilgari olingan bilimlarni qo'llanishiga, o'quv faoliyatning barcha turlaridan mantiqiy bog'lanish o'rnatishga o'rgatadi.

O'qituvchi tushunchalar tarkibini bilib, ularni tashkil qiluvchi elementlari bo'yicha o'quvchilar bilimni ob'yektiv baholashi mumkin. Tushunchalarni o'zlashtirishning qadrini bilish o'qituvchiga o'qitishning borishini fahmlashga, bilimni o'zlashtirish jarayoniga to'g'ri rahbarlik qilishga yordam beradi. Tushunchalarni ajratib o'qituvchi tegishli metodik uslublarni tanlaydi va qo'llanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. I.Nuritdinova “Tabiatshunoslikni o`qitish metodikasi” T., 2005 yil.
2. V.M. Pakulova, V.I.Kuznetsova. “Tabiatshunoslikni o`qitish metodikasi”. – M., Prosveshchenie, 1990.
3. Petrosova R.A., Golov V.P., Sivoglazov V.I. Metodika obucheniya yestestvoznaniyu i ekologicheskoe vospitanie v nachalnoy shkole. – M., 1999.

BOSHLANG'ICH SINFLARNING CHET TILI DARSLARIDA „DAM OLIISH DAQIQASI” METODINI TASHKIL ETISH.

Baxtiyor Raxmatov Begmahammad o'g'li

Termiz davlat universiteti talabasi

Ilmiy rahbar: **Zamira Shirnazarova**

Telefon raqami: +998978087787

baxtiyorbek.raxmatov@mail.ru

Annotatsiya: Hozirgi kunda chet tilini o'rganish dolzarb mavzuga aylangan. Kichik sinflardan chet tili darslari o'rganilmoqda. Pedagoglar dars jarayonida turli xil metodlardan foydalanishadi. „Dam olish daqiqasi“ metodi eng ko'p tarqalgan metod hisoblanadi. Bu metod juda foydali. Maqolamda keltirilgan fikrlar va xulosalar orqali bu metodning qanchalar foydali ekanligini ochib berdim va sizlar ham dars jarayonida ushbu metoddan foydalanasiz degan umiddaman.

Kalit so'zlar: „Dam olish daqiqasi“ metodi, turli didaktik o'yinlar, aqliy hujum o'yinlari, „Davom ettir“ o'yini, „Almashamiz“ o'yini.

Siz kichik sinflarga dars o'tasiz, ammo ular tez charchab qoladimi? Demak siz „Dam olish daqiqasi“ metodidan unumli foydalanishingiz kerak.

Chet tilini o'rganish va o'rgatish juda murakkab, ayniqsa, boshlang'ich sinflarga o'rgatish. Ular yoshlari kichik bo'lgani uchun o'qishdan, yozishdan, yod olishdan tez zerikadi. Darsda faqat mavzu o'tilib, turli murakkab mashqlar berilsa, o'quvchi juda tez zerikadi, charchaydi va qiziqishi kamayadi. Shuning uchun til o'rgatuvchilar boshlang'ich sinflarga dars o'tish jarayonida „Dam olish daqiqasi“ metodidan foydalanadilar. „Dam olish daqiqasi“ metodi shunaqa metodki, u o'qituvchiga ham, o'quvchiga ham bir xillikda pozitiv kayfiyat beradi. Ular orasida do'stonalik, erkinlik fikrini bemalol bayon qilish kabi munosabatlarni o'stiradi. Bu metodning turlari ko'p. Masalan, qo'shiqlar orqali jismoniy harakatlar qilish. Bu vaqtda o'quvchi miyasi chalg'itish orqali dam oldiriladi, ammo til o'rgatuvchi bu metod orqali ham turli yutuqlarga erishishi mumkin. Masalan, chet tilidagi turli qo'shiqlardan foydalanib qo'shiq so'zlarining ma'nosiga qarab jismoniy harakatlar qildiradi. O'quvchilar o'sha harakatlar orqali aytilyotgan so'zning qanday ma'noni anglatilishini bilib olishadi.

Didaktik o'yinlar-turli tabiat hodisalarini o'xshatish, hayvonlarni o'xshatish va shu kabi chigal yozdi harakatlardir. Bu metoddan ko'p yoziladigan mashqlardan keyin foydalanilsa maqsadga muvofiq bo'ladi.

Aqliy hujum metodi. Bu metod ham „Dam olish daqiqasi“ metodi ichiga kiradi. Oddiy kichik ko'ptokning o'quvchilarning bir biriga uzatishi orqali yangi so'zlarni mustahkamlashda foydalaniladi. Bir o'quvchi ikkinchi o'quvchiga ko'ptokni uzatadi va yangi so'zlardan bitta aytadi, ikkinchisi uchinchi o'quvchiga uzatadigan paytda yana bitta yangi so'z aytadi shu tarzda yangi so'zlar tugaguncha davom etadi.

„Dam olish daqiqasi“ metodidagi eng yaxshi foydali va samarali o'yin bu- „Davom ettir“ o'yinidir. 1 o'quvchi yangi so'z aytadi, 2 o'quvchi oxirgi harfiga boshqa yangi so'z aytadi, o'yin o'quvchilar soni tugaguncha davom etadi. Bu didaktik o'yin qolganlaridan qiziq va foydali. Bu o'yin orqali o'quvchida og'zaki nutq o'sadi, hozir javoblikni o'rganadi, xotirasi kuchayadi.¹

Yana bir qiziq o'yinlardan biri „Almashamiz“ o'yinidir. Bu o'yinda bir gapning har bir so'zi alohida qog'ozlarga yoziladi. Masalan: „Ich gebe meinem kleinen Hund jeden Abend eine fette Wurst.“ O'quvchilar gapni grammatik tomondan to'g'ri tuzishi kerak bo'ladi. Gap to'g'ri tuzilgandan keyin ular qog'ozlardagi qog'ozlarni almashishadi va gapni tuzilish tartibini boshqa ko'rinishda tuzishi kerak bo'ladi, ammo gapning ma'nosi o'zgarasligi kerak. Masalan: „Jeden Abend gebe ich meinem kleinen Hund eine fette Wurst.“ „Meinem kleinen Hund gebe ich jeden Abend eine fette Wurst“.... Shu tarzda o'quvchilar o'yinni davom ettiradi². Bu o'yin orqali o'quvchilar chet tilida gaplarni grammatik jihatdan to'g'ri tuzishni o'rganadilar.

Dam olish daqiqasi orqali ham dam olib miya chalg'itiladi, ham turli yaxshi natijalarga erishiladi. Bu metod eng samarali metoddir.

¹ Jumaniyozova M. Chet tilida ta'limiy o'yinlar. Toshkent 2004.

² E. Lesniak. Stadtgymnasium Detmold: Bewegungspausen während des Unterrichts 2005.

Foydalanilgan adabyotlar:

1. Н.Х.Авлиyoqulov. Texnologiya pedagogi. Toshkent 2009.55-66-betlar.
2. O.Abullayeva. Pedagagek mahorat.-Toshkent 2011
3. M.Jumaniyoziva. Chet tilidan ta’limiy o’yinlar. Toshkent 2004.
4. Frühjahrssakademie „Gesunde Schule”2005.
5. E.Lesniak. Stadtgymnasium Detmold: Bewegungspausen während des Unterrichts.
6. Lütgeharm, R.; Bewegungspausen und Bewegungsspaß im Klassenzimmer, Kohl-Verlag, 3. Auflage 1999.
7. Kottman, L; Küpper, D; Pack, R.-D.: Bewegungsfreudige Schule Hrsg. BEK, Bertelsmann Stiftung, GUVV Münster.

INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI O'QITISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

Ruzmatova Dinora Kuranbayevna

Urganch shaxar 8-son IMI o'qituvchisi

Telefon: +998 (97) 529 84 44

rk.dinora_8444@umail.uz

Atajanova Yayraxon Berdiyevna

Yangibozor tumani 26-son maktab o'qituvchisi

Telefon: +998 (91) 437 10 22

ay.berdiyevna_26@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada informatika va axborot texnologiyalarini o'qitishning zamonaviy yondashuvlari hamda zamonaviy o'quv multimedia majmualari haqida.

Kalit so'zlar: Informatika, axborot texnologiyalari, o'quv multimedia majmualari, interaktiv proyeksion tizim, kompyuter, interaktiv sensorli displey, simsiz grafik planshet, interaktiv so'rov tizimi.

Informatika va axborot texnologiyalari fani dars samaradorligini oshirishda innovatsion usullardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Innovatsion ta'lim texnologiyalarning asosiy jarayoni: tashkil etish; hamkorlikda olib borish; takomillashtirish; tahlil qilish; qiyoslash; umumlashtirish; xulosa chiqarish; boshqarish; nazorat etish; baholash kabilarni o'z ichiga oladi.

Dars jarayonini samaradorligini oshirish uchun: darslarda interfaol elektron didaktik vositalar, multimedia ilovalar, audio vizual elektron darsliklar, imitatsion o'quv vositalar, online muloqatlar va boshqalardan foydalanish katta samara beradi. O'quv jarayonini tashkil etishda zamonaviy innovatsion va axborot-

kommunikatsiya texnologiyalari sifatida zamonaviy o'quv multimedia majmualari (O'MM) bilan ta'minlangan o'quv xonalari bo'lib, u quyidagi rasmda keltirilgan. Zamonaviy innovatsion o'quv multimedia majmua QOMO HiteVision qurilmasi bazasida yaratilgan bo'lib, uning tarkibiga ultra qisqa fokusli QOMO interaktiv doska ham kiradi. O'qituvchi stol-seyfiga audio-video qurilma, jumladan sensor terminalli boshqarishga mo'ljallangan hujjat o'quvchi kamera, interaktiv planshet, taqdimot ko'rsatuvchi kompter o'rnatilgan.

Zamonaviy innovatsion O'MM maktab sinflari yoki ta'lim muassasalari o'quv auditoriyalarini jihozlash uchun mo'ljallangan. Zamonaviy innovatsion O'MMning bosh maqsadi - o'quv jarayoni samaradorligi va maqbulligini keskin oshirishdan iborat.

Zamonaviy innovatsion O'MM quyidagi funksional elementlardan tashkil topadi:

- interaktiv proyeksion tizim (multimediali proyektor i interaktiv doska);
- o'qituvchi kompyuteri;
- universal stolli hujjat-kamera;
- interaktiv sensorli displey;
- simsiz grafik planshet;
- interaktiv so'rov tizimi;
- videomateriallarni ko'rsatadigan ovoz beradigan tizim;
- Flash-karta;
- sensor terminalni boshqarishga mo'ljallangan integrallangan tizim;
- maxsus stol-seyf.

O'quv multimedia majmuani yuklash va o'chirishda ON/OFF tugmasidan foydalaniladi.

Majmuaning elementlari shunday tuzilganki, uning qo'shimcha komutatorning funksional xizmatiga ehtiyoji yo'q. O'MMda ishlash va uni boshqarish o'qituvchi ishini keskin yengilashuviga olib keladi. O'MMni boshqaruv sensorli terminal yordamida amalga oshiriladi.

Boshqaruv tizimining SmartControl® interfeys tizimi orqali kompyuterdan, kameradan, noutbuk yoki DVD/VHS-pleerdan interaktiv doskaga ma'lumot chiqarish mumkin. Bu o'z navbatida o'qituvchi ishini keskin osonlashtiradi va o'qituvchiga O'MMni boshqaruv haqida bilimga ega bo'lmasdan, uni qo'shimcha o'rganishsiz boshqaruv imkoniyatini yaratadi.

O'MM asosida o'quv jarayonini tashkil etish:

- O'quvchilarda o'qishga qiziqishni orttirishi;

- Ta`limning interaktiv xususiyati asosida o`quvchilarning fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishi;
 - O`quv materiallarini o`zlashtirilishining samaradorligini oshishi;
 - Real holatlarda namoyish qilinishi qiyin, yoxud murakkab bo`lgan jarayonlarni modellashtirish va kuzatish imkoniyatini berishi;
 - O`quv materiallarining o`zlashtirilishi nafaqat darajasiga ko`ra, balki o`quvchilar erishgan mantiq va qabul qilishlari darajasiga ko`ra ham samarali bo`lishini ta`minlashi;
 - O`quv-metodik ta`minotining samarali integratsiyasini ta`minlashi;
 - O`quvchilarga mustaqil izlanish yo`li bilan materiallarni topish, o`rganish hamda muammoli masalalarni hal etish orqali ularda ma`lum iqtidorini amalga oshirish ko`nikmalarini shakllantirishi;
- Axborot hamda ma`lumotlarni tahlil eta olish kabi malakalarni shakllanishi uchun sharoit yaratishi kabi didaktik vazifalarni amalga oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati

1. A.A.Abduqodirov, A.X.Pardayev. Masofali o`qitish nazariyasi va amaliyoti. Monografiya. -T.: "Fan", 2009. -145 bet.
2. A.A.Abduqodirov, R.Ishmuxamedov, A.Pardayev. Ta`limda innovatsion texnologiyalar (ta`lim muassasalari pedagog-o`qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar).-T.: Iste`dod, 2008.-180 bet.
3. A.A.Abduqodirov, Q.M.Karimov, I.A.Yuldoshev. Aniq fanlarni o`qitishda keys texnologiyasidan foydalanish uslubiyoti. -T.: "Fan va texnologiya", 2015.
4. Abduqodirov A.A., Astanova F.A., Abduqodirova F.A. Case-study uslubi: nazariya, amaliyot va tajriba. -T.: "Tafakkur qanoti", 2012. -134 bet.
5. B.X. Xodjayev. Innovatsion ta`lim texnologiyalari modulidan

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILAR NUTQINI O'STIRISHDA QO'LLANILADIGAN O'YINLAR

Salmatova Komola Abdugapparovna

Toshkent shahar Olmazor tumanidagi
1-maktabning boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarning nutqini o'stirishda qo'llaniladigan o'yinlar va ularning qo'llanilishi haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Nutq, boshlang'ich ta'lim, o'yin, o'qituvchi, o'quvchi, so'z, bolalar, kichik guruh, qarama – qarshi so'zlar, matn.

Nutq deganda so'zlash jarayoni va uning natijasi tushuniladi. Ma'lumki, so'zlashuv tili nutq o'stirishning dastlabki bosqichi hisoblanib, u asta-sekin takomillashib boradi. So'zlashuv tili esa o'qilgan matnlarni og'zaki hikoya qilishda namoyon bo'ladi. So'zlashuvga o'rganish barcha darslar jarayonida amalga oshadi, lekin o'qish darslari yetakchi ahamiyat kasb etishi kerak. Kichik yoshdagi maktab o'quvchilariga ma'naviy kamolot ona tili darslari orqali mujassamlashadi. Ona tili, shu jumladan, o'qish nutq o'stirish ta'lim – tarbiya jarayonidagi eng muhim vositalardandir.

O'quvchilarning og'zaki va yozma nutqlarini me'yorlashda, ularning mutanosibligini ta'minlashda, milliy tilning tabiati va o'ziga xos xususiyatini belgilashda, ifoda va talaffuz qonuniyatlarini aks ettirishda ohangdorlik, ya'ni qiroat bilan o'qishning amaliy ahamiyatini o'stirish, adabiy til me'yori va mezonlariga rioya qilish, o'qish, o'qish metodlarini takomillashtirish yo'llarini izlash va eng qulaylarini amaliyotga tatbiq qilish zarur.

O'qituvchining turli fanlarni o'qitishdan maqsadi o'quvchilarning nutq madaniyatini, nutq ko'nikmalarini shakllantirish, ijodiy qobiliyatlarini taraqqiy ettirish kabi masalalarni o'z ichiga oladi. O'qituvchi nutqi o'quvchilar uchun namunadir. O'quvchilarning nutqi ravon, tushunarli bo'lishi uchun eng avvalo uning nutqidagi nuqsonlarni bartaraf etishga e'tibor berish zarur.

To'g'ri va ifodali gapirish har bir inson uchun hayotiy zarurat bo'lib qolgan hozirgi davrda o'quvchilarning nutqini o'stirishda o'qituvchilar quyidagilarga alohida e'tibor berishlari kerak:

1. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq rivojining tarbiyasi individual uslubining haqiqiy shaxsiy xususiyatlarini o'rganish va o'quvchilar nutqining ravonligini rivojlantirish. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutqning o'sishini mustaqil tahlil qilish, o'zaro har tomonlama tavsifnomalar, o'qituvchining kuzatishlari asosida amalga oshadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari orasida nutq muomalasi haqida suhbatlar o'tkazish;

2. Nutqiy muomaladagi kamchiliklarni aniqlash va ularni barham toptirish yuzasidan qilingan ishlar: uyatchanlikni, tortinchoqlikni, muomala uslubidagi salbiy holatlarni yengish;

Tarbiyaviy jarayonni tashkil etishda, o'quvchilar nutqining o'stirilishida pedagogik muomalaning jihatlari muhim rol o'ynaydi. Bu o'rinda, bir nechta bosqichlar ajratilib ko'rsatiladi.

Birinchi bosqich – bu o'quvchini tarbiyaviy jarayon vaziyatidan xabardor qilishdir.

Ikkinchi bosqich – nutqiy muomala ob'ektining ya'ni o'quvchining diqqatini o'ziga jalb qilishdir.

Uchinchi bosqich – nutqiy muomalani tashkil qilish, yangi materialni bayon qilish yo'nalishida o'qituvchi o'quvchilarni bo'lajak muomalaga, yangi materialni tushuntirib berishga tayyorlaydi.

To'rtinchi bosqich – nutqiy muomalaning o'zaro ta'sir ko'rsatishi bo'lib, uning obrazi ko'rish tizimi bilan birga borishi lozim.

Ma'lumki, o'qitish jarayonida pedagog o'quvchilar bilan individual holda nutqiy muloqotda bo'ladi. Muloqot jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqida aniqlangan kamchiliklarni tanqid qilishda ehtiyotkorlik talab qilinadi. Qo'pol tanbeh, noto'g'ri tanqid o'quvchilar o'rtasidagi yaxshi muomalani buzishi, o'quvchini o'rinsiz ranjitishi mumkin. Shuning uchun ham o'qituvchi nutqiy muomala qilishda pedagogik odob talablariga rioya qilishi, o'quvchilarning insoniy qadr-qimmatini, obro'sini saqlashga intilishi lozim. Boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqini o'stirishda yod oldirish, so'zlarning ma'nosini tushuntirish yoki qayta hikoya qildirish kabi usullardan foydalanibgina qolmay, balki ular uchun qiziqarli faoliyat bo'lgan o'yinlardan foydalanish, ayniqsa, ko'zlangan maqsad, yuqori natijalarni qo'lga kiritishga katta yordam beradi. Chunki o'yin kichik maktab yoshidagi o'quvchilar faoliyatida asosiy o'rinni egallaydi. Bolalarning yosh va psixologik xususiyatidan kelib chiqib aytadigan bo'lsak, o'yin dunyoni va o'zlikni anglashda,

bog'lanishli nutqni o'stirishda asosiy vosita hisoblanadi. Darslarda o'quvchilar zo'r qiziqish bilan ishtirok etadigan bir nechta o'yinlardan namunalar keltiramiz.

Qarama – qarshi so'zlar – bu o'yin mantiqiy tafakkurning hamda nutqning rivojlanishiga yordam beradi. O'yinni individual tarzda ham, guruh bilan ham o'tkazish mumkin. O'yin sharti quyidagicha: o'qituvchi bola yoki o'quvchiga bir so'zni aytadi, o'quvchi shu so'zning ma'nosiga qarama-qarshi bo'lgan so'zni topib aytishi kerak bo'ladi. Masalan, katta – kichik, issiq – sovuq, achchiq – chuchuk, qorong'u – yorug', keng – tor, uzoq – yaqin, baland – past va hakoza. Odatda bolalar o'yin boshida biroz qiynalishadi, aytilgan so'zga javoban antonim so'zni emas, sinonim so'z bilan javob beradi. Masalan, katta – baland, uzun – uzoq. Ammo o'yinning mohiyatini tushunib olganlaridan so'ng o'quvchilar yaxshi o'ynaydilar. O'yin bir necha marta o'tkazilgandan so'ng o'quvchilar abstrakt tushunchalarni ham osonlik bilan tushunadilar va javob beradi. Shunda o'quvchilarning nutqi ham rivojlana boradi.

To'rtinchisi ortiqcha – bu o'yin rasmlarsiz o'ynaladi. O'quvchiga bir guruhga kiruvchi uchta predmet yoki boshqa guruhga mansub bitta predmet nomi aytiladi. Masalan, atirgul, boychechak, binafsha, qo'ziqorin. O'quvchi ular orasidan ortiqchasini aytganidan so'ng undan fikrini asoslab berilishi so'ralishi kerak. Bu o'yinlar o'quvchilarning tafakkuri rivojlanishiga yordam berishi bilan birga nutqning o'sishiga ham yordam beradi. O'yin individual tarzda o'tkazilsa ham yaxshi samara beradi. Guruhda musoboqa ko'rinishida o'tkazilsa o'quvchilarning qiziqishi yanada ortadi.

O'zaro bog'liqlik – o'quvchilarga rasmi kartochkalar tarqatiladi. Ular kartochkalar bilan tanishib chiqgach, o'quvchi rasmdagi predmet haqida gapirib beradi. Masalan, bu olma. Olma bog'da o'sadi. U meva hisoblanadi. Uni barcha insonlar yaxshi ko'rib iste'mol qiladi. Keyin ikkinchi bola ham o'zidagi predmet haqida gapiradi va o'zidagi predmet bilan birinchi o'quvchidagi predmetni o'zaro bog'liqligini aytadi.

Masalan, bu quyosh. Quyosh chiqsa havo isiydi. Uni o'quvchilar yaxshi ko'rishadi. Quyosh isitib tursa olma va boshqa mevalar pishadi. Keyin uchinchi o'quvchi o'zidagi predmet haqida gapiradi va ikkinchi boladagi predmet bilan o'zidagi predmet orasidagi bog'liqlikni topishi kerak bo'ladi. O'yin shu tartibda davom etadi.

Safar – o'quvchilarga maktabdan yoki uylaridan ma'lum bir joygacha bo'lgan yo'lni tasvirlash topshirig'i beriladi. O'quvchilar bir necha kun davomida ob'ektni mustaqil kuzatadilar va uni og'zaki tasvirlab beradilar. Sinchkovlik, ziyraklik, kuzatuvchanlik, atrof-muhitga diqqat-e'tibor talab etiladigan bu o'yin vositasida Vatanni sevish, tabiatga muhabbat, atrofga e'tiborli bo'lish hislarini tarbiyalash mumkin. Bundan tashqari mazkur o'yinlardan foydalanganda o'quvchilarning nutqi rivojlanadi, lug'at boyligi yanada ortadi, mustaqil fikrlash malakasi shakllanadi.

Yuqorida keltirilgan ta'limiy o'yinlar o'quvchilarning darsda faolligini oshirish birga bilimlarni o'zlashtirish jarayonini yengillashtirish va mustahkamlash, nutq o'stirishga yo'naltirilgan har bir mashg'ulotni tashkil etishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Ziyayeva M. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilar nutqini o'stirish. IMK. Toshkent 2010-yil.
2. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. 2000-yil. 3. Boshlang'ich ta'lim jurnali. 2007-yil, 9-son.

BOSHLANG'ICH SINFDА PISA TADQIQOTLARIDA MATEMATIK SAVODXONLIKNI BAHOLASHNING METODOLOGIK ASOSLARI

Sattorova Muxayyo Musurmonqulovna

Sirdaryo viloyati Guliston tuman

№16 umumta'lim maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinfda pisa tadqiqotlarida matematik savodxonlikni baholashning metodologik asoslari va matematika fanini o'qitishda qo'llaniladigan metodlar, vositalarni mazmunan yangilash, to'ldirish, innovatsion texnologiyalarga oid metodik qo'llanmalar, tavsiyalar yaratish, bu orqali ta'limda samaradorlikka erishish yo'llarini ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb muammolaridan biri ekanligi va intellektual rivojlantirish masalalari hususida muloxaza yuritilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim, matematika, dars, innovatsion texnologiya, baxolash, metodologiya.

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030- yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida umumiy orta va maktabdan tashqari ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yunalishlari belgilangan. Unga asosan 2030-yilga kelib mamlakatimizning PISA - oquvchilar savodxonligini baholash xalqaro dasturi reytingida jahonning birinchi 30 ta ilgor mamlakatlari qatoriga kirishiga erishish, o'quvchilarning umumiy funksional savodxonlik darajasini baholashga yo'naltirilgan ta'lim sifatini baholashning milliy tizimini yaratish dozarb vazifalar sifatida qo'yilgan. PISA tadqiqotlarining nufuzi va unda qatnashuvchi davrlar soni borgan sari oshib bormoqda. 2021- yilgi tadqiqotlarda 88 ta davlatning qatnashishi kutilayapti. Ular qatorida O'zbekiston Respublikasida ham bu tadqiqot ilk marotaba o'tkazilmoqda. O'zbekiston 2021-yilda asosiy yo'nalishlar: matematika, o'qish va tushunish, tabiiy fanlar bo'yicha hamda ilk bor o'tkazilayotgan —Kreativ savodxonlik bo'yicha tadqiqotlarda ishtirok etadi. Ta'limning bugungi vazifalaridan yana biri o'qituvchilarga metodik yordam berib, ularni zamonaviy bilim berish bilan qurollantirish zarur. Buning uchun, xususan matematika fanini o'qitishda qo'llaniladigan metodlar, vositalarni mazmunan yangilash, to'ldirish, innovatsion texnologiyalarga oid metodik qo'llanmalar, tavsiyalar yaratish, bu orqali ta'limda samaradorlikka erishish yo'llarini ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb muammolaridan biridir. PISA tadqiqotlarida o'quvchilarning matematik tayyorgarligini baholashda quyidagi uch jihatga alohida e'tibor qaratiladi: - topshiriqlarning o'quvchilarning kundalik hayotdagi qiziqishlari va ehtiyojlariga mosligi; - muammoli vaziyatlarning hayotiyliigi; - matematikani qo'llash bosqichlarining faqat ayrimlarini emas, balki barchasining to'liq qamrab olinganligi, ya'ni bu jarayonning bir qisminigina bajarish (masalan, tenglamani yechish, algebraik ifodani soddalashtirish) emas, balki masalani tushunish bosqichidan boshlab, uni matematik tilda ifodalash, yechish va yechimni talqin qilishgacha bo'lgan barcha bosqichlarning hammasini qamrab olinganligi. Boshlang'ich sinfda Matematik savodxonlik — bu shaxsning turli hayotiy vaziyatlar va masalalar ustida matematik mulohaza yuritish, berilgan muammoni matematika yordamida ifodalay olish, muammoni yechishda matematikani qo'llay olish va olingan natijalardan muammoning yechimini talqin qilish va baholashda foydalana olish qobiliyatini o'rgatish kerakdir. PISA-2021 tadqiqotlarida boshlang'ich sinfda matematika fanining mazmun sohalarining har biriga bittadan quyidagi yangi mavzular kiritilgan bo'lib ularga alohida e'tibor qaratish lozim bo'ladi. Kompyuter yordamida modellashtirish: miqdorlarni o'lchashda qo'llaniladigan mos o'lchov usullari asosida yaratilgan kompyuterdagi simulatsion o'quv qurollari, kalkulyator va o'lchov asboblaridan foydalanish, natijasi ko'p omillarga bog'liq muammolarni maxsus kompyuter simulatori yordamida yechish. Umumta'lim maktabining boshlang'ich sinflarida da matematika fanining o'rni beqiyosdir. Mantiqiy va erkin fikrlovchi, dunyoqarashi keng, ijodiy va badiiy tafakkurga ega shaxsni kamol toptirish ona tili fanining bosh maqsadidir. Zero, dars – muqaddas! Demak, maqsad bitta, u ham bo'lsa, o'quvchilarga berilayotgan ta'lim-tarbiya sifatini oshirib, ularda kommunikativ salohiyatni shakllantirish, mustaqil hayotda o'z fikriga, o'z so'ziga ega bo'lgan vatanimiz ertangi kunini dadil davom ettirib, yuqori marralar sari intiladigan yoshlarni tarbiyalashdan iborat. Pedagogik texnologiyalarning maqsadi o'qituvchi va o'quvchining belgilangan maqsadga hamkorlikda erishishlarini ta'minlashdir. O'quv jarayonida o'quvchilar mustaqil fikrlab, ijodiy ishlab, izlanib, tahlil etib, o'zlari xulosa qila olsa, ko'zlangan maqsad amalga oshadi. O'qituvchi o'quvchilarning faoliyati uchun imkoniyat va sharoit yarata olishi o'qitish jarayonining asosi sanaladi. Har bir

dars, mavzu, o'quv fanining o'ziga xos texnologiyasi bor. Matematika darslarida o'quvchilarning matematik savodxonligini mustahkamlash maqsadida misol masala echish yuzasidan bir qancha qiziqarli topshiriqlar berish mumkin. O'quvchi faoliyatining yuqori darajadagi ko'rsatkichi, o'quv-biluv faoliyatini tashkil etishi, iroda va faoliyatning o'quvchi ongining predmetiga aylanishdir. Bu maqsadni amalga oshirish uchun, avvalo, ta'lim beruvchi maqsadga eltuvchi usullarni tanlay bilishi, o'quv-tarbiyaviy jarayon yaxlitligini ta'minlashi lozim.

Xulosa qilib aytganda, matematik savodxonlik o'quvchilarning mustaqil, o'zini boshqarish, rivojlanishiga yordam beradi va o'quvchining hayotda faol ishtirok etish imkoniyatini kengaytiradi. Asosiysi, u o'quvchilarning kommunikativ ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga va ular o'rtasidagi konkret muloqotni o'rnatilishiga yordam beradi, xisob-kitob bilan ishlashga o'rgatadi. Darslarni bunday tashkil qilish, ya'ni dars jarayonini axborot-kommunikatsion texnologiyalar orqali tashkil etish o'ziga xos sifat va samaradorlikni ta'minlaydi va darsning sifat, samaradorligiga javob beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'ulomova M.X., Sobirova N.K. Yangi innovatsion texnologiya yordamida ta'lim samaradorligini oshirish usullari – T.: 2009
2. PISA 2021 Mathematics Framework (first draft), 45th meeting of the PISA Governing Board, 23-25 April 2018 Stockholm, Sweden.
3. Pedagogika B. Ziyomhammadov. T. 2017 y.

SHAXSNING INDIVIDUAL PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Seyitmuratova Adiba Setmuratovna

Xonqa tuman 18-son maktab amaliyotchi psixologi

Telefon: +998 (99) 505 29 54

s.a.seyitmuratova_18@inbox.uz

Karimova Aziza O'ktamovna

Urganch tuman 27-son maktab amaliyotchi psixologi

Telefon: +998 (93) 93 743 67 97

aziza_o'ktamovna27@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaxsning individual psixologik xususiyatlari ya'ni sezgi, idrok, xotira, tasavvur, tafakkur, hissiyot, temperament va ularning turlari haqida ilmiy ma'lumotlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Psixika, sezgi, idrok, tafakkur, hissiyot, iroda, xotira, diqqat, nutq, faoliyat, emotsiya, iroda, temperament, sangvinik, xolerik, flegmatik, melanxolik

Psixologiya-lotinchada «psyuxe» - ruh, jon, «logos» - fan, ta'limot degan so'zlardan olingan bo'lib, ruh, jon haqidagi fan degan ma'noni anglatadi. Psixologiya faniga beriladigan ta'riflar ham juda xilma-xil bo'lib, shulardan ayrimlarini ko'rib chiqadigan bo'lsak faktlar, ularning qonuniyatlari va psixika mexanizmlari haqidagi fandir. Ko'rinib turiptiki, barcha ta'riflarda ham psixika haqida so'z bormoqda. Xo'sh, psixika nima?

Psixika lotincha psyuxe so'zidan kelib chiqqan bo'lib, ruh, jon degan ma'noni bildiradi. Psixika sezgi, idrok, tafakkur, hissiyot, iroda, xotira va boshqa shu kabi tushunchalar bilan guruhlarga ajratilib, hammasi birgalikda kishining psixikasi, kishining ichki dunyosi, uning ruhiy hayoti va hokazolar deb ham ataladigan tushunchalarni hosil qiladi. Bundan tashqari biz amaliyotda psixik hodisalar, ruhiy hodisalar degan iboralarga ham juda ko'p duch kelamiz.

Shaxs psixik jarayonlari: Bilish sohasi: diqqat, nutq, faoliyat;

Bilish jarayonlari: sezgi, idrok, xotira, tasavvur, tafakkur;

Emotsional-irodaviy sohasi: emotsiya, iroda;

Individual-psixologik xususiyatlari: temperament, xarakter, qobiliyat.

Bilish sohasi

Diqqat - idrokning u yoki bu ob'ektga ixtiyoriy yo'naltirilishi.

Nutq - bu muayan qoidalar asosida yaratilgan til organi orqali insoniy muloqotni tarixiy shakllangan formasi. Nutq jarayoni bir tomondan fikrlarni lingvistik vositalar bilan shakllantirilishi, ikkinchi tomondan esa tilshunoslik konstruksiyalari va ularning tushunchalarini idrok etishni nazarda tutadi.

Faoliyat - bu sub'ektning (tirik mavjudotning) ob'ekt bilan (atrofdagi borliq) faol hamkorlik jarayonidir. Voqelikka nisbatan faol munosabat bildirishning shunday bir shaqlidirki, u orqali kishi bilan uni qurshab turgan olam o'rtasida real bog'lanish hosil qilinadi. Bilish jarayonlari:

Sezgi - odamning real yoki abstrakt ob'ektlarga sub'ektiv munosabatini ifodalovchi hissiy jarayoni. Sezgi deb sezgi a'zolarimizga bevosita ta'sir etib turgan narsa yoki hodisalarning ayrim sifat va xossalarning ongimizda aks ettirilishiga aytamiz.

Idrok - Sezgi a'zolariga bevosita ta'sir etib turgan narsa va hodisalarning kishi ongida butunligicha aks ettirilishi idrok deyiladi. Idrokning sezgidan farqi, narsalarni umumlashgan holda, uning hamma xususiyatlari bilan birgalikda aks ettirilishidir.

Xotira - Individning o'z tajribasini esda olib qolishi, esda saqlashi va keyinchalik uni yana esga tushirishi xotira deb ataladi.

Tasavvur (grek. φαντασία - «tasavvur») - individ yoki guruh jamoasi tomonidan realikka to'g'ri kelmaydigan, lekin ularning orzu istaklarini bildiradigan jarayon.

Tafakkur - Tafakkur voqelikni umumlashtirilgan holda, qonuniy bog'lanishlarni so'z va tajriba vositasida aks ettirishdir. Narsa va hodisalar rivojlanish qonuniyatlarini aniqlash bilan odam, tabiat va kishilik jamiyati taraqqiyotini boshqarish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Shaxsning hissiy irodaviy sohasi:

Hissiyot (lot. emoveo - hayajonlantiraman) - ob'ektiv dunyodagi mavjud yoki noma'lum bo'lgan vaziyatlarga sub'ektiv baholovchi munosabatni ifoda etadi. Iroda - insonning fikrlash jarayonlari

orqali qaror qabul qilishi, hamda qabul qilingan qaror asosida o'z xarakatlarini yo'naltirish. Shaxsning individual xususiyatlari deganda shaxsning bir biridan farq qilishiga imkon beradigan quyidagi xususiyatlari tushuniladi: temperament, xarakter, qobiliyat.

Temperament lotincha temperamentum - narsalarning tegishli nisbati degan so'zdan olingan. Temperament haqida dastlab eramizdan oldingi V asrda yashagan vrach Hippokrat, eramizdan oldingi II asrda yashagan Galen, X asrda yashagan Ibn Sino va boshqalar o'z qarashlarini bildirganlar. Galen birinchi bo'lib temperamentning kengaytirilgan tasnifini berib, uning 13 turini sanab o'tgan. Keyinroq vatandoshimiz Ibn Sino temperamentni mizoj deb atab, uning issiq va sovuq turini, bu odamning rangi, qonining miqdori, quyuq yoki suyuqligiga bog'liqligini aytgan. Hozirgi kunda temperament oliy nerv tizimi va uning xillari bilan bog'liqligi asos qilib olinib, 4 tipi borligi qabul qilingan. Bu holda temperamentning antik davr klassifikatsiyasiga nomi bilan o'xshash bo'lishi qabul qilingan.

Sangvinik - qon so'zi bilan bog'liq bo'lib, serharakat, kuchli ta'sirlanish, muvozanatsiz bo'lish nazarda tutiladi. harakatchan, muvozanatli tip. Yangi shart sharoitga tez moslashadi, tez ishga kirishib tez soviydi, o'z o'rnini, rolini tez almashtiradi, beg'araz, kek saqlamaydigan tip. («Bir qop yong'oq»).

Xolerik - sariq o't organizmda ustun miqdorda bo'lishi asos qilib olinib, ta'surotni tez qabul qilib olish, kuchli qo'zg'olish, terisiga sig'maydigan shoshkaloq odam xususiyati hisoblanadi. «Jangovar, jo'shqin, oson va tez ta'sirlanadigan tip». (I. P. Pavlov). Chaqqon, tez harakat qiladi, qattiq va tez gapiradi, o'zini tutib turishi qiyin, bazan xato javob qaytaradi.

Flegmatik - organizmda shilimshiq modda flegma miqdori ko'pligi bilan ifodalanadi. Bu tipdagi odam ta'surotni bir muncha sekin qabul qiladi, ishga shoshilmay kirishadi, lekin ishni puxta, oxiriga yetkazib bajarishga layoqatli tip. Hissiyotlari sekin paydo bo'ladi, ammo barqaror va davomli bo'ladi. U vazmin va yuvosh, uning jahlini chiqarish qiyin, lekin jahli chiqsa to'xtatish ham qiyin, qasoskor, ginachi.

Melanxolik - qora o't miqdori bilan bog'liq deb hisoblanadi. Bu tipdagi odam «og'ir karvon», «tepsa tebranmas», atrofida sodir bo'layotgan hodisalarga va odamlarga loqayd, «dunyoni suv bossa, tupig'iga chiqmaydigan» tip. Antik davr psixologiyasidagi bu turlar keyin yana ko'p marta tadbiiq qilinib, yana shu to'rt tip nomi saqlanib qolgan. Reaksiyalari ko'pincha qo'zg'ovchining kuchiga to'g'ri kelmaydi, loqayd, lanj, o'zini tez yo'qotib qo'yadi, biror ishda tashabbuskorlik ko'rsatmaydi. Hissiyotlari juda sekin paydo bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Nishonova Z.T., Alimova G.K. Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostiasi T.: TDPU 2017 – 264 b.
2. G'oziyev E. Ontogenez psixologiyasi Nazariy- eksperimental tahlil T.: Noshir 2010. – 356 b.
3. Do'stmuhamedova Sh.A., Nishonova Z.T.va boshqalar Yosh davrlari va pedagogik psixologiya T.: Fan va texnologiyalar 2013 – 343 b.
4. Shapovalenko I.V. Vozrastnaya psixologiya (Psixologiya razvitiya i vozrastnaya psixologiya): uchebnik dlya studentov vuzov. – M.: Gardariki, 2007. – 349 s.

BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINING MA'NAVIY-AXLOQIY DUNYOSINI BOYITISHDA SINFDAN TASHQARI O'QISHNING AHAMIYATI

To'raqulov Iqboljon

Farg'ona viloyati XTXQTMOHM
Maktabgacha, boshlang'ich va maxsus ta'lim
metodikalari kafedrasini o'qituvchisi
tel: +99890 165-58-61

Annotatsiya. Mazkur maqolada sinfdan tashqari o'qishning maqsadi, o'qish malakalarini takomillashtirish usullari, boshlang'ich sinflar o'quvchilarida ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish omillari tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar. Sinfdan tashqari o'qish, malaka, kitob mutolaasi, ertak, kitobxon.

Bugungi kunda boshlang'ich sinflar o'quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish, ularning ma'naviy-ruhiy dunyosini boyitish, intellektual salohiyatini oshirishda kitob mutolaasi muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda sinfdan tashqari o'qish mashg'ulotlarining olib borilishi bola qalbida kitobga muhabbatni uyg'otadi.

Sinfdan tashqari o'qishning maqsadi o'qish malakalarini takomillashtirish, kitob tanlay oladigan, muntazam kitob o'qiydigan, o'qilgan kitobni to'g'ri baholay oladigan ongli kitobxonni tarbiyalashdir.

Ma'lumki, umumta'lim maktablarida 1959-yildan boshlab maxsus sinfdan tashqari o'qish darslari tashkil etilgan. Sinfdan tashqari o'qish darslari 1-2-sinflarda haftada 1 marta, 3-4-sinflarda 2 haftada 1 marta o'tkaziladi. Savod o'rgatish jarayonida esa haftadagi oxirgi alifbe darsining 17-20 daqiqasi ajratiladi. Sinfdan tashqari o'qish darslarida badiiy va ilmiy-ommabop asarlar mustaqil ravishda va izchil o'qib borilsagina, o'quvchi dunyoqarashini shakllantirish va kengaytirishga xizmat qiladi¹.

Sinfdan tashqari o'qish darslarining asosiy vazifasi o'quvchida badiiy kitoblarni o'qishga havas uyg'otish, o'qigan kitoblari yuzasidan kundalik yurita olishga o'rgatish, bolalar adabiyotining mashhur adib hayoti va ijodi bilan elementar tarzda tanishtirish hisoblanadi. Bundan tashqari, o'quvchining mustaqil o'qish malakalarini ham tarbiyalaydi. Buning uchun mustaqil bajarishga yo'naltirilgan topshiriqlar berish, qiziqarli mashq turlaridan foydalanish, eng yaxshi insholarni, taqrizlarni, yozuvchi haqida to'plangan ma'lumotlarni o'qitish, „Tez aytish“, „Topishmoqlar topish“, „Ifodali o'qish“, „Maqollar aytish musobaqasi“, „Ertak o'qish“, „Bilimdonlar anjumani“ kabi ko'rik-tanlovlar tashkil qilish, muayyan mavzular bo'yicha savol-javoblar uyushtirish, o'yin tarzidagi ish turlaridan foydalanish zarur. O'qilgan asarlar yuzasidan suhbatlar o'tkazish, „Kitob haftaligi“ tashkil etish, asarlar asosida kichik insholar yozishni mashq qilish yaxshi samara beradi.

Sinfdan tashqari o'qish sinfdan o'qish bilan uzviy bog'liq ravishda uyushtiriladi. Sinfdan o'qish sinfdan tashqari o'qish uchun zarur bo'lgan o'qish malakalarini shakllantiradi, o'quvchilarning o'qigan asarini tushunishga o'rgatadi hamda lug'atini boyitadi. Sinfdan tashqari o'qish qiziqarli va o'ziga jalb etadigan faoliyat bo'lib, bolalarning bilim doirasini boyitadi, qiyoslash uchun material beradi. Sinfdan o'qish - hayotga tayyorlash vositasi, sinfdan tashqari o'qish esa hayotning o'zidir.

Hozirgi paytda boshlang'ich sinflar o'quvchilari uchun sinfdan tashqari o'qishga mo'ljallangan „Kitobim- oftobiin“ (1-3-sinflar uchun) nomli qo'llanmalar ham chop etilgan. Sinfdan tashqari o'qish darslari o'quvchilarda mustaqil kitob tanlash va o'qish malakalarini shakllantiradi. Sinfdan tashqari o'qish uchun kitob tanlashda quyidagi tamoyillarga amal qilinadi:

Birinchi, o'zbek va jahon bolalar adabiyoti yozuvchilari asarlarini tavsiya etish. Bunda o'zbek va jahon bolalar adabiyotining nodir namunalari tavsiya etish zarur.

Ikkinchi, kitob tanlashda tarbiyaviy maqsad ko'zda tutiladi. Bunda o'quvchilarga vatanimiz o'tmishi, mustaqillik uchun kurash, xalq qahramonlari, xalq turmushi; oilada, maktabda va jamoat joylarida o'zaro munosabatlarda yuzaga keladigan axloqiy muammolar; tabiat va uni asrab-avaylash haqidagi kitoblar tavsiya etiladi.

Uchinchi, kitob tanlashda asarlar janri va mavzusining xiima-xilligi e'tiborga olinadi. Boshlang'ich sinflar o'quvchilariga asosan topishmoq, maqol, kichik hikoyalar, ertak, she'r, masal

¹ Qosimova K. v.b. Ona tili o'qitish metodikasi. T.: 2017

kabi janrdagi asarlar tanlansa maqsadga muvofiq bo‘ladi.

To‘rtinchidan, kitobning o‘quvchilar yoshi va saviyasiga mosligi hisobga olinadi. Bunda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yoshi va psixofiziologik xususiyatlari muhim o‘rin tutadi. 1-sinfda kichik hikoya va ertaklarni o‘qish tavsiya etilsa, 2-4-sinflarda mavzular doirasi kengaytirilib, kundalik turmushda ro‘y berayotgan turli voqea-hodisalar tasvirlangan asarlar, gazeta va jurnallardagi kichik hajmli xabariarni o‘qish ham tavsiya etilishi mumkin.

Beshinchidan, kitob tanlashda o‘quvchilarning shaxsiy qiziqishi va mustaqil o‘qishi hisobga olinadi. Bunda o‘quvchilar o‘ziga qiziqarli bo‘lgan o‘zbek va xorijiy bolalar adabiyoti yozuvchilarining asarlarini o‘zi tanlashi muhim ahamiyatga ega.

Oltinchidan, kitob tanlashda mavsumiy tamoyilga amal qilinadi. Umuman olganda, kitobni to‘g‘ri tanlash sinfdan tashqari o‘qish muvaffaqiyatini ta‘minlashni muhim shartidir.

Xulosa qilib aytganda, sinfdan tashqari o‘qish mashg‘ulotlarining o‘ziga xosligi har bir bola qalbini kitobga oshno qilish, ularda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish, kitobni mulohaza qilib, undan zavqlanib o‘qishga o‘rgatishdir. Buyuk olmon adibi Herman Hessening ta‘biri bilan aytganda: “Mulohaza qilmay kitob o‘qimoq – xushmanzara tabiat qo‘ynida ko‘zni yumib sayr etmoqdek gap”.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Qosimova K. v.b. Ona tili o‘qitish metodikasi. T.: 2017
2. Abduqayum Yo‘ldoshev.//Mo‘jizani kim yaratadi ?// “Tafakkur” jurnali, 3- son, 2015-yil

ЕКСТРЕМАЛ ВАЗИЯТЛАРДА АХОЛИГА ПСИХОЛОГИК ХИЗМАТ КО'РСАТИШ

To'yurodov Abdurahmon Shuhrat o'g'li,
Buxoro Davlat Universititi magistranti
tel: +998912447213
abdurahmontuymuradov@gmail.com

Annatsiya: Har birimiz qachondir hayot tasodiflariga duch kelganmiz. Ko'pincha, bunday holatlar keskin tus olib, yaqinlarimiz yoki o'zgalarning yordamisiz ruhiyatimizda kechayotgan hissiyotlarni yenga olmaymiz. Ayniqsa, qadrli insonlarimizning vafoti, yaqinlar bilan munosabatlarning buzilishi, ajrashish holatlari bunga misol bo'la oladi. Bunday vaziyatlarda, tushkunlikka tushgan insonlar turli dori vositalarni yoki spirtli ichimliklarini ist'emol qilishni afzal ko'rishadi. Uzoq vaqt davom etadigan kuchli emotsional bosim va mudhish kechinmalar turli xil psixosomatik va fiziologik buzilishlarga olib keladi va albatta bunday hollarda psixologik xizmat ko'rsatish zarur. Ushbu maqolada aynan mana shunday ekstremal vaziyatlarda psixologik xizmat ko'rsatish bayon etilgan.

Kalit so'zlar: psixosomatik va fiziologik buzilish, stress, psixoterapiya, ekstremal vaziyat, tamoyillar, psixodiagnostika, psixotexnika, ruhiy holatlar.

Barchamizga ma'lumki, o'tgan yillar oralig'ida yirik, tabiiy hamda texnogen tusdagi favqulodda vaziyatlar sodir bo'lib kelmoqda. Shunga qaramasdan, ilm-fanda ekstremal inqiroz va favqulodda holatlarni to'liq qamrab oladigan tushuncha hanuzgacha kiritilmagan. Bunday keskin va kutilmagan holatlarda, vaziyatga nafaqat ob'ektiv baho berish, balki insonlarni bunday holatni tushunib yetishlari, anglashlari va ularning xulq-atvori nazarda tutilishi darkor. Insonlar, favqulodda vaziyatga to'g'ridan-to'g'ri guvoh, sababchi yoki jabrlanuvchi sifatida bu kabi holatlarga uzviy bog'liq bo'ladi. Aynan shu sababli, odamlarning keskin holatlarga tushishiga javoban, ularda psixologik kechinmalarni yuz berishini inobatga olish zarur. Shu sababli psixologik yordam ko'rsatishning asosiy vazifasi favqulodda vaziyatlar oqibatida negativ holatlarning oldini olish, yangi sharoitga moslashuv jarayonini anglash, shaxsning adaptiv va kompensator resurslarini aktivlashtirish kabi ishlarni amalga oshiradi. Jabrlanuvchilarga samarali psixologik yordam ko'rsatish natijasi bu – ekstremal, noodatiy vaziyatlarda insonning ruhiy holatini normallashtirishdir.

O'tkir stress sharoitida bo'lgan odamlarga shoshilinch psixologik yordam ko'rsatiladi. Chunki bu holatlarda farovonlik va psixoemotsional holatning keskin yomonlashishi bilan chalkashlik hissi, vahima reaksiyalari (ko'pincha mantiqsiz yo'nalish) ustunligi, xulq-atvorning axloqiy normativligining pasayishi, faoliyat samaradorligi darajasining pasayishi bilan tavsiflanadi va bunga turtki, depressiv tendentsiyalar, diqqat va xotira funktsiyalaridagi ba'zi o'zgarishlar (so'rovda qatnashganlar, shu kunlarda nima qilganlarini aniq eslay olmadilar). Bemorlarning aksariyati ko'ngil aynishi, boshidagi "og'riqlik", oshqozon-ichak traktidan bezovtalik, ishtahani pasayishi (hatto nafas yetishmasligi) bosqichida shikoyat qiladilar. Bunday holatlar hissiy va ruhiy disorganizatsiya tajribasi hisoblanadi.

Ekstremal vaziyatlar ta'siri natijasida psixologik shikast yetkazganlarga yordam berishning asosiy tamoyillari ishlab chiqilgan.

Shoshilinch yordam-jabrlanuvchiga yordamni iloji boricha tezroq berish kerak: jarohatdan keyin qancha vaqt o'tgan bo'lsa, surunkali buzilishlar, shu jumladan travmadan keyingi stress buzilishi ehtimoli shunchalik yuqori bo'ladi.

- Voqealar o'tkaziladigan joyga yaqinlik-yaqinlik tamoyilining mohiyati tanish muhitda va ijtimoiy muhitda yordam ko'rsatish, shuningdek "kasalxonaga yotqizish" ning salbiy oqibatlarini minimallashtirishdan iborat.

- Normal holat tiklanishini kutish- stressli vaziyatni boshdan kechirgan odamga bemor kabi munosabatda bo'lish kerak emas, balki oddiy odam kabi munosabatda bo'lish kerak.

- Psixologik ta'sirning birligi va soddaligi-jabrlanuvchini shikastlanish manbasidan chalg'itish, oziq-ovqat, dam olish, xavfsiz muhit va tinglash imkoniyati bilan ta'minlash kerak.

Yana bir masala shundaki, aholiga shoshilinch psixologik yordam ongning sirt qatlamlariga aralashish printsiptiga asoslanishi kerak, ya'ni sindromlar bilan emas, balki simptomlar bilan ishlashga harakat qilish zarur.

Demak, biz psixologlar birgalikda tadqiqot aloqalarini rivojlantirishimiz, zararko'rgan hududlarda

hamjihatlikda olib borilgan ilmiy tadqiqotlarni, mahalliy ruhiy salomatlik mutaxassislariga ushbu hodisalarning psixologik jihatlarini o'rganishda yordam berishimiz va kelgusi voqealarda yanada samarali javob berish uchun zamin yaratishimiz zarur. Chunki, psixologik ehtiyojlar va resurslarni samarali baholash va aralashuvlarni baholash alohida ahamiyatga ega sohalardir.

Adabiyotlar:

1. Jeneva: IASC. Favqulodda vaziyatlarda ruhiy salomatlik va psixologik qo'llab-quvvatlash bo'yicha ko'rsatmalar.
2. Jacobs, G. (2007). Gumanitar psixologiyaning rivojlanishi va kamol topishi.
3. Drujinin V.M “Eksperimentalnaya psixologiya”. Piter. 2001y

BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA YANGI METODLARNING O‘RNI.

Tulegenova Guljaxan Ibadullayevna
Navoiy viloyati Zarafshon shahar
9-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich ta‘limda yangi metodlarning o‘rni haqida so‘z boradi. Unda bugungi kunda o‘quvchilar ongini o‘stirishda qo‘llanadigan bir qator usullar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: ilm, chiroq, zukko, “Assiment”, paravoz, bahor, tabiat

*“Ilm bir chiroqdirkim, seni rohat va farog‘atga
hech bir zahmatsiz yetkazadi”
(Abu Lays As-Samarqandiy)*

Ma‘lumki har tomonlama komil insonni tarbiyalash ustoz – murabbiylardan yuqori bilim, tinimsiz izlanish va yangiliklarga intiluvchanlik kabi qator fazilatlarini talab etadi. Hozirgi kunda o‘quvchilarning fanlarga oid bilim darajalarini ko‘tarish juda muhim. O‘quvchilarni fanlarga qiziqтира olishda dars davomida interfaol o‘yinlardan foydalanishning ahamiyati beqiyosdir. Quyidagi usul va o‘yinlar boshlang‘ich ta‘limda darslarni tashkil etishda muhim vosita hisoblanadi. Chunki, boshlang‘ich ta‘limda yangi usul va o‘yinlardan foydalanishning o‘rni beqiyos.

“Zukko o‘quvchi” ta‘limiy o‘yini.

Bu o‘yinda o‘qituvchi o‘quvchilarga fe‘llar yozilgan tarqatmani tarqatadi. O‘quvchilar so‘zlarni qoshimchalar bilan birlashtirib, o‘tgan zamon fe‘lini hosil qiladi.

So‘z	Qo‘shimchalar
Qirq	
Qo‘rq	-gan
Bich	-kan
Cho‘k	-qan
chop	

O‘qituvchi “Gap” mavzusi bo‘yicha o‘quvchilarning olgan bilimlarini mustahkamlash va o‘z-o‘zini baholash maqsadida “Assiment” metodidan foydalanadi. O‘qituvchi topshiriq yozilgan tarqatmani o‘quvchilarga tarqatadi.

<p>Testni bajaring.</p> <p>1. Gap deb nimaga aytiladi? A) mazmun jihatdan bog‘langan so‘zlarga B) Shaxs va narsaning nomini bildirgan so‘zlarga D) Nima qildi? Nima qiladi? so‘roqlariga javob bo‘lgan so‘zlarga</p> <p>2. Gap necha xil bo‘ladi? A) 2 B) 3 D) 4</p> <p>3. Biror narsa haqida xabar berilgan gap nima deb ataladi? A) darak gap B) so‘roq gap D) undov gap</p>	<p>Muammoli vaziyat Gapni toping. 1. Bola 2. O‘quvchi maktabda o‘qiydi. 3. A, B, D, ..</p>
<p>Simptom(belgisi) _____ .</p>	<p>Amaliy ko‘nikma Gap mazmun jihatdan bog‘langan bo‘lib, so‘zlardan tuziladi. Gaping birinchi so‘zi bosh harf bilan boshlansdi.</p>

“Paravoz” usuli. Bu usulni matematika darslarida qo‘llash tavsiya etiladi. Bunda 0 dan 10 gacha bo‘lgan raqamlarda mavzuga oid misol va masalalar yoziladi va o‘quvchilar ketma-ket turib paravozlarni tanlaydilar hamda misollarni bajaradilar.

“Kim topqir” ta’limiy o‘yini.

Bu o‘yinda sinfni guruhlariga bo‘lib tashkil etiladi. Har bir guruhga ikkitadan harf beriladi. O‘quvchilar berilgan harflar so‘z boshida, so‘z o‘rtasida va so‘z oxirida keladigan o‘tgan zamon fe’liga so‘zlarni topishlari kerak. Bu vazifani qaysi guruh tez bajarsa va ko‘p o‘zak so‘zlar topsa, shu guruh g‘olib bo‘ladi. Masalan:

1-guruh uchun:

1. O →
2. K → 2. T

2-guruh uchun:

1. U →
2. Ch →

3-guruh uchun :

1. A →

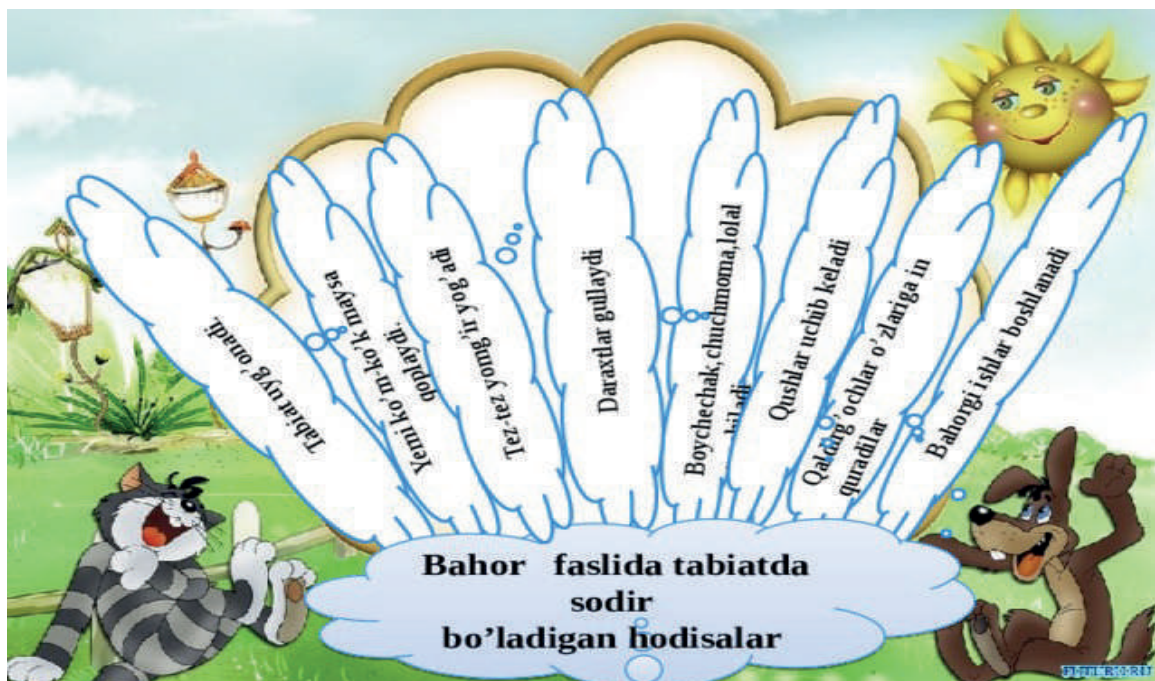
Namuna:

1-guruh uchun : oldi, oqdi, keldi, kutdi.

2-guruh uchun: uchirdi, uxladi, topdi, tanidi.

3-guruh uchun :aytdi, angladi, chizdi, chaldi.

“Tarmoqlash” usuli. Bunda o‘quvchilar mavzuga oid so‘zlarni o‘zlari tushunganlaricha yozishlari mumkin. Yoki, o‘qituvchi yangi mavzuni ham aynan shu usul orqali tushuntirsa bo‘ladi.

Davlatimiz rahbarining ko‘rsatmalari va istiqbolli g‘oyalaridan kelib chiqib, hozirgi murakkab sharoitda xalqimiz, avvalo, o‘tib-uniib kelayotgan yosh avlodimiz ongi va qalbida mafkuraviy immunitet hosil qilish muhim va dolzarb ahamiyat kasb etgan vazifalarimizdandir. Bu ishni

bamisoli niholga mevali daraxt kurtagini payvand qiladigan usta bog`bondek noziklik va mehr bilan, oqilona yo`l bilan amalga oshirish lozim. Bunda ilk maktab ostonasiga qadam qo`ygan o`quvchiga ta`lim-tarbiya beradigan boshlang`ich sinf o`qituvchilaridan ko`proq mehnat va mas`uliyat talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Ma`rifat" gazetasi 2017- yil, 5-son
2. Darsliklar bo`yicha metodik qo`llanmalar
3. Internet saytlari.

THE USE OF SOFTWARE TECHNOLOGY IN HIGHER EDUCATION

Xurulboyev Sh.A.,

Senior lecturer of Andijan Machine Building Institute

Kholbekov U.,

4th year student of Economics,

faculty of Mechanical Engineering

Technology, Andijan Machine Building Institute

Abstract: The article provides a brief information about the history of the formation of interactive 3D virtual reality systems and their various use abroad in various business companies and educational institutions. Statistical analysis of the target audience is performed audience.

Key words: virtual reality systems, electronic, distance learning, multimedia technologies interactive electronic tools training

Currently, the role of information and social technologies in education is growing, which provide universal computerization of students and teachers at a level that allows solving at least three main tasks:

- providing access to the Internet for each participant in the educational process, and, preferably, at any time and from different places of stay;
- development of a single information space of educational industries and the presence in it at different times and independently of each other of all participants in the educational and creative process;
- creation, development and effective use of managed information educational resources, including personal user databases and data banks and knowledge banks of students and teachers with the possibility of universal access to work with them.

Based on the prevailing rates of computerization of the continuous education industry, as well as taking into account the uneven technological computer-network support of the population at home, it can be expected that in the very near future these tasks will not be fully and comprehensively solved [1].

At the same time, there is a growing understanding that the traditional scheme of obtaining education in the first half of life is morally outdated and needs to be replaced by continuous education and lifelong learning. New forms of education are characterized by interactivity and cooperation in the learning process. New learning theories such as constructivism, student centered education, learning without time and space boundaries need to be developed. To improve the quality of education, it is also proposed to intensively use new educational technologies [2].

Various approaches to the definition of educational technology can be summarized as a set of ways to implement curricula and curriculum, which is a system of forms, methods and teaching aids that ensure the achievement of educational goals. Specialists usually deduce the difference in educational technologies from the difference in the teaching aids used. Information educational technologies arise with the use of information and computer technology. The educational environment in which educational information technologies are implemented is determined by the components working with it:

- technical (type of used computer equipment and communication facilities);
- software and hardware (software to support the implemented learning technology);
- organizational and methodological (instructions for students and teachers, organization of the educational process).

Educational technologies in higher education are understood as a system of scientific and engineering knowledge, as well as methods and means that are used to create, collect, transfer, store and process information in the subject area of higher education. A direct relationship is formed between the effectiveness of the implementation of educational programs and the degree of integration of the relevant information and communication technologies into them.

The overriding task of understanding and implementing the problem of informatization of higher education is that as a result, a global rationalization of intellectual activity in society should be achieved through the use of new IT in order to increase the efficiency and quality of training specialists to the level of information culture achieved in developed countries. Training of

personnel with a new type of thinking should be provided, corresponding to the requirements of a post-industrial society [3].

This aspect of educational practice is commented on as follows. According to the associate professor of the Institute of Management in the Machine-Building Industry A. V. Fel (Russia), the use of the information system in the learning process “allows not only to give students information about the object of management, but also helps them to understand all the diversity and complexity of relationships typical of real enterprises to trace the dynamics of these connections when external and internal factors change, as well as to destroy the interdisciplinary barriers formed in students, due to the temporal sequence of the presentation of academic subjects. Such a toolkit makes it possible to build modern educational technologies that provide for the formation of extraordinary thinking in students, a creative approach to management. Ultimately, their activity becomes not a set of standard techniques, but is based on an understanding of the cause-and-effect relationships of phenomena and processes, which significantly increases its motivation and effectiveness”.

However, now many managers and theorists of higher education believe that the term “educational technologies” today is not entirely adequate. More often, as a rule, they talk about information technologies, about computer technologies, a little less often - about communication technologies, and very rarely - this is already the subject of special discussions - about audiovisual technologies.

Information technologies bring the opportunity and the need to change the very model of the educational process. Experts believe that the development of traditional and new technologies should proceed according to the principle of complementarity and intercorrelation, which, in turn, allows us to speak of a fundamentally new dimension of the educational environment - a global dimension that exists in real time and associates the entire set of educational technologies.

References:

1. A.S. Sigov, V.A. Mordvinov. Mobile information technologies in the educational process of schools and universities. Master, No. 5-6, 2001.
2. Armengol M. The influence of globalization on the activities of the Ibero-American virtual university // Higher education in Europe. Volume XXVII, No. 3, 2002.
3. Mason, Robin. Globalizing Education: Trends and Applications. New York: Routledge, 1998. P. 40-41.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ALISHER NAVOIY IJODINI O'RGATISHNING AHAMIYATI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH

Yusupova Muborak Qobilovna
Qo'shtepa tumani 43- maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchisi
tel: +99893 374-83-10

Annotatsiya: maqolada boshlang'ich ta'lim o'qish darslarida buyuk mutafakkir Alisher navoiy ijodini o'rgatish orqali o'quvchilarning axloqiy-ma'naviy dunyosini boyitish usullari yoritilgan.

Kalit so'zlar: milliy g'urur, adabiy meros, hikmat, komil inson, jaholat, ma'rifat, poklik.

Uzluksiz ta'lim mazmuni va tarbiya tizimi, xususan, «O'qish» darslari orqali o'quvchi-yoshlarda tug'ilib o'sgan Vatanga, ona xalqiga mehr-muhabbat, milliy g'urur, diniy bag'rikenglik, tinchliksevarlik, millatlararo muloqot madaniyati, insonparvarlik, mustaqil va teran fikrlilik, fidoiylik, yuksak mas'uliyat va burchni his etish, qalbi poklik, mustahkam irodalilik, g'oyaviy pishqlik kabi komil inson uchun zarur bo'lgan shaxslik xislatlari milliy qadriyatlar, diniy-axloqiy o'gitlar, ajdodlarimizning o'lmas merosi asosida shakllantirib borilsa, maqsadga muvofiq bo'ladi.

Boshlang'ich sinflarning «O'qish kitobi»da «Bobokalonimiz Alisher Navoiy», «Alisher Navoiyning hikmatli so'zlari», «Alisher Navoiy haqida rivoyatlar», «Donolarning donosi», «Navoiy hikmatlari» kabi mavzular va Oybekning «Alisherning yoshligi» hikoyasi berilgan. Garchi ular qisqa bo'lsada, Alisher Navoiyning hayoti, uning bizga qoldirgan katta merosi, qilgan ezgu ishlari, insonparvarligi haqida o'quvchi ongida tasavvur hosil qilishi mumkin va bu yosh avlod qalbida Milliy istiqlol g'oyasi va vatanparvarlik g'oyasini shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Shunday ekan, bu mavzuni yanada ta'sirliroq chiqishi, o'quvchi Navoiy haqida kengroq tasavvurga ega bo'lishi uchun dars mashg'ulotlarida shoirning suratidan, asarlaridan foydalansak, hikmatli so'zlari yozuvi ko'rgazmasini tashkil etsak maqsadga muvofiq bo'ladi. O'quvchilarga buyuk bobomizning tarjimai holi haqida gapirar ekanmiz, uning bolalik chog'laridayoq aqli, odobli-zehnlilik bo'lganligini, ilm olishga juda chanqoq ekanligini chuqur tushuntirishimiz lozim. Toki bola ongida ana shu fazilatlarga ega bo'lishga harakat qilish fikri uyg'onsin. Buning uchun Alisher Navoiy haqidagi rivoyatlardan o'rinli foydalanish mumkin. Bundan tashqari, buyuk bobomizning xalqparvarligi, muhtojlarga yordam berishi, podshohlarni to'g'rilikka, haqgo'ylikka chorlovchi ezgu ishlari haqida o'quvchilarga kengroq ma'lumot berish kerak. Misol uchun:

Eyki, qaviy ayladi davlat qulung,

Zulm sori tushti va lekin yo'lung.

Bu sartlar orqali Navoiy o'z davrida xalqqa zulm o'tkazgan, ko'pgina nohaqliklarga yo'l qo'ygan, faqat boylik orttirish maqsadida xalq yelkasiga ko'plab o'lpon soluvchi podshohlarga murojaat qilgan va: «Ey podshoh, baxt-davlat qushi boshingga qo'nib, sen el-yurtni so'raydigan bo'lding. Lekin, sen bunday el-yurtni obod qilish, adolat uchun kurashmoq emas, o'z manfaatlarini o'ylab, odamlarga zulm qilish yo'lidan borayapsan» degan fikrlarni ilgari surgan. Ya'ni Alisher Navoiy insonni o'zidan yaxshi nom qoldirishini istasa o'z xalqini o'ylashi, uning dardi bilan yonib yashashi, mushkulini oson qilishi zurur ekanligini uqtiradi. Uning bu fikri:

Odami ersang demagil odami,

Onikim yo'q xalq g'amidin g'ami,

deb bitgan so'zlarida ko'rinadi.

Alisher Navoiy «Xamsa» asarida Farrux, Iskandar, Shopur, Dilorom kabi o'nlab adolat, ma'rifat, yaxshilik, insoniylik, baxt-saodat, do'stlik, birodarlik, go'zallik uchun kurashuvchi, zulm va adolatsizlikning, jaholatning hamma ko'rinishlariga qarshi jang qilib, o'z hayotini shu olijanob maqsadlar tantanasiga bag'ishlab, mard va jasur, haqqoniy va oqko'ngil, xalqparvar va vatanparvar kishilarning yorqin obrazlarini yaratdi.

Farhod haqida shoir shunday deydi:

Birovkim zori yig'lab, yig'lab ul zor,

Toshih ko'ngil el ozoridan ozor.

Bo'lub el anduhidin ko'ngli g'amnok,

Yoqo chokin ko'rub, ko'ksin qilib chok.

Farhod faoliyatidagi barcha xususiyatlar uning ana shu elparvarligi, insonparvarligi bilan bogʻlanadi.

«Xamsa»ning birinchi dostoni «Hayrat ul abrор»da Navoiy kishilar munosabati va muomala mezonini, oʻzini tuta bilish, bola tarbiyasi va boshqalar haqida qimmatli fikr-mulohazalarini bayon etadi. Dostonda odob bilan, har bir kishining holu ahvoliga yarasha muomala qilish, kattalarga hurmat, kichiklarga shafqat masalasiga keng oʻrin berilgan. Alisher Navoiy oʻz asarlarida inson qadr-qimmatini har qanday boylikdan ustun qoʻyadi.

«Farhod va Shirin» dostonida Farhodning insonparvarligi, uning irodasi, Shirin uchun Armanistonning togʻlik-toshlik erida kanal qazish jarayonida namoyon boʻlishi ifodalanadi.

Farhod bu oʻrinlarda oʻzining tinch mehnati bilan bogʻliq chinakam qahramonlik koʻrsatadi. Butun xalq bir necha yilda ham bajara olmaydigan ishlarni bir necha kunda, bir oʻzi bajaradi va shu y oʻl bilan Shirinning muhabbatiga sazovor boʻladi. Farhod g oʻzal Shirinni z oʻrlik bilan oʻz changaliga kiritmoqchi boʻlgan Eron shohi Xisravga qarshi, sevgilisi yurtini himoya qilib, mardlaracha kurash olib boradi. Farhod va Shirin yovuzlikning, turli hiyla va nayranglarning, adolatsizlik va jaholatning qurboni boʻladilar. Farhod oʻzining shoh farzandi boʻlishidan qatʼiy nazar, avvalo, inson ekanligi sababli mehnatga mehr qoʻyadi, nochor kishilarga yordam berishni oʻzining burchi deb biladi.

Alisher Navoiy oʻz faoliyatida har bir kishini oʻziga doʻst deb biladi. Uning bizga qoldirgan boy merosi asrlar davomida insoniyatni mehr-oqibat manzillari tomon boshlab, insonparvarlik gʻoyalari yuqori ch oʻqqiga koʻtarib kelmoqda. Shunday ekan, kelajak avlodimiz ham Navoiydek insonparvar ulugʻ zotning avlodlari ekanligini anglab oʻsishi va u kabi boʻlishga intilishiga erishaylik.

BOSHLANG'ICH SINFDAN SIFAT SAMARADORLIKNI OSHIRISH VA PEDAGOGIK TEKNOLOGIYADAN FOYDALANIB, ONA TILI DARSINI O'TISH

Ataqulova Matluba O'razaliyeva

Sirdaryo viloyati Guliston tuman

№16 umumta'lim maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinfdan sifati samaradorlikni oshirish va pedagogik texnologiyaning foydalanib ona tili darsini o'tish va mediatexnologiyalardan foydalanishni kengaytirish to'g'risidagi ma'lumotlar va masalalar xususida mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: axborot kommunikatsiya, sifat-samaradorlik, multimedia, mediatexnologiya.

Shu o'rinda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev ta'kidlaganidek, «Agar bolalar erkin fikrlashga o'rganmasa, berilgan ta'lim samarasi past bo'lishi muqarrar. Albatda bilim kerak. Ammo bilim o'z yo'lida. Mustaqil fikrlash esa katta boylikdir. O'qituvchining bosh vazifasi o'quvchilarda mustaqil fikr yuritish ko'nikmalarini hosil qilishdan iborat». O'qituvchi o'quvchilarni faollashtirish, o'zi va o'rganuvchilar uchun qulay bo'lgan yo'llarni, usul va uslublarni, o'qitish shakllari, metod va vaziyatlarni izlaydi, zamonaviy pedagogik texnologiyalarga suyanganda holda o'quv jarayoni samaradorligini integratsiyalashtirilgan ta'lim orqali rivojlantiradi. O'quvchilarni fanlararo aloqadorlikka, mustaqil fikrlashga o'rgatib, o'quv jarayonining yuqori sifat va samaradorligiga erishishga harakat qiladi.

Ona tilini o'rganish jarayonida dunyoqarash asoslarini shakllantirish masalasini hal qilishda maktabda o'zbek tilini o'rgatishga asos bo'ladigan material alohida qimmatga ega. Materialning haqiqiy tomoni uning g'oyaviy yo'nalishida va badiiy ifodaliligi o'quvchilarning fikrlash faoliyatlariga his – tuyg'ulariga ta'sir etadi. Atrof – muhit haqidagi bilimlarni kengaytiradi, tilga va uni yaratgan xalqqa qiziqishini tarbiyalaydi, ularning shaxsiy sifatlarini belgilaydi. Demak, tilni o'rganish jarayonida kichik yoshdagi o'quvchilarda dunyoqarash asoslarini shakllantirishga quyidagi omillar o'qituvchilarning metodologik pozitsiyasi, o'quvchilar o'zlashtiradigan til haqidagi bilimlar tizimi, o'quvchilar o'rganib oladigan bilim usuli, tilni o'rganishga asos bo'ladigan materialning bilim berishdagi g'oyaviy-siyosiy va badiiy qimmatini hal qiluvchi ta'sir ko'rsatadi.

Boshlang'ich sinflarda sintaksis yuzasidan beriladigan bilimlar: 1) amaliy o'rganiladigan; 2) nazariy o'rganiladigan turlarga bo'linadi. Sintaksis bilimlarni amaliy o'rganish savod o'rgatish davridayoq boshlanadi va to'rtinchi sinfdan ham davom ettiriladi. Boshlang'ich sinfdan «Bog'lovsiz», «Gap», «Darak gap», «Co'poq gap», «Buyruq gap», «His-hayajon gap», «Sodda gap», «Qo'shma gap», «Gap bo'laklari», «Gapning uyushiq bo'laklari», «Undalma» mavzulari nazariy o'rganiladi. Bu mavzular yuzasidagi turli mashqlar bajariladi. Boshlang'ich sinflarda ona tili darslarining muhim vazifalaridan biri fikrni ifodalashda gapdan ongli foydalanish ko'nikmasini shakllantirish hisoblanadi. SHunday qilib, o'quvchilarda gap bo'laklari haqidagi tasavvurni o'stirish gapni o'zlashtirishda etakchi hisoblanadi.

Boshlang'ich sinfdan pedagogik jarayonlarga ta'limning zamonaviy texnologiyalarini kiritish, yoshlarni mustaqil ijodiy ishlashga, erkin fikrlashga o'rgatishni hozirgi davr talabi ekan, uning ta'lim-tarbiya bilan uzviyligini ta'minlash bugungi kun vazifasidir. Boshlang'ich sinfdan o'qish, ona tili, matematika, tabiat, musiqa, mehnat, salomatlik darslari bo'yicha dasturlar asosida tayyorlangan animatsiyali, syujetli, videoroliklardan, slaydlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Masalan boshlang'ich sinflarda atrofimizdagi olam va tabiatshunoslik darslarida axborot texnologiyalarni qo'llash o'quvchilar uchun o'z hududi va bolani o'rab turgan tabiatga bo'lgan mehr va muhabbatini anglagan holda ongli munosabatni shakllantirish imkonini beradi. Ona tili va o'qish darslarida mavzuning aniq ma'lumotlarini tushunib olishga, kalit so'zlar bilan tanishishga, matnda asar qahramonlari, voqealar ketma-ketligi bilan tanishishga imkon beradi. Amaliyotning ko'rsatishicha, dars jarayonida axborot kommunikatsion texnologiyalardan foydalanish dars mavzusining muammoli masalalariga diqqatni qaratish imkonini beradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining gap haqidagi elementar bilimlari og'zaki va yozma nutqda gapdan ongli foydalanishni ta'minlaydi. ta'lim jarayonida o'yin metodlarini qo'llash o'quvchilarning o'quv faolliklarini oshirish, darslarning qiziqarli va samarali tashkil etilishini ta'minlash imkonini ham beradi.

Xulosa qilib aytganda, Bunday o'quv mashg'ulotlarida o'quvchilar o'zlarini jismonan va rihon

erkin his etadigan muhitda yaratishi muhim ahamiyatga ega bo`lib, bu holat ularning aqliy hamda psixologik jihatdan to`liq rivojlanishlari uchun yordam beradi.

Boshlang`ich sinflarda ta`lim-tarbiya ishlarini doimiy va uzviy bog`liq holda olib borish kerak. Boshlang`ich sinf o`quvchilariga o`qish darslari orqali ta`lim va tarbiyaviy bilimlar berib boriladi Boshlang`ich sinflarda o`qitiladigan har bir umumlashtiruvchi o`qish darslari ta`limiy, tarbiyaviy xarakterda bo`lishi kerak. Umuman olganda, boshlang`ich sinf o`qish darsini o`tishda dastlab ta`lim va tarbiyaga oid bilimlar berib borilishi, kelajak avlodni barkamol o`sib ulg`ayishiga mustahkam zamin hozirlaydi.

Adabiyotlar ro`yxati

1. K.Qosimova. Boshlang`ich sinflarda ona tili o`qitish metodikasi. Toshkent: O`qituvchi. 1995.
2. M.YUusupov. O`qish va yozuv darslari samaradorligini oshirish. Toshkent: O`qituvchi. 2002.
3. «Boshlang`ich ta`lim», «Til va adabiyot ta`limi» jurnallari

МАТЕМАТИК ДАРСЛАРДА КОГНИТИВ МАНФААТЛАР ДАРАЖАСИНИ ОШИРИШ

Мадаминова Фотима Махсудбековна
Урганч тумани 48- сон мактабнинг
математика фани ўқитувчиси

Аннотация: Ушбу мақолада дидактик ўйинларнинг турли хил турларини олиш, математика дарсига когнитив қизиқишни кучайтиришга кўмаклашиш, тажриба синфида бундай дидактик ўйинларни ўтказиш натижалари ҳақида ёритилган.

Калит сўзлар: математика, Дидактик ўйин, арифметик, каср, рақобат, когнитив ўйинлар.

Математика дарсларида ақлий юкнинг ошиши сизни ўқувчиларни ўрганилаётган материалга, уларнинг дарс давомида фаоллигига қандай қизиқтириш ҳақида ўйлашга мажбур қилади. Шу муносабат билан мактаб ўқувчиларининг фикрларини фаоллаштирадиган, уларни ўз-ўзидан билим олишга ундайдиган янги самарали ўқитиш методикаси ва методик усулларини излаш ишлари олиб борилмоқда. Дидактик ўйинлар самарали методлардан бири ҳисобланади.

Дидактик ўйинларнинг мақсади: математика дарсларида болаларнинг эътиборини кучайтириш учун, улар математика сабоқига кўпроқ қизиқиш билан кўпроқ қизиқарли, улардан ёрдам бериш жараёнини янада қизиқарли, улар математикага қизиқиши билан янада қизиқарли деб билишади. Кўнгил очган шаклдаги вазифалар болалар учун янада қулай ва жозибали. Ўқувчилар кўпроқ арифметик ҳаракатни, оғзаки ҳисоблашда машқ қилишади.

Дидактик ўйинлар дарснинг бошида кўпинча болалар эътиборини жалб қилиш ва уларни кейинги маълумотни ассимилятсия қилиш ёки дарснинг охирида, янги материални ва бутун дарсни ундириш учун тайёрланди ўйинга бағишланди. Нақд пулсиз билимлар тизими ишлатилган, тезлик ва тўғрилиги рағбатлантирилди. Дидактик ўйинлардан фойдаланган ҳолда мавҳум дарсларни ишлаб чиқиш, уларни ўтказиш ва таҳлил қилинди.

Дидактик ўйинларнинг иштирок этадиган турли синф ўқувчилари билан қизиқарли дарсларда фаол иш олиб бормоқда, улар статистика ишларини тўғри натижага олиб, тўғри натижага интилишди. Болаларда ўйин жараёнида, мустақил фикрлаш одатлари, болаларнинг эътиборини ривожлантирди, билим олиш истаги пайдо бўлди. Болалар ўзларининг ғайриоддий вазиятларга йўналтирилганлигини эслаб, ўрганиш, ўрганганликларини пайқашди, хаёлотни ривожлантиради. Дидактик ўйинлар жуда яхши «жиддий» таълимотлар билан бирга дарс дидактик ўйинлар ва ўйин пайтида ўйин-кулгиларни болалар орасида қувноқ иш кайфиятини қизиқтирган қизиқарли ва кўнгил очиш ишларини жалб қилишда ўқув материалларини ассимилятсия қилишда қийинчиликларга ёрдам берди. Дидактик ўйинлар ўтказиш, меҳмонхона шаклидаги машқлар алоҳида қизиқиш уйғотди.

Тест эксперименти сифатида муаллиф «ўнлик касрлар» мавзусида кузатув ва синовдан ўтказилди. Ўнлик касрларни кўшиш ва ажратиш. «

Синов тажрибасининг мақсади математика дарсларида когнитив қизиқиш ривожланишининг мавжудлиги ёки билимларини аниқлаш, шунингдек бу билим ва кўникмаларни ўрганиш даражасида акс эттирилганлигини аниқлаш эди.

Математика дарсида ўқувчиларни кузатишдан мақсад: экспериментал синфнинг болалари математика дарсларида назорат синфидаги болаларга қараганда қанчалик фаол бўлишини кузатиб бориш ва аниқлаш ҳисобланади.

Мавзунини қуйидагича акс эттириш мумкин: фаол иш, тўғри жавобларнинг частотаси, реакция тезлиги, ижобий натижаларга эришиш истаги.

Ҳисоблашда дарс давомида фаол ишлаган ўқувчилар киритилди, тез ва тўғри жавоблар берилади,

«Ўртача фаол» деб ҳисобланадиган ўқувчилар, фақат улар учун осонроқ ва қизиқарли бўлган вазифалар ҳақида кўпроқ жавоб беришади, нотўғри жавоб беришади.

Баъзи ўқувчилар ўйин пайтида доимий равишда чалғиган талабалар жавоб бериш учун кўлланини кўтаришмади, саволларни нотўғри тушунишди.

Математикадаги Дидактик ўйинлар оддий ўйиндан ажралиб туради, чунки унда барча ўқувчилар учун иштирок этиш керак. Унинг қоидалари, таркиби, амалга ошириш методикаси

математикага қизикмайдиган талабалар когнитив манфаатлар пайдо бўлишининг бошланишида бошланғич нуқтадир. Математик дарсларда дидактик ўйиндаги асосий кўзланган нарса математикани ўрганишдир. Ўйин ҳолатлари фақат ўқувчилар фаолиятини фаоллаштиради, идрок этиш, ҳиссий, ижодий, ижодий, ҳиссиётларни амалга оширади. Шунинг учун, дидактик ўйинлардан фойдаланиш синфларга энг катта таъсир кўрсатади, уларда математика зерикарли ва қуруқ фанга ўхшайди. Математик дарслардаги ўйин ҳолатларини яратиш Математикага қизиқиш орттиради, ўқув ишларини энгиллаштиради, чарчоқни энгиллаштиради, эътибор, ақл, рақобат ҳисси, ўзаро ёрдамни уйғотади.

Математик материални ўрганишда турли босқичларда дидактик ўйинлардан фойдаланиш мактаб ўқувчиларининг ўқув фаолиятини такомиллаштириш, ўқувчиларнинг билимлари ва кўникмаларини такомиллаштириш, ўқувчиларнинг ақлий фаоллигини оширишга ижобий таъсир кўрсатадиган самарали воситадир.

Дидактик ўйинлар, аллақачон айтиб ўтилганидек, хусусан, когнитив ўйинлар, шахсиятнинг кўп қиррали ривожланиши, қобилиятларини ривожлантириш ва умумий ғоялар ва қизиқишлар асосида болаларни митинг қилиш имкониятини беради. «Дидактик ўйин» атамаси унинг педагогик йўналишини таъкидлайди, қўлланилишининг хилма-хиллигини акс еттиради. Мавзунинг долзарблиги шундаки, математика энг муҳим фан ҳисобланади ва шу билан инсон ҳаётида ҳар куни учрашади. Шунинг учун ўқитувчилар математикани ўқитишга жиддий ёндашадилар, дарсларни бойитадилар.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Авгайникова, А.К. Некоторые формы организации устного счета // Математика в школе. – 2001.- №3.- 123с
2. Коваленко, В.Г. Дидактические игры на уроках математики. – М.: Просвещение, 1990. – 95с.

ZAMONAVIY TA'LIM METODLARIDAN FOYDALANIB UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA BOSHLANG'ICH SINFDА МАТЕМАТИКА FANINI O'QITISH METODLARI

Xolmurzaeva Muazam Mamatqulovna

Sirdaryo viloyat Guliston tuman 16-umumta'lim
maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Tel: 99 080 73 37

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim metodlaridan foydalanib umumta'lim maktablarida boshlang'ich sinfdа matematika fanini o'qitish metodlari va matematika fanini o'qitishda o'quvchilarning bilim faoliyati, o'quvchilarni boshlang'ich sinflarda matematik savodxonligini oshirish, o'qitish vazifalari, boshlang'ich matematika fanining to'zilishi va mazmuni bilan tanishtirish shu o'rinda xar xil ma'lumotlar va masalalar xususida mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim, qobiliyat, programma, matematik savodxonlik.

Ta'lim o'qituvchi va o'quvchilarning hamkorlikdagi faoliyati bo'lib, shu jarayonda shaxsning taraqqiyoti, uning ma'lumoti va tarbiyasi ham amalga oshadi. Darslarda o'qituvchi o'z bilimi, ko'nikma va malakalarini mashg'ulotlar vositasida o'quvchilarga etkazadi, o'quvchilar esa uni o'zlashtirib borishi natijasida undan foydalanish qobiliyatiga ega bo'ladi. O'rganish jarayonida o'quvchilar o'zlashtirishning turli ko'rinishlaridan foydalanishadi, ya'ni o'zlashtirilayotgan ma'lumotlarni qabul qilish, qayta ishlash hamda amaliyotga tatbiq etishda o'ziga xos tafovutlarga tayanadi. Ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilarning dars paytidagi hamkorligi, o'quvchilarning mustaqil ishlashi, sinfdan tashqari ishlar shaklida ta'lim va tarbiya masalalari hal etiladi. Bu vazifani etarlicha baxolamaslik amalda o'quvchilar bilimlari sifatining pasayishiga olib keladi. SHunga qaramay, xozirgi vaqtda boshlang'ich matematika fanini o'rganishni faqatgina kunikmalar xosil qilish va bir xildagi faktlarni o'zlashtirish bilan almashtirish xam mumkin emas. O'quvchilar imkoni boricha mustakil ravishda konuniyat va munosabatlarni ochishni, kuchlari etadigan darajada umumlashtirishlar qilishni o'rganishlari, shuningdek, og'zaki va yozma xulosalar qilishni o'rganishlari kerak. Boshlang'ich sinf matematika programmasi xuddi shunga yunaltiladi, unda o'qitishda nazariylik saviyasini oshirish ochiq-oydin foydalangan, nazariyani amaliyot bilan o'zviy bog'lik roli seziladi. Matematika o'qitish o'quvchilarning ma'lum bilim va malakalarinigina o'zlashtirib olishlarini o'z vazifasi deb bilmay, balki ularda idrok, xotira, tafakkur, tasavvur kabi bilish kobiliyatlarining umumiy rivojlanishini xam nazarda tutadi. Bu yunalishdagi maksadga muvofik ish ularga akliy faoliyatning muxim usullarini o'rgatish (analiz, sintez, takkoshlash, umumlashtirish, abstraktlashtirish, konkretlashtirish kabi akli operaiyalarni bajarish)ga imkon beradi. Ma'lumki, matematika fanining tarixi insoniyat tarixiga, ya'ni hisob-kitobning paydo bo'lishiga borib taqaladi. Matematika fani hozirgi kungacha qanday murakkab yo'lni bosib o'tgan bo'lsa, matematik bilimlarning izchil, ketma-ketlikda uzviy ravishda joylashtirish va uni o'quvchilarga etkazib berish ham shunday mashaqqatli yo'lni bosib o'tadi. Har qanday fanda ketma- ketlik saqlanmasa, ya'ni olingan bilimlar dastlabki bilimlarni to'ldirmasa, mazmunan boyitilmasa, o'zaro uzviy bog'liq bo'lmasa, u o'quvchida muayyan bir tushuncha hosil qilmaydi va bunday o'qitishning samarasi bo'lmaydi. Fandagi kashfiyotlar ketma-ketligi xuddi shu biz izlayotgan izchillik, aloqadorlik, uzviylik asosida yaratilishi zarur bo'lgan dastur, rejaga poydevor bo'ladi. Umumta'lim maktablarida o'qitiladigan fanlar orasidagi uzviylik va uzluksizlik ta'lim sifati hamda mazmunini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Boshlang'ich sinflarda Matematika fanining o'qitishni o'qituvchilardan kuchli mahorat, bilim va katta ma'suliyatni talab etdi. O'qituvchi dars jarayonini tashkil etish vaqtida matematika darsi jarayonida o'rganilayotgan mavzuni maqsadi, mazmuni,metodi unda foydalaniladigan ta'lim vositalari va ko'zlangan maqsadga erishishni o'quvchilarga tushuncha berish ko'nikmasi orqali qo'llay olishi kerak. O'qituvchi o'zining faoliyati davomida dars turlarini amalda qo'llay olishi lozim. Ayniqsa boshlang'ich sinflarda matematika darslarini noan'anaviy tarzda o'tish o'quvchilarda fanga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Ayniqsa dars jarayonida o'qituvchi va o'quvchilarning birgalikdagi faoliyati zamonaviy dars o'tish metodining asosiy qismi xisoblanadi.Zamonaviy darslarini boshlang'ich sinf matematika darslarida qo'llay bilish o'qituvchidan yuksak mahorat va bilim talab etadi.

Ayniqsa, o'quv jarayonida axborot texnologiyalardan foydalanish yoki bolalarning fanga bo'lgan qiziqishlarini yuksaltiradi. Didaktik materiallardan esa o'quvchi ongining ma'naviy va ma'rifiy tomonini kengaytiradi. Didaktik materiallarni qo'llash vaqtida kompyuter, multimedia vositalari, yozuv doskasi dars mazmuni va maqsadining asosiy qismini tushuntirishda muhim rol o'ynaydi. Mavzu mazmuniga doir tuzilgan testlar, nazorat savollari, test va savollar asosida tuzilgan jarayonida mavzuni o'quvchilarga namoyish qilishning eng muhim va samarali metodidir. Xulosa qilib aytganda, matematika fani aniq va murakkab bo'lganligi sababli dars paytida darsdan tashqari mashg'ulot, qiziqarli o'yinlar savollar bilan o'quvchini dam olishlariga kam muddat berilishi lozim. Har dars bir shunday xolatda utilishi kerakki ukuvchi umrining oxirigacha marok bilan eslab yurishi kerak Boshlang'ich sinflarda Matematika fanini qanchalik ko'p ko'rgazmali qurollar, texnologik xaritalar, slaydlar, multimedialar bilan bog'lab o'tilsa shunchalik yaxshi bo'ladi. Bolalar, ya'ni o'quvchilar xam dam oladi, xam bilim oladi. Bilimlari shu qurollar evaziga boyiydi. Boshlang'ich sinf o'qiyuvchilari o'zlari ana shunday boy, yuksak bilimlarga ega bo'lishlari lozim. Chunki, boshlang'ich sinflar maktabning fundamenti xisoblanadi.

Adabiyotlar:

1. Aliev I.T. Matematika fanining uzviyligini ta'minlashda pedagogik texnologiyalar elementlaridan foydalanish. T.: – 2014 yil. 110 b.
2. Asadova M. «O'rta Osiyoning mashhur olimlari va ularning matematikaga oid ishlari». T., «O'qituvchi», 1983 yil
3. Matematika fanidan kompetetsiyaviy yondoshuvga asoslangan Davlat ta'lim standarti va o'quv dasturlari Toshkent – 2018 yil. VMning 2018 yil 6 apreldagi 187-sonli qarori.

УМУМТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ КАСБИЙ ПЕДАГОГИК УСЛУБИ ВА ЎҚУВЧИЛАРНИНГ ЎЗЛАШТИРИШ ХУСУСИЯТЛАРИ

Умарова Гулчехра Эшмуратовна

Сирдарё вилояти Гулистон тумани

№16 умумтаълим мактаб бошланғич синф ўқитувчиси

Тел: 99 080 99 84

Аннотация: Мазкур мақолада умумтаълим мактабларида бошланғич синф ўқитувчиларининг касбий педагогик услуги ва ўқувчиларнинг ўзлаштириш хусусиятлари, касбий мотивациянинг ривожланиши ва шаклланишидаги кўринишлари бўйича кўникма ва малакаларини шакллантириш ва очиб бериш масалалари хусусида мулоҳазалар юритилган.

Калит сўзлар: касбий педагог, услуб, метод, методика, касбий касбий маҳорат, касб таълим методлари, касб таълим услугиётлари.

Таълим-тарбия жараёнида Республикаимизнинг тарихи маданияти ажодларимиздан етишиб чиққан олиму-уламолар, илм-фан арбоблари, мутафаккирлар, маърифатпарварлар тўғрисида билим уруғини сочиш ўқувчи ва талабаларда ғурур ва ифтихор туйғусини вужудга келтиради.

Таълим соҳасидаги ислохотлар ёш авлоднинг билимли, мустақил ва эркин фикр юритадиган, онгли интизомга эга бўлган шахс бўлиб шаклланишини назарда тутаяди.

Шу ўринда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 6 апрелдаги 187-сонли “Умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-хунар таълимининг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида” қарорига мувофиқ узлуксиз таълим, хусусан умумий ўрта таълим мактабларининг таълим мазмуни янгиланди, ўқув дастурлари ва ўқув фанлари бўйича ДТС компетенцияли ёндошув асосида қайта ишланди. Мазкур компетенцияли ёндошув асосида шакллантирилган ДТС амалиётга жорий этиш таълим-тарбия жараёнининг бошқа таркибий қисмлари: ўқитиш методлари, воситалари ва шакллари инновация киритиш орқали модернизациялашни талаб этади. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2020 йил 2 март куни халқ таълими тизимидаги устувор вазифалар муҳокамасига бағишланган йиғилиш ўтказди. Шу мақсадда бутун таълим тизими тубдан такомиллаштирилмоқда. Бу эса таълим тизими истеъмолчиларининг талаб ва таклифларини тўлақонли инobatга олишга, кўзланган мақсад учун тўғри йўл танлашга ва стратегик қарорлар қабул қилишга кўмаклашяпти. Шу ўринда айтиш жоизки, мамлакатимиздаги миллий таълим тизими ислохотлари, жумладан, таълим сифатини таъминлаш устувор йўналиш деб белгиланаётган даврда олий таълим тизимининг самарали меъёрий-ҳуқуқий асослари янада такомиллаштирилаётганига ҳаммамиз гувоҳ бўлиб турибмиз. Замон билан ҳамнафас педагогик фаолият юритаётган модератор ўқитувчилар яъни бошланғич синф ўқитувчилари юқорида қайд этилган талабларга монанд ҳолда ўқитишда интерфаол методлар, педагогик ва ахборот-коммуникацион технологиялардан фойдаланиш бўйича дастлабки тажрибаларни эгалламоқда.

Методика - педагогиканиннг ўқитиш қонуниятлари, қоидалари, ташкил этиш шакллари, амалга ошириш ва натижаларини назорат қилиб баҳолаш метод ҳамда воситаларини ўзида мужассамлаштирувчи фан тармоғидир. Н.С.Сайидахмедов фикрича, “методика ўқув жараёнини ташкил этиш ва ўтказиш бўйича тавсиялар мажмуасидир. Методикадан кўзланган мақсад предмет мавзуларига оид назарияларни, аниқ ҳодисалар текислигига кўчиришдир”.

Одатда таълим жараёнини самарали бошқариш ўқитувчилар томонидан ўқув машғулотларини илмий-педагогик ва амалий- методик жиҳатдан тўғри ташкиллаштириш, олиб бориш ва натижаларни ҳолис, тизимли таҳлил этишга доир билим, кўникма ва малакаларга эга бўлишига боғлиқ. Шу сабабли ўқувчилар (бўлажак ўқитувчилар) ҳамда малака ошириш курсларининг тингловчиларида бу борадаги билим, кўникма, малакаларни шакллантириш ҳамда ривожлантириш муҳим аҳамият касб этади.

Ўқитувчи таълим жараёнини ташкил этишни режалаштиришда календар-тематик ёки дарслар режаларини тузишга эътибор қаратади. Ўқитувчининг таълим жараёнини ташкил

этишдаги роли ўқувчилар олдига ўқув масалаларини қўйиш, уларнинг самарали бажарилиши учун зарур шароитни яратишдан иборат.

Маълумки, умумий ўрта таълим мактаблари зиммасига таълим-тарбия жараёни орқали ўқувчиларда таянч компетенциялар, жумладан, коммуникатив, ахборот билан ишлай олиш, шахс сифатида ўз-ўзини ривожлантириш компетенцияси, ижтимоий фаол фуқаролик компетенцияси, умуммаданий компетенциялар, математик саводхонлик, фан ва техника янгиликларидан хабардор бўлиш ҳамда фойдаланиш компетенцияларини таркиб топтириш вазифаси юклатилган.

Ҳозирги олиб борилаётган миллий тарбиявий ишларимизнинг асосий мақсади кўлами жихатидан кенгроқ, ахамияти жихатидан муҳимроқ бўлиб бормоқда. Бунда белгиланган вазифа ёшларнинг миллий-маънавий иммунитетини шакллантиришдан иборатдир. Таълимни тубдан ислоҳ қилиш, Ўзбекистон Республикасининг миллий таълимини жорий қилишда ўз хиссамизни қўшиб, уни амалда қўллаш ҳар бир педагог учун шарафли ишдир.

Юқоридагиларни хулоса қилиб айтиш мумкинки, таълим-тарбияда ҳар бир халқнинг этнопсихологик миллий хусусиятларидан унумли фойдаланиш ҳар томонлама тараққий этган инсон шахсини таркиб топтиришда муҳим ўрин тутади.

Адабиётлар рўйхати

1. Хаджабобоев А., Хусанов И. “Касбий таълим методологияси” – Т., 2007 йил.
2. Баракаев М., Курбанова Г. ““Касбий таълим” йўналиши бўйича педагогик амалиётни ўтказиш методикаси”. – Т., 2007 йил
3. Миллий ғоя ва мафкура илмий- амалий маркази. Бегматов. А. Т. 2009 й.
4. Педагогика Б. Зиёмухаммадов. Т. 2010 й.

XALQARO BAHOLASH DASTURIDA ILG'OR TAJRIBALARNI OMMALASHTIRISH VA UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA INGLIZ TILINI RIVOJLANTIRISH

Tadjibaeva Mexri Isaqulovna

Sirdaryo viloyati Guliston tuman

№16 umumta'lim maktab ingliz tili fan o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish xalqaro aloqalarni o'rnatish, o'quvchi yoshlarning innovatsion faoliyatini eng avvalo yosh avlodning ijodiy g'oyalari va ijodkorligini har tomonlama qo'llab-quvvatlash hamda rag'batlantirish masalalari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Xalqaro baxolash, PISA, TIMSS, PIRLS, TALIS

Globalashuv sharoitida shiddat bilan rivojlanib borayotgan davr davlat va jamiyat oldiga dolzarbligi va qamrovi kun sayin ortib borayotgan zamonaviy talablarni qo'ymoqda. Olamshumul strategik maqsadlarga erishishi, yangi marralarni zabt etish rivojlangan davlatlar qatoridan o'rin olish uchun mamlakatda bilimli, tajribali va zamonaviy fikrlaydigan yuksak salohiyatli kadrlar, mutaxassislarining o'rni beqiyos.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoniga muvofiq umumiy o'rta va maktablarida ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, o'sib kelayotgan yosh avlodni ma'naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatidan yangi darajaga ko'tarish o'quv tarbiya jarayoniga ta'limning innovatsion shakllari va usullarini joriy etish maqsadida O'zbekiston Respublikasining 2030 yiliga kelib PISA xalqaro dasturi reytingida jahonning birinchi 30 ta ilg'or mamlakatlari qatoriga kirishga erishish hamda xalqaro ta'lim tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish asosida o'quvchilarning o'qish matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan savodxonlik darajasini baholashga yo'naltirilgan tizim sifatini baholashning milliy tizimini yaratish vazifalari belgilangan. O'quvchilarning savodxonligini baholash bo'yicha xalqaro dastur (PISA), Boshlang'ich sinf o'quvchilarning matnni tushunish darajasini baholash xalqaro dasturi (PIRLS), o'quvchilarning matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan o'zlashtirish darajasidagi baholash dasturi (TIMSS), Raxbar va pedagog kadrlarning umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'qitish va ta'lim olish muxitini hamda o'qituvchilarning gish sharoitlarini o'rganish bo'yicha xalqaro baxolash dasturlarini (TALIS) tashkil etishga kirishildi. Har jihatdan etuk, intellektual rivojlangan, bilimli va tafakkur olami keng yoshlarni tarbiyalash pedagog xodimlarning asosiy maqsadi sanaladi. Shu o'rinda bugungi ta'lim muassasalarida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda o'qitishning ilg'or uslublarini qo'llab, chet tillariga o'qitish, shu tillarda erkin so'zlasha oladigan o'quvchi yoshlarni tayyorlash uchun keng imkoniyatlar yaratilgan. Odatda, o'qituvchi xorijiy tilni o'rgatish, o'qitish usulini o'zi tanlaydi. O'qitishning mazmuni deyarli o'zgar olmaydi, ammo uni o'quvchilarga etkazish usuli o'zgarishi mumkin. O'qitishning bir qancha usullari mavjud. Bu usullar o'quvchilar bilan muloqot qilish, shuningdek, qo'yilgan maqsadga yo'naltirilgan fikrlarni yoritish usuli yoki shaklidir. O'qituvchi muayyan vaziyat yoki dars uchun mos usulni tanlay bilishi kerak. O'qitishning mos va samarali usulini tanlash uchun bir qancha omillarni hisobga olish zarur. O'quvchilarning soni. Muayyan vaziyat. Usulning qo'yilgan maqsadga mos kelishi. Agar biror matn muhokama qilinsa, o'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lib, jamoa yo'li bilan bahs-munozara o'tkazish maqsadga muvofiqdir. Bu usulda texnik vosita – audioyozuvlardan foydalanish mumkin. Usullarni qo'llaganda vaqtning doimo hisobga olish zarur. Aqliy hujum (Brain storming) usuli. Ushbu usul o'quvchilarning faol ishtiroki hamda ularning bilim saviyalari darajasini namoyon qiladi. Bu o'quvchilarni g'oyalar o'ylab topishga undaydi, erkin muloqotda bo'lish imkonini beradi va natijada ancha fikrlar to'planadi. O'qituvchi esa jarayon mobaynida nazoratchi hisoblanadi. O'quvchilarning g'oyalari unchalik muvaffaqiyatli bo'lmasa-da, o'qituvchi ularni tanqid qilishi mumkin emas. Aksincha, o'quvchilarning ijodiy tafakkuri rag'batlantirib borilishi zarur. Natijada o'quvchilarning faolligi, fantaziyalari, ijodiy qobiliyatlari, ishchanliklari, jamoada o'zini tutishlari haqida ko'proq ma'lumotga ega bo'lish mumkin. Ingliz tilini o'rgatishda o'quvchilarni qiziqtirib o'qitish va bilimlarni to'liq o'zlashtirishlariga erishish zamonaviy pedagogik texnologiyalarning asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi. Ingliz tilini o'qitish usullaridan yana biri – zamonaviy

interaktiv usulidir. Usul mazmuniga ko'ra, darsda yangi grammatik mavzu e'lon qilinib, o'qituvchi uni turli yo'llar, ya'ni doskaga har xil chizmalar chizish, harakatlar bilan ko'rsatish, avvalgi o'tilgan mavzu bilan taqqoslash bilan tushuntirishi, mustahkamlovchi savollar bilan o'quvchilarni fikrlashga jalb etishi lozim. Ingliz tili xalqaro tillardan biri hisoblangani uchun ham O'zbekiston xorijiy davlatlar bilan hamkorlikni kuchaytirmoqda. Boshqa mamlakatlar bilan hamkorlikni rivojlantirish va yurtimiz raqobatbardoshligini oshirish uchun maktab bitiruvchilari chet tilini puxta bilishi zarur. Mazkur dastur bu yo'nalishdagi ilk qadamlardan biridir. Bitiruvchilarning chet tilini bilishi internet orqali ham qo'shimcha daromad topish imkonini beradi. Bu esa "Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili"da muhim omil bo'lib xizmat qiladi. ESN:STT Xalq ta'limi vazirligi, viloyat malaka oshirish markazlari va boshqa tegishli tashkilotlar bilan hamkorlikda 21 asr global iqtisodiyoti davriga hamnafas, til ko'nikmalari va vositalariga ega, o'ziga ishongan ingliz tili o'qituvchilari jamoasini yaratish uchun faoliyat yuritadi. Xulosa qilib aytganda, ingliz tilini o'qitish jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning og'zaki nutq, tinglab tushunish, yozuv, o'qish ko'nikmalarini o'stirishga va erkin muloqot qilishlariga amaliy yordam beradi

Adabiyotlar:

1. Hoshimov O', Yoqubov I.. Ingliz tili o'qitish metodikasi. – T.: "Sharq", 2003.
2. Charlotte Bronte. Jane Eyre. London, 1992. –P. 93-95.
3. Rogova G.V., Verehagina I.N.. Metodika obucheniya angliyskomu yazo'ku na nachalnom etape sredney shkolo'. – M., 1988.

ИГРОВЫЕ МЕТОДЫ ДЛЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Холова Ирода Ибрагимовна

учитель русского языка и литературы школы №18
Кызылтепинского района Навоийской области

Аннотация: Целью проведения таких игр является формирование духовно-нравственных качеств, привитие интереса к предмету, развитию способностей учащихся, выработку навыков репродуктивной речи. Главней задачей таких игр является овладение знаниями, умениями и навыками, достигается мировоззрение учащихся, развивается их способности.

Главней задачей учителей русского языка национальных школ- это научить учащихся правильно излагать свои мысли на русском языке. Достичь этой цели не легко, так как нет среды, в которой они могли общаться. Поэтому мы учителя стараемся облегчить свой труд, применяем разные приёмы, которые помогают легче запоминать русские слова. Хочу представить вам приёмы, которых я использую на своих уроках. Я начинаю урок с того, что дам учащимся прослушать русскую песенку, из которого они должны извлечь слова, выражающие либо предмет, либо признак предмета, либо действие. Ученики в ходе прослушивания записывают слова, после прослушивания называют, кто, сколько слов записал. В продолжение урока, чтобы лучше их запомнить, мы выполняем несколько заданий в игровой форме. Например: из песенки «В траве сидел кузнечик» записываем имена существительные.(трава, кузнечик, огуречник, козявка, муха, лягушка, брюшко, конец)

Задание-1 распределите эти слова в два столбика. В первый столбик одушевлённые, а на вторую неодушевлённые имена существительные.

Задание-2 определите род этих существительных.

Выполняя ряд заданий, ученики несколько раз повторяют эти слова, и они надолго останутся в их памяти.

Знание пословиц и поговорок тоже обогащает словарный запас учащихся, помогает им усвоить образный строй русского языка, развивает память, приобщает к народной мудрости, в коротких образных предложениях, содержащих законченную мысль, обычно легче запоминаются новые слова. Исходя из этого, я на уроках стараюсь применять пословицы и поговорки. Чтобы учащиеся хорошо усвоили эти пословицы и поговорки, мы выполняем несколько заданий. Например:

Задание -1.Подобрать к пословицам узбекские эквиваленты. Друзья познаются в беде. (Do'st kulfatda bilinadi)2.Лишнее слово- груз для слона.(Ortiqcha gap eshakka yuk) 3.Хвалят – не гордись, учат –не сердись(Maqtaganda kekkauma,o'rgatganda ho'vrauma).

Задание -2. Обозначьте данные ситуации пословицами.

Анвар заболел и не смог прийти на занятия. Бекзод после уроков пришёл к Анвару. Они вместе готовили уроки. Он каждый день после уроков приходил к Анвару и они вместе делали уроки.(Друзья познаются в беде.)

2.Азиза и Маржона дружат ещё с детского сада. Они учатся в одном классе. Недавно в их класс пришла новая ученица. Маржона подружилась с ней и забыла об Азизе.(Новых друзей наживай, а о старых не забывай.)

Задание-3. Можно сделать и наоборот, пусть ученики сами придумывают ситуации к пословицам. Труд украшает человека. Доброе дело само себя хвалит.

Имя существительное

- 1.Друзья познаются в беде.
- 2.Человек без друзей, что дерево без корней.
- 3.Труд украшает человека.
- 4.Повторенье мать ученье.
- 5.Ученье-свет, а не ученье- тьма.
- 6.Век живи, век учись.
- 7.Друзья познаются в беде.
- 8.Ученье лучше богатства.
- 9.Цыплять по осени считают.
- 10.Слово серебро, молчание-золото.

11. Слово не воробей, вылетит- не поймаешь.
12. Терпенье и труд все перетрут.

Имя прилагательное

1. Старый друг лучше новых двух.
2. Краткое слово –лучшее слово.
3. Лишнее слово груз для слона.
4. Хорошие дела лучше большого безделья.
5. Маленькое дело лучше большого безделья.
6. Доброе дело само себя хвалит.
7. Голодной курице зерно снится.
8. Весенний день год кормит.
9. Хорошая работа два века живёт.
10. Доброе слово и кошке приятно.
11. Хорошую речь хорошо и слушать.

Глагол

1. Учиться никогда не поздно.
2. Учись смолоду- пригодится к старости.
3. Хвалят –не гордись, учат –не сердись.
4. Пospешишь- людей насмешишь.
5. Ломать - не строить, душа не болит.
6. Тише едешь – дальше будешь.
7. Скажешь – не воротишь, отрубишь – не приставишь.
8. Иди вперёд, не оглядывайся назад.
9. Любишь кататься – люби и саночки возить.
10. Сделал дело – гуляй смело.
11. Нашла коса на камень.

Имя числительное

1. Не имей сто рублей, а имей сто друзей.
2. Лучше один раз увидеть, чем сто раз услышать.
3. Семь раз отмерь, один раз отрежь.
4. Убить двух зайцев одним выстрелом.
5. Старый друг лучше новых двух.
6. За двумя зайцами погонишься – ни одного не поймаешь.
7. За битого- двух небитых дают, да и то не берут.
8. Одна книга тысячи людей учит.
9. Семь бед- один ответ.
10. Семеро одного не ждут.
11. Одному не страшно, а двоим весело.
12. Об одном вздохнешь, а всех жалеешь.

Местоимение

1. Кто хочет много знать, тому надо мало знать.
2. Я не –я, и лошадь не моя.
3. М с тобой как рыба с водой.
4. У кого что болит, тот о том и говорит.
5. Кто много говорит, тот мало делает.
6. Друг он мой, а ум у него свой.
7. Кто везде – тот нигде.
8. Своя земля и в горести мила.

Эти игры помогают учащимся легко усваивать материалы, изучаемые на уроках.

Используемые литературы:

1. Русские пословицы и поговорки Под ред. В.Аникина
2. Узбекские пословицы и поговорки

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KREATIVLIK FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISH METODLARI

Xushimova Xurshida Nurdullaevna
Samarqand viloyati Pstdarg'om tumani
89-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativlik faoliyatini shakllantirish metodlari va Shaxsning ijodkorlik imkoniyatlarini tadqiq etishga bo'lgan ijtimoiy buyurtma kreativlik muammosining alohida muhimligini belgilash masalalari hususida mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: individuallashtirish, ta'lim metodlari, usul, harakat malakasi, harakat ko'nikmasi.

O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasini isloh qilishdagi sa'y harakatlarining biri – bu pedagog kadrlarning zamon talablariga xamnafas tarzda faoliyat yuritishlari, har tomonlama rivojlangan komil shaxsni tarbiyalashga doir chukur bilim, ko'nikma, malaka va madaniyatga ega bo'lishlarini talab etmoqda. Bu esa o'z-o'zidan ta'lim va tarbiya ishlarining qonuniyatlarini o'rganuvchi pedagogika faniga «kreativlik» degan tushunchani olib kirdi.

Ayniqsa boshlang'ich ta'lim – bu har bir bolaning hayotida chuqur iz qoldiruvchi ta'lim turidan biri bo'lib, ta'limning bu bosqichida pedagog o'qituvchilarga katta mas'uliyat yuklatiladi. Ya'ni boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativlik faoliyati xali maxsus o'rganishni talab etmoqda. Shuning uchun ham Biz magistrlik dissertatsiya ishimizning mavzusini «Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativlik faoliyatini shakllantirish muammolari va metodlari» sifatida shakllanadi.

1. Kreativlik – bu o'qituvchilarni innovatorlikka undovchi pedagogik kategoriya hisoblanadi.

2. Kreativlik o'qituvchining kasbiy va shaxsiy sifatining integratsiyasidir.

Chunki o'qituvchi tabiatan qiziquvchan, intiluvchan bo'lmas ekan, bunday o'qituvchi hech qachon ijodkorlikni namoyon eta olmaydi.

3. Kreativlik o'qituvchilarda o'z-o'zidan payda bo'ladigan sifat emas, u o'qituvchining yangiliklarga intilishi, yangiliklarni o'zlashtirish va o'zining pedagogik faoliyatida qo'llay olish jarayonlarida duch keladigan qiyinchiliklarni engash olishi, Kreativlikni o'rganish asosan ikki yo'nalishda olib boriladi:

1-yo'nalish. Kreativlikni intellekt bilan bog'liqligi masalalarini va kreativlik bilan bog'liq ta'limiy jarayonlarni belgilashni o'rganadi. 2-yo'nalish. Shaxs va uning psixologik o'ziga xosligi kreativlikning asosiy aspekti ekanligi, shaxsga va uning motivatsion chizgilariga urg'u berilishi bilan tasniflanadi. Hozirgi zamon pedagogika fani oldida turgan muhim muammolardan biri ham o'qituvchi va pedagogik mehnat sharoiti muammosi hisoblanadi. Chunki, o'qituvchida barcha pedagogik g'oyalar mujassamlangan bo'lib, uning faliyati orqali bu g'oyalar amalga oshiriladi va hayotga tatbiq etiladi. O'qituvchining ko'p qirrali va murakkab faoliyati zahirida yosh avlodni odobli, axloqli qilib tarbiyalash, ularni bilimlar bilan qurollantirish kabi muhim vazifalar yotadi. Bularni amalga oshirish esa o'qituvchining xilma-xil faoliyatiga bog'liq: bolalarni o'qitish, maktabdan va sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlarni tashkil eta bilish va o'tkazish, ota-onalar o'rtasida pedagogik targ'ibot ishlarini olib borish va hokazo. Bularning hammasi o'qituvchidan chuqur bilimga ega bo'lishni, o'z sohasini, bolalarni sevishni talab etish bilan bir qatorda bu faoliyatga ijodkorlik bilan yondoshishni, uning kreativlik faoliyat yuritishini talab qiladi. «Mutaxassis malakasi – chuqur umumiy bilim, keng dunyoqarash va kasb tayyorgarligi, komp'yuter savodxonligi, o'z bilimini tezlik bilan yangilash va to'ldira olish qobiliyati singari omillardan tashkil topadi. Shular qatorida uning intizomi, mas'uliyat, ziyolilik, o'z ishiga, mamlakati mustaqilligiga, vatan va jahon taraqqiyoti yo'lida ezgulik va adolatga sadoqat tuyg'ularini ham tarbiyalash zarur». 1 va 2 sinf o'qituvchilari diqqatning o'ziga xos xususiyatlaridan biri uning yetarlicha barqaror emasligidir. Shuning uchun ular diqqatlarini muayyan narsalarga qarata olmaydilar va ob'ektda uzoqroq tuta olmaydilar. Bunda tormozlanish bilan qo'zg'alish o'zaro nomuvofiq harakat qiladi. O'qish mashg'ulotida tutilish, to'xtab qolish, qiroat suratining kamayishi, tovushning tebranishi va pasayishi, ba'zida xarf, ibora, gaplar tushib qolish hollari mana shu fiziologik mexanizm ta'sirida paydo bo'ladi. Qator tadqiqotlar 1 - va 2 - sinf o'qituvchilari darsda faqat 30-35 daqiqa diqqat bilan o'tirishi, o'z diqqatini muayyan ob'ektga to'plashi va unda ishlab turishi mumkinligini ko'rsatadi.

Shuning uchun ham mashg'ulotlarda bolalarni harakatga keltiruvchi harakatli o'yinlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

qilib aytganda, Ta'limning zamonaviy globallashuv va axborotlashuv sharoitida uqituvchining ijodkorlik faoliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda ta'lim-tarbiya sohasiga kirib kelayotgan innovatsion yangiliklar pedagogika faniga yangi tushunchalarni ham olib kirmoqda. Shunday tushunchalarning biri «kreativlik» tushunchasidir. Bu tushuncha kuproq psixologiya fanida kengroq rivojlangan. Ammo pedagogika fani bu tushunchaning mazmun va ma'nosini tadqiq etish talab etiladi. «Kreativlik» tushunchasi «ijod» tushunchasi bilan bog'liq. Shaxsning ijodkorlik imkoniyatlarini tadqiq etishga bo'lgan ijtimoiy buyurtma kreativlik muammosining alohida muhimligini belgilaydi. Shaxsiy ijodkorlikning dinamik (rivojlanib, o'sib boruvchi) tasniflanishi kreativlik va uning asosiy qirralarida aks etadi. Biroq, Yuqoridagi fikrlarni umumlashtirgan holda **kreativlik** - shaxsni rivojlantiruvchi kategoriya sifatida inson ma'naviyatining ajralmas qismi bo'lib, shaxsni o'z-o'zini rivojlantirish omili, shaxsiy jonbozlikning asosi, shaxs ega bo'lgan bilimlarning ko'pqirrali ekanligida emas, balki yangi g'oyalarga intilishda va o'rnatilgan stereotiplarni yangilik yaratish jarayonini isloh qilish va o'zgartirishda, hayotiy muammolarni echish jarayonida kutilmagan va noodatiy qarorlar chiqarishda namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar:

1. Mirziyoev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.
2. Normurodov A.N. Jismoniy tarbiya. – T.: «O‘zbekiston», 1998.
3. Boshlang'ich ta'lim jurnali. Barcha sonlari.
4. <http://ziyonet.uz/>
5. 42. <http://pedagog.uz/>

BUGUNGI KUN O‘QITUVCHISINING TA’LIM JARAYONINI TASHKIL ETISHDA INNOVATSION FAOLIYATI, MEHNAT VA MAHORATI

Esanova Nurxon Nurqulovna
Sirdaryo viloyati Guliston tumani
19-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kun o‘qituvchisining ta’lim jarayonini tashkil etishda innovatsion faoliyati, mehnat, mahorati va O‘qituvchi darslarda o‘quvchilarga bo‘lgan talabchanlikni bolalarga hurmat, ziyraklik, pedagogik mavqe obro‘cini saqlagan holda yondashishning muvofiqlashtirgan holda olib borishi masalalari hususida mulohazalar yuritilgan.

Kalit so‘zlar: individuallashtirish, ta’lim metodlari, usul, harakat malakasi, harakat ko‘nikmasi.

Darhaqiqat, bugungi kunda umumta’lim muassasalari, o‘rta maxsus kasb-hunar ta’limi tizimi uchun pedagogika sohasida mustaqil fikr yuritadigan, yuksak ma’naviy-axloqiy salohiyatga ega bo‘lgan o‘qituvchilarni tayyorlash, ularning malakasini rivojlantirishning zamonaviy metodikalari, shakllari, usullari hamda vositalarini ishlab chiqarish dolzarb vazifalardan hisoblanadi. Bugun ta’lim muassasalariga o‘z sohasidagi bilimlarini mustahkam egallashdan tashqari zamonaviy pedagogik texnologiyalarni va interfaol usullarni puxta biladigan, ulardan o‘quv va tarbiyaviy mashg‘ulotlarni tashkil etishda foydalanish qoidalarini biladigan o‘qituvchilar kerak. Buning uchun barcha fan o‘qituvchilarini yangi pedagogik texnologiyalar va interfaol usullarga oid bilimlarini yanada mustahkamlash borasida olgan bilimlarini o‘quv-tarbiyaviy mashg‘ulotlarda qo‘llash malakalarini oshirib borish lozim. O‘qituvchining pedagogik mahorati haqida fikr yuritar ekanmiz, uning bilim va fikr doirasining kengligiga, o‘z vazifasiga munosabatiga e’tibor bermoq kerak.

Pedagogik faoliyat yosh avlodni hayotga, mehnatga tayyorlash uchun xalq oldida, davlat oldida javob beradigan, bolalarga ta’lim-tarbiya berishga maxsus tayyorlangan odamlarning mehnat faoliyatidir. O‘qituvchilarning faoliyati inson shaxsini shakllantirishga qaratilgan. Har bir bola o‘z xulq atvoriga, xarakteriga ega. Bolalarni tarbiyalashda ularning ana shu o‘ziga xususiyatlarini hisobga olish, o‘rganish nihoyatda murakkabdir. Bunda odamlar o‘rtasidagi ijtimoiy munosabatlarining murakkabligini o‘zida aks ettiruvchi maxsus usullardan foydalaniladi. Pedagogik faoliyatga tayyorgarlik ko‘rayotgan yoshlar uning ana shunday xususiyatlarini bilishlari lozim.

O‘qituvchi bolalarga nisbatan talabchan bo‘lishi bilan birga o‘z shaxsiga tanqidiy nuqtai nazardan qaray olish kerak. O‘qituvchi pedagogik etikaning me’yorlarini o‘zlashtirib olishi tajribada qo‘llash, o‘zining dunyoqarashi va axloqiy tajribasi bilan taqqoslashi lozim. O‘qituvchining muhim fazilati kishilar bilan tez el bo‘la olish, ko‘pchilikka aralasha bilish, ulfati jonlik, dilkashlik bo‘lib, bu unda muomila madaniyatini yuksakligini ifodalaydi. Ijtimoiy faollik va fuqarolik burchini anglash o‘qituvchilik shaxsiga xos xususiyat, zero, haqiqiy pedagog to‘la ma’nodagi jamoatchi bo‘lib, bolalarga hayotga ijtimoiy faol turishining amaliy namunasini ko‘rsatadi. O‘qituvchi darslarda o‘quvchilarga bo‘lgan talabchanlikni bolalarga hurmat, ziyraklik, pedagogik mavqe obro‘cini saqlagan holda yondashishning muvofiqlashtirgan holda olib borishi lozim. Darsda o‘qituvchining o‘quvchilarga murojati ham farqsiz emas, o‘qituvchi o‘quvchilarni ismi-shariflari bilan chaqirishi va unga o‘rgatishi maqsadga muvofiqdir. Pedagog sifatida o‘zligini namoyon etishi talab qilish zarur holatlarda o‘qituvchi tomonidan o‘z hissiyotini aks ettirishini inkor etmaydi.

O‘qituvchi darslarda ziyrak, mehribon, quvnoq, hushyor, ko‘ngilchan bo‘libgina qolmay balki jiddiy xafa va noroziligi bilingan qiyofada ham kerak. O‘qituvchilarning pedagogik optimizmi uning o‘quvchilarga munosabatidagi ishonch, o‘quv faoliyatini tashkil etishning turli shakllaridagi darsda ularning hamjihatlikdagi izlanuvchanligini tashkil etish, o‘quvchilarning ishlariga haqqoniy baho berish, ularga doimiy zarur yordam ko‘rsatishga tayyor turishlik bularning barchasi juda katta amaliy va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘ladi.

O‘qituvchining belgilangan rejani bajarishi yuzasidan tashkil etadigan o‘quv ishlari, tayyorlov va bajarish bosqichlariga bo‘linadi. Darsga tayyorlanish davomida o‘qituvchi o‘z imkoniyatlariga qarab quyidagilarni ta’minlaydi:

Ta’limning zarur bo‘lgan texnik vositalari, ko‘rgazmali qurollar, qo‘llanmalarni, didaktik va tarqatma materiallarni tayyorlaydi.

Hozirgi zamon fan va texnika taraqqiyoti o'qituvchining ijodkor bo'lishi fanning muhim muammolari yuzasidan erkin fikr yurita olishi, fan yutuqlarining o'quvchilarga etkaza olishi va nihoyat o'quvchilarni ijodiy fikrlashga tadqiqot ishlariga o'rgata olishini talab qiladi.

O'qituvchi ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarning imkoniyatlari va talablarini inobatga olishi zarur. Ustoz tomonidan targ'ib etilayotgan ta'lim va tarbiya tizimi shaxsga yo'naltirilgan xarakterga ega bo'lishi, ya'ni shaxsning har xil xususiyatlari va sifatiga e'tibor qilgan holda tabaqalashtirilgan bo'lishi kerak. Pedagogik mahorat sohibi bo'lishga intilgan kishi, shubhasiz o'z bilimini doimo kengaytirishi, o'quvchi talabiga ma'naviy-axloqiy ta'sir etuvchi g'oya va fikrlarni yangilab borishi zarur. Zero, bizning asosiy kuchimiz bo'lgan yoshlar tarbiyasi ishonib topshirilgan o'qituvchining o'zi har tomonlama tarbiyalangan bo'lishi lozim. Jamiyatimizdagi o'zgarishlar jumladan ta'lim sohasidagi yangiliklar darslarga inovatsion yondashuvlar o'quvchilar bilim, ko'nikma va malakalarini inovatsion texnologiyalar yordamida shakllantirish, mehnat ta'limi darslari jarayonida o'rgatish va yuqori bosqichga ko'tarish ta'lim sohasida olib borilayotgan o'zgarish, jamiyatimiz taraqqiyotning keng va rovon yo'liga olib chiqilishiga imkon beradi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. K.Qosimova. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi. 2005.
2. M.YUsupov. O'qish va yozuv darslari samaradorligini oshirish. Toshkent: O'qituvchi. 2002.
- 3."Boshlang'ich ta'lim", "Til va adabiyot ta'limi" jurnallari.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI MA'NAVIY SOG'LOM RUHDA TARBIYALASHDA XALQ OG'ZAKI IJODI ASARLARIDAN FOYDALANISH

Qodirova Moxichexra

Qiziltepa tumani 15 umumiy o'rta ta'lim maktabi
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Boshlang'ich sinflardagi ta'lim-tarbiyaning maqsad va vazifalari o'rganilishi lozim bo'lgan materialning mazmuni va tuzilishini belgilaydi. O'qish dasturini tuzishda g'oyaviy-estetik, mavsumiy, tadrijiy asoslar hisobga olinadi. O'quv materiallari bolalarga ta'lim berish, ularni tarbiyalashda muhim bo'lgan borliq haqidagi bilimlar va insoniy munosabatlarni o'z ichiga oladi. O'quvchilarni badiiy, adabiy asarlar bilan tanishtirish orqali kitobxonlik madaniyatini tarkib toptirish o'qish dasturlarining tub mohiyatini tashkil etadi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2017- yil 12- yanvardagi "Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ibot qilish to'g'risida"gi farmoyishi bu yo'nalishning naqadar davlat siyosati darajasida bugungi kunda e'tiborda ekanligidan dalolat beradi.

O'tmishda xalqimiz boshidan kechirgan muhim voqea-hodisalar aks ettirilgan asarlarni o'qish orqali o'quvchilarda tarixiy bilimlar shakllana boradi. Ona yurt daxlsizligi yo'lida ajdodlarimiz olib borgan mardonavor kurashlar tarixi haqida hikoya qilingan asarlar bolalarda vatanga muhabbat tuyg'ularini tarbiyalaydi. Boshlang'ich ta'lim o'quv dasturidan o'rin olgan vatan mavzusidagi asarlar o'quvchilarni mamlakatimizning ijtimoiy-siyosiy madaniy - ma'rifiy hayoti va xalqimizning bunyodkorlik yo'lidagi olib borayotgan ishlari bilan tanishtirishga yordam beradi. Dasturning vatanga, inson e'tiqodi va ma'naviyatiga bag'ishlangan mavzularini o'rganish o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tuyg'ularni tarbiyalashda alohida o'rin tutadi. Istiqloq tufayli erishgan yutuqlarimiz haqidagi asarlar milliy g'urur tuyg'ularini tarbiyalashga xizmat qiladi. Bu jihatdan boshlang'ich sinflarda o'quvchilar "O'qish va nutq o'stirish" dasturi asosida tuzilgan "O'qish kitobi" darsliklari orqali ko'plab xalq og'zaki ijodi asarlaridan namunalar bilan tanishadilar. Bu asarlarni o'qib-o'rganish uchun boshlang'ich sinf o'quv dasturida muayyan vaqt ajratib ko'rsatilgan bo'ladi. 1-sinfdan tortib 4-sinfgacha "O'qish kitobi" darsliklarida xalq og'zaki ijodi alohida bo'lim sifatida ko'rsatilgan va ularni o'rganish uchun muayyan bir soatlar belgilangan. Xususan, 1-sinf "O'qish kitobi" darsligining "Xalq o'giti – baxt kaliti" bo'limini o'rganish uchun o'quv dasturida 9 soat ajratilgan. "Xalq o'giti – baxt kaliti" bo'limiga bolalar qalbiga ona allasi bilan kirib kelgan og'zaki ijod namunalari kiritilgan bo'lib, ezgulik, to'g'ri so'zlik, sofdillik, nafasat, do'stlik, o'rtoqlik, ahillik haqida tasavvur hosil qiladi. O'quvchilarning sinfda va mustaqil o'qishlari lozim bo'lgan asarlar: 1. "Sher va sichqon" ertagi. 2. "Maymun va duradgor" ertagi. 3. "Rostgo'y bola" ertagi. 4. "Laylak keldi - yoz bo'ldi" qo'shigi. 5. Latifalar. 2-sinf "O'qish kitobi" darsligidagi "Ertaklar – yaxshilikka yetaklar" bo'limini o'rganish uchun 13 soat ajratilgan. Bu bo'lim orqali o'quvchilar ertaklar olamiga sayohat qilishadi. Nima yaxshi-yu, nima yomonligini ertaklardagi voqea-hodisalar orqali o'qib oladilar. Ertak qahramonlarining holatini so'zlab berish, voqealarni rasmda ifodalashga alohida e'tibor qaratiladi. O'quvchilarning sinfda va mustaqil o'qishlari lozim bo'lgan ertaklari: Quyoshbobo nurlari, Maqtanchoq ayiq, Nima totli?, Ertaklar, Mashhur rassom, Baxtli bo'lish osonmas, Ko'ngilchan o'tinchi, Uzun terak, O'jar baliqchi, Dono dehqonbobo, Quyuncha va ayyor tulki, O'tinchi yigit bilan sher, Urto'qmoq, Oltin tuyoqli kiyik, Oq ko'ngil chol va xasis boy, Ko'p ko'rgan ko'p biladi. 3-sinf "O'qish kitobi" darsligidagi "Xalq og'zaki ijodi" bo'limini o'rganish uchun 17 soat ajratilgan. Bu bo'limda xalq og'zaki ijodiga oid qo'shiq, ertak, masal, maqol, latifa, topishmoqlar kiritilgan. Ular orqali o'quvchilarga xalqning orzu – umidlari, do'stlik, ahillik, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, halollik, fazilatlar ulug'lanishi, salbiy xislatlarning qoralanishi uqtiriladi. O'quvchilar qo'shiq bilan tanishadilar. "Botir mergan va chaqimchi", "Halollik", "Donishmand yigit" kabi o'zbek xalq ertaklarini o'qiydilar. Shuningdek, "Qaysar buzoqcha", "Chumoli va tipratikan" masallarini o'rganadilar. Maqol, iboralar, latifalar, topishmoqlar, tez aytishlarni ham o'qiydilar. Bo'limdan "Rustamxon" va "Alpomish" dostonlaridan parcha ham o'rin olgan. Bunda o'quvchilar xalqimizning ming yillar mobaynida yaratgan sehrli-fantastik ertaklari, xalq dardi, istak-xohishi, orzu-umidlari ifodalangan qo'shiqlar, bolalarning quvnoq o'yin-qo'shiqlari, hozirjavoblik, topqirlikni taqozo etadigan topishmoqlar, xalqning hayotiy xulosasi tarzida yuzaga kelgan purhikmat maqollar, sehr-jozibaga yo'g'rilgan rivoyatlarni o'qib-

o'rganadilar. Bo'limning o'zi 5 qismdan iborat: 1- qism "Qo'shiqlar qanotida" deb ataladi. Bunda "Boychechak", "Oftob chiqdi olamga", "Xo'p hayda" qo'shiqlari berilgan. 2- qism "Ertaklar mamlakatida" deb nomlanadi. Undan "Davlat", "Ilm afzal", "Ko'zacha bilan tulki", "Ochko'z boy", "Hiylagarning jazosi", "Ziyrak uch yigit" ertaklari o'rin olgan. 3-qism "Adabiy ertaklar bo'lib, unda Anvar Obidjonning "Bo'rining tabib bo'lgani haqida ertak", Shukur Sa'dullaning "Laqma it", A. Abdurazzoqning "Baqa bilan taqa" ertaklari mavjud. 4-qism "Topishmoqlar". Bunda 5 ta topishmoq va G'afur Gulomning "Buni toping, qizlarim" she'riy topishmog'i berilgan. 5-qism "Maqollar" bo'lib, bu yerda 11 ta maqol mavjud. Boshlang'ich sinf "O'qish kitobi" darsligidagi xalq og'zaki ijodiga mansub asarlar mundarijasi tahlilidan ham ko'rinadiki, o'quvchilar maktabga qadam qo'ygan davridanoq xalqning o'lmas merosidan, ma'naviyat sarchashmasidan, ya'ni og'zaki ijodi namunalaridan bahramand bo'lar ekan.

Bu asarlarni o'rganish jarayonida ularning tarbiyaviy jihatlariga diqqat qilish, ulardan yosh avlodning insoniy fazilatlarini shakllantirishda unumli foydalanish esa har bir o'qituvchining eng mas'uliyatli vazifasi bo'lib qolaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Anorboyev A. Badiiy asar- ma'naviy boylik// Boshlang'ich ta'lim, 2008, 6- son,
2. Anorboyev A. Badiiy asar- ma'naviy boylik// Boshlang'ich ta'lim, 2008, 6- son
3. Ziyodova T. O'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish. – T.: O'qituvchi, 2001
4. www.lex.uz

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 26-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(10-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.03.2021

Контакт редакций научных журналов. [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000